

საქართველოს განათლების
მეცნიერებათა აკადემია

საქართველოს განათლების მეცნიერებათა აკადემიის
ჟურნალ „მოამბის“ დამატება

შ რ ო მ ე ბ ი

Works

Труды

Application Appendix to the journal NEWSLETTERS of Academy of Education Sciences of Georgia
Приложение к журналу ВЕСТНИК Академии образовательных наук Грузии

12 2008

თბილისი Tbilisi Тбилиси

სარჩევი/Contents/Оглавление

პედაგოგია Педагогика. Pedagogics.

თბონდარენკო. რუსული ენის სპეციალური მიზნებისათვის სწავლების მდგომარეობა საქართველოში
რ.გოცირიძე. მეტაკოგნიტიური და კოგნიტიური სტრატეგიების გამოყენება კითხვის პროცესში
ზ.გურამიშვილი. დიდაქტიკური პრინციპები, რომლებიც გამოიყენება რუსულის, როგორც უცხოური ენის შესწავლაში.

შ. გუსეინოვა გლობალიზაციის პირობებში სტუდენტთა ეკოლოგიური აღზრდის ახალი მიდგომები
ლ.კალანდარიშვილი. გრამატიკის როლი და მნიშვნელობა უცხო ენის (რუსულის) სწავლებისას ქართულ უმაღლეს სასწავლებელში

ე.კაციტაძე, მ.ჯუღელი. საბუნებისმეტყველო - ტექნიკური დარგობრივი ენების საფუძვლები და დიდაქტიკა

მ.მადრაძე, ე.კალონაშვილი. განათლების ხარისხის მართვა და მისი მნიშვნელობა

უ.მეზრაღია აზერბაიჯანელი გამანათლებლები საბავშვო და სასწავლო ლიტერატურის შესახებ

ლ.ურუშაძე. ზეპირმეტყველების გააქტიურება ქვეყნის ზოგად სტრუქტურაში

დ.ჯავახიძე თარგმანის გამოყენება რუსული ენის სწავლების პროცესში

ფილოლოგია Филология. Philology.

ა.გამბაროვა რთული სინტაქსური ერთეულის სტრუქტურულ-სემანტიკური და ფუნქციონალური პარამეტრები
ი.გასიმოვა ინგლისურ და აზერბაიჯანულ ენებში ფიტონიმების ფუნქციონალური თავისებურებების შესახებ

გუსეინოვა დისკურსის კომუნიკაციურ-კოგნიტიური ანალიზი

ჟ.ზარიძე აზრის კომპრესია ელიფსურ დენომინაციაში

მ.ზორანიანი. სამეცნიერო ტექსტების გამოყენება საგანმანათლებლო მიზნებისათვის

ბ.იმნაძე. რუსული და ქართული ბრუნვა

ნინო კვიციანიშვილი. გიორგი ლეონიძის ადრეული ლირიკა („ცისფერი ყანწის“ პერიოდი)

თ.მეზუკე. ე.ა.პოს „მისტიკური“ მოთხრობების მითოლოგიური საფუძვლები.

თ.სინჯიაშვილი. ლექსიკის დეფერენციალური ნიშნები

კ.ჩინჩალაძე. ანდაზები და გამოთქმები

კ.ჩინჩალაძე. ანდაზები და ხალხთა დეფერენციალური ფსიქოლოგია

ს.ჩუპრინინა. ლექსიკური ჯგუფების ექსპრესიული მეტაფორიზაცია „შენობის“ ცნების მნიშვნელობის მაგალითზე

მ.ჩხეიძე. ობიექტური შინაარსი – ლინეალური სტრუქტურა

ბ.ცხადაძე. ტოპონიმ ზაქათალა'ს ეტიმოლოგიისათვის

ბ.ცხადაძე. ეთნოკულტურული ქართველური (მეგრული) და ბასკურ-ესპანური ტერმინების [ესპანურ-ბასკური კორიდა და მეგრული კურალუა, კურული] საერთო წარმომავლობისათვის (ლინგვისტურ-ეტიმოლოგიური ანალიზი)

ე.კ.ცხადაძე. გრიგოლ რობაქიძის პასტორალი „ლამარა“ და ლამარა სახელის გენეზისი

მ.შელეგია. წარსული მომავალს ემსახურება

ივ.ჯავახიანიშვილი. თანამედროვე ქართული მეცნიერული ფუნქციური სტილის ზოგიერთი ტენდენციის შესახებ

ჟურნალისტიკა Журналистика. Journalism.

ე.არუტინიანი. პოსტმოდერნიზმის ჟურნალისტიკა

ს.გაბელია. რუსული ემიგრაცია: შესწავლის კულტურულ-ისტორიული რაკურსი

ქ.გიორგობიანი. ესპანურენოვანი პრესა

მ.დათუაიშვილი. ჟურნალი „საქართველოს მოამბე“ (1909-1910)

ლ.კიკაბიძე. რუსულენოვანი პრესის ჟანრები საქართველოში
ე.კოზლოვა. ბეჭდვითი მასმედიის ენა, როგორც სოციალური ურთიერთქმედების საშუალება
ე.ოგანეზოვა. მასმედიის ენის ზემოქმედი ფუნქცია.
ნ.ანანიშვილი. რუსული ენის სტატუსი პოსტსაბჭოთა სივრცის ქვეყნებში
თ.ჯაგოდნიშვილი. აგრესიული თავაზიანობა როგორც ვერბალური კომუნიკაციის ტექნოლოგიური მოდელი (თანამედროვე თოქ-შოუს მასალების მიხედვით)

სამართალმცოდნეობა და საზოგადოებრივი მეცნიერებანი Правоведение и общественные дисциплины. Law and social sciences.

გარიბოვა ინდეტიფიკაციიდან ინტეგრაციამდე: ენის მნიშვნელობა ეროვნების ჩამოყალიბებაში
ვლ.გიგინეიშვილი, გ.ჯანელიძე, გ.ბახუტაშვილი, ა.ჯანელიძე. პროგნოზირების ტექნოლოგია კრიმინალისტიკაში.
მ.გურამიშვილი. XVIII საუკუნის I ნახევრის რუსეთ-საქართველოს პოლიტიკური ურთიერთობის ისტორიის საკითხები
დ.ლოლუა, მ.ალადაშვილი. რეგიონალური აგროტურიზმის განვითარების პერსპექტივები საქართველოში
გ.პაპასკირი. პოლიტიკა – ადამიანური ხელოვნება
მ.შონია. ადამიანის ადგილი ყოფიერებაში
მ.შონია. ადამიანის ყოველმხრივი, მრავალმხრივი და ცალმხრივი განვითარების შესახებ
ე.ხახუტაშვილი. მარკეტინგული კომუნიკაციის მიზანი, იერარქია და კომუნიკაციური ეფექტების სივრცითი მოდელი
გ.ჯოლია. იმიგრანტების ინტეგრაციის პოლიტიკური მოდელები და სამართლებრივი ასპექტები
გ.ჯოლია. იმიგრანტების ინტეგრაციის სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურულ-კონფესიური ასპექტები

საბუნებისმეტყველი დისციპლინები Естественноведческие дисциплины. Science.

ლ.დარჩიაშვილი, ნ.მამისაშვილი, ზ.ჩაჩხაიანი. $U_3S_{2,5} - U_3Se_{2,5}$ შედგენილობის მყარი ხსნარების მაგნიტური თვისებები
გ.თოღუა. ინდუცირებულ ბმულობიანი მხები $T((Lm(Vn))$ სივრცისსტრუქტურული განტოლებები
გ.მელაძე, მ.შენგელაია. ბუნების ფუნდამენტალური მუდმივობის კანონები რელატივისტურ მექანიკაში
ი.ჩხეიძე, ლ.ხარატიშვილი, ი.კარიანი აზომვის შედეგის გაურკვევლობის თანამედროვე კონცეფცია, როგორც ცდომიარობის ფორმის განვითარების და განზოგადების ცნება

გამოყენებითი დისციპლინები Прикладные дисциплины. Applied discipline.

ე.კალანდაძე, ნ.იმნაძე. არქიტექტურის და ბუნებრივი გარემოს ურთიერთკავშირის პრობლემა თბილისის მაგალითზე
ლ.კაპანაძე, ნ.ფხაკაძე, მ.ჩიტიძე. ტანსაცმლის სამომავლო მოდელებისათვის მეორეული ნიშნების დადგენა
ნ.ფხაკაძე. თანამედროვე სკოლის მოზარდთა ფორმის მხატვრული და ესთეტიკური სახე
მ.ჩიტიძე. მოდა წარსულსა და თანამედროვეობაში
ლ.ჩხეიძე. ქართული ქალთა “ლეკური“-ს წარმომავლობისათვის

Pedagogics. პედაგოგია Педагогика.

- T. Bondarenko.** The Status of the Russian Language Teaching for Specific Purposes in Georgia
Gotsiridze R. Using meta-cognitive and cognitive strategies in reading
Z. Guramishvili. Didactic principles, used in teaching Russian, as foreign language.
Sh.V. Guseynova. New approaches to ecological education students in conditions of globalization
Kalandarishvili L. The Role of Grammar in Russian Language study
E.Katsitadze, M.Jugeli. Technical Language Principles and Learning
M.MAgradze, E.Avlokhashvili. Quality Management in Education and Its Importance
U.Mehraliyeva. Azerbaijani enlighteners and teachers about the role of children's literature
L.Urushadze. On the Problem of Psychological Basis of the Place of Speech Activity in the General structure of Behaviour
D.Djavadova. Use of translation during training to Russian of learning Azerbaijanians

Philology. ფილოლოგია Филология.

- A.Qambarova.** Structural –semantic functional parameters of complex syntactical whole
Z.Qasimova. On the functional features of phytonyms in English and Azerbaijan languages
R.Guseynova. Communicative and cognitive analysis of the discourse
J. Zaridze. Compression of Meaning in Elliptic Denomination
M. Zoranyan. Application of scientific texts for educational purposes
B.Imnadze. Russian and Georgian inclination
N.Kvitaishvil. Early Poetry of Giorgi Leonidze (Period of “Blue Horn”)
T.Mebuke. Mythological Grounds of E.A.Poe’s “Mystery” Stories.
T.Sinjiashvili. Differentiation points of Vocabulary
K.Chinchaladze. Proverbs and quotations
K.Chinchaladze. Proverbs and differential psychology of people
Sv.Chuprinina. Expressive Figurativeness of Lexical Groups on the Example of Word Meaning “Lodging”
Chkheidze Objective contents - linear structure
B.Tskhadadze. To the etymology of toponymy Zaqatala
B.Tskhadadze. To the common origin of one ethnocultural Georgian (Megrelian) and Bask-Spain term (linguistic-etymological analysis)
E.Tskhadadze. Pastoral ‘Lamara’ by Grigol Robakidze and the genesis of name Lamara
M.Shelegia. The Past serves to the Future
Iv. Djagodnishvili. About some tendencies of modern Georgian functional style

Journalism. ჟურნალისტიკა Журналистика.

- E.Arutinyan.** Journalism of postmodernism
S.Gabelia. Russian emigration: cultural and historical angles of study
K.Giorgobiani. Press in Spanish speaking countries
M.Datukishvili. “Sakartvelos Moambe” (1909-1910)
L.Kikabidze. Genres of the Russian-speaking press in Georgia
E.Kozlova. Language of printed mass-media as a method of social interaction
E.Oganezova. The influence function of mass-media language.
N.Ananiashvili. About status of Russian language in post soviet space countries
T.Djagodnishvili. Aggressive Politeness as a Verbally-communicative Model (according to contemporary Georgian Talk-show)

Law and social sciences. სამართალმცოდნეობა და საზოგადოებრივი მეცნიერებანი Правоведение и общественные дисциплины.

- J.Garibova.** From Identity to Integrity: the Role of Language in Nation-Building
V.Gigineishvili, G.Janelidze, G.Baxutashvili, A.Janelidze. Technology forecasting in criminalistics.
M.Guramishvili. The History of Russia-Georgia's Political Relations in the XVIII century
D. Lolua, M. Aladashvili. Perspectives of regional agrotyrizm developmtn
V.Papaskiri. Policy – Human Art
M.Shonia. The Place of a Human Being in Life
M.Shonia. Ebout All-sided, Manu-sided and One-sided Development of a Human Being
E.Khakhutashvili. Purpose and Hierarchy of Marketing Communication and Communication Effects' Space Model
G.Jolia. Political models and legal aspects of immigrants integration
G.Jolia. Social-economic and cultural-confessional aspects of immigrants integration

Science. საბუნებისმეტყველო დისციპლინები Естественные дисциплины.

- Darchiashvili, Mamisashvili, Chachxiani** The magnetic properties of solid solutions component parts $U_3S_{2,5} - U_3Se_{2,5}$.
G.Todua. Structural equations of the tangential space $T((Lm(Vn))$ with an induced connection
V.D.Meladze, M.A. Shengelia. Fundamental laws of conservation for nature in relativistic mechanics
I.Chkheidze, L.Kharatishvili, I. Karoian Modern concept of indefinite result of measurement as a form of development and genetalization of the notion “faultiness”

Applied discipline. გამოყენებითი დისციპლინები Прикладные дисциплины.

- E.Kalandadze, N.Imnadze.** Problem of Correlation Architecter and Nature in Tbilisi
L.Kapanadze, N.Pkhaladze, M.Chitidze. Establishment of secondary labels for future models of clothes
N.Pkhakadze. Creative and aesthetic face of contemporary school for adolescent uniform dress
M.Chitidze. Fashion in the past and present
L.Chkeidze. The origin of georgian women's dance “Lekuri”

Педагогика. Pedagogics. პედაგოგიკა

- Бондаренко Т.** Преподавания русского языка в неязыковых ВУЗАх Грузии
Гоциридзе Р. Применение метакогнитивных и когнитивных стратегий при чтении
Гурамишвили З. Ш. Дидактические принципы, используемые в преподавании русского языка как иностранного
Гусейнова Ш. В. Новые подходы к экологическому воспитанию студентов в условиях глобализации
Каландаришвили О. Г. Роль грамматики в процессе изучения русского языка в Грузинском техническом ВУЗе
Кацитадзе Е., Джугели М. Основы и дидактика естественнонаучно- технического языка
М.Маградзе, Е.Авлохашвили. Управление качеством образования и его значение
Мехралиева У.Б. Азербайджанские педагоги – просветители о роли детской и учебной литературы
Урушадзе Л. Г. К вопросу о психологическом обосновании места речевой активности в общей структуре поведения
Джавадова Д. Использование перевода в процессе обучения русскому языку учащихся-азербайджанцев

Филология. Philology. ფილოლოგია

- Гамбарова А.Г.** Структурно-семантические и функциональные параметры сложного синтаксического целого (ССЦ)
Гасымова З.Я. О функциональных особенностях фитонимов в английском и азербайджанском языках
Гусейнова Р.Ф. Коммуникативно-когнитивный анализ дискурса
Заридзе Ж. Компрессия смысла в эллиптической деноминации
Зоранян М. Использование научных текстов в учебных целях
Имнадзе Б. Русское и грузинское склонение
Квитаишвили Лирики Герггия Леонидзе раннего периода (период «голубороговцев»)
Мебуке Т. Мифологические основы мистических рассказов Э.А.По
Синджишвили Т.В. Дифференциальные признаки лексики
Чинчаладзе К. Пословицы и крылатые слова
Чинчаладзе К. Пословицы и дифференциальная психология народов.
Чупринина С.В. Экспрессивная метафоризация лексических групп на примере значения понятия «помещение»
Чхеидзе М. Объективное содержание - линеальная структура
Цхададзе Б. К этимологии топонима Закатала
Цхададзе Б. Об общности происхождения грузинского (мегрельского) и баскско-испанского этнокультурного терминов (лингвистическо-этимологический анализ)
Цхададзе Е. Пасторал «Ламара» Г. Робакидзе и генезиса имени Ламара
Шелегия М. Прошлое служит будущему
Джагоднишвили Ив. О некоторых тенденциях современного грузинского функционального стиля

Журналистика. Journalism. ჟურნალისტიკა

- Арутюнян Э.** Журналистика постмодернизма
Габелия С. Русская эмиграция: историко – культурный ракурс изучения.
Гиорговiani К. Испаноязычная пресса
Датукишвили М. «Сакартвелос моамбе» (1909-1910)
Кикабидзе Л. Жанры русскоязычной прессы Грузии
Козлова Е.П. Язык печатных масс-медиа как средство социального взаимодействия
Оганезова Е. Воздействующая функция языка масс-медиа.
Ананишвили Н.А. Статус русского языка в странах постсоветского пространства
Джагоднишвили Т. Агрессивная Вежливость как Вербально-Коммуникативная Модель (Судя по Современному Грузинскому Ток-Шоу)

Правоведение и общественные дисциплины. Law and social sciences. სამართალმცოდნეობა და საზოგადოებრივი მეცნიერებანი

- Д. Гарибова** От индетификации к интеграции: роль языка в формировании нации
Гигинеишвили В., Джанелидзе Г., Бахуташвили Г., Джанелидзе А. Технология прогнозирования в криминалистике.
Гурамишвили М. Для вопросов Грузино-Российских политических отношений XVII века

Лолуа Д., Аладашвили М. Перспективы развития регионального агротуризма в Грузии
Папаскири В. Политика – Человеческое Искусство
Шониа М.Б. Место человека в бытии
Шониа М.Б. О всестороннем, многостороннем и одностороннем развитии человека
Хахуташвили Е. Цель и иерархия маркетинговой коммуникации и пространственная модель коммуникационных эффектов
Джолия Г. Политические модели и правовые аспекты интеграции иммигрантов
Джолия Г. Социально-экономические и культурно-конфессиональные аспекты интеграции иммигрантов

Естественнонаучные дисциплины. Science. საბუნებისმეტყველო დისციპლინები

Дарчиашвили, Мамисашвили, Чачхиани Магнитные свойства входящих компонентов $U_3S_{2,5} - U_3Se_{2,5}$ твердых растворов
Тодуа Г.Ш. Структурные уравнения касательного пространства $t((\text{Im}(v_n)))$ с индуцированной связностью
Меладзе В.Д., Шенгелия М.А. Фундаментальные законы сохранения природы в релятивистской механике
Чхеидзе И.М., Харатишвили Л.С., Кароян И.Б. Современная концепция неопределенности результата измерения как формы развития и обобщения понятия погрешности.

Прикладные дисциплины. Applied discipline. გამოყენებითი დისციპლინები

Каландадзе Е., Имнадзе Н. Проблема взаимосвязи архитектуры и природной среды на примере Тбилиси
Капанадзе Л., Пхакадзе Н., Читидзе М. Установление вторичных знаков для будущих моделей одежды
Пхакадзе Н. Художественное и эстетическое лицо современной школы, для подростковой форменной одежды
Читидзе Мода в прошлом и настоящем
Чхеидзе Л. О происхождении грузинской женской «лезгинки»

Педагогика. Pedagogics. პედაგოგიკა

Бондаренко Тамара

ГТУ

Преподавания русского языка в неязыковых ВУЗах в Грузии

Сегодня преподавание иностранного языка не может рассматриваться вне социальной и экономической ситуации, которая существует в обществе, поскольку новые реалии неизбежно влекут за собой новые подходы и тенденции в преподавании вообще и в преподавании иностранного языка, в частности.

В зарубежной лингвистике существует термин ESP, которым обозначается такое обучение языку, какое является средством для достижения вполне определенных профессиональных целей. Изучение языка при этом не является самоцелью. Это не традиционное обучение языку «вообще», а целенаправленное обучение, ориентирующее изучающего на выполнение определенной социальной роли. Причем, в зависимости от профессионального предназначения обучающегося «специальные цели» будут различными.

Общеизвестен тот факт, что в последнее время в Грузии из-за большого количества появления российско-грузинских фирм большое внимание уделялось преподаванию бизнес русского, как одному из направлений ESP. Однако, бизнес русский не единственное направление в преподавании русского языка для специальных целей. Совершенно незаслуженно, другим направлениям, таким как русский, для психологов, туристов, юристов, инженерных специальностей, не уделялось должного внимания, хотя специалисты данных специальностей пользуются сегодня на рынке не меньшим спросом, чем экономисты. Многие зарубежные и отечественные фирмы при приеме на работу отдают предпочтение не просто людям хорошо владеющим РЯ, но прежде всего специалистам в конкретной области с хорошим знанием РЯ. Таким образом, сама жизнь выдвинула новые требования к знанию русского языка в неязыковых вузах, подчеркивая, что именно в них создается новый тип молодого специалиста, способного профессионально использовать русский язык, как в письменной, так и в устной речи применительно к конкретной специальности. Но признание важности и первостепенности задач ещё недостаточно для их осуществления, так как необходимо исследование существующего положения дел в области преподавания ESP для выработки стратегии изменений в подходах и средствах.

Сегодняшнее положение дел диктует условия для того, чтобы пересмотреть и усовершенствовать процесс преподавания/изучения РЯ для специальных целей в

Грузии, что позволило бы внести значительные изменения в практику преподавания РЯ для специальных целей и привело бы к обновлению существующих стандартов, рабочих программ, методики преподавания, экзаменационной системы и материалов.

По старинке часто самыми распространенными видами деятельности на занятиях, применяемых преподавателями, становятся: перевод, выполнение лексических и грамматических упражнений, чтение вслух, упражнения на понимание текста и ответы на вопросы, устный пересказ текста. Студентам не интересно обучаться иностранному языку по старым методикам. Меняется менталитет современного студента. Для него русский язык такой же иностранный как английский и немецкий. Очень мало студентов растут в семьях, где родители говорят на русском языке. Лишь иногда преподаватели используют игры, задания по самостоятельному написанию и редактированию статьи. Тот факт, что интерактивные виды заданий применяются лишь иногда, позволяет сделать вывод о том, что на занятиях у большинства преподавателей грамматико-переводной метод обучения преобладает над коммуникативным.

Такие виды деятельности, как выполнение письменных заданий, составление аннотаций, недооцениваются как преподавателями. Для работодателей же письменные умения так же ценны, как и устная речь, особенно, при ведении деловой переписки и составлении контрактов.

Видно, что наиболее полезными считаются материалы, подобранные преподавателем и зарубежные учебники. Уже существующие в Грузии учебники представляют меньший интерес из-за монотонности изложения материала, отсутствия иллюстраций и звукового сопровождения. Курс РЯ, изучаемый в вузе, его современное состояние не подготовит студентов к выполнению их работы. На четвертом курсе у студентов наблюдается такое знание русского языка как на первом курсе, когда они только начинали изучать русский язык как иностранный. Для выпускников важно знание разговорной речи. А так они умеют переводить, но не говорят.

Опрос, проведенный среди работодателей, показывает, насколько необходимы сегодня на рынке труда юристы, инженеры, строители, не просто говорящие на русском языке, а знакомые с терминологией в своей профессии.

Особый акцент, сделанный на письме, говорит о том, что нам следует уделять больше внимания на развитие навыков письменной речи и объяснять студентам, что умение общаться с иностранцами на повседневные темы, выделяемое ими как одно из самых важных, необходимо, но недостаточно для успешной профессиональной деятельности. Современные компании вовлечены в обширную переписку с

зарубежными партнерами и грамотно составленное письмо или документ могут стать решающими факторами в успешном заключении контракта и установлении партнерских отношений. Также необходима работа над совершенствованием навыков ведения переговоров, деловых встреч, дискуссий, общения по телефону.

Одним из факторов, мешающих успешному преподаванию РЯ, является то, что многие преподаватели работают по 5-6 специальностям. Более узкая специализация и сотрудничество со специальными кафедрами могли бы существенно улучшить положение дел в преподавании РЯ для специальных целей.

Ещё одна проблема – недостаток учебников. Рост набора студентов идет быстрее, чем приобретение новых учебников. Отечественные учебники страдают избыточностью упражнений, помогающих работать с текстом, в основном, обучающих чтению, и недостатком заданий на развитие коммуникативных умений, как письменных, так и устных, что в конечном итоге снижает мотивацию студентов к изучению РЯ. Российские учебники очень дороги.

Недостаточно используются технические средства обучения. Преподаватели не могут обучать аудированию в необорудованных аудиториях.

Преподаватели русского языка в грузино-язычной аудитории сталкиваются с проблемой обучения в одной группе студентов с разным уровнем подготовки. Работая с учебниками, ориентированными на определенный уровень владения языком, преподаватель вынужден постоянно продумывать систему дополнительных заданий различной степени сложности для того, чтобы вовлечь в работу и слабых, и сильных студентов.

Одним из возможных подходов к решению этой проблемы является использование на занятиях компьютерных обучающих программ, рассчитанных на различные уровни языковой подготовки.

Методически ценным качеством этих заданий является то, что, они построены в виде мини-диалогов. Каждый раз учащийся оказывается в конкретной ситуации общения, в которой он должен выбрать не только правильную грамматическую конструкцию, но и соответствующий данной ситуации ответную реплику. Таким образом, в программе реализуется принцип коммуникативной направленности обучения иностранному языку.

Организованная таким образом компьютерная поддержка обучения позволяет решить проблему работы в разноуровневых группах, ведет к увеличению мотивации студентов при выполнении тренировочных упражнений по грамматике русского языка

и дает возможность преподавателю больше времени на занятиях уделять коммуникативным заданиям.

T. Bondarenko
GTU

The Status of the Russian Language Teaching for Specific Purposes in Georgia

Summary

The current state of affairs gives us a strong impetus to re-think and further re-model the process of the Russian language teaching for specific purposes. In order to achieve positive results, communicative approach of teaching should prevail over grammatical and translation methods. The application of technical means during lessons should also be enhanced.

თ. ბონდარენკო
სტუ

რუსული ენის სპეციალური მიზნებისათვის სწავლების მდგომარეობა საქართველოში რეზიუმე

საქმის ახლანდელ ვითარებიდან გამომდინარე საჭირო ხდება რუსულ ენის სპეციალური მიზნებისათვის სწავლების პროცესის გადახედვა და გაუმჯობესება. რუსული ენის გაკვეთილებზე უკეთესი შედეგების მისაღებად კომუნიკაციურ მეთოდს უნდა მიენიჭოს უპირატესობა მთარგმნელობით-გრამატიკულ მეთოდზე და აგრეთვე ლექციებზე უნდა გამოყენებოდეს ტექნიკური საშუალებები.

Rusudan Gotsiridze
Professor of Georgian Technical University

Using meta-cognitive and cognitive strategies in reading

Reading is a very important skill in learning a foreign language and reading comprehension is claimed to be the main purpose of foreign language teaching. But acquiring and mastering this skill seems complex to many learners and they often find it difficult to exploit this skill in their learning experience. On the other hand, the findings of many ESL/EFL research projects have shown the positive effect of learning strategy instruction on enhancing reading comprehension of learners. But the point is that many individual differences such as age, sex, attitudes, motivation, setting, level of proficiency, etc can influence the use of learning strategies. One factor which has rarely been investigated is the cognitive style of field-dependence/independence which has been suggested as potentially important in foreign language acquisition [1]. Therefore, this study aims to investigate **the role of cognitive style of FD/FI in using meta-cognitive and cognitive strategies in reading by a group of skilled and novice field-dependent and field-independent readers.**

The term cognitive style refers to variations among individuals in the preferred way of perceiving, organizing, or recalling information and experience[2]. Cognitive style is also defined as self-consistent modes of functioning which individuals show in their perceptual and intellectual activities [3].

In a field-dependent mode of perceiving, perception is strongly dominated by the overall organization of the surrounding field and parts of the field are experienced as 'fused'. In a field-independent mode of perceiving, parts of the field are experienced as discrete from the organized ground.

Learning Strategies

The term 'learning strategies' refers to special thoughts or behaviors that individuals use to help them comprehend, learn, or retain new information [4]. A distinction is usually made between learning strategies and communication strategies which are problem-oriented, that is they are employed by the learner because he lacks or can not gain access to linguistic resources required to express an intended meaning [5].

Factors Influencing Learning Strategy Use

Researchers investigating language learning strategies have found that various factors can affect strategy choice by learners. Some of these factors include the language being learned, the learning goals, the level of learning (or the proficiency of learners), the learner's self-awareness, age and sex[6]. Moreover, affective variables such as attitudes, motivational level, motivational orientation, personality factors and learning experiences also play a role in the strategy use. Proficiency level, cultural background, first and other languages learnt, foreign language versus second language settings are believed to be the factors affecting the types, numbers and frequency of use of language learning strategies as well[7]

Little research has been done to investigate the role of factors such as aptitude, learning styles, personality factors, sex and socioeconomic status in learning strategy choice.

Learning Strategy Classification

Researchers have differently classified learning strategies but one classification which is based on Anderson's theory of information processing is the one resented by O'Malley and Chamot .O'Malley and Chamot identify three categories of language learning strategies, i.e. meta-cognitive, cognitive and social/affective learning strategies. Meta-cognitive strategies are higher order executive skills that may entail planning for, monitoring, or evaluating the success of a learning activity. The meta-cognitive learning strategies identified by O'Malley and Chamot and their definitions are as follows:

1. Planning: previewing the main ideas and concepts of the material to be learnt, often by skimming the text for the organizing principle.
2. Directed attention: deciding in advance to attend in general to a learning task and to ignore irrelevant distracters.
3. Functional planning: planning for and rehearsing linguistic components necessary to carry out an upcoming language task.
4. Selective attention: deciding in advance to attend to specific aspects of input; often by scanning for key words, concepts and/or linguistic markers.
5. Self-management: understanding the conditions that help one learn and arranging for the presence of these conditions.
6. Monitoring: checking one's comprehension during listening or reading and checking the accuracy and/or appropriateness of one's oral or written production while it is taking place.
7. Self-evaluation: checking the outcomes of one's own language learning against a standard after it has been completed [4].

Cognitive strategies are more directly related to individual learning tasks and entail direct manipulation or transformation of the learning material.

Finally social/affective strategies are referred to as a broad grouping that involves either interaction with another person or ideational control over affect. The social/affective strategies identified by O'Malley and Chamot and their definitions are as follows

1. Questioning for clarification: eliciting from a teacher or peer more additional explanations, rephrasing, examples, or verification

2. Cooperation: working together or with one or more peers to solve a problem, pool information, check a learning task, model a language activity, or get feedback on oral or written performance

3. Self-talk: using mental control to assure oneself that a learning activity will be successful or to reduce anxiety about a task

Meta-cognitive Reading Strategies

1. Planning: This strategy refers to the reader's decision on the way to read the text and what to search for in the text.

2. Monitoring (problem identification at word level): This strategy refers to the reader's identification of a problem at word level and stating the existence of such a problem.

3. Evaluation (Problem identification at sentence/discourse level): This strategy is observed when the reader comes across a problem in understanding a sentence or a set of sentences and states this difficulty.

4. Evaluation (Reprocessing to get the gist): This strategy occurs when the reader fails to comprehend a sentence or part of the text and either states his aim to reread that part or starts to read the missed part again.

5. Self-questioning: This strategy refers to the reader's asking himself a question accompanied by rising intonation with the purpose of clarifying a problem in comprehension

6. Self-correction (Correcting a previous hypothesis): This strategy occurs when the reader discovers the falsity of a prior guess or inference after reading more of the text

7. Self-correction (Correcting a wrong pronunciation): This strategy occurs when the reader mispronounces a word and repeats the word to correct the pronunciation

8. Selective attention (Identifying important information): This strategy occurs when the reader identifies the important parts of the text.

9. Selective attention (Ignoring trivial or difficult sections): This strategy occurs when the reader can not understand part of the text but he decides to ignore it either because he regards that part unimportant in comprehending the whole text or because he finds that part difficult to process.

Cognitive Reading Strategies

1. Using background knowledge: This strategy refers to using knowledge about the world and the contents of the text that contributes to understanding and processing the text. This strategy corresponds to what O'Malley and Chamot call elaboration

2. Prediction: This strategy refers to predicting the content of the text based on the information presented in part of the text

3. Repetition to get the meaning of a word: This strategy occurs when the reader repeats a word or a phrase in order to remember or retrieve the meaning from the long term memory

4. Repetition before a difficult word: Sometimes the repetition of a word is not because of the reader's attempt to remember its meaning, rather the reason for repeating the word is that it occurs before a difficult word and by repeating the first word, the reader takes time to decode or understand the difficult word or item.

5. Paraphrase: This strategy refers to the reader's attempt to either provide synonyms and antonyms for a word or restating the contents of a sentence in his own words

6. Inferencing: This strategy refers to using the context or the knowledge of suffixes and prefixes to guess the meaning of an unknown word.

7. Inferencing (Reprocessing to get the meaning of a word): This strategy refers to the act of rereading a phrase, a clause or a sentence in order to infer or guess the meaning of an unknown word.

8. Translation: This strategy refers to providing equivalents for a word or stating the contents of a sentence.

. Watchers: This strategy refers to reader's attempt to keep an unfamiliar item or vocabulary in mind to be tackled later on by getting help from incoming information.

0. Using a dictionary: This strategy refers to the simple act of referring to a dictionary to look up the meaning of an unknown word or item. This strategy corresponds to what O'Malley and Chamot call resourcing.

1. Decoding: This strategy refers to breaking a word into syllables in order to ease the pronunciation or processing its meaning. This strategy is often followed by a repetition of the word.

12. Word identification based on phonological similarity: This strategy refers to the reader's attempt to get the meaning of an unknown lexical item by comparing it to its closest possible neighbor, which bears some phonological similarity.

13. Grammatical analysis: This strategy refers to using the knowledge of grammar to interpret and understand a word, a phrase or a sentence. This strategy corresponds to what O'Malley and Chamot call deduction.

14. Imagery: This strategy refers to using visual images and visualizing the content of a text in order to understand: note which should be kept in mind is that strategies are contextualized battle plans which vary intra-individually so that each person may use different learning strategies in different times and situations and for different purposes[8]. Thus, the strategies used by the subjects should be interpreted as those employed in an academic setting for the purpose of main idea construction of a reading text.

References

1. Larsen-Freeman, D. & Long, M. A. (1991). *An introduction to second language acquisition research*. New York: Longman.
2. Stansfield, C. & Hansen, J. (1983). Field-dependence/independence as a variable in second language cloze test performance. *TESOL Quarterly*, 17(1), 29-38.
3. Witkins, H., Oltman, P. K., Raskin, E. & Karp. S. (1971). *A Manual for the embedded figures test*. Palo Alto, California: Consulting Psychologists Press.
4. O'Malley, J. & Chamot, A. (1990). *Learning strategies in second language acquisition*. New York: Cambridge University Press.
5. Ellis, R. (1994). *The study of second language acquisition*. New York: Oxford University Press.
6. Oxford, R. L. (1990). *Language learning strategies: What every teacher should know*. Boston: Heinle & Heinle.
7. Wharton, G. (2000). Language learning strategy use of bilingual foreign language learners in Singapore. *Language Learning*, 50(2), 203-243.
8. Brown, J.D. (1988). *Understanding research in second language learning*.

რუსულან გოცირიძე

მეტაკოგნიტიური და კოგნიტიური სტრატეგიების გამოყენება კითხვის პროცესში
რეზიუმე

სტატიაში გაანალიზებულია ის უდიდესი მნიშვნელობა, რომელიც უცხოურ ენაზე კითხვის უნარ-ჩვევის ჩამოყალიბებას ენიჭება, განხილულია ის ფაქტორები, რომლებიც გავლენას ახდენს კითხვის სწავლების სტრატეგიებზე, მოცემულია აღნიშნული სტრატეგიების კლასიფიკაცია, გაანალიზებულია მეტაკოგნიტიური და კოგნიტიური სტრატეგიები და მათი გამოყენება უცხოურ ენაზე კითხვის პროცესში.

Русудан Гоциридзе

Применение метакогнитивных и когнитивных стратегий при чтении

В статье рассмотрена значимость и роль формирования навыков чтения на иностранном языке, рассмотрены факторы, которые влияют на стратегии обучения чтению, дана классификация

вышеупомянутых стратегий, дан анализ метакогнитивных и когнитивных стратегий и их применения при чтении на иностранном языке.

Гурамишвили З. Ш.

ГТУ

Дидактические принципы, используемые в преподавании русского языка как иностранного

Дидактические принципы отражают основные положения теории образования и обучения, разрабатываемые в дидактике. Такие принципы используются в преподавании разных дисциплин и не зависят от предмета обучения. В то же время применение дидактических принципов в каждой конкретной дисциплине имеет свои особенности, отражающие специфику изучаемого предмета.

Дидактические принципы обучения впервые были сформулированы Я.А. Коменским (1592-1670). Наименование многих из них сохранились до наших дней, хотя содержание изменилось в связи с развитием педагогики и смежных с педагогикой дисциплин.

Принцип сознательности относится к числу ведущих дидактических принципов, реализуемых на занятиях по языку. Следование этому принципу предполагает понимание учащимися содержания иноязычной речи, осознание единиц, из которых она состоит, способов пользования такими единицами. Известный методист Б.В. Беляев подчеркивал, что навыки и умения вырабатываются значительно быстрее в тех случаях, когда процесс их образования подвергается осмыслению в ходе овладения языком. Ведь владение языком означает способность самостоятельного выбора формы в соответствии с содержанием высказывания, что предполагает наличие знаний о способах оформления высказывания средствами изучаемого языка. Такие знания приобретаются в результате знакомства учащихся с правилами, инструкциями, комментариями, поясняющими значение лексико-грамматических единиц. Путь овладения языком от осознания свойств и особенностей языковых единиц и правил их функционирования в речи к практическому применению в процессе речевой деятельности определяется как «путь сверху» и считается наиболее предпочтительным.

Реализация принципа сознательности на занятиях по языку предполагает сначала осознание особенностей языковых единиц и правил их оформления, а затем в результате тренировки вырабатываются автоматизмы их применения в речи. Особенно велика роль правил и инструкций, усваиваемых сознательно, в работе со студентами –

филологами, будущими преподавателями языка, так как знание правил формообразования и функционирования единиц языка обеспечивает возможность распознавания ошибок в речи учащихся и объяснение причин их возникновения.

Важно, однако, чтобы правила и инструкции были практически необходимыми для овладения системой языка, ибо сознательность на занятиях по практике языка не означает изучения теории языка ради самой теории.

Сформулируем некоторые правила реализации принципа сознательности на занятиях по языку.

1. Используйте различные приемы, помогающие осмыслению вводного материала и действий с ним (правила, инструкции, объяснения, перевод), избегая при этом многословных пояснений и перевода там, где в этом нет необходимости.
2. Формируйте приемы самостоятельной работы с языком, так как самое главное в работе – научить учиться.
3. Отмечайте продвижение учащихся в овладении языком, что повышает мотивацию обучения.
4. Помогите учащимся там, где это возможно, самостоятельно прийти к умозаключению о способах формирования и употребления единиц языка в речи. Для этого используете индукцию (от наблюдения над фактами языка подводим учащихся к выводу, обобщению). При этом опирайтесь на средства наглядности.

Принцип активности подразумевает речевую активность учащихся, что предполагает напряженность психических процессов обучаемого, направленных на внимание, мышление, память, формирование мыслей средствами изучаемого языка. Основными источниками активности являются цели, мотивы, желания и интересы. Для их поддержания преподаватель использует различные приемы обучения, в том числе ролевые игры, задания проблемного характера, средства наглядности. Знания, умения и навыки формируются в процессе активной умственной работы учащихся, в основе которой лежит сочетание речевой деятельности и мышления.

Рекомендуется использовать следующие правила, помогающие преподавателю полно реализовать принцип активности на занятиях.

1. Вовлекайте каждого учащегося в активную речемыслительную деятельность за счет сокращения своей речевой активности. Задания проблемного характера и ролевые игры способствуют реализации принципа активности на занятиях.

2. Обращайте внимание на работу всех учащихся, а не только наиболее активных. Предлагайте малоактивным учащимся задания, для них посильные. Обучение в сотрудничестве способствует активизации учебного процесса.

3. Для сохранения и поддержания интереса к изучению языка используйте соответствующие приемы обучения. Подводите итоги на каждом занятии, демонстрируя успехи, достигнутые в ходе обучения (что учащиеся могут сказать, прочитать, написать и т.д.)

4. Учитывая возраст учащихся и их интересы, предлагая задания, стимулирующие эмоциональную и речевую активность, чаще используйте игры, соревнования, средства наглядности.

Принципы наглядности. Это один из ведущих дидактических принципов обучения. Его необходимость в обучении обосновывается диалектикой перехода от чувственного восприятия к абстрактному мышлению в процессе познания. В соответствии с названным принципом обучение строится на конкретных образах, непосредственно воспринимаемых обучающимся. Трактовка принципа восходит к «золотому правилу» Я.А. Коменского («... все что только можно представить для восприятия чувствами»), идеям и взглядам Г. Песталоцци, К.Д. Ушинского. Существует два направления реализации принципа наглядности в качестве средства обучения и средства познания. В первом случае специально подобранные зрительно-слуховые образцы (звукозапись, таблицы, схемы, учебные картинки, кино и видеофильмы, компьютерные программы) помогают учащимся овладеть звукопроизносительными нормами языка, лексико-грамматическими единицами, научиться понимать речь на слух и выражать свои мысли в пределах отобранного круга тем и ситуаций общения. Во втором случае средства наглядности выступают в качестве источника информации, знакомя учащихся со страной изучаемого языка. Принцип наглядности применительно к обучению языку можно трактовать как специально организованный показ языкового и экстралингвистического материала с целью его лучшего понимания.

На занятиях по языку выделяются следующие функции наглядности: - обучающая – средства наглядности используются для введения учебной и познавательной информации; контролирующая – средства наглядности привлекаются для контроля и самоконтроля за характером формирующихся знаний, навыков, умений; организующая – используется при отборе учебных материалов для занятий и способов их представления.

В работе по ряду методов обучения (прямого, аудиовизуального, аудилингвального, коммуникативного) использованию принципа наглядности и реализующих его содержания средств обучения придается решающее значение, ибо здесь наглядность рассматривается в качестве основного источника формируемых речевых навыков и умений. В работе по другим методам (сознательно-практический, переводно-грамматический) наглядность – вспомогательное средство обучения в ряду других приемов и средств.

Принцип доступности и посильности. Следование этому принципу предполагает, что с первых уроков материал представляется в соответствии с возрастными и интеллектуальными возможностями учащихся, а его усвоение не вызывает у них непреодолимых трудностей. В противном случае резко падает интерес к занятиям и возникнет нежелательная перегрузка учащихся. Доступность обеспечивается как самим материалом, так и методикой работы с ним. Посильность предполагает соблюдение определенных требований к объему вводимого материала, темпу продвижения по учебной программе.

Следующие правила помогут учителю в реализации принципа доступности и посильности на занятиях.

1. Постоянно контролируйте, как происходит усвоение материала учащимися тем, чтобы трудности не превышали их возможностей.
2. При планировании хода занятий учитывайте посильность заданий, ориентируясь при этом на разные группы учащихся (сильные, средние, слабые). Обучение в сотрудничестве, предполагающее возможности учета индивидуальных особенностей каждого учащегося, создает условия для реализации этого требования.
3. С помощью контрольных вопросов проверяйте, как учащиеся усваивают материалы урока. Вносите в программу обучения соответствующие коррективы.

Принцип прочности. Следование этому принципу обеспечивает сохранение учебного материала в памяти учащихся и возможность его применения в различных ситуациях общения. Прочность усвоения обеспечивается за счет его доступности, умелого изложения, осуществляющего эмоциональное воздействие на учащихся, использование разнообразных упражнений. Этот принцип обучения связан с принципом сознательности: прочно запоминается то, что понято и осмыслено учащимися. Реализация принципа предполагает следование следующим правилам.

1. При введении нового материала следует создавать ассоциативные связи из разных сфер деятельности, что обеспечивается в результате яркого, доступного изложения материала, представляющего интерес для учащихся.
2. Решающим условием прочности усвоения материала является организация тренировки – доведение изученного явления до свободного воспроизведения и использования в коммуникативно значимых контекстах.
3. Прочно усваивается только тот материал, который учащийся может применить для решения коммуникативных задач в различных ситуациях общения. При этом следует стремиться к многократному воспроизведению материала в разных контекстах на протяжении всего курса.
4. Контроль владения пройденным материалом способствует прочности его усвоения. По этой причине контроль должен носить систематический характер, а преподаватель – использовать разнообразные формы контроля, в том числе тесты.

Принцип межпредметной координации. Следование этому принципу предполагает согласование тем различных дисциплин с целью исключения их дублирования и для формирования в сознании учащегося целостного восприятия предметов и явлений окружающего мира. На занятиях по языку этот принцип обучения проявляется на предметно языковом уровне: обучение дисциплинам ведется с учетом уровня владения языком, а на практических занятиях по языку учащиеся овладевают элементами языка специальности и особенностями, присущими избранной для будущей профессиональной деятельности сфере общения. В результате создаются оптимальные условия для формирования коммуникативной компетенции в профессиональной сфере общения при изучении как общенаучных дисциплин, так и языка как средства общения.

Межпредметная координация проявляется в том, что знание и умение, сформированные на занятиях по практике языка, получают углубленное осмысление и систематизацию на занятиях по современному русскому языку. Чтение текстов филологической направленности, лингвистрановедческий анализ таких курсов способствуют лучшему усвоению содержания теоретического курса.

Принцип межкультурного взаимодействия. Следование этому принципу предполагает такую организацию учебно-воспитательного процесса, при которой преподаватель учитывает национально-культурные особенности учащихся в условиях межкультурного взаимодействия с носителем языка. Выделение принципа межкультурного взаимодействия в качестве самостоятельного дидактического

принципа представляется вполне обоснованным и получило поддержку в ряде исследований, в том числе в работах по проблемам лингвокультурологии.

Национально-культурная специфика поведения студентов весьма многообразна и отличается разными стилями поведения. Складывающиеся в процессе обучения этические стереотипы, т.е. обобщенные представления о представителях разных этнических групп, существенным образом влияют на эффективность учебного процесса и требуют от преподавателя необходимости:

- изучать и учитывать в своей работе национально-культурные особенности учащихся.
- выбирать стиль педагогического общения, учитывающего национально-культурную принадлежность учащихся.
- проводить занятия в условиях взаимодействия разных культур.

Учет принципа межкультурного взаимодействия в учебно-воспитательном процессе способствует формированию межкультурной компетенции, уровень которой позволяет судить о достижениях учащихся в овладении изучаемым языком на социокультурном уровне и их способности решать на изучаемом языке экстралингвистические задачи.

Литература:

1. Акмина А.Д. Учимся учить – М., 1997
2. Митрофанова О.Д. Методика преподавания русского языка как иностранного - М., 1990
3. Пасов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению - М., 1998
4. Сурыгин А.И. Основы теории обучения на родном языке – СПб., 2000.

Z. Guramishvili

Didactic principles, used in teaching Russian, as foreign language.

Summary

Didactic principles are considered in this article. They completely determine demands of the teaching process and It's components: goals, tasks, methods, means, the process of teaching Russian as foreign language.

ზ. გურამიშვილი

დიდაქტიკური პრინციპები, რომლებიც გამოიყენება რუსულის, როგორც უცხოური ენის შესწავლაში.

რეზიუმე

სტატიაში განხილულია დიდაქტიკური პრინციპები, რომლებიც მთლიანობაში განსაზღვრავენ სასწავლო პროცესის მოთხოვნებს, და მის შემადგენელ: მიზნებს, ამოცანებს, მეთოდებს, საშუალებებს, რომლებიც გამოიყენება რუსულის, როგორც უცხოური ენის შესწავლაში.

НОВЫЕ ПОДХОДЫ К ЭКОЛОГИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ СТУДЕНТОВ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

Во второй половине XX – начале XXI веков на нашей планете разразился серьезнейший экологический кризис, который внёс существенные коррективы в отношения человека и природы, поставив человечество перед необходимостью переосмыслить достижения мировой цивилизации. Уже в шестидесятых годах двадцатого столетия на повестке дня остро встал вопрос о необходимости кардинальных перемен в сфере защиты окружающей среды, формирования экологической культуры, которая, с одной стороны, находится в прямой зависимости от экологической обстановки в мире, с другой – от правильной, эффективной организации процесса экологического воспитания.

Не вызывает сомнения тот факт, что принципиально важной чертой нашего времени является резкое обострение глобальных, региональных и локальных экологических кризисов. Разрушение озонового слоя в атмосфере Земли, планетарное изменение климата, прогрессирующие эрозия и опустынивание почв, сведение влажных тропических лесов, повсеместное загрязнение Мирового океана и поверхностных вод, ускоряющийся рост численности населения планеты, неуправляемое разрастание бедности, нищеты и голода и т.д. – являются очевидными проявлениями глобального экологического кризиса, зримыми свидетельствами неумения современного человека строить устойчивые и ответственные отношения с природой. Второй особенностью современного этапа развития человеческой цивилизации является расширение сферы этики, представляющей сегодня обширное поле и руководящий принцип решения любых социальных проблем, в том числе проблем экологического характера (Каропа Г.Н.). Быстрый рост населения Земли, урбанизация, увеличивающаяся миграция населения происходят в условиях все большего загрязнения биосферы Земли. В результате возникает сложная проблема защиты окружающей природной среды и сохранения здоровья населения планеты. Среда обитания людей сильно изменилась в худшую сторону. Возможности приспособляемости организма к окружающей среде не беспредельны: многие ученые

считают, что они уже исчерпаны. В мире появляются новые болезни, известные болезни приобретают новый, необычный характер. Возрастает количество хронических болезней, что служит накоплению нарушений в генофонде человечества. На сегодня снижение смертности и рост продолжительности жизни в развитых странах мира достигнуты не путем увеличения жизнестойкости организма, а при помощи широкого использования средств внешней защиты и медицинских препаратов. «Могущество современного человечества, а нередко и отдельного человека настолько высоко, что может представлять реальную угрозу окружающей природе, являющейся источником благополучия и удовлетворения всех потребностей людей. Поэтому вся деятельность людей должна быть ограничена экологическим требованием (императивом) сохранения основных функций биосферы. Только их соблюдение может устранить угрозу самоистребления человечества» (Вахрушев А. А.). В начале 1990-х годов в международном общественном понимании утвердилось понимание того, что истинная безопасность человечества может основываться на сочетании гуманитарной и экологической безопасности, что выход из нарастающей глобальной экологической катастрофы можно найти только в спасительном чувстве культурной общности и укреплении чувства благоразумия, что все живое имеет право на жизнь и нуждается в заботе и охране. Четко прослеживается также переход от антропоцентрической парадигмы к экоцентрической.

Отличительной особенностью экологических проблем современности является то, что они носят глобальный характер. Ни одна страна не может оставаться в стороне от приобретающего все более трагичные масштабы загрязнения окружающей среды. Это обусловлено интенсификацией общепланетарных глобализационных процессов во всех сферах общественного устройства стран мира. Традиционно выделяют два основных, важнейших фактора, оказывающих кардинальное влияние на состояние окружающей природной среды: 1) экологические кризисы естественного происхождения, т. е. возникающие в результате природных процессов; 2) экологические кризисы, которые вызываются антропогенным воздействием. Здесь переплетаются многие проблемы, с которыми сталкивается человечество в условиях интенсификации общемировых глобализационных процессов – природоресурсная, продовольственная, демографическая.

К экологическим кризисам естественного происхождения относятся кризисы, вызываемые такими природными явлениями, как землетрясения, наводнения, ураганы, цунами, извержения вулканов и т. д. Предотвратить подобные кризисы человечество не

может – можно лишь научиться осуществлять научно обоснованное, своевременное прогнозирование этих явлений с целью сведения их последствий к минимально возможному пределу. Антропогенное воздействие на природу осуществляется по следующим направлениям: 1) загрязнение окружающей среды в результате воздействия производственной деятельности людей; 2) нерациональное использование компонентов окружающей среды в качестве ресурсной базы производства; 3) демографическое давление на природу – неконтролируемый рост населения, интенсивная урбанизация планеты, истощение почвы в результате сельскохозяйственного использования земель на износ. К числу серьезнейших экологических проблем относятся и такие экологические последствия глобального загрязнения атмосферы, как: 1) возможное потепление климата – так называемый “парниковый эффект”; 2) нарушение озонового слоя планеты; 3) выпадение кислотных дождей и т. д.

Большинство ученых единодушны в своей оценке способности нашей планеты справиться с функцией самоочищения, утверждая, что весьма велик риск самоуничтожения человечества в результате собственной жизнедеятельности. Все более четким становится осознание необходимости выработки в мировом масштабе четко сбалансированной экологической политики, формирования нового, прогрессивного экологического мышления, активизации деятельности международных организаций и движений, выступающих против бездумного, варварского покорения человеком природы, выработки отвечающего требованиям времени экологически-нравственного кодекса, разработки механизмов контроля за соблюдением правил экологической безопасности.

Поэтому необходимо обеспечить решение проблем, порожденных экологическим кризисом, посредством правильной организации экологического образования и воспитания, с одной стороны, и пересмотра как достижений цивилизации, так и всего мирового законодательства в природоохранительной сфере. Экологическая культура каждого человека и общества в целом станет возможной лишь в результате непрерывного экологического образования и просвещения людей всех возрастов, социальных и профессиональных групп, во всех сферах жизнедеятельности. Именно поэтому в ряде международных документов, касающихся охраны окружающей природы, в качестве одной из приоритетных перед всеми странами мирового сообщества поставлена задача сформировать экологическую культуру и ответственное отношение людей к природе через экологическое образование и воспитание каждого человека.

Для эффективного решения экологических проблем необходимо тщательно изучить экологические закономерности и учитывать их в активно-преобразовательной деятельности, рационально, экономно использовать природные ресурсы, восстановить функционирование нарушенных антропогенной деятельностью экосистем, выработать новые принципы и нормы нравственного отношения человека, общества к природе, т. е. экологической этики. На этот процесс большое влияние оказывает отношение доминирующих в обществе ценностно-мировоззренческих установок по отношению к жизненно важной в условиях глобализации проблеме защиты окружающей среды.

Острота современных проблем взаимодействия общества и природы поставила ряд важнейших, ответственных задач перед системой образования и педагогической наукой, которые призваны воспитать молодое поколение, способное преодолеть последствия негативных воздействий человека на природу, бережно относиться к ней в будущем. Не вызывает сомнения тот факт, что нельзя ограничиваться только просветительской работой в области защиты и охраны природы, так как весь комплекс глобальных экологических проблем современности требует нового философского осмысления, коренного пересмотра ряда социально-экономических вопросов, новых научных поисков и более полного и последовательного отражения многоаспектности проблемы экологического и воспитания в образовательной практике.

Однако состояние экологического воспитания и образования подрастающего поколения во многом не соответствует современным требованиям. Это связано с недооценкой в обществе приоритетности экологического образования и воспитания в условиях глобализации, несоответствием бюджетного финансирования задач, которые имеет первоочередное значение для сохранения экологического баланса, отсутствием эффективных государственно-общественных механизмов управления экологическим образованием, интеграции и координации деятельности существующих образовательных учреждений и природоохранных структур, неправительственных организаций. Низкая эффективность экологического образования объясняется также слабым развитием его материально-технической базы, нормативно-правового, научно-методического, психолого-педагогического, информационного и кадрового обеспечения.

Очевидно, что высокая эффективность экологического воспитания в вузе может быть обеспечена при условии, если: 1) в основу работы по экологическому воспитанию студентов будет положен системный, комплексный подход, обеспечивающий эффективность этого процесса, согласованность всех этапов и форм проводимой

работы; 2) в основу системы работы по экологическому воспитанию будет положен междисциплинарный подход, который позволит обеспечить реализацию принципа интегративности учебного материала, формирование у студентов целостной картины мира, интегративных знаний, умений и навыков; 3) при организации процесса экологического воспитания будет обеспечено наличие необходимых педагогических условий для проведения этой работы, а также будут реализованы основные дидактические принципы обучения в сочетании со специфическими принципами организации работы по экологическому воспитанию, использованы современные методы, формы и приемы обучения; 4) у студентов, наряду с необходимым объемом экологических знаний, системы убеждений, чувства экологической ответственности, будут сформированы также и жизненно важные навыки природоохранительной деятельности, активная жизненная позиция в данной сфере человеческой деятельности.

Для выполнения этих условий необходимо создать гибкую инфраструктуру обеспечения эффективности функционирования системы непрерывного экологического воспитания и образования, обеспечить мобильность, адаптивность системы экологического образования и воспитания, систематически обновлять содержание обучения научными знаниями и умениями по экологии на межпредметной основе, обеспечить возможности для участия студентов в конкретных экологических проектах по охране и улучшению состояния окружающей среды, реализовать координацию школьной, вузовской систем образования и эколого-просветительной деятельности неправительственных организаций, осуществлять подготовку и повышение квалификации преподавательских кадров для системы высшего образования, обладающих современной профессиональной компетенцией в области защиты окружающей среды. Организация процесса экологического воспитания будет эффективной только в том случае, если последовательно и систематически будет осуществляться взаимосвязанная научно-исследовательская, информационно-аналитическая, правовая, эстетическая и практическая природоохранительная деятельность студентов, которая позволит всестороннее изучить и улучшить отношения между природой и человеком.

В результате будет обеспечено: 1) создание реальных благоприятных возможностей для усвоения системы межпредметно-экологических идей, комплекса экологических и нравственно-экологических понятий, необходимого объема интеллектуальных и практических умений и навыков, соответствующих ценностей, которые будут способствовать становлению и развитию у студентов чувства

экологической ответственности как важного личностного качества; 2) ориентированность на формирование у студентов экологически ответственных моделей поведения и стереотипов деятельности в окружающей природной среде, на трансформацию этих поведенческих и деятельностных моделей в повседневное практическое взаимодействие с природой. При этом также будет решена такая важная задача, как обеспечение объективного научного подхода к рассмотрению и анализу современных экологических проблем на основе междисциплинарности и системной дифференциации, предоставление возможностей для проявления инициативности, формирование способности принимать экологически ответственные решения.

Sh.V. Guseynova
NEW APPROACHES TO ECOLOGICAL EDUCATION STUDENTS IN CONDITIONS OF GLOBALIZATION

SUMMARY

In given article the basic environmental problems of the present are shined. Value and the basic directions of work on ecological education of students are opened here too.

ლალი კალანდარიშვილი

**გრამატიკის როლი და მნიშვნელობა უცხო ენის (რუსულის)
სწავლებისას ქართულ უმაღლეს სასწავლებელში**

ენა არის აუცილებელი ელემენტი ადამიანთა შემოქმედებასა და ურთიერთობისათვის. “რაც მეტი ენა იცი მით მეტი ადამიანი ხარო” უთქვამს ბრძენს, ამიტომაც ცდილობენ მეთოდისტები მონახონ უცხო ენის შესწავლის რაც შეიძლება უფრო მარტივი გზები.

რუსული ენის სწავლებისას საქმე გვაქვს უპირველეს ყოვლისა ორი არამონათესავე ენის ბუნებრივ ენობრივ სტრუქტურასთან. აუცილებელია მოსწავლეებს დავანახოთ მათ შორის სხვაობა.

პედაგოგს პირველ რიგში უნდა ჰქონდეს გარკვეული სწავლების მიზანი, თუ რა დონის ცოდნა უნდა მისცეს მოსწავლეს, რათა მოახდინოს სასწავლო მასალის შერჩევა. სწავლების მიზნის მისაღწევად უნდა გავითვალისწინოთ ორენოვნების ხასიათი – ბილინგვიზმი, რომლისკენ სწრაფვაც ფაქტიურად ყველა პედაგოგის საბოლოო მიზანი უნდა იყოს.

ფსიქოლოგიურად ბილინგვიზმი ხასიათდება როგორც რეცეპტიული, რეპროდუქტიული და პროდუქტიული.

რეცეპტიული ბილინგვიზმის დროს მოსწავლეს შეუძლია მხოლოდ წაკითხულის აღქმა. რეპროდუქტიული ბილინგვიზმის დროს ხდება წაკითხულის გააზრებულად აღქმა, მაგრამ უცხო ენაზე დამოუკიდებლად შინაარსის გადმოცემა გაძნელებულია. პროდუქტიული ბილინგვიზმისას კი უკვე ხდება წაკითხულის არა მარტო დამოუკიდებლად აღქმა, გააზრება და გადმოცემა უცხო ენაზე, არამედ შემოქმედებითად გამდიდრება და დახვეწილად, ისევე როგორც მშობლიურ ენაზე საუბარი. სხვა შემთხვევაში პროდუქტიული ბილინგვიზმის გამოკვეთა რეპროდუქტიულისგან შეუძლებელი იქნება. [1,25]

ამრიგად, სწავლების მიზანი, შეიძლება იყოს ბილინგვიზმის 3 ტიპიდან ერთ-ერთი. უნდა აღინიშნოს, რომ ჩვენი სტუდენტები რუსულ ენას (განსაკუთრებით ბოლო წლებში) მხოლოდ რეცეპტიულ და (მეტად მცირე პროცენტით) რეპროდუქტიულ დონეზე ფლობენ, რა თქმა უნდა ჩვენი საბოლოო მიზანი უნდა იყოს პროდუქტიული ბილინგვიზმის მიღწევა, მაგრამ უმაღლეს სასწავლებლებში სამწუხაროდ რუსული ენის სწავლებაზე საათების მეტად მცირე რაოდენობა არის გამოყოფილი (კვირაში სულ ორი მეცადინეობა, 4სთ. საშუალოდ 6სთ. სემესტრში) ამიტომ პროდუქტიული ბილინგვიზმის მიღწევა ძალიან რთულია. ვფიქრობ, ჩვენ უპირველეს ყოვლისა უნდა განვაკვირდეთ რეცეპტიული და რეპროდუქტიული ბილინგვიზმი, რომელიც იქნება გარდამავალი საფეხური შემდგომში პროდუქტიული ბილინგვიზმის მისაღწევად. (თუ სტუდენტს ექნება სურვილი).

იმისათვის რომ მივალწიოთ საბოლოო მიზანს, საჭიროა აღმოიფხვრას ის შეცდომები, რომელიც განსაკუთრებით დამახასიათებელია ქართველ სტუდენტებისათვის რეცეპტიულ და რეპროდუქტიულ ბილინგვიზმის დონეზე. ეს შეცდომები უმთავრესად იყოფა 3 ჯგუფად, 1) შინაარსის გადმოცემის გამოხატვის სიმწირე, 2) გადმოცემის სტრუქტურა, 3) თავად თხრობა (აზრის სიტყვიერი გაფორმება).

შინაარსის გადმოცემისას 2 ტიპის შეცდომას ვხვდებით, 1) ლოგიკურს და 2) ლიტერატურული ენის ნორმების დარღვევას. ლოგიკურს მიეკუთვნება: ა) უზუსტობა აზრის გამოთქმისას, რომელსაც იწვევს ტერმინების არასწორი გამოყენება, ბ) ერთმანეთთან ლოგიკურად დაუკავშირებელი შეხედულებებისა და მსჯელობების არასწორი დაკავშირება, გ) ადრე გამოთქმულსა და შემდგომ მოწოდებულ აზრს შორის შეუსაბამობა, დ) საფუძველს მოკლებული მტკიცება.

აზრის გადმოცემის ეფექტურობას ასევე ხელს უშლის სტილისტური შეცდომები:

ა) წინადადების არასწორი აგებულება, ბ) მეტყველების უფერულობა – ლექსიკური

სიმწირე, გ) მეტყველების სიმშრალე და დ) ერთფეროვნება.

ქართველ მოსწავლეთა შორის არსებულ შეცდომებს შორის გამოვყოფთ:

- 1) ფონეტიკური ხასიათის შეცდომებს.
- 2) ლექსიკური ხასიათის შეცდომებს.
- 3) მორფოლოგიური ხასიათის შეცდომებს.
- 4) სინტაქსური ხასიათის შეცდომებს.

განსაკუთრებით აღსანიშნავია ფონეტიკური ხასიათის მეცადინეობები. როგორც ცნობილია რუსულში ქართულისგან განსხვავებით მახვილი არის მოძრავი, მას შეუძლია შეცვალოს როგორც გრამატიკული ფორმა *мама до`ма*, (სახლშია) *большие дома`* (სახლები) ასევე მთლიანად სიტყვის მნიშვნელობაც, მაგ. *му`ка* – ტანჯვა, *мука`* – ფქვილი. ასევე, რთულია ქართველებისთვის შეუსაბამობა დაწერილ და წაკითხულ ბგერათა მიმართებაში, ისინი ცდილობენ წარმოთქვან ის ბგერა, რაც წერია როგორც მათ მშობლიურ ენაშია.

მორფოლოგიური ტიპის შეცდომებს განეკუთვნება მეტყველების ნაწილების არასწორი წარმოება, სიტყვათა არასწორი ბრუნება, შეცდომები შეთანხმებას, მართვასა და მართვაში, მხოლობითი და მრავლობითი რიცხვების არასწორი გამოყენება და ა.შ. საკმაოდ მრავალფეროვანია სინტაქსური ტიპის შეცდომები: 1) წინადადების წვერის უმართებულო გამოტოვება, 2) ნაცვალსახელის ისე გამოყენება, რაც აძნელებს აზრის გაგებას, მაგალითად “*Вечером, он отвёл его к врачу.*” 3) შეთანხმებაში დაშვებული შეცდომები, მაგ: “*Гусар вошёл в комнату оклеенный грязной бумагой.*” 5) თანდებულების არასწორად გამოყენება, მაგ: “*Отец работает в заводе.*” 6) სიტყვათა არასწორი განლაგება.

ფსიქოლოგებმა დიდი ხანია დაადგინეს, რომ მთავარ შეცდომებს იწვევს სწორედ უცხო ენის გრამატიკასთან მშობლიური ენის გრამატიკის შეუთავსებლობა. ამიტომ გრამატიკის კურსის სრული უგულველყოფა ახალი ენის შესწავლისას ყოველად მიუღებელია. მართებულია გავიხსენოთ აკადემიკოს ლ. ვ. შჩერბას სიტყვები, რომ ამა თუ იმ თემაზე სასაუბროდ არ არის აუცილებელი ყველა სიტყვის ცოდნა, მაგრამ ყველაზე პრიმიტიულ თემაზე საუბრისასაც კი ხდება აუცილებელი ბრუნვის ნიშნების, სქესის, რიცხვისა და დროის ფორმების სწორი გამოყენება.

ამრიგად უცხო ენის შესწავლისას ბილინგვიზმის პროდუქტიული დონის მისაღწევად აუცილებელია გრამატიკისა და ლექსიკის კომპლექსურად სწავლება პრაქტიკულ მეცადინეობებზე. თითოეული გრამატიკული ფორმის შესწავლისას ყურადღება უნდა მიექცეს იმას, რომ სტუდენტებმა შეძლონ პრაქტიკულად მისი სწორი გამოყენება

მეტყველებაში. მეცადინეობებზე დროის უმთავრესი ნაწილი უნდა დაეთმოს არა წესებისა და თეზისების ზეპირად შესწავლას, არამედ კითხვას, მოსმენას, მეტყველებას, ამა თუ იმ გრამატიკული წესის მეტყველებასა და წერაში სწორად გამოყენებას, საკუთარი აზრის შემოქმედებითად გადმოცემას.

უმაღლესი სასწავლებლისათვის რუსული გრამატიკის კურსის შერჩევა მეთოდისტიკისთვის დღესაც აქილევსის ქუსლს წარმოადგენს. ამისათვის საჭიროა ჯერ გადაწყდეს რას ისახავს მიზნად პედაგოგი, სწავლების რეპროდუქტიულ თუ პროდუქტიულ საფეხურს. ასევე უნდა იყოს გათვალისწინებული სკოლაში მიღებული რუსული ენის ცოდნის დონე და ყოველივე ამის შემდეგ შეირჩეს სწავლების ფორმა.

გამოჩენილი ქართველი მეთოდისტი ს. დ. ფურცელაძე თვლიდა, რომ უპირველესად უნდა ისწავლებოდეს ადვილი ფორმები, ხოლო გრამატიკული ფორმების ადვილად ათვისება დამოკიდებულია მათ მსგავსებასა და განსხვავებაზე მშობლიურსა და უცხო ენაში. რა თქმა უნდა მსგავსი გრამატიკული ფორმების ათვისება გაცილებით ადვილია. ხოლო ამის შემდეგ საჭიროა მივაწოდოთ ის ფორმები, რომლებიც შეიძლება არც არსებობდეს ქართულ ენაში, მაგრამ ძალიან ხშირად გამოიყენება რუსულ მეტყველებაში, ყოველივე ეს ქმნის ცოდნის გარკვეულ ბაზას, რაც სამომავლოდ ხელს უწყობს იმ რთული გრამატიკული ფორმების ათვისებას, რომლებიც ძალიან უჭირთ ქართველ სტუდენტებს რუსული ენის შესწავლისას.

როდესაც ფურცელაძე განსაზღვრავდა გრამატიკული მასალის შერჩევის კრიტერიუმს, იგი ითვალისწინებდა იმ არსებულ სირთულეებს რომლებიც ქართველებისათვის რუსული ენის შესწავლის დროს არსებობს. მაინც რა იწვევს ამ სირთულეებს, ერთ-ერთი პირველთაგანი გახლავთ თვით შესასწავლი ენის შიგნით არსებული გრამატიკული ფორმების ინტერფერენცია, მაგალითად რუსულ ენაში საკმაოდ რთულია განასხვავოთ გრამატიკული ფორმები მიმღეობა და *деепричастие*, ქართული მიმღეობა საკმაოდ განსხვავდება რუსული მიმღეობისგან, ხოლო *деепричастие*-ს შესატყვისი გრამატიკული ფორმები საერთოდ არ არსებობს. მშობლიურ ენაზე ისინი ითარგმნება სხვადასხვა ლექსიკური და გრამატიკული საშუალებებით, ამიტომ ძნელი მისახვედრი არ უნდა იყოს, თუ რა სირთულეს უქმნის ის ქართველ სტუდენტებს. ამ შეთხვევაში მოსწავლისათვის მთავარ სიძნელეს წარმოადგენს მოცემული ფორმის მნიშვნელობის ზუსტი გაგება, ვინაიდან მშობლიურ ენაში მას არა აქვს ამ ფორმის გრამატიკული ექვივალენტი. ხშირად სტუდენტი ამას იმასწავლებს მექანიკურად, შინაარსობრივად სრულიად გაუაზრებლად, რაც შემდგომში მისი მნიშვნელობის აღქმასა

და მეტყველებაში სწორად გამოყენებაში უშლის ხელს. მეორე მიზეზი: სიძნელები შეიძლება წარმოშვას თვით მშობლიურ ენაში არსებულმა მსგავსმა გრამატიკულმა ფორმებმა, რომლებიც მხოლოდ ნაწილობრივ შეესაბამება მეტყველების ხმარების მხრივ უცხო ენაში არსებულ გრამატიკულ ფორმებს. ასეთი ნაწილობრივი მსგავსება კიდევ უფრო უწყობს ხელს შეცდომების დაშვებას.

ამრიგად, უმაღლეს სასწავლებელში რუსული ენის პროგრამის შედგენისას, უფრო სწორად გრამატიკის მინიმუმის შესარჩევად, უნდა ვიხელმძღვანელოთ შემდეგი პრინციპებით:

- 1) დადგინდეს ის ენობრივი მოვლენები რომელთა გარეშეც შეუძლებელია მეტყველება.
- 2) უნდა გამოიყოს რთულად ასათვისებელი გრამატიკული ფორმები (ძლიერ ჯგუფებში)
- 3) შეირჩეს რუსულ ენაში არსებული ის მოდელები, რომლებსაც ქართულ ენაში ანალოგები არ მოეპოვებათ.

ვინაიდან, სტუდენტები რუსულად საუბრისას ხშირად ხმარობენ ქართულში არსებულ შესატყვის მოდელს და პირდაპირ თარგმნიან მხოლოდ სიტყვებს, თუ ენათა შორის ეს მსგავსება იდენტურია, ასეთი კალკირება გამართლებულია. ხშირ შემთხვევაში კი, ასეთი კალკირება გადადის ჩვევაში და ძალიან ცუდ შედეგს იძლევა, რადგანაც იწვევს უხეშ შეცდომებს მეტყველებაში.

4) ენობრივი მასალის შერჩევისას გათვალისწინებული უნდა იყოს სტუდენტების ცოდნის ის დონე, რომელიც სტუდენტებმა მიიღეს სკოლაში.

აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ძალიან უწყობს ხელს რუსული ენის შესწავლას მშობლიური ენის გრამატიკის კარგი ცოდნა. დ. ს. ვიგოდსკი წერდა, რომ “უცხო ენის გააზრებული ათვისება, მშობლიური ენის ცოდნის დონის განვითარებას ეფუძნება”. [3,292] სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, რაც უფრო კარგად იცის მშობლიური ენა და გრამატიკა აღამიანმა, მით უფრო ადვილად და უკეთ სწავლობს უცხო ენას.

Литература

1. С. М. Верещагин “Психологическая и темодическая характеристика двуязычия (биллингвизма)” М.Г.У 1969 г.
2. С. Д. Пурцеладзе “Основы методики преподавания русского языка в грузинской школе” Тбилиси 1963 г.
3. Д. С. Вигодский “Мышление и речь”, Москва 1965 г.
4. Б.Л. Имнаძე, М.З. Хорава “Учебное пособие по русскому языку для технических вузов.” Тбилиси 1975 г.

Резюме

В статье кратко рассмотрены наиболее характерные фонетические, морфологические и синтаксические ошибки в устной речи студентов – грузии, рассмотрена проблема биллингвизма и переноса. Статья поможет преподавателю правильно расположить подлежащий обучению материал. Это облегчит студентам – грузинам изучить наиболее сложные грамматические формы и развить свою устную речь.

Summery

In this article it is discussed some particularly important phonetic, morphological and syntax errors in Georgian students' verbal language. Bilingualism and word transfer problems are also discussed there. The article will help a teacher to share teaching material correctly. this will help Georgian students to study complex grammar forms and to develop verbal language.

ეთერ კაციტაძე ფილ. მეც. დოქტორი
სტუ-ს ასოც. პროფესორი,
მარინა ჯუღელი

საბუნებისმეტყველო - ტექნიკური დარგობრივი ენების

საფუძვლები და დიდაქტიკა

ბოლო ათწლეულებში გაიზარდა დაინტერესება დარგობრივი ენების სწავლებისადმი როგორც მშობლიურ, აგრეთვე უცხო ენაზე.

განსაკუთრებულად დიდია მოთხოვნა საბუნებისმეტყველო-ტექნიკურ

სპეციალიზირებული ენის კურსისადმი.

„დარგობრივი ენის სრულყოფილი დამაკმაყოფილებელი დეფინიცია შეუძლებელია იმ ფაქტის გათვალისწინებით, რომ

სპეციალიზირებულენობრივი ლინგვისტიკა ჯერ კიდევ საწყის ეტაპზეა”. (Beier 1980, 14).

ჰოფმანი 1976 წელს დარგობრივ ენას შემდეგნაირად განმარტავს:

“დარგობრივი ენა- ეს არის ყველა ენობრივი საშუალებების ერთობლიობა, რომლებიც გამოიყენება დარგობრივად შეზღუდულ საკომუნიკაციო სფეროში, რათა განახორციელდეს ამ სფეროში მოღვაწე ადამიანებს შორის

ურთიერთგაგება.”(Hoffmann 1982, 2) ჰოფმანი აშკარად იხრება ტერმინოლოგიური ჰიპოთეზის წინააღმდეგ, რომლის მიხედვით დარგობრივი ენა უშუალოდ განისაზღვრება თავისი ტერმინოლოგიით. ჰოფმანისათვის დარგობრივი ენები არ არიან ზოგადი ენის სტილისტური ვარიანტები {ფუნქციონალისტიკური ჰიპოტეზა} (Riesel 1975), ე. ი. არა სტილია, არამედ ზოგადი ენის ნაწილებია, რომლებშიც ფონეტიკური, მორფოლოგიური და ლექსიკური ელემენტები, სინტაქსური და ტექსტური ფენომენი ქმნის ფუნქციურ ერთეულს და ერთი დარგის განსხვავებული სფეროების ფარგლებში შესაძლებელს ხდის კომუნიკაციას. (Hoffmann 1976, 162-170) ამით მივიდა ის დარგობრივი ენების ჰორიზონტალურ დაყოფამდე -არსებობს არა ერთი დარგობრივი ენა, არამედ იმდენი დარგობრივი ენა, რამდენიც სპეციალიზირებული მიმართულებაა- და დარგობრივი ენების ვერტიკალურ დაყოფამდე - დარგობრივი ენა თავისთავად არ არის ჰომოგენური, არამედ წარმოადგენს მისი ტექსტის ტიპების ფარგლებში განსხვავებულ ენობრივ შემადგენლობას.

ბაიერი წერს: “დარგობრივ ენას იყენებს სპეციალისტი კომპეტენტურ წერილობით ან ზეპირი კომუნიკაციისთვის, რათა სხვა სპეციალისტებთან, სხვა დარგის წარმომადგენლებთან გარკვეული მიზნებით შეათანხმოს საქმიანი დარგობრივი ვითარება. დარგობრივი ენა მოიცავს გამოყენებული ენობრივი საშუალების ერთობლიობას და მიუთითებს მეთოდური მიზეზებით განსხვავებული შიდაენობრივ დანეზე, რომლიდანაც ლექსიკური, მორფოლოგიური და სინტაქსური საუკეთესოდაა გამოკვლეული”. (Beier 1980,13)

ბაიერი ავრცელებს 1980 წელს გაკეთებულ ჰოფმანისეულ დეფინიციას ორი მნიშვნელოვანი პუნქტით. მისთვის ის ითვლება მნიშვნელოვან წარმონაქმნად: “ნამდვილი დარგობრივი ენა ყოველთვისაა დაკავშირებული სპეციალისტზე, რადგან ის ტერმინებისა და გამონათქვამების სრულყოფილ გაგებას მოითხოვს. როცა დარგობრივ ენას არა სპეციალისტი გამოიყენებს, ის კარგავს თავის უშუალო კავშირს სპეციალიზირებულ აზროვნებასთან. კომუნიკაცია მოვლენებს, პროცესებსა და საქმის ვითარებას მხოლოდ ზედაპირულად მოიცავს და არა არსებითად; ის არ ქმნის ცოდნის საკმარის დონეს. შეიძლება დაასკვნან, რომ დილექტანტები დარგობრივი ენის

მხოლოდ ელემენტებს გამოიყენებენ, მაგრამ არა დარგობრივ ენას. “(offmann 1976, 31 und Beier 1980, 14)

ჰოფმანი და სრევენსი მიუთითებენ დარგობრივი ენის არსებით მომენტზე – კერძოდ დარგობრივი ენაზე, როგორც ისეთი სპეციალისტის მიერ გამოხატულებისა და შეთანხმების საშუალებაზე, რომელიც ფლობს აზროვნების განსაზღვრულ სტრუქტურებს. (Strevens 1973, 226) ამით დარგობრივი ენა, როგორც საკომუნიკაციო საშუალება არის სოციალიზაციის შედეგი კონკრეტული დისციპლინის ფარგლებში, რომელიც ამ სოციალიზაციის სხვა შედეგებით არ აიხსნება. დარგობრივი ენა დამოკიდებულია

- დარგის აზროვნების ელემენტებზე, რომლებიც შედეგებიან სპეციალიზირებულ ტერმინებიდან,

- დარგის აზროვნების სტრუქტურებზე,

- შეტყობინების სტრუქტურებზე, რომლებიც ჩვეულებრივია ამ დარგში.

დარგობრივ ენაზე განსხვავებული სოციალიზაციის წარმომადგენლები წერილობით და ზეპირ კომუნიკაციისას წარმოქმნიან ტექსტის სხვადასხვა ტიპებს განსხვავებული ენობრივი შემადგენლობით. საქმის ამ ვითარების აღსანიშნავად გამოკვეთილია დარგობრივი ენის ვერტიკალური დაშრეების ცნება. დარგობრივი ენის ვერტიკალურ დაშრეებაში ვიგებთ დარგობრივი ენის შრეებს მათი სპეციალიზაციის მიხედვით. ასე მაგალითად ქიმიის სასწავლო სახელმძღვანელო უფრო დაბალ დონეზეა სპეციალიზირებული, ვიდრე თღზულება ქიმიურ დარგობრივ ჟურნალში.

ასევე უნდა აღინიშნოს, რომ ცალკე არ არსებობს არც საბუნებისმეტყველო დარგობ-რივი ენა, და არც ტექნიკური; არსებობს მრავალი ცალკეული სპეციალიზირებული ენა, რომელიც გამოიყენება შესაბამისი დისციპლინების ფარგლებში და რომელსაც მიყვება დარგობრივი ენის ჰორიზონტალურ დაშრეებამდე. ტექნიკის სფეროში არსებობს განსხვავებული დისციპლინები, როგორცაა მაგალითად სამთო ტექნიკა, მანქანათ მშენებლობა, ელექტრო ტექნიკა, საიარაღო ტექნიკა, ქიმიური ტექნოლოგია, კვების პროდუქტების ტექნოლოგია და ასე შემდეგ. ე. ი. როცა ჩვენ საბუნებისმეტყ-ველი ენის შესახებ ვსაუბრობთ, ყოველთვის ვგულისხმობთ კონკრეტულ სპეციალი-ზირებულ ენას. დარგობრივი ენის დანაწევრება მნიშვნელოვანია შემდეგი მიზეზებიდან გამომდინარე.:

1.სპეციალიზირების ხარისხი ზემოქმედებს დარგობრივი ენის ტერმინოლოგიის წვლილზე. უფრო დაბალ სპეციალიზირებული ტექსტები ენობრივი სპეცტერმინოლოგიის უფრო დაბალ წვლილზე მიუთითებს, ვიდრე მაღალსპეციალიზირებული.

2.სპეციალიზირების ხარისხი ზეგავლენას ახდენს ტექსტის განსაზღვრულ ტიპებზე; ამასთანავე ის მოქმედებს მორფოლოგიურ- სინტაქსურ შემადგენლობაზე.

სპეციალიზირებულ ენობრივ განსაკუთრებულებები დიდაქტიკური არჩევაში.

ამ სტატიაში ჩვენ არ შეგვიძლია გავაკეთოთ სრულყოფილი მიმოხილვა დარგობრივი

ენის განსაკუთრებულობის შესახებ. ჩვენ ავსახავთ, რომელი

სპეციალიზირებული ნიშანია მნიშვნელოვანი დარგობრივენოვან

მეცადინეობისათვის და როგორ მოქმედებს მასზე. ამასთანავე არსებობს

ისეთი დარგობრივი ფენომენი, რომელიც ამარტივებს მეცადინეობას, ისეთი,

რომელიც მას ართულებს და ისეთი, რომელიც პრობლემატურია

განსაზღვრულ დიდაქტიკურ ინტერპრეტაციასთვის.

მორფოლოგია გრამატიკულ ფუნქციაში:

დარგობრივი ენის მორფოლოგიის სფეროში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ორი კომპონენტი: ფორმის წარმოება და სიტყვათაწარმოება.

ძმნა. შეინიშნება ზმნის ძლიერი რედუქცია განსაკუთრებით მისი პირის, კილოს და დროის ფორმების სპეციალიზირების ხარისხის ან ზეპირი და განსაკუთრებით წერილობითი ტექსტის ტიპების მიხედვით.

რიცხვი: მე-3 პირი, მხოლობითი ემსახურება მოვლენების, პროცესების და მდგომარეობის გამოხატულებას.

ამსთან ხშირია ინფინიტივის გამოყენება. ის განსაკუთრებით ხშირად ბრძანებით კილოდ გვევლინება ისეთ ტექსტის ტიპებში, როგორცაა *ინსტრუქცია*. ხშირად

ინფინიტივი გაარსებითებულიც გვხვდება.

ტექსტის განსაზღვრულ ტიპებში, მაგ. *სამეცნიერო ნაშრომებში და ლექციებში*, ფინიტური ზმნა ხშირად გამოიყენება I პირში, მრავლობით რიცვში, ნაკლებად ხშირად I პირში მხოლობითი რიცხვი.

ხშირად გვხვდება მიმდებარეობა 1 და მე-2. ის ასრულებს სხვადასხვა ფუნქციას და ემსახურება ტექსტის ეკონომიას.

კილო: თხრობითი კილო გამოიხატება ზოგადი მნიშვნელობით. არსებობს ტექსტის ტიპები, რომლებშიც საერთოდ არ არის კავშირებითი კილო, როგორცაა მაგ. *სამუშაოს მითითება* და არსებობს ტექსტის ტიპები, რომელშიც ის იშვიათია, მაგ. *სასწავლო ტექსტები*. ტექსტის განსაზღვრულ ტიპებში, მაგ. *სპეციალიზირებული თხზულება*, კავშირებითი იძენს მნიშვნელობას, როცა საქმე ეხება შედეგის ან ჰიპოთეზის დიზკუსიას., რომელიც საქმის განსაზღვრული ვითარებიდან გამომდინარეობს. მათემატიკურ, ფიზიკურ, ასევე ელექტრო ტექნიკურ ამოცანებში კავშირებითი კილო იძლევა სიგნალს, რომ შემდეგი ამოცანები წარმოადგენს მაგალითებს.

დრო: აწმყო დრო ყველაზე ხშირად გამოიყენება. არსებობს საშუალო და მაღალი სპეციალიზირების ტექსტები, რომლებშიც მთელ ტექსტში ან ტექსტის განსაზღვრულ ნაწილებში ნამყო თხრობითი ვლინდება. ეს შეიძლება იყოს ტექსტები სასწავლო სახელმძღვანელოებიდან, ჟურნალებიდან. ამასთან ნამყო თხრობითი არ გამოიყენება ზოგადი შედეგების აღსანიშნევად, რომლებზეც კონკრეტული მეცადინეობებია დამოკიდებული. შედეგებში, რომლებიც შეიძლება ჩაითვალოს მეცნიერულად დამტკიცებულად, ჩნდება ნამყო დროში.

გვარი: ზმნის გვარზე დამოკიდებულებით დასამტკიცებელია, რომ მეტი წილი ვნებითი გვარის ფორმები ხვდება. არსებობს ტექნიკის დარგები, რომელშიც მოვლენისა და მდგომარეობის ვნებითი განსხვავებებიან ერთმანეთისაგან. დამტკიცებულია, რომ ზმნა, როგორც სიტყვათა ჯგუფი სხვა სიტყვათა ჯგუფებთან შედარებით დარგობრივ ტექსტებში ნამდვილად უმნიშვნელოა. ეს დამოკიდებულია იმაზე, რომ არსებითი სახელი მთავარ ინფორმაციას ატარებს.

არსებითი სახელი: საბუნებისმეტყველო – ტექნიკური დარგობრივი ენის არსებითი ნიშან-თვისებაა არსებითი სახელების დიდი წილი და ფუნქცია. ამასთან გასათვალისწინებელია: მხოლოდ რიცხვი გადაწონის უმეტესად. ის ძალიან ხშირად გვევლინება განსაზღვრული არტიკლით. ხშირია ნათესაობითი ბრუნვა. ნათესაობითი ბრუნვის სიხშირე გამომდინარეობს იქიდან, რომ ის არსებითი სახელების განსაზღვრების მნიშვნელოვან ფორმას წარმოადგენს, რომელიც გამონათქვამის დაზუსტებასა და დაყოფას ემსახურება. ხშირია გაარსებითებული გარემოებითი გარემოებები. ისინი წინდებულისა და არსებითი სახელისაგან იქმნება. წინდებულებიანი დამატებისაგან იმით განსხვავებიან, რომ მოვლენაზე აფუძნებენ ვითარებასა

და არა საგანს. არსებითი სახელების დიდი წილი წარმოადგენს ტექნიკურ ტერმინოლოგიას.

ტექნიკური ტერმინოლოგია არის დარგის სპეციალიზებული სიტყვათა მარაგი. ტერმინებს აქვთ სპეციფიკური დეფინიცია დარგში, რომელიც არ არის აუცილებლად იგივე, რაც მათი მნიშვნელობა ჩვეულებრივი გამოყენებისას.

ინდუსტრიული ტერმინები არის ტექნიკური ტერმინოლოგიის სახეობა, რომელსაც აქვს განსაკუთრებული მნიშვნელობა სპეციფიკურ ინდუსტრიაში. ფრაზა **ინდუსტრიული ტერმინოლოგია** ნიშნავს, რომ სიტყვა ან ფრაზა არის ტიპური განსაზღვრულ ინდუსტრიის ან ბიზნესს სფეროში და ის ნაცნობია ამ ინდუსტრიაშია თუ ბიზნესში ჩართული ხალხისთვის და ისინი იყენებს მათ.

ტექნიკური ტერმინოლოგია არსებობს ფორმალობის კონტინუუმში. ზუსტი

ტექნიკური ტერმინები და მათი დეფინიზია/განსაზღვრებები

ფორმალურად/ოფიზიალურად ცნობილია, დოკუმენტირებულია და ისწავლება დარგის პედაგოგთა მიერ. სხვა ტერმინები უფრო სასაუბროა, დაშტამპული და გამოიყენება დარგის პრაქტიკოსების მიერ და სლენგის მსგავსია. ზღვარი ოფიციალურ ტერმინოლოგიასა და სლენგის შორის, საკმაოდ უხვია, ანუ ტერმინები ხდებიან ცნობადი ან გადიან ხმარებიდან.

ტექნიკური ტერმინოლოგია გამოიყენება დარგის ექსპერტების მიერ საჭიროებისამებ კომუნიკაციისათვის ზუსტად და ლაკონურად, მაგრამ ხშირად ხდება რომ აქვს ეფექტი მათთანაც, ვისთვისაც უცნობია ამ ჯგუფის ეს განსაკუთრებული სპეციალიზებული ენა.

წინდებულები: წინდებულები საბუნებისმეტყველო – ტექნიკურ დარგობრივ ენაში განსაკუთრებით ხშირია. ისინი შესაძლებელს ხდიან გამონათქვამის დაზუსტებას, გამოყოფასა და ენობრივ ეკონომიას. განსაკუთრებით ხშირია წინდებულები განსაზღვრებასთან.

ზედსართავი სახელი: ზედსართავი სახელები სპეციალიზირებულ ტექსტებში დიდ როლს თამაშობენ. ეს ერთი მხრივ განსაზღვრების ძლიერი ტენდენციიდან გამომდინარეობს, რომელიც დაზუსტებისა და განსაზღვრების მოთხოვნის შედეგია. სხვა მხრივ ზედსართავი სახელი სახელადი შემასმენლის შემადგენელ ნაწილად გვევლინება. ზედსართავი სახელის შედარებითი ხარისხი იშვიათია, რადგანაც იშვიათია სხვა ნივთიერებებთან, პროცესებთან და მეთოდებთან შედარება.

შეჯამება დიდაქტიკისათვის: მორფოლოგია გრამატიკული ფუნქციით არ ქმნის

პრობლემებს დარგობრივი ენის მეცადინეობაზე. მორფოლოგიური სასწავლო მასალა

ტექსტის ტიპების მიხედვით ძალიან მცირეა. ვნებითი გვარი, რომელიც უცხო ენის

მეცადინეობისათვის არ ქმნის სიძნელეებს, იმსახურებს ყურადღებას დარგობრივი ენის

პირველივე მეცადინეობიდან. ერთ-ერთ ცენტრალურ ადგილს მეცადინეობაზე უნდა

იკავებდეს წინდებული. არსებითი სახელის შემთხვევაში მნიშვნელოვანია ნათესაობითი

ბრუნვა და ის ჯაჭვური კავშირ., რომელიც ხორციელდება ნათესაობითი ბრუნვისა და

წინდებულის დახმარებით. მიძლეობა შედარებით ადრე უნდა იყოს ათვისებული.

გამოყენებული ლიტერატურა

1. Beier, R.(1980): Englische Fachsprache. Stuttgart.
2. Hoffmann, L.(1982): Probleme und Methoden der fachsprachenforschung. In: Richart,J.R./Thome, G./Wills, W. (Hg.): Fachsprachenforschung und –lehre.Tübingen.
3. Hoffmann, L.(1976): Kommunikationsmittel Fachsprache. Berlin.
4. Strevens, F.(1973): Technical, technological and Scientific English (TSE) ELTJ 27.

Resume

E.Katsitadze, M.Jugeli

Technical Language Principles and Learning

Being a scientist or a technologist entails a number of habits of thought. These habits of thought directly affect his use of Languages for Special Purpose and technical terminology. Technical terminology is the specialized vocabulary of a field. A technical term is a type of technical terminology that has a particular meaning within a specific industry.

Резюме

Е.Кацитадзе, М.Джугели

Основы и дидактика естественнонаучно-технического языка

Быть учёным или технологом влечёт за собой изучение целого ряда привычек мыслить. Эти привычки мыслить непосредственно воздействуют на употребление специализированного языка и значит, специализированной терминологии. Техническая терминология – это специализированный вокабуляр определённой отрасли. Технический термин – это определённый тип специализированной терминологии, у которой есть своё особое значение в специальной технической отрасли.

მანანა მალრაძე

**ტმკ, ასოც. პროფ. სტუ.
ეკატერინე ავლოხაშვილი
ასისტ. პროფ. სტუ.**

განათლების ხარისხის მართვა და მისი მნიშვნელობა

“ხარისხი” ის სიტყვაა, რომელიც ყველაზე ხშირად გვხვდება განათლების სფეროში. რა იგულისხმება განათლების ხარისხში? დღეისათვის არ არსებობს ამ ტერმინის ერთმნიშვნელოვანი და ყველასათვის მისაღები განმარტება, თუმცა არსებობს რამდენიმე საკითხი, რომელზეც განათლების სფეროს სპეციალისტები თანხმდებიან.

- განათლების ხარისხი დინამიური ცნებაა, რომელიც იცვლება დროთა განმავლობაში.
- განათლების ხარისხი - კომპლექსური და მრავალგანზომილებიანია;
- განათლების ხარისხი უნდა ასახავდეს, როგორც მთლიანად განათლების სისტემის, ასევე ცალკეული საგანმანათლებლო დაწესებულების ყველა ასპექტს.

2003 წელს UNESCO-ს მიერ ორგანიზებულ განათლების მინისტრების ”მრავალი მაგდის” შეხვედრაზე აღინიშნა, რომ “ხარისხი გადაიქცა დინამიურ კონცეფციად, რომელიც ადაპტირებული უნდა იყოს და უნდა ასახავდეს მსოფლიოში არსებულ ღრმა სოციალურ და ეკონომიკურ ცვლილებებს. ძველი წარმოდგენები ხარისხზე უკვე აღარ არის საკმარისი” [4].

განათლების ხარისხის დეფინაციის არჩევა მთელი რიგი ფაქტორებითაა განპირობებული:

- განათლების სისტემის განვითარების მიმდინარე ისტორიული პერიოდი;
- ქვეყნის პრიორიტეტები განათლების სფეროში;
- კონკრეტული საგანმანათლებლო დაწესებულებების მიზნები და ამოცანები;
- საგანმანათლებლო პროცესით დაინტერესებული პირები.

საგანმანათლებლო პროცესის ბუნებიდან და დანიშნულებიდან გამომდინარე, მისი შედეგებით დაინტერესებულ პირთა წრე საკმაოდ ფართოა (სტუდენტები, მშობლები, საგანმანათლებლო დაწესებულების პერსონალი, დამსაქმებლები და სხვა). ის პირები, რომლებიც უშუალოდ მონაწილეობენ საგანმანათლებლო პროცესში, სხვაგვარად აღიქვამენ განათლების ხარისხს და შეიძლება მნიშვნელოვნად განსხვავდებოდეს სწავლის შედეგებით დაინტერესებული მხარეებისა და პირების შეხედულებებისაგან [1].

განათლების ხარისხის უზრუნველყოფას, მის შეფასებასა და მონიტორინგს, გადამწყვეტი მნიშვნელობა ენიჭება ქვეყნის კეთილდღეობის მიღწევისა და შენარჩუნებისათვის. მისი ძირითდი მიზანია განათლების შედეგებით დაინტერესებული საზოგადოების დაცვა საგანმანათლებლო მომსახურების დაბალი დონისაგან. ასევე განათლების სფეროს შემდგომი სრულყოფა, რათა ის შეესაბამებოდეს ქვეყანაში არსებულ სოციალურ, ეკონომიკურ და კულტურულ მოთხოვნებს.

გლობალიზაციამ, რომელიც ბოლო წლებში ასე აქტიურად მიმდინარეობს, ახალი გამოწვევების წინაშე დააყენა განათლების ხარისხის უზრუნველყოფის ეროვნული სისტემები. ფართოვდება ყველა დონის, განათლების კომერციულ მიმწოდებელთა საერთაშორისო ქსელი. ჩნდება საგანმანათლებლო მომსახურების სრულიად ახალი ფორმები. მაგალითად, ელექტრონული სწავლება (e-learning). ჩვეულებრივი მოვლენა გახდა უცხოური სასწავლებლების პროგრამების ე.წ. “ფრანჩაიზინგით” შეთავაზება მათი ადგილობრივი წარმომადგენლობების მეშვეობით და ა.შ. ეს გარემოება მნიშვნელოვან, დამატებით შესაძლებლობებს უქმნის ადგილობრივ სტუდენტებს, რომ შეიძინონ მათთვის სასურველი მაღალი ხარისხის ცოდნა და უნარ-ჩვევები, მაგრამ გრძელვადიან პერსპექტივაში, შეუძლებელია კულტურული და ეკონომიკური წინსვლა მხოლოდ უცხოური, თუნდაც, ადაპტირებული სასწავლო პროგრამებით მომზადებული სპეციალისტების მეშვეობით. თუ ქვეყანა ხარისხიანი განათლების უზრუნველსაყოფად ადგილობრივ პოტენციალს არ გამოიყენებს, მაშინ ის ვერც თავის საკუთარ თვითმყოფადობას დაიცავს ახალ, გლობალურ სამყაროში და ვერც თავის მოქალაქეებს დაიცავს ჩაგვრისა და სიღარიბისაგან.

იმ ფონზე, როცა მთელ მსოფლიოში განათლებისკენ ლტოლვამ აქამდე არნახული მასშტაბი მიიღო, სწავლების ხარისხის ამაღლებისა და შენარჩუნების პრობლემამ განსაკუთრებული სიმწვავე შეიძინა. საერთაშორისო, ეროვნულ თუ რეგიონულ დონეზე მიღებულ მრავალ შეთანხმებასა და შესაბამის დოკუმენტებში, განსაკუთრებული ყურადღება სწორედ, განათლების ხარისხის საკითხებს ეთმობა. მაგალითად, NESC-ს 2002-2007 წლების სტრატეგიულ გეგმაში განათლების მაღალი ხარისხის მიღწევა და შენარჩუნება, მთავარ მიზნად არის წარმოდგენილი. ამ ორგანიზაციის მიერ ბოლო წლებში განხორციელებული ერთ-ერთი ყველაზე მასშტაბური პროგრამის – ”განათლება ყველასთვის” (Education For All, EFA) 6 ძირითდი პრიორიტეტიდან უმთვრესია განათლების ხარისხის გაუმჯობესება [1].

რამდენადაც საქართველოს სახელმწიფოს სტრატეგიული მიზანი ევროკავშირში გაწევრიანებაა, ჩვენთვის განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია მონაწილეობა ევროპის საგანმანათლებლო სივრცეში მიმდინარე პროცესებში, რომელთა ძირითად მიზანს წარმოადგენს ერთიანი, ევროპული საგანმანათლებლო სივრცის შექმნა 2010 წლისთვის. ევროპული თანამშრომლობის ამ ახალ ეტაპს, 1999 წლის ივნისში მიღებულმა ბოლონიის დეკლარაციამ ჩაუყარა საფუძველი.

ევროპის უმაღლესი განათლების სფეროში მიმდინარე საინტეგრაციო პროცესების მიზანია მიაღწიონ სწავლების ხარისხის ერთიან დონეს. ბოლონის პროცესში გაერთიანებულმა ევროპულმა სახელმწიფოებმა (მათ შორის საქართველომაც), უმაღლესი განათლების ხარისხის უზრუნველყოფა მთავარ პრიორიტეტად აღიარა, რადგან: "განათლების ხარისხი ის ქვაკუთხედაა, რომელსაც ეყრდნობა უმაღლესი განათლების სისტემა" (პრალის კომუნიკე, 2001 წელი). 2005 წლის ბერგენის კომუნიკეს ხელმძღვრმა მინისტრებმა საკუთარ ქვეყნებს მოუწოდეს, რომ "...საგანმანათლებლო დაწესებულებებმა არ დაიშურონ ძალისხმევა და აამაღლონ საკუთარი აქტივობა ხარისხის უზრუნველყოფის შიდა მექანიზმების სისტემური დანერგვისა და გარე მექანიზმებთან მათი პირდაპირი კორელაციისთვის".

სწავლების ხარისხთან დაკავშირებულ პრობლემებს პრიორიტეტული მნიშვნელობა ენიჭება პროფესიული განათლების სფეროშიც. ეს ასახულია კომუნიკეში, რომელიც 2002 წელს კოპენჰაგენში მიიღეს ევროკომისიისა და ევროპის ქვეყნებში პროფესიულ განათლებაზე პასუხისმგებელმა მინისტრებმა. ამ დოკუმენტში ერთ-ერთ მთავარ ამოცანად დასახელებულია "ხარისხის უზრუნველყოფა, როგორც მოდელებისა და მეთოდების გაცვლის მეშვეობით, ასევე პროფესიული განათლების ხარისხის საერთო კრიტერიუმებისა და პრინციპების შემუშავებით". ამ სფეროში მაღალი ხარისხის მიღწევამ და შენარჩუნებამ ევროკავშირის ქვეყნებში, შეიძლება ითქვას, უკვე პოლიტიკური პრიორიტეტის სტატუსი შეიძინა [3].

განათლების ხარისხის მართვის სისტემის ეფექტურად მუშაობის მთავარი პირობაა ტრანსპარენტული და საზოგადოების ყველა ფენისთვის გასაგები ინფორმაციის არსებობა ხარისხის უზრუნველყოფის პროცედურებსა და მექანიზმებზე, სხვადასხვა სასწავლებლების და პროგრამების მიერ მიღწეულ სწავლების ხარისხის დონეებზე და ა.შ. მაღალი აკადემიური თავისუფლების და დეცენტრალიზებული მართვის პირობებში მომუშავე სასწავლო დაწესებულებებით შექმნილ საგანმანათლებლო ბაზარზე, მხოლოდ ხარისხის თაობაზე უტყუარი ინფორმაციის არსებობით იქნება იმის გარკვეული გარანტია, რომ მოსწავლეები არ აღმოჩნდებიან განათლების სფეროს არაკეთილსინდისიერი მიმწოდებლების, არაკვალიფიციური რეკომენდაციების მსხვერპლნი.

დამსაქმებლებიც ადექვატურ წარმოდგენებს საჭიროებენ განათლების ხარისხის შეფასების პროცედურებზე. ეს დაეხმარება მათ ახლად დაქირავებულ სპეციალისტთა კვალიფიკაციის სწორად შეფასებაში და იმ შესაძლებლობების მიზანმიმართულ გამოყენებაში, რომლებსაც ქმნის განათლების სისტემა პროფესიული ცოდნის შემდგომი

სრულყოფისათვის. განათლების ხარისხზე ადეკვატური ინფორმაციის გავრცელებით, დაინტერესებულნი არიან თავად სპეციალისტებიც, რათა დაბალი ხარისხის დიპლომების და პროფესიული სერთიფიკატების არსებობამ, არ ავნოს შესაბამისი პროფესიული სფეროს რეპუტაციას და ექვექვემ არ დააყენოს სწავლით შეძენილი მათი კვალიფიკაციის სანდოობა [2].

შეიძლება ითქვას, რომ სწავლების მაღალი ხარისხის მიღწევა და შენარჩუნება, საქართველოს განათლების სისტემაში ამჟამად მიმდინარე მძაფრი და ძირეული რეფორმების მთავარი თემა და სტრატეგიული მიზანია. ამ რეფორმების თითოეული კომპონენტის ხორცშესხმა, იქნება ეს თვითმართველობის თუ ფინანსირების ახალი მოდელების დამკვიდრება ყველა ტიპის და დონის სასწავლო დაწესებულებებში; მოქნილ, შედეგზე ორიენტირებულ სასწავლო გეგმებზე გადასვლა; უმაღლესი განათლების და მეცნიერების ინტეგრირებისთვის ხელშეწყობა თუ სხვა მსგავსი ღონისძიება, საბოლოო ჯამში, აუცილებლად გამოიწვევს განათლების ხარისხის ამაღლებას.

იმ ნაბიჯებს შორის, რომლებიც საქართველოში განათლების ხარისხის უზრუნველყოფის მიმართულებით უკვე გადაიდგა, უპირველეს ყოვლისა, უნდა დასახელდეს სასწავლო დაწესებულებების აკრედიტაციის შემოღება. აკრედიტაცია სასწავლო დაწესებულებების მუშაობის პრაქტიკის და მისი პროგრამების ხარისხიანობის შეფასებაა. აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ პირველი აკრედიტაცია 2005 წელს, 227 უმაღლესი სასწავლებლიდან 117-მა ვერ გაიარა (იხ. ხარისხიანი განათლება, საქართველოს საგანმანათლებლო დაწესებულებების სახელმწიფო სააკრედიტაციო სამსახურის 2006 წლის ანგარიში). ეს ნათლად მოწმობს, თუ რამდენად აუცილებელი იყო განათლების ხარისხის მართვის ამ მექანიზმის დამკვიდრება და ამოქმედება ჩვენს ქვეყანაში [5].

სასწავლო დაწესებულებების აკრედიტაცია, მათ ლიცენზირებასთან ერთად, მიზნად ისახავს განსაზღვროს განათლების ხარისხის მიმართ წაყენებული მოთხოვნების მინიმალური ზღვარი და უზრუნველყოს მისი დაცვა. ხარისხის მართვის ამ ორივე მექანიზმის მუშაობა, ძირითადად დაკავშირებულია ორგანიზაციებში არსებული ვითარების შედარებასთან წინასწარ დადგენილ სტანდარტულ მოთხოვნებთან. ამასთან, ლიდერი ორგანიზაციების გამოვლენა, რომელთა სამუშაო პრაქტიკა თავად ქმნის ახალი სტანდარტების საფუძველს, არ შედის მათ ამოცანებში.

სწავლების მუდმივი სრულყოფისა და განვითარების ხელშეწყობის მიზნით, სხვა მრავალი ქვეყნის ანალოგიის გათვალისწინებით, სასურველია ხარისხის უზრუნველყოფის სისტემა საქართველოში, შეიცავდეს განათლების ხარისხის პრემირების მექანიზმსაც. ამ

სფეროში ხარისხის პრემიის შემოღება, საშუალებას მოგვცემს ყველა სახის სასწავლო დაწესებულებებს შორის გამოვავლინოთ ყველაზე მოწინავენი. ლიდერები, რომლებიც არამარტო აკმაყოფილებენ დღეს მოთხოვნას მაღალ ხარისხზე, არამედ თავის საქმიანობით ამკვიდრებენ ეტალონს, ახალ ნიმუშს, რომელმაც უნდა დაანახოს სხვებს საკუთარი სრულყოფის გზები და შესაძლებლობები.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ასამადაშვილი, შ.ჯაფარიძე— განათლების ხარისხის მართვა. თბილისი, 2007 წელი
2. აასათიანი – უმაღლესი სკოლის დიდაქტიკის საკითხები. თბილისი, 2001წელი
3. “უმაღლესი განათლების ევროპული სივრცისკენ” ბოლონიის პროცესის ძირითადი დოკუმენტები (კრებული), თბილისი, 2005 წელი;
4. საქართველოს კანონი ზოგადი განათლების შესახებ. 2005 წელი
5. საქართველოს კანონი უმაღლესი განათლების შესახებ. 2004 წელი

M. Magradze

E. Avlokhashvili

Управление качеством образования и его значение

Резюме

Данные в статье вопросы касаются основным аспектом управления качеством образования. Речь идет об аккредитизации - лицензирования высших учебных заведения и о его значение для улучшения качеством учебы. Рассмотрены главные условия эффективной работы системы управления качеством образования.

M. Magradze

Asoc. prof. GTU

E. Avlokhashvili

Assist. prof, GTU

Quality Management in Education and Its Importance

Summary

The present article considers the basic aspects of Quality Management in Higher Education. The article also explains the importance of accreditation and licensing for the perfection of the quality of education. The main conditions of the effective work of management system are discussed.

У.Б. Мехралиева

Бакинский славянский университет

Азербайджанские педагоги – просветители о роли детской и учебной литературы

Азербайджанские просветители к XIX – нач. XX вв. проявляли значительный интерес к учебной и детской литературе. Они подвергали обстоятельной критике современные им учебники и детские книги.

В начале XX века азербайджанская детская литература вступает в новую полосу развития. Начали свободно появляться революционные газеты, демократические газеты в Петербурге и в других городах России. Аналогичная обстановка возникает и в Азербайджане, т.е. царское правительство разрешает издание органов печати на родном языке. Появляются журналы «Молла Насреддин», «Иршад» («Путь»), «Хаят» («Жизнь»), «Фиюзат» («Благо»). Одновременно возникает и детская периодическая печать: «Дебистан», «Рахтар» («Наставник»), «Мектеб» («Школа»). Важно отметить, что именно на страницах этих журналов шла борьба между демократическим и реакционным лагерем, которая отражалась и в детской литературе. Возникшие детские журналы отвечали требованиям эпохи и публиковали произведения, воспитывающие в детях любовь к труду, народу. Всё это значительно расширяло рамки детского чтения. За это дело брались опытные педагоги, создавшие учебники «Ушаг гезлюю» («Детские очки»), «Икинджи ил» («Второй год»), «Ени мектеб», («Новая школа») и др. Простота изложения, доходчивость материала делали учебники самыми популярными, и благодаря этим событиям, азербайджанская детская литература вступает в новую полосу своего развития. Очень важно акцентировать внимание и на том, что успехи детской литературы были связаны с достижениями передовой демократической литературы, педагогики, во главе которых стояли Дж.Мамедкулизаде, Н.Нариманов, М.А.Сабир, А.Сиххат, С.М.Ганизаде, Ф.Кочарли, М.Махмудбеков, А.Тофик, Р.Эфендиев, А.Шаик и другие. Писатели демократического лагеря стремились воспитать молодое поколение в современном духе, дать ему представление о настоящей действительности.

В детской литературе продолжается борьба против арабо-фарсидского влияния. Прогрессивные писатели, педагоги считали, что надо уничтожить корни арабо-фарсидского влияния литературы на детей, иначе нельзя создать реалистическую детскую литературу. Выступая против засорения детского воображения вредной, недоступной фарсидской литературой, видный писатель Ю.В.Чеменземенли отмечает: (в газете «Иршад» - 1906г.) «В старых школах ребенок не читает и не пишет на родном языке. Следовательно, окончив школу, он мыслит по фарсидски, а свой родной язык он знает хуже, и поэтому наши поэты создают стихи на фарсидском языке и подражают фарсидским литераторам. В развитии азербайджанской детской литературы, в борьбе против влияния арабо-фарсидских книг важная роль принадлежит журналу «Молла Насреддин», во главе которого стоял видный демократ Дж.Мамедкулизаде. Он обращается с призывом к учителям, общественным деятелям создать новые

программы, учебники, книги для чтения. Он требует, вместе с тем, во всех школах изучали книгу любимого педагога А.О.Черняевского «Ветен дили», «Второй год». Эти книги научат маленького читателя любить родину, труд, уважать людей. А.О.Черняевский писал, что учебники для народной школы должны преследовать цели формальные, развивая всесторонние умственные и нравственные силы ребёнка, а с другой, – цели реальные, знакомя ребёнка с реальной действительностью, должны выработать ясный и здравый взгляд на окружающий мир». Реальное содержание учебников, по А.О.Черняевскому, должно развивать в детях ясный и здравый взгляд на окружающую среду, быть источником полезных сведений о жизни, так как они для учеников служат почти единственным источником знаний и центром всего элементарного обучения.

Учебник «Ветен дили», изданный в 1882 году, сыграл огромную роль в образовании азербайджанских детей. Об этом писал Сафарали-бек Велибеков, отметивший, что «выход в свет и распространение этой ценной книги, является целым периодом, так как с того времени вместо книг Саади, Хафиза и других поэтов, рассказов и произведений на фарсидском языке, в школе зазвучал родной язык».

Очень высоко оценивал «Родную речь» А.О.Черняевского и Ф.Кочарлинский. В 1911 году в статье «Об отзыве господина Ширванского, об учебнике «Ветен дили» (в журнале «Закавказье» 1911, №17) он опроверг все обвинения против учебника А.О.Черняевского. В частности было отмечено, что в букварь были включены переводы произведений русских писателей и поэтов, потому что, кроме Касумбека Закира и Сеида Азима Ширвани, никто из азербайджанских поэтов детские стихи еще не написал (сочинения А.К.Бакиханова ещё изданы не были – У.М.), а их стихи в учебнике уже были использованы. При этом Ф.Кочарлинский подчеркнул, что «Родная речь» А.О.Черняевского для азербайджанских школ имела то же значение, что и «Родное слово» К.Д.Ушинского для русских.

В.Кочарлинский вообще видную роль в формировании нравственных чувств, взглядов и представлений отводил учебникам литературы. В своих учебниках «Подарок детям» (Баку, 1912г.), «Материалы по истории азербайджанской литературе» и многих статьях («К положению воспитания детей у мусульман». Газета «Иршад», 1906, №8) он показал силу нравственного воздействия литературных произведений. Он прежде всего обращал внимания на те произведения, которые служат «прозрению», духовному обогащению и обновлению людей. Особенно высоко Ф.Кочарлинский ценил тех поэтов и писателей, которые в своём творчестве обличают низость и «рисуют

читателю идеалы правды и красоты». Он писал: «Чем более правдивым будет творение поэта, яснее его ум, выразительнее речь, чем шире кругозор, естественнее и благороднее его мысли и чувства ..., тем больше будет воздействие его произведений на ум и совесть людей, тем больше они принесут пользы в деле воспитания умов и улучшения нравов, тем более они окажутся значительными (газета «Шарги-рус», 1914, №252) и будут обладать ещё большими достоинствами».

Одним из действенных средств, которые расширяют круг знаний, помогают формированию мировоззрения детей, усвоению ими родного языка, познанию родины и рождению любви к ней Ф.Кочарлинский считал детскую литературу. Во введении к своей книге «Подарок малышам», которую он издал в 1912 году, Ф.Кочарлинский пишет, что азербайджанский народ создавал сказки и стихи, мудрые пословицы, поговорки и другие изречения, в которых отражался быт народа, а также его обычаи и традиции. Со временем они стираются в памяти народа, а поэтому необходимо собрать этот материал, сохранить его и использовать при обучении и воспитании детей. Эти тексты, по словам Ф.Кочарлинского, воспитывают у детей негативное отношение к несправедливости, лени, хвастовству, нечестности, обману, алчности и другим отрицательным качествам. «Подарок малышам» долгие годы использовался на уроках родного языка как книга для чтения.

Большое значение сказок признавал и С.М.Ганизаде. В связи с этим он писал: «Поняв полезность народных сказок в деле обучения и воспитания, я очень желаю, чтобы, по крайней мере, некоторые из них были обработаны литературно». Поэтому в 1893 году С.М.Ганизаде обработал народную сказку «Лиса и Чакчаг-бек» и издал её. При этом он, обеспечив ей современное звучание, сохранил всё нравственное богатство самой сказки.

Одним из проявлений особого значения учебной и детской литературы для обучения и воспитания детей стало появление журналов «Рахбар» («Наставник») и «Дебистан» (по фарсидски «Начальная школа»). Первый издавался в 1906-1907-х годах (вышло 5 номеров) директором одной из русско-татарских школ М.Махмудбековым. Он при этом следовал примеру журналу К.Д.Ушинского «Воспитание» и пытался, прежде всего, ознакомить детей с литературой русского народа, печатая её переводы. Одновременно М.Махмудбеков стремился вывести на передний план азербайджанскую литературу и с этой целью написал труд «Ашик-Гериб», где собрал 480 пословиц и 1300 поговорок, переведённых на русский язык.

Как было отмечено выше Джалил Мамедкулизаде был редактором журнала «Молла Насреддин». В нём резко критиковались старые учебники, которые были так далеки от потребностей жизни, что Дж.Мамедкулизаде считал, что «в мире ислама нет ни одного заведения, похожего на школу, и ни одного учебника, похожего на книгу» (журнал «Молла Насреддин», 1906, №28). Чуть позже в журнале «Молла Насреддин» ставился вопрос: «где достать учебники, по которым можно обучить мусульманского ребёнка азербайджанскому языку».

В фельетоне «Нечасат» (журнал «Молла Насреддин», 1910, № 17) Дж.Мамедкулизаде предлагает единственное средство избавления от бесполезных учебников – огонь. Дж.Мамедкулизаде писал, что «мало книг для преподавания в школах по новому методу». Исключением он считал «Родную речь» А.О.Черняевского, которую великий сатирик переиздал в своей типографии «Гейрат». Там же Дж.Мамедкулизаде издал и учебник Евтушеского «Задачи и примеры».

Особое внимание на европейскую литературу обратил Аббас Сиххат, который по этому поводу писал: «При всём богатстве литератур европейцы, тем не менее, перевели на свои языки знаменитых персидских и арабских поэтов. Почему же нам не перевести на свои языки произведения европейцев? Почему же нам не знать незнакомое? Эта мысль побудила меня взяться за перевод для того, чтобы ознакомить нашего читателя с произведениями писателей Запада». И он перевёл на азербайджанский язык некоторые произведения не только русских поэтов А.С.Пушкина, М.Ю.Лермонтова, Н.А.Некрасова и других, но и поэтов Франции (В.Гюго), Германии (И.В.Гёте) и других стран.

Однако главной школой для формирования Абдуллы Шаига было устное народное творчество. А.Шаиг вспоминал: «В первые годы моей литературной деятельности одной из наиболее занимавших меня областей была детская литература» (Мои воспоминания. Баку, 1961, с. 133-134). В своих детских творениях А.Шаиг выступает как прекрасный педагог, воспитатель, хорошо знающий психологию «диалектику души» ребенка. Азербайджанская детская литература в своем развитии шла рука об руку с педагогикой. А.Шаиг отлично совмещал литературную деятельность с педагогической. В его книге «Ушаг чешмеи» («Детское око» - 1907) дан богатый познавательный материал, широко представлены произведения народного творчества, рассказы на современные темы.

Итак, прогрессивные педагоги, писатели призывают к созданию книг для первоначального чтения, стремятся реализовать заветы азербайджанских

просветителей конца XIX и начала XX века в педагогической практике, в современной литературе.

Mehraliyeva U.B.

Azerbaijani enlighteners and teachers about the role of children's literature

Summary

The Azerbaijani children's literature was ruined in the first tenth anniversary of XX century in a very difficult circumstance. The leading representatives of Azerbaijani literature men, teachers, writers, poets as M.A.Sabir, A.Sahhat, A.Shaig, F.Kocharli, S.S.Akhundov, R.Afandiyev, A.Jafarzadeh, M.Makhmudbekov, I.Mamedguluzadeh and etc. applied indefatigable struggle for good breeding of new generation. The big role for developing of children's literature played majines "Rahbar" , "Mekiteb", "Debistan" and textbooks for first initial school. Stirrings in textbooks riddles, proverbs, sayings strengthened memory ruined sharpntss, weak-knowledge, stories taught to observation, gave presentation about surrounding reality.

Урушадзе Л. Г.

ГТУ

**К вопросу о психологическом обосновании места речевой активности
в общей структуре поведения**

Для методики нового времени характерно углубленное исследование речевого общения как формы взаимодействия людей посредством языка. Это направление методических исследований развивается под значительным влиянием коммуникативной лингвистики и рассматривает в качестве главных свойств изучаемого языка такие его качества как: - коммуникативность (т.к. назначение языка быть орудием общения); - системность (поскольку языковые средства взаимно организованы и должны изучаться в единстве); - функциональность (языковые средства используются в целях осуществления коммуникаций и по этой причине содержание высказывания определяет порядок подачи и овладения языковыми средствами).

Из этого можно заключить, что первое место среди методов обучения русскому языку как иностранному принадлежит коммуникативному методу. Его целью является развить у обучаемых умение решать коммуникативные задачи средствами иностранного языка – свободно общаться с его носителями.

Методика преподавания иностранных языков должна быть основана на данных психологии. В конце прошлого столетия НИ Институт Психологии им. Д. Узнадзе в Тбилисской экспериментальной школе №2 провел эксперимент по изучению

иностранных языков. К эксперименту подключились методисты русского языка. Цель эксперимента заключалась в установлении общей модели обучения устной иностранной речи. Для осуществления данной задачи следовало исходить из единой системы, из единой психологической теории. Следовательно за основу была избрана психологическая теория установки Д.Н. Узнадзе. Это позволило грузинским ученым (Ш.Н. Чхартишвили, Н.В. Имедадзе, А.А. Алхазидзе и др.) объяснить узловые моменты теории речевой деятельности, определить место речевой активности в деятельности обучаемого и многие другие вопросы, связанные с разработкой методов обучения устной иностранной речи.

Чтобы найти оптимальный путь обучения русскому языку следует проанализировать структуру поведения человека и найти в нем место речевой активности, так как «только деятельностный подход к говорению и определение речевой деятельности в качестве самостоятельного объекта обучения позволяют подойти к этому явлению во всей полноте характеризующих его особенностей» [И.А. Зимняя, 1994].

Исходной для нас в этом вопросе является теория установки Д.Н. Узнадзе, разработанная А.А. Алхазидзе в применении к речевой деятельности.

Определение структуры поведения дает возможность:

- найти место речевого действия в поведении человека;
- уточнить характеристику речевого действия;
- определить особенности его функционирования.

Проблема поведения решается теорией установки Д.Н. Узнадзе.

В свете теории установки Д.Н. Узнадзе поведение не может осуществиться, «помимо существенного соучастия субъекта личности как конкретной целостности. Поведение подразумевает, с одной стороны, потребности и силы субъекта, с другой, - среду, предмет, который должен ее удовлетворить». Д.Н. Узнадзе считает, что, когда перечисленные выше субъективный и объективный факторы налицо, возникает динамическое состояние готовности организма к данному поведению. Это определенное бессознательное состояние готовности организма к данному поведению Д.Н. Узнадзе называет установкой. Всякое поведение, как простейшие его формы, так и высшая психическая активность, может реализоваться только на основе установки. На основе теории установки Д.Н. Узнадзе, А.А. Алхазидзе предложил модель структуры поведения и определил в ней место речевой активности. Структурно-

функциональные особенности поведения А.А. Алхазидшвили (как и А.Н. Леонтьев, 1959, и Ш.Н. Чхартишвили, 1958) характеризует трехуровневой иерархией, в которой высшую ступень занимает сам акт поведения. Более низкая ступень в этой иерархии – действия, из которых состоит данный акт поведения. На самой низшей ступени находятся операции, из которых состоят действия. При этом следует отметить, что каждый уровень иерархии определяется структурно через более низкий уровень, а через более высокий уровень характеризуется функционально. Таким образом, функция операций может быть определена в составе действия, функция же действий – только в составе акта поведения. «Отдельный акт поведения, - отмечает А.А. Алхазидшвили, - и в самом деле определяется функционально, с одной стороны, всей совокупностью характеристик личности (ее потребностей, мотивов), с другой, - средой, в конкретном отрезке которой они реализуются в каждый данный момент жизнедеятельности человека» [А.А. Алхазидшвили].

Чтобы определить место речевых действий в поведении человека, особенно важно, по мнению автора, дать характеристику действий. Действие функционирует в акте поведения как некая автоматизированная активность. Оно является приобретенной и закрепленной в опыте цельной единицей, и поэтому при включении его в тот или иной акт поведения не приходится затрачивать мыслительной энергии. Типичным нужно считать автоматизированность включения действия. Однако это не исключает возможности использования действий в структуре поведения до того, как оно станет автоматизированным. Индивид может поставить перед собой цель научиться данному действию и научается ему в процессе попыток включить действие в состав данного поведения. Процесс построения действий может оказаться в таком случае и сознательным, так как процесс включения действий в состав данного поведения требует от индивида концентрации внимания на отдельной операции включаемого действия.

Вмешательство мыслительной деятельности в построение соответствующих действий из операций и включение его в поведение расценивается как переходный момент в овладении действиями. А.А. Алхазидшвили отмечает, что действия самостоятельной целью не обладают, - они приобретают цель будучи включенными в акт поведения. Отсюда вытекает, что в зависимости от цели в поведение включаются данные действия, при этом включение данных действий означает и выключение из сферы активного состояния всех остальных действий. Например, действие хождения

может включиться в состав различных актов поведения в зависимости от цели поведения. Можно пойти на работу, в театр, в магазин и пр. Функциональная характеристика действия в том и заключается, что в пределах поведения действие – зависимая единица. Оно приобретает функциональную значимость в составе акта поведения.

Как было сказано выше, в трехуровневой иерархии А.А. Алхазидзе действия структурно определяются через более низкий уровень трехступенчатого иерархического ряда – через операции. Действие хождения состоит из операций сгибания и разгибания суставов, действие одевания состоит из операции застегивания пуговиц, завязывания пояса и пр. Отсюда видно, что действие может состоять из разных операций, но как бы ни менялся состав операций в действии, действие должно сохранить цельность единицы акта поведения.

Функционально операции определяются через действия более высоким уровнем иерархии. Именно в составе действия – операции приобретают функциональную значимость. Например, сгибание и разгибание колен только тогда становится функционально значимым, когда включается в действие хождения.

Для того, чтобы выяснить, как вписывается речевая активность в поведение человека, мы предприняли краткий анализ его функционально-структурной природы. Выше мы говорили о том, что поведение – самостоятельная форма активности человека. Поведение осуществляется при наличии потребности. Следует выяснить, существует ли такая потребность, целью которой является осуществление только речевой активности? В труде «Формы поведения» Д.Н. Узнадзе дает классификацию потребностей, указывая на две ее основные формы – субстанциональную и функциональную. Для удовлетворения субстанциональной потребности необходимо нечто субстанциональное. Нет сомнения в том, что языковая субстанция для человека не имеет никакой ценности. Речевой активности не может быть приписана и другая, функциональная, потребность. Ведь функционирование говорения, функционирование речевых органов не может быть потребностью нормального человека.

Итак, речевая активность в составе человеческого поведения выполняет функцию обслуживания. Она в трехуровневой иерархии А.А. Алхазидзе функционирует на уровне действий и имеет все те характеристики, которые имеют другие действия в структуре поведения человека:

- 1) не имеет собственной цели;

- 2) включается в разные формы поведения;
- 3) функционирует в составе поведения автоматизированно;
- 4) состоит из отдельных операций (лексических, фонетических и грамматических).

Спецификой включения речевых действий в поведение является наличие слушателя в определенной ситуации. Следует отметить роль фиксированной установки в речевой деятельности. Как было сказано выше, действие характеризуется автоматизированностью функционирования. «Эта автоматизированность – отмечает А.А. Алхазидзе, - достигается путем упражнений, которые подразумевают многократность повторения сходной ситуации.

Однако, если это так, то ясно, что одновременно с этим процессом в субъекте вырабатывается и фиксированная установка, которая при дальнейшем повторении данной ситуации уже предопределяет включение в состав поведения именно данного действия. Такую же роль играет фиксированная установка при включении речевых действий в структуру поведения. Дело в том, что человек научается речевым действиям, как это ясно в определенных ситуациях. Значит, практически вместе с системой речевых действий в нем вырабатывается и система фиксированных установок, отражающих привязанность данного речевого действия к данной ситуации» [А.А. Алхазидзе].

Обучаемый научается речевым действиям в определенных ситуациях. Практически вместе с системой речевых действий в нем вырабатывается и система фиксированных установок, отражающих привязанность данного речевого действия к данной ситуации.

Наличием системы фиксированных установок определяется безошибочность выбора речевых действий.

Литература:

1. Теория и практика обучения устной речи на иностранном языке. А.А. Алхазидзе. Тб. 1994.
2. Психологические основы обучения устной иностранной речи. А.А. Алхазидзе. Тб. 1974.
3. К психологии усвоения русского языка в грузинской школе. Имедадзе Н.В. Тб. 1966.
4. Практическая методика обучения русскому языку как иностранному. Под ред. А.Н. Шукина. М. 2003.

L. Urushadze

On the Problem of Psychological Basis of the Place of Speech Activity in the General structure of Behaviour

Summary

The communicative method occupies one of the leading places among the methods of teaching Russian as a foreign language.

The present investigation is based on D. Uznadze's psychological Theory of set which enables to explain the focal points of the theory of speech, to define the place of speech activity of the student in the general structure of behaviour and to solve other problems connected which elaborating methods of teaching oral foreign language.

ლ. ურუშაძე

ზეპირმეტყველების გააქტიურება ქცევის ზოგად სტრუქტურაში

რეზიუმე

კომუნიკაციურ მეთოდს ერთერთი პირველი ადგილი უკავია რუსული ენის, როგორც უცხო ენის სწავლების მეთოდებს შორის. კვლევას საფუძვლად დაედო დ. უზნაძის განწყობის ფსიქოლოგიური თეორია, რამაც შეგვაძლებინა აგვეხსნა ზეპირმეტყველების თეორიის საკვანძო მომენტები და სხვა საკითხები, რომლებიც დაკავშირებულია მეორე, (უცხო) ენის სწავლების პროცესთან.

Дилара Джавадова

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПЕРЕВОДА В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ РУССКОМУ ЯЗЫКУ УЧАЩИХСЯ-АЗЕРБАЙДЖАНЦЕВ

Главная цель при изучении русского языка в 5-11 классах общеобразовательных школ с азербайджанским языком обучения состоит в том, чтобы научить школьников пользоваться русским языком как средством общения в устной и письменной формах.

Важным условием успешного формирования, развития и совершенствования речевой деятельности учащихся-азербайджанцев на русском языке является использование в процессе обучения эффективных методических приемов и рациональной системы тренировочных упражнений.

К сожалению, следует отметить, что многие научно-теоретические и практические вопросы использования перевода как одного из эффективных средств обучения русскому языку в азербайджанской школе до настоящего времени не были

рассмотрены с учетом особенностей этапа обучения русскому языку его целей и задач, типов используемых уроков, их структуры, специфики изучаемого программного языкового материала, используемой системы упражнений, а также индивидуальных и типологических особенностей учащихся- азербайджанцев. При этом очень важно опираться на коммуникативную мотивацию, рационально используя личностно-ориентированное обучение с целью создания благоприятных условий для развития речевого и познавательно-творческого потенциала учащихся.

Основополагающее значение для исследования проблем теории и практики перевода имеет рассмотрение научно-теоретических основ использования перевода, определение содержания понятия «перевод» и раскрытие путей его применения в учебных целях.

Существуют два основных подхода исследователей к интерпретации понимания перевода: одни считают, что это соотношение перевода с оригиналом двух связанных между собой речевых произведений с учетом их специфики и решаемых в конкретных случаях задач, другие полагают, что главное - процесс перевода и его моделирование, т.е. наиболее обобщенное отображение возможных случаев его реализации в различных языковых и экстралингвистических условиях.

Профессор А.В.Федоров рассматривает перевод «как речевое произведение в его соотношении с оригиналом и в связи с принадлежностью материала к тем или иным жанровым категориям, на основании этих данных устанавливаются возможности перевода, его средства, приемы, встречающиеся на практике, и прослеживаются закономерности, существующие в соотношении с оригиналом и обусловленные как особенностями исходного языка (ИЯ) и переводящего языка (ПЯ), так и жанровыми и индивидуально-специфическими чертами материала»¹.

При переводе индивидуум имеет дело с двумя языками: во-первых, это заданный текст (оригинал), который написан или произнесен на определенном языке, и, во-вторых, новый текст, созданный на другом языке, предназначенный для полноценной замены оригинала. В процессе перевода может иметь место несущественная потеря части информации исходного текста, что, однако, не препятствует восприятию высказывания в целом.

¹ Федоров А.В. Основы общей теории перевода. Москва, 1983, с.10.

Для переводческой деятельности основополагающим являются следующие два положения:

1) точно и полно ознакомить слушателя или читателя в результате перевода с содержанием незнакомого исходного устного высказывания или связного письменного текста;

2) перевести незнакомый письменный текст (устное высказывание) таким образом, чтобы верно, полно, логически последовательно передать средствами второго языка то, что уже выражено средствами другого языка.

Для нашего исследования интерес представляют вопросы использования перевода с русского на азербайджанский и главным образом с азербайджанского на русский язык в учебных целях.

Процесс перевода связного текста включает в себя многие аспекты. Дело в том, что при этом «переводится не просто язык текста, т.е. язык, который накладывается на фактуальное, предметное содержание (и не просто текст как фактуальное содержание), т.е. содержание, лишенное внутренней оформленности, а переводится язык, который является результатом информационной переработки фактуального содержания текста, выражением многократного осмысленного содержания. Иными словами, переводится не только то, «о чем» говорится в тексте (это очень простой и неадекватный вид перевода), а то, «что» говорится и «как» это выражается в самом тексте и языке текста»².

Любому переводу связного текста должна предшествовать соответствующая аналитическая работа, которая обычно включает в себя три основных этапа: многократное чтение текста и выявление его жанрово-стилевых особенностей, установление внутренней структуры, способа коммуникации произведений, типового лексико-синтаксического оформления текста; комплексный анализ языка текста в рамках типовой схемы способа изложения его содержания.

Работа по переводу может осуществляться с использованием следующих текстов:

- а) газетно-информационных и публицистических;
- б) документальных;
- в) научных и научно-популярных;
- г) художественных.

² Брандес М.П., Провоторов В.И. Предпереводческий анализ текста. М., 2001, с.3.

В процессе перевода указанных текстов, наряду с общими принципами, следует учитывать и специфику их лексико-грамматических и стилистических средств. Так, следует отметить, что перевод информативных текстов существенным образом отличается от художественного перевода своей относительно жесткой регламентацией, набором конкретных языковых единиц и штампов. Художественный перевод - сложный процесс, сотворчество, требующее как блестящего знания обоих языков, так и учета таких задач экстралингвистического характера, как национальный менталитет, этнические особенности восприятия действительности, глубокое постижение индивидуально-авторской картины мира, проникновения в образно-символическую систему, связанную с различного рода семантическими и другими преобразованиями (актуализацией, трансформацией и т.д.).

В специальной литературе имеются попытки дифференцировать разновидности перевода в учебных целях. При этом выделяются следующие виды перевода: 1. Подбор языковых эквивалентов; 2. Описательный перевод;

3. Перевод с помощью синонимического ряда; 4. Перевод с помощью заимствований; 5. Комбинированный перевод»³, включающий изложенные выше его разновидности и наиболее эффективный.

Переводу следует уделить должное внимание не только в требованиях программы по русскому языку, предусмотрев в них положение в о том, что одной из сопутствующих целей обучения является выработка у учащихся/ элементарного умения пользоваться переводом с родного языка на русский, но и в школьных учебниках. Практические упражнения в переводе целесообразно включать в те разделы учебников, которые должны способствовать усвоению учащимися сложных вопросов русского языка в виде определенной системы, отдавая предпочтение упражнениям творческого, коммуникативного характера.

При обучении русскому языку в азербайджанской школе для упражнений в переводе на уроках, кроме текстов учебника, следует широко использовать дополнительный дидактический материал, взятый из периодической печати, художественной и научно-популярной литературы. Использование на уроках для перевода, в частности, газетного материала, позволит обеспечить учебное пространство актуальной информацией, научит школьников читать, понимать и продуцировать газетные сообщения, привьет учащимся интерес к общественно-политической, экономической, культурной жизни республики.

³ Джафаров М.М. Лексический аспект в преподавании русского языка как неродного. Баку, 2000, с.50.

Решающую роль в развитии у учащихся умения переводить с родного языка на русский призвана сыграть система тренировочных упражнений, которая должна систематически и целенаправленно использоваться динамично на всех этапах обучения с учетом их специфики.

Применяемые на уроках русского языка виды упражнений должны представлять собой четкую систему, части которой взаимосвязаны между собой и направлены на решение орфографических, пунктуационных и речевых задач.

Под системой в методике обучения принято понимать организацию взаимосвязанных действий, расположенных в порядке нарастания языковых и операционных трудностей, с учетом последовательности становления речевых умений и навыков, а также характера реально существующей речи⁴.

Системность видов упражнений должна строиться на основе таких методических предпосылок, как "логика самого курса русского языка в азербайджанской школе, обуславливающая рациональную последовательность в расположении материала и порядок нарастания трудностей, понимание принципов, осуществляемых в процессе обучения, разнообразие объема и порядка предъявляемого тренировочного материала, соответствие этого материала многообразию ситуации при практическом применении усвоенных навыков⁵".

В основу построения системы упражнений для использования на уроках русского языка должны быть положены следующие основные принципы:

1. Учет конкретных целей и особенностей этапов обучения русскому языку, на каждом из которых одни виды работ будут основными, ведущими, а другие – сопутствующими;
2. Планирование упражнений;
3. Систематическое осуществление преемственности и перспективности при выполнении упражнений;

Дискуссионным в специальной литературе является вопрос о том, к какому виду упражнений языковым или речевым следует отнести перевод, когда говорящий или пишущий имеет дело с текстом, т.е. не только с передачей языковых явлений, но и с конкретными речевыми единицами, с передачей содержания всей совокупности как

⁴ Гез М.И. Система упражнений и последовательность развития речевых умений и навыков. «Иностранные языки в школе», 1969, №6, с.31.

⁵ Мамедов Г.Г. Методика обучения учащихся- азербайджанцев общению на русском языке. Баку». 1984, с.71.

лексико-фразеологических, так и грамматико-стилистических средств языка в их связи, единстве и взаимодействии⁶.

Наш взгляд, учитывая его сложный и многоаспектный характер, целесообразно отнести перевод к числу упражнений комплексных, многоаспектных, речезыковых.

В систему упражнений по использованию перевода при обучении русскому языку учащихся-азербайджанцев входят нижеследующие:

1. Перевод слов, словосочетаний с азербайджанского языка на русский и их запись;
2. Перевод слов, словосочетаний с азербайджанского языка на русский и составление с ними устно, а затем письменно предложений;
3. Перевод предложений с азербайджанского языка на русский и их запись;
4. Перевод диалогов с азербайджанского языка на русский и их запись;
5. Перевод связного текста с азербайджанского языка на русский и его запись;
6. Устный перевод прослушанной магнитофонной записи текстов диалогического и монологического характера на азербайджанском языке на русский язык с последующей записью;
7. Перевод на русский язык образцов деловых бумаг и т.д.

Следует отметить, что удельный вес двуязычных упражнений по сравнению с одноязычными будет определяться степенью трудности изучаемого языкового явления, а в процессе обучения переводные и беспереvodные упражнения должны рационально использоваться с учетом постепенного сокращения количества переводных видов работ по мере развития и совершенствования у обучающихся навыков и умений в области изучаемого, русского языка.

Dilara Djavadova

USE OF TRANSLATION DURING TRAINING TO RUSSIAN OF LEARNING AZERBAIJANIANS

SUMMARY

Translation is one of effective means of training to the second language. Basic value for research of problems of the theory and practice of application of translation has consideration of scientific-theoretical bases of use of translation in the educational purposes.

Translation should pay due attention not only in requirements of the program, but also in materials of school sites on Russian.

⁶ Мухтаров Г.М. К вопросу о системе упражнений по переводу в связи с развитием речи учащихся. «Русский язык и литература в азербайджанской школе», 1984, №9, с.27.

During training to this language at school for exercises in translation except for texts of the textbook, it is necessary to use widely the additional didactic material taken from periodicals, popular scientific and fiction.

Филология. Philology. ფილოლოგია

А. Г.Гамбарова

Азербайджанский университет языков

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧЕСКИЕ И ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ПАРАМЕТРЫ СЛОЖНОГО СИНТАКСИЧЕСКОГО ЦЕЛОГО (ССЦ)

Сложное синтаксическое целое является непосредственно составляющий текста, так как всякий текст делится на части, которые могут включать себя ССЦ. При этом сами ССЦ в свою очередь распадаются на определеннные составляющие.

Рассматривая ССЦ и связи между ними, необходимо четко представлять себе уровень анализа. Когда доминирующим понятием при таком анализе выступает уровень или понятие уровня, становится важным определение лишь основных конstituентов анализируемой единицы, т.е. только эти единицы анализа обладают актуальностью. Поэтому не предложение, не абзац, не отдельные словосочетания или какие-либо экспрессивные словесные комплексы, а сложное синтаксическое целое обладает особой актуальностью при анализе текста. Столь же актуально изучение типов связи между непосредственно составляющими текста. Только в этом случае можно наиболее адекватно определить механизм оформления данной структуры.

Для изучения связей между ССЦ большое значение имеет правильное понимание природы пресуппозиции. Под пресуппозицией можно понимать оценку высказывания в аспекте истинности, о также его построение в соответствии с внеречевой ситуацией. При этом высказывание может быть адекватно ситуации или же не быть адекватным ей.

Текстема как основной конstituент текста, выделяемый на текстовом уровне анализа, должна связываться с другими текстемами чисто информативным путем. Пучки информации составляют мосты, по которым связываются ССЦ. В тексте выделяется прежде всего информация, связанная с представленностью в нем различных

фактов. Это основа содержания всякого текста. Экстенциональная пресуппозиция имеет отношение именно к этой стороне информации. Здесь же во многом проявляется истинность или неистинность высказывания, соотнесенность слов и словосочетаний с референтами и т.д. Характерным для этого вида информации является то, что она эксплицитна по своей природе, т.е. всегда выражена вербально.

Сложное синтаксическое целое как непосредственно составляющее текста в свою очередь может представлять собой текст. Текстовость ССЦ характеризуется как в содержательном, так и в формальном отношении. Сложное синтаксическое целое является наиболее крупной из структурно-семантических единиц, на которые делится текст.

Анализ ССЦ на материале русского, немецкого и азербайджанского языков убедил нас в том, что текст носит, как правило, письменный характер. Необходимо разграничивать возможность рассмотрения текста в лингвистической науке и в теории текста. В первом случае всякая семантико-структурная единица, квалифицируемая как текст, может изучаться с какой угодно точки зрения. Например, художественный текст может изучаться с точки зрения синтаксиса, фонетики, лексики и даже морфологии.

Совершенно иной подход предполагает изучение текста в контексте теории текста, выделяющего два направления: первое выявляет общие закономерности построения текста; второе - связано с актуальной реализацией основной текстовой единицы. Большое значение имеет также введение понятия и термина *текстема*, под которой понимается единица, манифестирующая в целях анализа «чистые» закономерности конструирования, обнаруживаемые в структуре языка.

Второе направление непосредственно связано с реализацией текстемы. В этом случае в центре лингвистического анализа оказывается конкретная функциональная разновидность языка. При этом усилия исследователей должны быть направлены на выявление лингвостилистического статуса конкретных текстовых континуумов или конкретных пространственно-временных отрезков.

Таким образом, текстема на языковом уровне выступает как универсальный системно релевантный эквивалент сложного синтаксического целого.

Чисто теоретическое разграничение реальных прототипов понятий «инвариант» и «вариант» уже предполагает дифференциацию абстрактных языковых типов и парадигмы форм, реализующихся в потоке дискурса.

Текстема в парадигматическом ряду терминов, обозначающих абстрактные языковые типы, является наиболее сложным и неоднозначным понятием. Называемые

многими исследователями признаки характеризуют единицы различной протяженности. В этом смысле даже понятие микротекста, якобы дающего возможность отграничить одно от другого, т.е. текст как сложное структурно-семантическое единство и как языковую единицу, оказывается не столь продуктивным как хотелось бы, по своим признакам микротекст не выделяется четко.

Микротекст, текстама, сложное синтаксическое целое, на наш взгляд, равнозначные понятия. Первое существует для разграничения разных типов текста: как объекта и текста как единицы анализа. Второе – представляет собой абстрактный языковой тип, языковую единицу, занимающую место в иерархии языковых единиц. Третье - объединяет парадигму конкретных дискурсивных вариантов, которые целесообразнее всего обозначить как сложное синтаксическое целое.

Если на уровне кодовой системы сложному синтаксическому целому соответствует абстрактный языковой тип, то ему должны соответствовать определенные параметры на семантическом, структурном и функциональном уровнях. Следует отметить, что если семантический и функциональный параметры выделить относительно легко, то структурный - сложнее. Семантический параметр связан с реализацией одного суждения. Функциональный параметр носит прагматический характер и связан с коммуникативными интенциями говорящего и пишущего. Сама коммуникативная интенция в связи с информацией может представлять собой единицу, а сложное синтаксическое целое дает возможность реализовать одну единицу интенции говорящего или пишущего.

Статус ССЦ не позволяет структурный план рассматривать в изоляции от семантического и функционального. Ясно, что сведение сложного синтаксического целого к словосочетаниям, предложениям, абзацам совершенно ничего не дает. В этом случае исчезает критерий конечности словосочетаний, предложений, абзацев в пределах ССЦ. Отсюда следует, что структурной границей ССЦ является соответствие исчерпанности реализуемой информации семантической и функциональной совокупности единиц.

Большое теоретическое значение имеет вопрос о структурно-семантических и функциональных границах ССЦ, позволяющих вообще говорить о них, и, что не менее важно, определить конкретные типы связи между ССЦ.

И в этом случае, на наш взгляд, важнее определение семантико-функциональных показателей, нежели формально-структурных. Связи между ССЦ должны, прежде всего, реализовываться на семантико-функциональном уровне. Таким образом, ССЦ

необходимо рассматривать как семантико-функциональную единицу. Именно это позволяет определить и структурные границы ССЦ, которые в противном случае остаются размытыми и крайне нечеткими. С точки зрения семантической ССЦ представляет собой одно развернутое «суждение», включающее в себя несколько элементарных суждений. С точки зрения функциональной ССЦ реализует одну коммуникативную интенцию говорящего (пишущего) на информационном уровне.

Указанные факторы являются определяющими при анализе связей между ССЦ. Связи между текстовыми единицами необходимо также искать прежде всего на семантическом и функциональном уровнях. На семантическом уровне между ССЦ необходим смысловой мост, соединяющий последующее с предыдущим, т.е. в непрерывной цепочке элементарных суждений одно будет повторяться, возможно, даже в имплицитной форме. Повтор элементарного суждения в трансформированной форме представляет собой семантическое условие связи между ССЦ.

То же самое или приблизительно то же, происходит и на функциональном или прагматическом уровне. Этот уровень непосредственно отражает коммуникативные интенции создателя текста. С этой точки зрения ССЦ рассматривается как структурно-семантическое целое, направленное на вызывание оптимальной как речевой, так и неречевой реакции читающего. Здесь связующим элементом выступает информационно избыточная единица, т.е. повтор прагматической единицы (слова, фразеологизма, частицы, междометия и т.д., даже умолчания) не несет в себе ничего нового с семантической точки зрения, но с прагматической он актуален, так как нагнетает экспрессию. С точки зрения информационной этот элемент избыточен, он повторяется, а с прагматической - он выполняет очень серьезную функцию эмоционально-экспрессивного насыщения ССЦ, что непосредственно направлено на создание нужной реакции.

На структурном уровне эксплицитно выражено в качестве связующего элемента между ССЦ могут выступать практически все единицы языка, и даже пауза может быть связующим звеном, коррелирующим с другими.

Связующая функция артикля в западноевропейских языках образует оппозицию на системном уровне. Оппозиция по признаку определенность / неопределенность в немецком языке представляет собой проявление конкретики парадигматических отношений. Определенный артикль демонстрирует повторяемость на текстовом уровне, если используется этот артикль, следовательно, речь идет об известном предмете, и налицо повтор. Артикль выполняет четкую текстообразующую функцию, однако в

отличие от звуковых повторов, он имеет ярко выраженную системную значимость и релевантен на системном уровне. В тех языках, в которых отсутствует определенный артикль (или артикли вообще), соответствующая функция выполняется другими языковыми элементами. В то же время ясно, что отсутствие артикля в сравнительном аспекте обозначает лауну, которая не только формально, но и семантически не заполняется коррелятами. То есть в конкретных предложениях функция упоминания уже известного предмета может легко выполняться, например, указательными местоимениями. Однако необходимо учитывать то обстоятельство, что в языках, имеющих артикли, указательные местоимения также употребляются, при этом в функциональном отношении артикли и указательные местоимения не исключают друг друга.

A.Q.Qambarova

Azerbaijan university of languages

STRUCTURAL –SEMANTIC FUNCTIONAL PARAMETERS OF COMPLEX SYNTACTICAL WHOLE

Summary

The article covers the problem of complex syntactical whole. The structural and semantic features are in focus of investigation. The author finds out that complex syntactical whole is closer to the level of language being more abstract than the level of speech which is associated with the nation textema.

З.Я. Гасымова

Азербайджанский университет языков

О ФУНКЦИОНАЛЬНЫХ ОСОБЕННОСТЯХ ФИТОНИМОВ В АНГЛИЙСКОМ И АЗЕРБАЙДЖАНСКОМ ЯЗЫКАХ

Как и каждая словарная единица, входящая в лексическую систему языка, образующие особый пласт фитонимы также имеют специфические особенности в английском и азербайджанском языках. Названия растительности окружающей среды выполняют различные функции и выделяются специфической ролью в лексической системе языка как в процессе наименования отдельных растений, так при употреблении уже образованных названий растений в различных ситуациях, связанных с их возникновением и близостью к человеческому быту. В процессе наименования различных видов растений и образования других названий с помощью фитонимов те или другие их различительные черты могут быть ведущими. Например, название растения *птичий глаз* - *bird's eye* в английском языке дано в связи со сходством этого растения с летающей птицей, а название *водяного цветка* – *duck weed* в связи со сходством этого растения с носом утки. Такое наименование наблюдается и в

фитонимах *bell flower*- колокольчик, *mammoth tree* – мамонтовое дерево, *dog rose* // *dog bramble*-шиповник, *birds' foot*- пезак, где важная роль метафоризации наглядно видна во время наименования растений и возникновения функциональных особенностей фитонимов.

Данное обстоятельство особо отмечается в исследованиях о фитонимах. «Среди названий растений явление метафоризации распространено очень широко. Название растения часто связано с тем или иным предметом окружающей действительности или каким – нибудь его свойством. В разных случаях наблюдается различная степень мотивированности: через значение слов предмет соотносится с окружающей действительностью»(3,12).

Как известно, метафоры, наряду с тем, что позволяют выявить суть предметов и явлений и получить о них более широкое представление, также являются причиной расширения выразительных средств языка, потому что «метафора является не только ресурсом образной (поэтической) речи, но и источником новых значений слов, которые, наряду с характеризующей, способны выполнять номинативную (идентифицирующую, классифицирующую) функцию, закрепляясь за индивидом в качестве его наименования (ср. прозвище Медведь), либо становясь языковой номинацией некоторого класса объектов. В этом случае метафоризация приводит к замещению одного значения другим» (2,196).

Сравнительно- типологическое исследование системы названий растений в английском и азербайджанском языках показывает, что эти названия также выполняют определенные деривационные функции путем метафоризации. Так, на основе каждого вида способов словообразования с помощью и с участием названий растений может образоваться большое количество новых лексических единиц. Это играет важную роль в обогащении словарного состава языка, а также еще раз подтверждает статус фитонимов как активных языковых единиц в функциональном плане. Кроме того метафоризация фитонимов, перенесение их некоторых черт на другие предметы также играет важную роль в этом процессе.

Образование значительного количества ономастических названий с помощью различных видов фитонимов в обоих языках показывает их специфическую характеристику в функциональном плане. С помощью такого рода названий растений образуются чаще всего антропонимы и топонимы, которые основываются на тех или иных характерных чертах и специфических особенностях этих растений и в конечном счете отражаются в определенном смысле во вновь образованных ономастических

названиях. При этом важное значение имеет отношение народа - носителя соответствующего языка к определенной черте, наблюдаемое в названиях растений в сравниваемых языках. Данную мысль можно ярко проиллюстрировать на примерах анализа части антропонимов и топонимов, образованных на основе названий растений или с их помощью в английском и азербайджанском языках.

Антропонимы, выражающие имена и фамилии людей, образуются на основе разных источников и посредством различных способов в сравниваемых языках. Это наблюдается в большинстве ономастических имен. Одним из таких источников словообразования могут быть названия растений.

«Фитофорные и зоофорные топонимы своеобразны у каждого народа. Они возникли в далекой древности на базе родовых имен тотемического периода, а не как элементарная фиксация наличия определенного биологического вида в данной местности. Все это нуждается в подробнейшем лингвистическом исследовании как имеющее непосредственное отношение к антропонимии, топонимии и этномонии » (4,10).

Применяя данный подход, можно обнаружить определенные сходства в процессе образования ономастических единиц в целом и в том числе антропонимов и топонимов в английском и азербайджанском языках. «Несмотря на внушительное географическое и культурное расстояние и фундаментальное различие в путях исторического развития в системе антропонимов английского и азербайджанского народов, наблюдается сходство в фонетическом плане и даже совпадение в семантическом плане у некоторых имен» (1,3). Естественно, что при этом отдается большое предпочтение названиям растений, которые выделяются особой привлекательностью, красотой и нежностью. И эти же названия чаще используются в процессе образования антропонимов. Следует также отметить, что в обоих сравниваемых языках на основе фитонимов чаще всего образуются женские имена. Это можно считать естественным, так как использованные названия растений при наименовании женщин соответствуют их сути и отобраны по принципу тех или иных качеств, которые характеризуют этих женщин, что отмечает А.Курбанов, который всесторонне исследовал ономастическую систему азербайджанского языка. Он подчеркивает: «Антропонимы, образуемые с помощью названий цветков, характерны лишь для женских имен. Такие антропонимы не существуют в системе мужских имен, которые являются фитоантропонимами в лингвистическом плане» (5,93).

Аналогичные мысли были высказаны автором и в отношении ономастическим единиц, связанных с названиями фруктов. Это объясняется тем, что люди хотят видеть позитивные и красивые черты, наблюдаемые в разных растениях у людей, при наименовании которых используются названия соответствующих растений. Именно по этой причине иногда детям даются имена названий наиболее нежных и красивых растений. Интересно, что данные особенности наглядно видны в обоих сравниваемых языках. В качестве примеров можно привести имеющиеся в системе антропонимов английского языка имена *Flowe (gül)* - *цветок*, *Daisy(qızçıçəyi)* - *поповник // маргаритка*, *lobeliya (lobeliya gülü)*- *цветок лобелия*, *Clover – yonca çiçəyi* и другие, а также антропонимы, используемые в азербайджанском языке *Qərənfil (гвоздика)* - *pink // carnation*, *Nərgiz (нарцис) –daffodil*, *Yasəmən (сирен) -süren //lilac*, *Lalə (мак) -popru*, *Vənövşə (фиалка)* - *violet* и другие, которые ярко демонстрируют, как в обоих языках используются названия самых привлекательных цветов.

В сравниваемых языках топонимы могут быть образованы также с помощью названий растений, а также различных названий местностей. А.Курбанов именуется такие названия «фитотопонимами»: «Фитотопонимы образуются на основе фауны растений. Другими словами, географическое место именуется названием вида растения, которое наиболее характерно для данной местности. Растение встречается наиболее часто именно на той территории, топоним которой отражает название данного растения» (5,332). Действительно, отдельные географические территории отличаются характером растительного покрова, и в наименовании этих территорий данные названия растений участвуют в той или иной степени. При этом, естественно, что топонимы и в английском, и в азербайджанском языках относятся к разным географическим ареалам, где живут народы, говорящие на этих языках. Данное обстоятельство связано с пространством, где распространены растения. В этой связи в качестве примеров можно привести фитотопонимы, существующие в английском и азербайджанском языках. Здесь также следует отметить, что фитотопонимы, образуемые на основе названий растений, формируются с помощью деривационных законов в сравниваемых языках, то есть появляются благодаря законам этих языков. Например, аналогично употреблению существующих в английском языке фитотопонимов в разных географических местностях Великобритании, фитотопонимы в азербайджанском языке широко распространены в различных регионах Азербайджана. Такие фитотопонимы обладают различными структурными типами в сравниваемых языках. Для них характерна сложная деривационная структура: к разным названиям растений добавляются или

различные типы словообразовательных суффиксов, или же названия растений, которые, соединяясь со словами разной семантики (в большинстве случаев со словами пространственной семантики), способствуют образованию названий местностей со сложной структурой. Например, в английском языке такие фитотопонимы, как Apple dore, Ashbourne, Benane, Cherry Burton, Elmstead, Oakenshaw, Peasmore, Saffron, Walden, Fhornton и другие формируются при помощи следующих названий растений: apple-яблоко, ash-ясень, barley-ячмень, bean- фасоль, elm- вяз //ильм, oak- дуб, peas – горох , thorn- шип //колючка и др.

В азербайджанском языке такие топонимы, как Арпачай, Армудлу, Алмалытала, Гарагач, Бадамлы, Чинарлы, Мешалы, Моруглу, образуются с помощью и с участием фитонимов, и это еще раз подтверждает тот факт, что названия растений играют определенную роль в формировании топонимов.

Учет вышеизложенного имеет большое значение для обогащения топонимического и антропонимического словарного запаса, а также демонстрирует особую роль фитонимов в лексическом пласте языка.

Использованная литература

1. Аббасова А. Семантические и стилистические особенности антропонимов в английском и азербайджанском языках (на азербайджанском языке). Баку, 2003.
2. Большой энциклопедический словарь. Языкознание. Москва, 2000.
3. Миловидова Л.И. О переводе английских ботанических терминов и названий на русский язык. АКД. Ленинград, 1964.
4. Теория и методика ономастических исследований. Москва, 1986.
5. Курбанов А. Ономология азербайджанского языка (на азербайджанском языке) Баку, 1988.

Z. Y. Qasimova

Azerbaijan university of languages

ON THE FUNCTIONAL FECTURES OF PHYTONYMES IN ENGLISH AND AZERBAIJAN LANGUAGES

Summary

The article investigates functional fectures of phytonyms in English and Azerbaijan languages. The process of formation of antroponymes and toponymes in bath language are under special cousideration.

Р.Ф.Гусейнова

(Азербайджанский университет языков)

КОММУНИКАТИВНО-КОНГНИТИВНЫЙ АНАЛИЗ ДИСКУРСА

Дискурс рассматривается как речь, процесс языковой деятельности, способ говорения. Он является многозначным термином для ряда гуманитарных наук, предмет которых прямо или опосредовано предполагает изучение функционирования языка – лингвистики, литературоведения, семиотики, социологии, философии, этнологии и антропологии.

Текст обычно трактуется как набор определенных лингвистических форм в составе конкретного отрезка речи в совокупности с интерпретацией, которые не изменяются в контексте. Последний предполагает знание о мире, включающее экстралингвистическую реальность.

Дискурс противопоставляется тексту как отрезок речи в «действии», приобретающий определенное значение для использования говорящим в определенных целях, при различных обстоятельствах. Поэтому определение термина «дискурс» в современном философском словаре, что «Дискурс – понятие, выдвинутое структуралистами для анализа социальной обусловленности речевых высказываний» [1, 153], вызывает большие сомнения.

В словаре лингвистических терминов мы находим более приемлемое определение термина: «Связный текст в совокупности с экстралингвистическими, прагматическими и другими факторами - текст, взятый в событийном аспекте, речь, рассматриваемая как целенаправленное социальное действие, как компонент, участвующий во взаимодействии людей и в механизмах их сознания (когнитивных процессах). Дискурс – это речь, погруженная в жизнь. Поэтому термин Дискурс, в отличие от термина Текст, не применяется к древним и другим текстам, связи которых с живой речью не восстанавливаются непосредственно» [2, 132]. Итак, понятие дискурса включает и экстралингвистические факторы.

Функциональное направление в лингвистике, которое определяет развитие этой науки в последние несколько десятилетий, ориентируется преимущественно на изучение именно дискурса. Задача анализа дискурса состоит в том, чтобы определить, как текст наполняется смыслом и что делает его связным и понятным. А что же такое текст? «Текст – это реально высказанное (написанное) предложение или совокупность предложений (включая отрезок устной или письменной речи любой длины, вплоть до целого литературного произведения устного творчества и т.п.), могущее, в частности, служить материалом для наблюдения фактов данного языка» [2, 156].

Итак, дискурс – связный текст, который как и обычный текст также обладает определенной связностью. В работах, посвященных анализу дискурса, часто указывается на его интертекстуальный характер, хотя на это обращают внимание и многие исследователи текста. Текст – это прием, абстрактная формальная конструкция. Дискурс же – это разные виды ее актуализации, рассматриваемые с точки зрения ментальных процессов и в связи с экстралингвистическими факторами. Анализ же дискурса – это междисциплинарная область знания, где участвуют не только лингвисты, но и социологи, психологи и т.д. Понятие текст и дискурс наиболее ярко характеризуют области анализа современных парадигм, пробел этот особенно болезненно ощутим: и трансформатика, и лингвистика текста должны стать неотъемлемой частью грамматического описания языка [3].

Проблемы текстового и дискурсивного анализа постоянно находятся в центре внимания многих функциональных направлений, различных научных школ, которые по-своему рассматривают трактовку текста и дискурса. Особенно ярко это проявляется в пределах разных парадигм знания – когнитивной и коммуникативной, или же дискурсивной.

Сначала рассмотрим когнитивную парадигму. Для исследования когниции, процессов познания и достижения в этих процессах определенного знания ключевые понятия когнитивной лингвистики – это понятие информации и ее обработки человеческим разумом, понятия структур знания и их репрезентации, с одной стороны, в сознании человека, а с другой, в языковых формах. Центральной проблемой когнитивной науки является соответственно рассмотрение соотношения когнитивных или концептуальных структур, т.е. структур знания, с их «упаковкой», объективацией с помощью языковых форм. Стало очевидно, что с указанной точки зрения тексты и дискурсы характеризуются прежде всего в связи с передаваемой ими информацией и способами ее распространения в названных единицах.

Роль понятий текста и дискурса в когнитивной парадигме определяется их неразрывной связью с передачей информации от одного человека к другому или же от одного человека к другим людям и т.п. Как речевая деятельность, так и ее результаты в виде текстов представляют собой когнитивные, а не только коммуникативные процессы, и именно эта тесная связь детерминирует, во-первых, само понимание когнитивных и коммуникативных процессов в их генезисе и в их современном состоянии и, во-вторых, необходимость их совместного изучения.

Когнитивная наука изучает процессы, связанные с организацией и использованием структур знания у человека и общества, с формированием и функционированием этих структур в мозгу человека [4, 250]. Когнитивная лингвистика ставит перед собой сложную задачу объяснения тех корреляций и связей, которые обнаруживаются между структурами языка и структурами знания. При таком подходе имеется в виду, что сферой интересов когнитивной лингвистики являются знания освоенные, вербальные [5, 506], ибо преимущественно через язык знания и поступают к человеку.

Лингвистика призвана внести свой вклад в открытие и объяснение общих аспектов человеческого познания [6, 95-124], соотнося ментальные структуры, концепты, концептуальные компоненты как формы передачи знаний, опыта, мнений, убеждений и оценок, целей и прагматических установок с разноуровневыми языковыми структурами. Позиции когнитивной лингвистики оказываются связанными с рассмотрением «ментальных» основ понимания и продуцирования речи с точки зрения того, какое место занимают структуры языкового знания в переработке информации.

Понятие когниции включает в себя такие продукты работы или проявления человеческой деятельности, его души, воли и разума, как знания, творчество, символизации и т.д. В теориях сегодняшнего дня когниция часто представлена понятием «интерпретация», непосредственным объектом которой является продукт речевой деятельности человека [7, 25-32]. Среди таких интерпретирующих проявлений ментальных языковых структур, иначе продуктов речевой деятельности, особое место занимают текст и дискурс. Е.С.Кубрякова выдвигает плодотворную, на наш взгляд, идею признания за когнитивной лингвистикой статуса когнитивно-дискурсивной области знания и исследования [8, 14]. Одновременно высказывается мысль о том, что понятия текста и дискурса, с одной стороны, явно принадлежат лингвистике, а с другой стороны, они не могут быть адекватно определены или описаны в рамках одной этой дисциплины.

Формальное, часто таксономическое исследование в лингвистике текста (или в дискурсивном анализе) не ориентировано на функциональный подход, т.е. на объяснение или интерпретацию того, почему и для чего текст (или дискурс) организован определенным образом, вследствие чего можно отметить, что выход за рамки собственно текстового (или дискурсивного) анализа при когнитивном взгляде едва ли не предопределен самим ходом исследований в области текста. Для

лингвистической стилистики и для лингвистики текста также функциональное движение в сторону охвата более широкого спектра междисциплинарных аспектов исследования, подчас далеко выходящего за рамки узколингвистического взгляда на предмет и объект изучения и, по сути, экстралингвистического, является актуальным: «... [in] stylistic research [...] the stylistic aspect proper can hardly be divorced from the cognitive...» [9, 4].

Тексты и дискурсы должны рассматриваться не только как отражающие уже постигнутые человеком, но как создающие новые миры. Конечно, в первую очередь здесь следует упомянуть о мирах фантазийных, воображаемых, возникающих перед нами в художественных текстах, хотя в принципе каждый текст может быть рассмотрен или же не найдет подтверждения в реальной действительности. Текст и дискурс всегда отражают движение человеческой мысли, и поэтому в осуществлении дискурсивного анализа самое главное это понимание его как восстанавливающую динамику мысли и способы ее экстерииоризации с помощью языковых форм. Под дискурсом имеются в виду те речевые произведения, которые мы рассматриваем по ходу их создания – on – LINE.

Текст – это готовая данность, которая может изучаться в своей завершенности, конечности, тогда как дискурс всегда должен изучаться скорее как процесс создания текстов со своими отличительными особенностями. Текст – это непосредственная материальная данность, и мы можем работать с нею как с определенного рода материальным объектом, дискурс – более сложен, и для его анализа нужно реконструировать замысел говорящего, его интенции, его установки, т.е. определить, помимо того, что есть в порождаемом на наших глазах речевом произведении, тексте – за ним или же сверх текста.

Дискурсивный анализ не может обойтись без изучения ментальных моделей, которые дают реальную основу для отбора нужной коммуникативной информации в стратегических целях построения как общих, так и частных семантических структур. Особенность дискурса состоит также в том, что восприятие текста включает стратегическое оперирование моделями, соотнося, например, текстовую информацию со структурами ментальных пространств этих моделей. Модели текста включают также соотношение между эпизодическим, личным знанием или событиями, с одной стороны, и общепринятыми социально-ориентированными принципами, с другой. Разные структуры текстовых моделей функционируют как макроструктуры и микроструктуры. Первые при этом запоминаются лучшие благодаря их функциональным особенностям,

их роли в структурной организации текста, так как они концентрируют вокруг себя много сопутствующей информации.

«Коммуникация может быть определена как действительность, в которой символический контекст не просто передается от одного источника другому, но происходит обмен между участниками коммуникации, которые находятся в процессе взаимодействия в составе общего ситуативного или дискурсивного контекста» [10]. Данный подход к языку как к метафорически зашифрованному явлению служит основанием для многих теорий коммуникации, которая носит двусторонний характер [11, 233]. Процесс проникновения в суть текста – дискурса требует включения разных программ – как когнитивного плана, так и интертекстуального, что является решающим моментом при определении коммуникативной-познавательной ценности текста.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Современный философский словарь. М., 1996.
2. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. М., 1969.
3. Золотова Г.А., Ониненко Н.К., Сидорова М.Ю. Коммуникативная грамматика русского языка. М., 1998.
4. Simon H.A., Kaplan C.A. Foundations of cognitive science. Foundation of cognitive science. L.Cambridge (Mass). 1989.
5. Кубрякова Е.С. Язык и знание. На пути получения знаний о человеке: части речи с когнитивной точки зрения. Роль языка в познании мира – М: «Языки славянской культуры».
6. Fauconnier G. Methods and Generalizations // Cognitive linguistics: Foundations, Scope and Methodology / Ed.by Th Janssen and G.Redeker – Berlin, 1999.
7. Демьянков В.З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода // Вопросы языкознания, - 1994.
8. Croft W. Syntactic categories and grammatical relations: The Cognitive organization of information/ - Chicago; L., 1991.
9. Nayer V.L. Stylistics and Progmatics /- Moscow State Linguistic University, 2002.
10. Prise S. 1996, Communication Studies: London, Longman.
11. Лингвистический энциклопедический словарь. М., 1990.

R.F.Guseynova (Azerbaijan University of Languages)
Communicative and cognitive analysis of the discourse
S U M M A R Y

This article deals with communicative and cognitive analysis of discourse and defines its difference from text. Discourse is opposed to text as a length of speech which acquire a certain meaning for its users in the process of communication. Text usually defines as a set of certain linguistic forms which includes length of speech with its interpretation.

აზრის კომპრესია ელიფსურ დენომინაციაში

აზრის კომპრესია არის ენაში ეკონომიის პრინციპის მოქმედების შედეგი, და აიხსნება როგორც ექსტრალინგვისტურ, ასევე ინტრალინგვისტურ ასპექტში.

შესიტყვების აზრის კომპრესია როგორც ახალი ონომასიოლოგიური სტრუქტურების შექმნის საშუალება მეტად გავრცელებულია თანამედროვე ინგლისურ ენაში.

კომპრესიის ტენდენცია აღინიშნება ყველა დონეზე – შეიძლება იყოს ფონეტიკური, მორფოლოგიური, სინტაქსური – და ყოველთვის ემორჩილება ინფორმაციის თეორიის კანონებს, რის გამოც კომპრესიას განიცდიან სემანტიკურად ჭარბი ელემენტები.

აზრის კომპრესიის შედეგად ხდება სიტყვიერი ნიშნის განმეორებითი დასახელება, ე.ი. სინამდვილის ელემენტი, რომელსაც უკვე აქვს სახელწოდება, ღებულობს ახალს, შინაარსობრივად უფრო შეკვეცილს, რაც ხორციელდება ნომინატის „ფორმალური ან სემანტიკური სტრუქტურის ზოგიერთი კომპონენტის გამოტოვების გზით“.⁷ დარჩენილი კომპონენტი იღებს სრული ამოსავალი სტრუქტურის მთელ სემანტიკურ დატვირთვას, ანუ იხმარება არა საკუთარი მნიშვნელობით, არამედ მთელი ნომინატის ნაცვლად, ვინაიდან შეიცავს გამოტოვებული კომპონენტის მნიშვნელობას.

გამოტოვებული სტრუქტურული კომპონენტის აღდგენა შეიძლება სემანტიკური ანალიზის, აგრეთვე კონტექსტის და ექსტრალინგვისტური სიტუაციის მონაცემების საფუძველზე. ნებისმიერი კომპრესირებული/შეკვეცილი ერთეული წარმოადგენს სრული ამოსავალი სტრუქტურის ტრანსფორმაციას, რომლის შედეგად ერთ-ერთი კომპონენტის ექსპლიციტური ვარიანტი შეიცვლება ნულოვანი ვარიანტით⁸ და იმპლიციტური იქნება რომელიმე სხვა კომპონენტში.

ინგლისური და ამერიკული ავტორების მხატვრული ნაწარმოებების ანალიზის საფუძველზე შეიძლება გამოიყოს შესიტყვების აზრის კომპრესიის სამი ძირითადი სახესხვაობა:

ა) აზრის კომპრესია შესიტყვების სიტყვად გარდაქმნის (ტრანსფორმაციის) მეშვეობით;

⁷ В.Г. Гак, Сопоставительная лексикология, М. 1977, с. 144.

⁸ Бархударов Л., С. Структура простого предложения в современном английском языке, М. 1966, с. 180.

ბ) შესიტყვების აზრის კომპრესია მოქმედი მოდელის კომპონენტის გამოტოვების ხარჯზე;

გ) შესიტყვების აზრის კომპრესია პრესუპოზიციის მეშვეობით.

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტის ნაშრომებში გამოქვეყნებულ სტატიებში^{1,2} განხილული იყო აზრის კომპრესიის ორი სახესხვაობა.

წინამდებარე ნაშრომში ყურადღება ეთმობა შესიტყვების აზრის კომპრესიას მოქმედი მოდელის კომპონენტის გამოტოვების ხარჯზე.

კომპრესიის ზემოაღნიშნულ სახეობას შეიძლება მოეკუთვნოს ელიფსური ნომინატების შემდეგი ნაირსახეობები: ა) შესიტყვების ერთ-ერთი სუბსტანტიური კომპონენტის გამოტოვება, ბ) ზედსართავი სახელის სუბსტანტივაცია (არსებითი სახელის გამოტოვებით), გ) რიცხვითი სახელის სუბსტანტივაცია (არსებითი სახელის გამოტოვებით) დ) წინდებულის გამოტოვება.

შესიტყვების ერთ-ერთი სუბსტანტიური კომპონენტის გამოტოვებისას ამ უკანასკნელის მნიშვნელობა შედის დარჩენილი კომპონენტის სემურ შემადგენლობაში. განმსაზღვრელი, ანუ დარჩენილი, კომპონენტი შეიძლება წარმოდგენილი იყოს როგორც მარტივი (არანაწარმოები) ლექსიკური ერთეულით, აგრეთვე უფრო რთული ლექსებით – ნაწარმოები სიტყვით, რთული სიტყვით ან შესიტყვებით. კომპრესიის ამ ნაირსახეობის მაგალითები უამრავია ინგლისურ ენაში – a Stetson, a Camembert, the Stilton, Chippendale, Sheraton, a Hamadan, the Oscar.

ასეთი ელიფსური სახელწოდებები განპირობებულია კონსტანტური ასოციაციებით და მეტად გავრცელებულია ინგლისურ ენაში. განმსაზღვრელი კომპონენტი შეიძლება იყოს ნივთის ან პროდუქტის სახელწოდება წარმოების ადგილის, მასალის, გამკეთებლის, ფირმის მფლობელის და მრავალი სხვა განმასხვავებელი ნიშნის მიხედვით, რომელიც უფრო ინფორმაციულია შესიტყვებაში. შესაბამისად, გამოტოვებული კომპონენტის აღდგენა სიტუაციის ფონზე არ წარმოადგენს სიძნელეს, მიუხედავად იმისა, რომ გამოტოვილია, როგორც წესი, გვარეობითო სიტყვა. ამგვარად, გასაგებია, რომ Stetson არის Stetson hat, the Stilton – the Stilton cheese, Sheraton – Sheraton furniture, a Hamadan – a Hamadan carpet.

ინგლისურ სასაუბრო ენაში გავრცელებულია ზედსართავი და რიცხვითი სახელების სუბსტანტივაცია განმსაზღვრელი არსებითი სახელის გამოტოვებით. სუბსტანტივაციის

¹ ჟ. ზარიძე, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, შრომები 6, თბილისი 2005, გ. 110.

² ჟ. ზარიძე, საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი, შრომები 7, თბილისი 2006, გ. 114.

შედეგად გამოხატვის ექსპლიციტური ფორმა გადადის იმპლიციტურში და იმპლიციტური ინფორმაციის მატარებელი ხდება ატრიბუტი.

სუბსტანტივაციის მეშვეობით მიღებულ კომპრესირებულ ერთეულებს ახასიათებს განმსაზღვრელი კომპონენტის განმასხვავებელი ნიშნის ფორმალური და სემანტიკური მრავალფეროვნება, რის გამოც გამოტოვებული კომპონენტის აღსადგენად ხშირად აუცილებელია კონტექსტის დახმარება. მაგალითად, გასაგებია, რომ evergreens ნიშნავს evergreen plants, the classifieds - the classified advertisements, მაგრამ the glossies შეიძლება იყოს ფოტოსურათები ან ჟურნალები, ხოლო ის, რომ კომპრესირებული ერთეული a silver-gray აღნიშნავს ცხენს, the eastbound – მატარებელს, a physical – სამედიცინო გასინჯვას, a nylon – დროშას, a left – დარტყმას, არც თუ ისე ნათელია კონტექსტის ცოდნის გარეშე.

შესიტყვების კომპრესიის დროს სუბსტანტივაციას ხშირად განიცდის რიცხვითი სახელი, რომელიც აღნიშნავს იარაღის სახეობას, მატარებლის გასვლის ან ჩამოსვლის დროს, კინოს ან თეატრის ბილეთების, ფულის ნიშნის ღირებულებას. ასეთი კომპრესირებული ერთეულებია: a forty five, the 8,45, the five and nines, the three and sixes, a five და ა.შ.

სუბსტანტივაციას ექვემდებარება როგორც მარტივი და ნაწარმოები რიცხვითი სახელები, აგრეთვე ატრიბუტული შესიტყვებები. მაგალითად, ცნობილ მოთხრობაში „საუზმე ტიფანისთან“ ტრუმენ კაპოტი იყენებს კომპრესირებულ ერთეულს a heart-to-heart, რომლის სრული ვარიანტია a heart-to-heart talk.

შეკვეცილ კონსტრუქციასთან ერთად ენაში ხშირად პარალელურად იხმარება შესიტყვების სრული ვარიანტი, ანუ კომპრესირებული ერთეულები, როგორც წესი, შეგვიძლია წარმოვადგინოთ გაშლილი სახით.

შესიტყვების უფრო ინფორმაციული ელემენტი, რომელიც იღებს გამოტოვებულის მნიშვნელობას, შეიძლება უცვლელი დარჩეს კომპრესივში¹ ან განიცადოს მორფოლოგიური ცვლილებები.

J. Zaridze, GTU

Compression of Meaning in Elliptic Denomination

Summary

¹ თ.ი. არბეკოვას ტერმინი.

Compression of meaning as a means of creating new onomasiological units is most common in modern English. It occurs as the result of omitting some elements in the structure of a denotation, and therefore is connected with implication.

The result of compression is a renaming of a lexical unit, that is an element of extralinguistic reality which has a denomination in the language, receives a new, more economical one.

As a rule, compressed units are interpreted against the background of initial word combinations.

The analysis of various works of English and American authors gives reason to single out three kinds of compression of meaning.

The present article deals with compression of meaning in elliptical units.

Ж. Заридзе

Компрессия смысла в эллиптической деноминации

Резюме

Компрессия смысла в словосочетаниях как средство создания новых ономазиологических единиц чрезвычайно распространена в современном английском языке. Она возникает за счет опущения отдельных элементов в структуре номината и, следовательно, связана с явлением импликации.

В результате компрессии происходит вторичное означивание лексической единицы, т.е. элемент внеязыковой действительности, уже имеющий обозначение в языке, получает новую, более экономную/сжатую по содержанию/номинацию.

Компрессированные структуры, как правило, воспринимаются на фоне исходных словосочетаний.

На основании анализа произведений английских и американских авторов можно выделить три вида компрессии смысла.

В настоящей работе рассматривается компрессия смысла в эллиптических структурах.

М. Зораян

канд. фил. наук (ГГУ, Тбилиси)

Использование научных текстов в учебных целях

Важнейшим достижением современного языкознания является создание и разработка теории «языка для специальных целей» /Language for Special Purposes - LSP/. На основе этой теории создаются прагматически-моделированные тексты для самых разнообразных потребностей, но особое внимание сейчас уделяется моделированию стиля научного общения. Перед языковедами стоит важная задача – изучить особенности научного языка и отобрать лучшие образцы, которые могут быть рекомендованы для учебных целей.

Научно-техническая революция, затронувшая все стороны жизни и деятельности современного человека, не могла не повлиять и на важнейшее средство человеческого общения – язык. Речь идет не о каких-либо конкретных изменениях в словарном запасе, в грамматическом строе языка и т.п., вызванных достижениями технического прогресса. Вопрос ставится гораздо шире: об изменении задач, целей, проблем науки о языке вообще в эпоху НТР.

Действительно, современная эпоха поставила перед языковедами две актуальнейшие проблемы: 1) проблему оптимизации языка, служащего для передачи научной информации; 2) проблему максимального повышения эффективности преподавания иностранных языков. Обе проблемы тесно связаны между собой.

Оптимизация научного языка – это выбор лучшего (оптимального) варианта из множества возможных. Одно и то же лексическое содержание может быть передано в языке самыми различными формами выражения, и главная задача современного языковеда – определить этот выбор для стиля изложения, дать научно обоснованные рекомендации, прескрипции на всех уровнях языка.

Огромная работа, которая ведется во многих странах в области моделирования естественных человеческих языков в целях более эффективного их изучения и преподавания, предполагает соединение теоретических результатов языковедческих исследований с практикой преподавания языка. Большое значение для современного языкознания имеет изучение, главное, моделирование так называемых LSP /языков для данных особых целей/.

Исходя из того, что язык реально существует в речи в форме функционально-стилевых разновидностей, обучение по методу LSP предполагает не знание «иностранного языка вообще», что вряд ли возможно даже для носителя языка, а такого английского, который иностранец мог бы более рационально использовать как надежный «инструмент» в своем профессиональном общении – в передаче и восприятии научной информации.

Моделирование языка для специальных целей потребовало обращение к тому стилю речи, который был бы максимально ориентирован на сообщение определенных научных фактов и четко сформулированных идей в строгой, логически организованной и как бы отвлеченно-обобщенной форме.

Кроме того, стиль научного изложения становится источником выявления нормы в процессе моделирования LSP в силу своей языковой специфики, которая заключается в использовании средств, стилистически нейтральных и не несущих на

себе отпечатки индивидуального употребления в той мере, в какой оно проявляется в стиле художественном. Эта специфика состоит также в широком применении узуальных, стереотипных, клишированных языковых единиц с обычной, повторяющейся реализацией лексических значений, далекой от какой-либо многоплановой интерпретации, т.е. призванных адекватно донести до читающего или слушающего передаваемую научную информацию.

Оценка и отбор языковых средств в моделировании должны производиться по принципу «коммуникативной релевантности». В соответствии с этим принципом при моделировании лексики языка для специальных целей выбирают только те языковые средства, которые по своему содержанию максимально отвечают потребностям общения в данной сфере языковой коммуникации.

Стиль научного изложения оказывается наиболее приемлемым для учебных целей (в плане оптимизации и моделирования) еще и потому, что сама система собственно языковых средств в этом функциональном стиле подчинена функции сообщения, призвана объективно, логически и целенаправленно передавать научную информацию.

Языковая специфика научного стиля заключается в использовании стилистически нейтральных средств, лишенных элементов экспрессивности и не несущих на себе отпечатка индивидуального употребления. Она проявляется в широком применении стереотипных, клишированных словосочетаний, в которых имеет место взаимооднозначное соответствие между содержанием и выражением. Именно эта способность языковых средств в стиле научного изложения способствует использованию этого функционального стиля как основы для моделирования учебных текстов.

В научной прозе наблюдается двусторонний знаковый процесс – говорящий и слушающий имеют в своем вокабуляре один и тот же запас нормативных словосочетаний, которые регулярно воспроизводятся в речи в качестве готовых единиц и которыми они постоянно обмениваются. Отправитель и реципиент информации знают один и тот же «код», позволяющий им однозначно воспринимать информацию.

В регистре научной речи словосочетания должны легко кодироваться, т.е. использоваться говорящим, и декодироваться, т.е. восприниматься слушающим, так как каждое выражение должно непосредственно и однозначно соотноситься к соответствующим ему содержанием.

Таким образом наиболее подходящим объектом культурно-регулятивной, нормализаторской практики и источником выявления нормы для моделирования учебного стиля можно считать функциональный стиль научного изложения. Его следует использовать для овладения активной формой языка, на котором должен говорить изучающий язык, в то время как стиль художественный необходим для изучения пассивной формы, это язык, о котором должен говорить учащийся. Научные тексты – это основа, которую после соответствующей обработки можно представить в виде тщательно выверенных на всех уровнях языка абсолютно нейтральных, научно стерилизованных учебных текстов. В них не должно быть ничего лишнего, никакой окказиональности, коннотативности, никаких отступлений от нормы, т.е. эти тексты должны моделироваться. Моделированный текст – это текст, из которого на строго научной основе изъято все, что не может быть скопировано, заучено и употреблено иностранным учащимся; в нем каждое слово, каждое словосочетание, каждая грамматическая форма – образец для подражания, т.е. язык представлен в нем в самой чистой и правильной с точки зрения современных норм форме.

Научный текст – это набор словосочетаний, а не слов. Идея языка для специальных целей, идея моделирования «прагмалингвистического» стиля учебного пособия целиком основываются на этом положении. Из него же вытекает и практический вывод о необходимости при обучении английскому языку иностранцев ориентировать их на запоминание не отдельных слов, а словосочетаний, характерных для стиля научного изложения, тем эффективнее будет их профессиональное научное общение. При осознании того, что для построения речи в научном регистре необходимо знание словосочетаний, а не только отдельных слов, не менее важно также понимать стилистическую характеристику словосочетания, т.е. необходимо знание того, нейтральны ли те или иные словосочетания, реализуют ли они свои главные номинативные значения или же они основаны на функции воздействия и выражают дополнительные оттенки значения экспрессивно-эмоционально-оценочного характера, соответствуют ли они нормам и требованиям данного регистра или выходят за его пределы и т.п..

В научном тексте наиболее распространены клишированные словосочетания, которые повторяются от автора к автору, от текста к тексту. Они не создаются заново, а регулярно воспроизводятся как уже готовые комплексы, как закрепившиеся речевые штампы. Этой особенности научного текста следует уделять главное внимание при

обучении английскому языку, так как это убыстряет процесс формирования у изучающего язык тезауруса его научной речи.

Моделированные тексты полностью складываются из нормативных словосочетаний, предписания к употреблению которых зафиксированы в авторитетных справочниках и словарях.

Как показывает исследование, эффективность усвоения языка значительно повышается, если научное общение осуществляется на основе словосочетания как предельной составляющей речи.

Литერატურა:

1. Денисов П.Н. Принципы моделирования языка. М., 1965.
2. Гвишиани Н.Б., Магидова И.М. О целесообразном преподавании иностранных языков. – Филологические науки., 1980, №1.
3. Тер-Минасова С.Г. Синтагматика речи: онтология и эвристика. М., 1980.
4. Гвишиани Н.Б. Полифункциональные слова в языке и речи. М., 1979.

*მ. ზორანიანი, ფილ. მეცნ. კანდ. (სტუ, თბილისი)
სამეცნიერო ტექსტების გამოყენება საგანმანათლებლო მიზნებისათვის
რეზიუმე*

თანამედროვე ლინგვისტიკის მთავარი მიღწევაა ენის სპეციალური მიზნებისათვის თეორიის შექმნა და განვითარება. ამ თეორიის საფუძველზე შექმნილია პრაგმატულად მოდელირებული ტექსტები სხვადასხვა მიზნებისათვის, ძირითადი ყურადღება კი ეთმობა სამეცნიერო სტილის მოდელირებას.

ლინგვისტიკის მთავარი ამოცანაა სამეცნიერო ენის თავისებურებათა შესწავლა და საუკეთესო ნიმუშების შერჩევა, რომელიც რეკომენდირებული იქნება საგანმანათლებლო მიზნებისათვის.

*M. Zoranyan, Ph.D (GTU, Tbilisi) Application of scientific texts for educational purposes
Summary*

The main achievement of modern Linguistics is creation and development of the theory of Language for Special Purposes (LSP). On the basis of this theory are made up pragmatically modelled texts for different purposes, but the main attention is given to modelling of the scientific style.

The main task for linguists is to study the peculiarities of scientific language and select the best specimens which can be recommended for educational purposes.

Б. Имнадзе (ГТУ, Тбилиси)

Русское и грузинское склонение

(сопоставительная характеристика)

Склонение существительных в русском языке значительно отличается от склонения имен существительных в грузинском языке. В русском языке имена существительные, в зависимости от их грамматического рода и от окончания в форме именительного падежа единственного числа, делятся на три группы, каждая из которых представляет собой особый тип склонения. Существительные женского рода и небольшая группа существительных мужского рода, имеющие в форме именительного падежа единственного числа окончание **-а** (или **-я**), относятся к первому типу склонения, например: парта, вишня, линия, станция, бабушка, дядя, папа, юноша и т. д.

Существительные мужского рода с основой, оканчивающейся на твёрдый согласный (*дом, сад, муж, институт, стол* и т. п.) или на мягкий согласный (*конь, дождь, день* и т. д.), на **-й** (*герой, край, санаторий* и пр.), а также существительные среднего рода с окончанием **-о** или **-е** (*поле, село, собрание* и т. д.) относятся ко второму типу склонения. И, наконец, существительные женского рода с основой, оканчивающейся на мягкий согласный с нулевым окончанием (*стень, тетрадь, ночь, вещь, кость* и пр.), относятся к третьему типу склонения.

В особую группу склонения выделяются существительные среднего рода на **-мя** (*имя, время, племя, темя, семя* и т. д.).

Каждому типу склонения существительных в русском языке присущи свои особые окончания, иногда резко отличающиеся друг от друга. Кроме того, внутри каждого типа склонения наблюдаются некоторые отклонения, например, форма дательного падежа единственного числа первого склонения может иметь окончание **-е** или **-и** (*остановке, станции*).

Подобных особенностей грузинский язык не имеет. Дело в том, что, как отмечает С.Д. Пурцеладзе, “. . . падежные окончания в грузинском языке максимально просты, тогда как в русском – они максимально сложны” [1, с.125]. Каждый из семи падежей грузинского языка, в отличие от русского, имеет одно окончание в единственном и во множественном числе, а всевозможные изменения в них носят чисто фонетический характер. Если, к примеру, сравнить хотя бы только одно окончание **-ობ** родительного падежа грузинского языка с русским, то увидим, что ему в русском соответствует более десяти окончаний на письме, не говоря уже о живой разговорной речи. Для наглядного показа соотношения окончаний в одних и тех же падежах русского и грузинского языков приведём следующую таблицу [1, с.125].

	<i>Грузинский язык</i>	<i>Русский язык</i>
--	------------------------	---------------------

<i>Падежи</i>	Един. и множ. число	Единственное число	Множеств. число
Именит.	о (о-)	й, ь, а, я, о, е, м, я, т	ы, й, бя, а, я
Родит.	оѵ	а, я, у, ю, ы, и	ов, ев, ей, ий
Дат.	ѵ	у, ю, е, и	ам, ям
Творит.	оо	ом, ем, ою, ой, ею, ей, юю	ами, ями, ьми

Как видим, для образования каждой падежной формы существительного в грузинском языке имеется определённый стандартный аффикс с более или менее закреплённым за ним грамматическим значением, чего нельзя сказать о падежных окончаниях существительных в русском языке.

Различные падежные формы имён существительных в русском языке могут иметь одинаковые окончания, и их грамматические значения выявляются только в словосочетании или предложении. Так в форме слова *школы* окончание **–ы** может быть окончанием родительного падежа единственного числа женского рода, именительного падежа множественного числа или винительного падежа множественного числа имён существительных.

Наряду с этим заметим, что в русском языке есть падежи, которые не имеют своих собственных форм, так, винительный падеж повторяет формы или именительного или родительного падежей, одинаковые окончания для дательного и предложного падежей имеют существительные женского рода на **а, я**, а на **–ь** – имеют общие окончания для родительного, дательного и предложного падежей.

Следовательно, склонение имён существительных в русском языке – очень сложное грамматическое явление, которое и по форме и по значению сильно отличается от склонения существительных в грузинском языке.

Значение падежных форм имён существительных.

Как известно, сущность склонения заключается в обозначении изменяемости слов по падежам. И в русском и в грузинском языке падежи связывают имя существительные в связной речи с глаголом или с именем.

Несмотря на кажущуюся схожесть основных функций русских и грузинских падежей, различия между ними у учащих-грузин при их усвоении вызывают большие затруднения.

В отношении количества падежей в грузинской лингвистической литературе имеются некоторые разногласия, так проф. Арн. Чикобава [2, с.35] отмечает в грузинском языке наличие шести падежей:

1. სახელობითი - Именительный
2. მოთხრობითი - Повествовательный
3. მიცემითი - Дательный
4. მიმართულებითი - Направительный
5. ნათესაობითი - Родительный
6. მოქმედებითი - Творительный

а проф. А. Шанидзе – [3, с.47] семь падежей:

1. სახელობითი - Именительный
2. მოთხრობითი - Повествовательный
3. მიცემითი - Дательный
4. ნათესაობითი - Родительный
5. მოქმედებითი - Творительный
6. ვითარებითი - Обстоятельственный
7. წოდებითი - Звательный

В учебнике грамматики грузинского языка [4, с.15] также даны вышеперечисленные семь падежей, поэтому именно их и следует иметь при изучении склонения имени существительного.

Как видим, в русском языке, в отличие от грузинского, нет повествовательного, обстоятельственного и звательного падежей; в грузинском же нет: винительного и предложного падежей.

Сопоставим каждый падеж по-отдельности.

Именительный падеж. В грузинском и русском языках форма именительного падежа единственного числа существительных является исходной формой, в которой имена существительные даются в словарях. В русском языке по форме именительного падежа единственного числа можно определить грамматический род большинства существительных и тип их склонения. В грузинском языке в этом нет никакой необходимости из-за отсутствия в нём категории грамматического рода и наличия лишь одного-единственного типа склонения.

В обоих языках в предложении имена существительные в форме именительного падежа обычно выступают в качестве подлежащего, но могут выступать также и в роли сказуемого или приложения. Однако в грузинском языке функции именительного падежа всё-таки шире, чем в русском – он выступает в предложении в качестве объекта (სტუდენტმა იყოფა წიგნი), отсюда наиболее характерные ошибки типа: *мальчик прочёл книга*.

Беспредложное употребление падежей.

Родительный падеж. В русском языке грамматические значения и круг употребления форм родительного падежа существительных без предлогов весьма разнообразны. В основных своих значениях они схожи с грузинскими. Рассмотрим важнейшие из них: а) в русском языке формы родительного падежа имён существительных без предлогов могут означать, что данное лицо является обладателем какого-то предмета или что данному предмету принадлежит другой предмет. Такая функция форм родительного падежа в русском и грузинском языках полностью совпадает, это форма падежа принадлежности: (*книга ученика* – მოწავის წიგნი, *вкус яблока* – ვაშლის გემო, *глубина реки* – მდინარის სიღრმე); б) при обозначении объекта: *вспашка поля* – მიხდვის მოხვნა; в) при обозначении субъекта: *речь оратора* – ორატორის სიტყვა.

Несмотря на эти сходства, следует заметить, что в них таится множество трудностей, а именно: обычное расположение слов приимённых родительных в русском языке не соответствует грузинскому. В грузинском приимённый родительный занимает второе место, а в русском первое: *сочинения Пушкина* – ჰუმკობის თხზულებანი.

Значительно разнообразны случаи, когда родительный русского языка не передаётся в грузинском соответствующим родительным.

1) в форме родительного падежа в русском языке ставится название предмета, на который частично переходит действие, выраженное глаголом-сказуемым, т. е. когда действие охватывает не весь предмет, а лишь часть его. В грузинском языке это значение русской формы родительного падежа передаётся формой исходного падежа. Например: *выпейте молока* – დალიეთ რძე.

Поэтому иногда учащиеся-грузины, исходя из грамматического строя родного языка, в таких случаях автоматически переводят на русский язык грузинскую форму исходного падежа или наоборот (явление переноса),

2) в русском языке форма родительного падежа употребляется при отрицании **нет**, а также для выражения прямого объекта действия при глаголах с отрицательной частицей **не**.

В этих случаях в грузинском языке употребляется форма именительного падежа (*нет карандаша* – არ არის ფანქარი, *не видал троллейбуса* – არ მინახია ტროლეიბუსი, *не принёс ручки* – არ მოიტანა კალმისტარი).

На это отличие в процессе обучения следует особо указать.

3) в русском языке существительное ставится в форме родительного падежа после числительных (за исключением числителя *один*) и после слов *мало, много, сколько*, а также в сочетании со словами, обозначающими количество или меру (метр, литр, килограмм и т. д.), это т. н. родительный количества: *стакан пива, кусок хлеба* – ჭიქა ლუდი, ნაჭერი პური (хотя допустимо *пური ნაჭერი*), родительный счёта: *три товарища, четыре мальчика* – სამი მეგობარი, ოთხი ბიჭი и т. д.

В грузинском языке, как видим, в подобных случаях существительное ставится в начальной форме, т. е. в форме именительного падежа единственного числа.

4) в русском языке название предмета или лица, с которым что-либо или кого-либо сравнивают (родительный сравнения), ставится в форме родительного падежа. В грузинском же языке название предмета, с которым что-либо сравнивается, ставится в форме дательного падежа (*умнее товарища* – ამხანაგზე ჭკვიანი).

Дательный падеж. В русском языке имена существительные в форме дательного падежа без предлогов, отвечая на вопросы *кому? чему?* косвенные объекты, т. е. лица или предметы, к которым направлено действие. В этом круге значений обнаруживается сходство между функциями дательного падежа русского языка и функциями дательного падежа грузинского языка. Вообще следует заметить, что дательный падеж русского языка не вызывает у грузин особых затруднений, так как дательный в грузинском языке шире по своему содержанию, а в основном значении он совпадает с русским – обозначает адресата, к которому направлено действие субъекта [1, с.128].

Винительный падеж. Основное значение формы русского винительного падежа выражает прямой объект при переходных глаголах. Мы не будем подробно останавливаться на этом вопросе, но отметим, что его усвоение наиболее трудно даётся грузинам, в основном, в виду его отсутствия в их родном языке.

В грузинском языке винительный падеж передаётся именительным или дательным падежами. Отсюда и наиболее распространённые ошибки не только у учащихся, но и у взрослых людей.

Особенно трудно даются грузинам предложения, где глаголы управляют прямым дополнением (винительный) и косвенным (дательный) одновременно, так как оба дополнения в грузинском передаются в одинаковой мере дательным падежом.

Творительный падеж. В русском языке творительный падеж употребляется очень широко и выражает весьма разнообразные и многочисленные оттенки значений; которые находятся в прямой зависимости от семантики глагола, управляющего данным падежом. Этот падеж наши учащиеся усваивают легче родительного падежа, так как в четырёх случаях из шести употребления творительного падежа в русском и грузинском языках совпадают, и лишь в двух случаях не совпадают. Рассмотрим каждый из них в отдельности.

1. Творительный приглагольный, в основном употребляется, как известно, для выражения орудия или средства, при помощи которого производится действие. В грузинском языке такое значение тоже выражается формой творительного падежа – *рублю топором* – ვაჭობ ხაჯახით, *рисую карандашом* – ვხატავ ფანქრით и т. д.

2. В русском, как и в грузинском языке, некоторые глаголы типа *интересоваться, хвастаться, гордиться* требуют дополнения в форме творительного падежа – *интересоваться музыкой* – მუსიკით დაინტერესება, *гордиться родиной* – ვამაყობ სამშობლოთი и пр.

3. Существительные в форме творительного падежа, обозначающие место (путь или пространство), в грузинском языке передаются как и в русском творительным падежом: *идём лесом* – მივდივართ ტყით, *идёт этой дорогой* – მოდის ამ გზით.

4. Существительные в форме творительного падежа и в русском и в грузинском языках могут обозначать способ действия (*ходить большим шагом* – დიდი ნაბიჯით სიარული; *стоять боком* – გვერდით დგომა).

Из моментов расхождения между употреблением творительного падежа в русском и грузинском языках отметим два случая: а) в русском языке в страдательных оборотах существительные в форме творительного падежа могут обозначать лицо, производящее действие (логический субъект действия). Это значение формы творительного падежа передаётся в грузинском языке родительным падежом с предлогом **მეორ**, например, *эта картина написана известным художником* – ეს სურათი გამოჩენილი მხატვრის მეორ არის დახატული; б) не совпадает с русским

творительным предикативный грузинский, который на грузинский язык переводится обстоятельственным или именительным падежом. *Он был учителем* – იგი იყო მასწავლებლად, или იგი მასწავლებელი იყო. Отсюда частые ошибки – результат калькирования (или переноса) – *он был наборщик, шофер* и пр.

Предложное употребление падежей. Наибольшие затруднения испытывают наши обучающиеся при изучении предложного употребления падежей. Во-первых, потому, что предлога как служебного слова в грузинском языке нет. Ему в грузинском языке соответствуют послелогои. Во-вторых, главная трудность заключается в том, что между русскими предлогами и грузинскими послелогоми нет соответствия в употреблении. В-третьих, изучение предложного управления осложняется и тем, что вместе с отсутствием соответствия в предлогах отсутствует соответствие и в предложных падежах.

Рассмотрим каждый падеж в отдельности.

Родительный падеж. В русском языке форма родительного падежа имён существительных (и других именных частей речи) может употребляться с предлогами: **без, от, из, с, до, у, для, из-за, из-под, ради, кроме, после, среди, вне, около, возле** и пр., которые выражают синтаксические связи имён существительных с другими словами в словосочетании или в предложении и уточняют таким образом значение формы родительного падежа. В большинстве случаев между русским и грузинским падежным управлением нет соответствия. Постараемся найти это наглядно. С этой целью запишем несколько словосочетаний, употребив при этом вышеперечисленные предлоги, и переведём их на грузинский язык.

Без дела - უსაქმოდ (направительный)

От товарища - ამხანაგისაგან (родительный)

Из дома - სახლიდან (творительный)

С горы - მთიდან (творительный)

До дома - სახლამდე (направительный)

У дома - სახლთან (дательный)

Для дома - სახლისათვის (родительный)

Из-за товарища – ამხანაგის გამო (родительный)

Из-под кровати – საწოლის ქვეშედან (родительный)

Ради товарища - ამხანაგისათვის (родительный)

Кроме товарища – ამხანაგის გარდა (родительный)

После урока – გაკვეთილის შემდეგ (родительный)

Среди ночи - შუალაშეს (дательный)

Около сада - ბაღთან (дательный)

Таким образом, предлогам родительного падежа (**без, из, с, до, у, среди, около**) в грузинском языке нет соответствия. Следовательно, это должно насторожить преподавателя, поэтому следует постараться, чтобы обучающиеся уяснили разницу между данным предложным управлением и грузинским аналогом.

Дательный падеж. Форма дательного падежа существительных и других именных частей речи может употребляться только с двумя предлогами (**к и по**).

Существительные в форме дательного падежа с предлогом **по** обозначают предметы, к которым направлено действие и отвечают на вопросы: к кому? к чему? куда? Это значение форм дательного падежа передаётся в грузинском языке послелогоми **-თან, -ზე, -ში**, может передаваться и безпредложным способом.

Существительные в форме дательного падежа с предлогом **по** употребляются главным образом для обозначения предметов, по поверхности которых производится передвижение (*идти по дороге*), а также в случаях выражения распределения движения в пространстве или во времени, например: *по городам прошли митинги . . .*

В грузинском языке эти значения, в основном, передаются послелогоми **-ზე, -ში**.

Тщательно присмотревшись к предложному управлению дательного падежа можно прийти к выводу, что грузинский дательный падеж гораздо сложнее русского. Однако выясняется, что именно эта его сложность зачастую и является причиной львиной доли ошибок, ибо в тех случаях, когда мы имеем предложное управление в грузинском языке (дательный падеж), в русском языке такого управления нет: *взял у товарища* (родительный падеж) - *აძეახავს* (дательный падеж) *გამოართვა, ძმაზე უფროსი - старше брата.*

В грузинском языке дательный падеж с послелогоми **-ში** и **-ზე** обозначает и место, где происходит действие (в русском в подобных случаях употребляются предлоги **в** и **на** с предложным падежом) и место, куда направлено действие (в русском языке в таком случае предлоги **в** и **на** употребляются с винительным падежом). Отсюда и масса ошибок типа: *иду в школе, кладу на столе* и т. д.

Грузинский послелог дательного падежа **-თან** соответствует русским предлогам **у** с родительным и **при** с предложным падежом, также **к** с дательным, обозначающим направление.

Все эти случаи требуют тщательной проработки.

Винительный падеж. Как говорилось, отсутствие в грузинском языке винительного падежа вызывает значительные затруднения при изучении русского языка вообще.

В русском языке с формой винительного падежа имён существительных употребляются, как известно, предлоги: **в, на, за, по, с, под, про, через, сквозь**. Являясь служебными словами, предлоги в русском языке употребляются с именами существительными (и с другими словами), уточняя значения падежных форм существительных и конкретизируя пространственные и другие отношения между предметами и действиями, предметами и предметами. Так, существительные в форме винительного падежа с предлогом **в** обозначают чаще всего предметы, внутрь которых направляется действие. Например: *воздух ворвался в помещение; вещи положили в чемодан – положили в машину*.

Существительные в форме винительного падежа с предлогом **на** обозначают предметы, на поверхность которых направляется действие. Например: *альпинисты поднимаются на гору; птицы сели на дерево*.

В грузинском языке также значение формы русского винительного падежа с предлогами **в** и **на** выражается, в основном, формой дательного падежа с послелогом - **ზე** и -**ზე**. Однако чёткому различению семантических оттенков, вносимых предлогами **в** и **на** в значение формы винительного падежа, препятствует некоторое смешение функций названных предлогов в самом русском языке. Например: *отец уехал в город; брат отправился на завод; мать пошла в школу; сестра ушла на работу*. Во всех этих предложениях нелегко объяснить употребление предлога **на** с формой винительного падежа существительных **з а в о д, ш к о л а**.

Существительные в форме винительного падежа с предлогами **в, на** в предложении могут также выступать в роли косвенного дополнения (*Он ответил на все вопросы учителя* и т. д.). Такая функция русского винительного падежа выражается в грузинском языке, главным образом, формой дательного, изредка направительного падежа.

Кроме того, существительные в форме винительного падежа предлогами **в** и **на** могут обозначать время действия. Эти значения в грузинском передаются или родительным с послелогом или беспредельным управлением. Например: *в воскресенье мы поедem на экскурсию* – კვირას ჩვენ ექსკურსიაზე წავალთ; *мы на следующий день*

пошли на выставку – მეორე დღეს ჩვენ გამოფენაზე წავიდით; *занятие перенесли на субботу* – მეცადინეობა გადაიტანეს შაბათისათვის.

Существительные в форме винительного падежа с предлогом **под** могут выражать следующие значения:

а) предметы, к нижней части которых направлено действие, это значение передаётся в грузинском языке родительным падежом с послелогом.

Залез под кровать; поставь корзину под стол – შეძვრა მაგიდის ქვეშ; დადგა მაგიდის ქვეშ.

ბ) место, вблизи или около которого проходит что-либо. Это значение передаётся в грузинском формой дательного падежа с послелогом –**თან**.

Он переселился под Москву – იგი მოსკოვთან გადავიდა.

Существительные в форме винительного падежа с предлогом **за** обозначают предметы, позади которых или около, возле, вокруг которых совершается действие. Эти значения передаются в грузинском языке родительным с послелогом, например, *мальчик спрятался за дерево* – ბიჭი დაიმალა ხის უკან, или беспредложным дательным, например: *гости сели за стол* – სტუმრები მიუსხდნენ სუფრას, მაგიდას.

Имена существительные в форме винительного падежа с предлогом **про** выражают предметы речи, мысли. Данное значение в грузинском языке соответственно передаётся существительным в родительном падеже с послелогом **შესახებ**.

Форма винительного падежа существительного с предлогом **через** выражается в грузинском языке различными средствами:

а) при обозначении места, которое пересекается движением (*перейти через улицу*) выражается грузинским дательным с послелогом – ქუჩაზე გადასვლა.

ბ) если эта форма обозначает предмет или лицо, посредством которого совершается действие, то такое значение выражается в грузинском языке существительным в форме родительного падежа и вспомогательным словом მეშვეობით, например, *письмо было отправлено через курьера* – წერილი გაიგზავნა კურიერის მეშვეობით.

в) если данная форма обозначает период времени, по истечении которого совершается что-либо, то это значение передаётся в грузинском формой родительного падежа, например, *занятия кружка начнутся через неделю* – წრის მუშაობა დაიწყება ერთი კვირის შემდეგ.

Творительный падеж. Имена существительные в форме творительного падежа в русском языке употребляются со следующими предлогами: **перед, над, под, с, за, между.**

В грузинском языке творительный падеж употребляется лишь с одним послелогом –**გან**.

Постараемся проследить, какие же падежи грузинского языка соответствуют русскому предложному управлению творительного падежа.

1. Существительные в форме творительного падежа с предлогом **перед** выражают следующие грамматические значения:

а) место, перед которым что-либо находится или совершается. Это значение формы творительного падежа существительных передаётся в грузинском языке существительными в родительном падеже с послелогом **წინ**, например: *перед зданием школы воздвигнут памятник В.И. Ленину* – სკოლის შენობის წინ აღმართულია ლენინის ძეგლი.

ბ) лицо или предмет, по отношению к которому совершается действие или имеет место какой-либо факт. Это значение в грузинском языке передаётся также существительным в родительном падеже с послелогом: *перед законом все равны* – კანონის წინაშე ყველანი თანაბარია.

в) время, событие или действие, которым предшествует другое действие. В грузинском языке это значение передаётся обычно неоформленным родительным падежом с послелогом **წინ**, например: *перед поступлением в институт я тщательно готовился* – ინსტიტუტში შესვლის წინ მე გულდასმით ვემზადებოდი; *умойтесь перед едой* – ჭამის წინ დაიბანეთ.

2. Имена существительные в форме творительного падежа с предлогом **за** в основном обозначают следующее:

а) место, позади или возле которого что-либо находится или совершается. Это значение в грузинском языке передаётся родительным падежом: *за рекой расположены кукурузные поля* – მდინარის იქით ყანებია; *он стоит за этой дверью* – იგი ამ კარის უკან დგას, а также дательным с послелогом **-თან**. *Дети спокойно сидели за столом* – ბავშვები წყნარად ისხდნენ მაგიდასთან.

ბ) цель действия. Это значение в грузинском также передаётся родительным падежом с послелогом **-თვის** или без всякого послелога, например: *ученик зашёл*

вбиблиотеку за книгами – მოსწავლე შევიდა ბიბლიოთეკაში წიგნებისათვის; *мать пошла за водой* – დედა წავიდა წყლის მოსატანად; *следите за детьми* – ყური უვლეთ ბავშვებს.

в) событие, в продолжение которого совершается какое-либо действие. Это значение передаётся в грузинском языке тоже родительным падежом. *За работой незаметно прошло время* – მუშაობისას დრომ შეუმჩნეველად განვლო.

3. Русские имена существительные в форме творительного падежа с предлогом **с** выражают следующие значения:

а) совместимость или взаимность действия. Такое значение по-грузински передаётся существительным в форме дательного падежа с послелогом **–თან** и словом **ერთად** – პიონერებმა კომკავშირლებთან ერთად ააგეს სპორტული მოედანი.

ბ) способ или образ действия. В грузинском языке это значение русского творительного падежа с предлогом передаётся беспредложным творительным, например: *мы с большим вниманием слушали доклад* – ჩვენ დიდი ყურადღებით ვისმენდით მოხსენებას.

в) наличие какого-нибудь предмета (отсюда признак обладания), что в грузинском языке также передаётся беспредложным творительным, например: *к нам пришёл человек с ружьём* – ჩვენთან მოვიდა ადამიანი თოფით.

г) время (одновременность) действия. Данное значение передаётся в грузинском языке именем существительным в форме дательного падежа с послелогом **–თან**, например: *с восходом солнца отряд выехал из деревни* – მზის ამოსვლასთან ერთად რაზმი გავიდა სოფლიდან.

4. Имена существительные в форме творительного падежа с предлогом **под** выражают следующие значения:

а) нахождение одного предмета под другим. В грузинском языке это значение передаётся существительным в родительном падеже с предлогом **ქვეშ**, например: *шахтёры работают под землёй* – მუშახტეები მუშაობენ მიწის ქვეშ.

ბ) близость к какому-либо предмету. Подобное значение в грузинском языке передаётся существительным в дательном падеже с послелогом: *под Москвой много красивых мест* – მოსკოვთან ბევრი კარგი ადგილია.

в) положение или состояние, в котором находится кто-либо или что-либо. В грузинском языке такое значение передаётся беспредложным дательным падежом, а также именем существительным в форме родительного падежа с послелогом **ქვეშ**, например: *под руководством Коммунистической партии советский народ строит*

коммунизм – კომუნისტური პარტიის ხელმძღვანელობით საბჭოთა ხალხი კომუნიზმის აშენებს. *Дети находятся под защитой воспитателей* – ბავშვები აღმზრდელების მფარველობის ქვეშ არიან.

Существительные в форме творительного падежа с предлогом **над** имеют следующие значения:

а) обозначают место, выше которого или над которым что-либо происходит или помещается. Такое значение в грузинском языке передаётся беспредложным родительным падежом, например: *над садом кружились птицы* – ბაღს ფრინველები დასტრიალებდნენ; *над городом пролетели самолёты* – ქალაქს გადაფრინდნენ თვითმფრინავები.

б) обозначают лица или предметы, являющиеся объектами каких-нибудь действий. В грузинском языке в таких случаях употребляется дательный падеж с послелогом –**ზე**: *писатель работает над большим полотном* – მწერალი მუშაობს დიდ ნაწარმოებზე.

Предложный падеж. Существительные в форме предложного падежа с предлогом **о (об, обо)** обозначают предметы или лица, о которых говорят, думают и т. д. Это значение в грузинском языке передаётся формой имени существительного в дательном падеже с послелогом **ზე** – ჩვენ ვმღებთ იმ ჩვენს ქვეყნის წარმატებებზე.

Существительные в форме предложного падежа с предлогами **в, на** обозначают чаще всего местонахождение чего-либо или место совершения действия (отвечают на вопрос **где?**). В грузинском языке такое значение формы предложного падежа передаётся дательным падежом с послелогом –**ში**, например: *мои родители работают на заводе, в колхозе; в Советском Союзе развит спорт; брат служит в армии* и т. д. – ჩემი მშობლები ქარხანაში, კოლმეურნეობაში მუშაობენ; საბჭოთა კავშირში განვითარებულია სპორტი; ძმა ჯარში მსახურობს.

Существительные в форме предложного падежа с предлогами в, на, обозначающие время действия, переводятся на грузинский язык также посредством существительных в форме беспредложного родительного падежа: в этом году он окончил среднюю школу – *ამ წელს მან დაამთავრა საშუალო სკოლა..*

На прошлой неделе состоялось собрание – გასულ კვირას ჩატარდა კრება.

Все остальные значения предложного падежа русского языка в грузинском передаются родительным падежом.

Литература

1. С.Д. Пурцеладзе. Методика преподавания грамматики русского языка в грузинской неполной средней школе. Тб., 1941.
2. არნ. ჩიქობავა. ქართული ენის განმარტებითი ლექსიკონი. ტ.1, თბ, 1950.
3. ა. შანიძე. ქართული გრამატიკის საფუძვლები. მორფოლოგია. ნაწ.1, თბ., 1953.
4. ა. შანიძე. ქართული ენის გრამატიკა. ნაწ.1., თბ., 1962.

B. Imnadze (GTU, Tbilisi)

Russian and Georgian declantion

(comparison reference)

Summary

Noun inclination in Russian language is considerably different from Georgian, what causes many speech mistakes in our students.

Comparison of Georgian and Russian noun inclination allows to reveal interference reasons, wich taken into consideration make it possible of study correct language relations.

ბ. იმნაძე (სტუ, თბილისი)

რუსული და ქართული ბრუნვა

(შეპირისპირებითი დახასიათება)

რეზიუმე

არსებითი სახელის ბრუნვა რუსულ ენაში მნიშვნელოვნად განსხვავდება ქართულისაგან, რაც ჩვენი სტუდენტების რუსულ მეტყველებაში მრავალ ხარვეზს იწვევს.

ქართული და რუსული ენების არსებითი სახელების ბრუნვის შეპირისპირება საშუალებას იძლევა გამოვლენილ იქნას ინტერფერენციის და ეგრეთწოდებული “გადატანის” მიზეზები, რომელთა გათვალისწინებით შესაძლებელი ხდება სწავლის პროცესის სწორად წარმართვა.

ნინო კვიციანიშვილი

გიორგი ლეონიძის ადრეული ლირიკა

(„ცისფერი ყანწის“ პერიოდი)

გიორგი ლეონიძე, პაოლო იაშვილთან, ტიცთან ტაბიძესთან, ვალერიან გაფრინდაშვილთან და სხვებთან ერთად, „ცისფერყანწელთა“ ორდენის მთავარი ფიგურათაგანი იყო და მისი სიმბოლისტური პერიოდის ლექსების დაკვირვებით, სიღრმისეულად შესწავლის გარეშე ჩვენი წარმოდგენა საქართველოში მეოცე საუკუნის

ათიანი-ოციანი წლების ახალ, მძლავრ ლიტერატურულ მიმდინარეობაზე ნაკლულოვანი, ცალმხრივი იქნება.

სიმბოლიზმი სასიცოცხლოდ აუცილებელი გახდა, რათა დაშტამპულ, გაღარიბებულ, ინერციაზე დამყარებულ ქართულ პოეზიაში თვისობრივი გადახალისება, ფორმისმიერი და შინაარსობრივი ფერისცვალობა, რადიკალური სალექსო რეფორმა მომხდარიყო.

სიმბოლოებით აზროვნება, ძველთაგანვე, სხვადასხვა ხალხებისა და ეპოქების პოეზიაში უცხო არასოდეს ყოფილა, მაგრამ როგორც გააზრებული, მსოფლმხედველობრივად ჩამოყალიბებული, სპეციფიკური ესთეტიკის მქონე ლიტერატურული მიმდინარეობა, იგი ევროპული მოვლენაა და იქედან გავრცელდა მსოფლიოს მრავალ ქვეყანაში.

მეოცე საუკუნის გარიჟრაჟზე (ეს განახლებისათვის დამახასიათებელი საერთო მოვლენა გახლდათ) ქართულ ლიტერატურაში სასიკეთო ძვრები ხდებოდა, რასაც მალე მოჰყვა სასიკეთო შედეგი და ამან, უპირველეს ყოვლისა, სწორედ სიმბოლიზმთან მიმართებაში იჩინა თავი. განკერძოებულად მდგარი გალაკტიონ ტაბიძისა და დანარჩენი ქართველი სიმბოლისტების, „ცისფერყანწელების“ უმთავრესი მისია იყო „ქართული პოეზიის მსოფლიო რადიუსით გამართვა“ (ტიციან ტაბიძე) და, საბედნიეროდ, მათ ეს შესძლეს.

ქართველ სიმბოლისტთა ორდენი – „ცისფერი ყანწები“ – მონოგრაფიულად შეისწავლა მირიან აბულაძემ, მაგრამ, ბუნებრივია, ეს პირველი ცდა ამომწურავად, მთელი სისრულით ვერ წარმოგვიდგენდა ამ მიმდინარეობაში გაერთიანებულ ქართველ პოეტთა შემოქმედებას. თანაც, საბჭოთა იდეოლოგიის მარწუხებში, რეპრესიებამოვლილი მკვლევარი, ბოლომდე ვერ იტყოდა სიმართლეს. დასანანია, რომ ვალერიან გაფრინდაშვილის, ტიციან ტაბიძის, პაოლო იაშვილის და სხვათა გვერდით, მეცნიერი საგანგებოდ არ განიხილავს გიორგი ლეონიძის ამავე პერიოდის ლირიკას და მოაქვს გრიგოლ ხერხეულიძის ნაკლებად სარწმუნო თვალსაზრისი, რომლის მიხედვითაც „გ. ლეონიძის პოეზია ამ დროისა არც თავისი იდეური მიზანდასახულობით, არც თემატური შედგენილობით და არც მხატვრულ-სახეობრივი თვისებებით არ შეიძლება ჩაითვალოს სიმბოლისტური ხელოვნების ტიპურ ნიმუშად. გ. ლეონიძის ლექსებში ვერ შეხვდებით ვერც ამქვეყნიური ცხოვრების უარყოფასა და საზოგადოებრივი ყოფიერების უაზრობის აღიარებას, ვერც ისეთ დეკადენტურ-ლიტერატურულ მოტივებს, როგორიცაა: იდეალურ სამყაროს ჩვენებათა, სიკვდილისა და თვითმკვლელობის აპოლოგიისა და ავადმყოფური

აგონიის დღენაკლული მოტივები, რასაც აუცილებლად ითვალისწინებს ხელოვანისათვის სიმბოლისტური ესთეტიკა და რაც მეტნაკლებად ახასიათებს ცისფერყანწელებს.⁹

მოტანილი ნაწყვეტის ტონი, ვფიქრობთ, ზედმეტად კატეგორიულია. ამჟამად, როცა გიორგი ლეონიძის პოეზიის ადრეული პოეტური ქმნილებები ყველასათვის ხელმისაწვდომია, გაუმართლებელია თქმა იმისა, რომ „ავტოპორტრეტის“, „უცნობ ქალს – კაბარეში“, „ატილლას“, „ბარბაროსული ელევგის“ და სხვათა ავტორის სიმბოლისტურ პოეტიკასთან და ესთეტიკასთან არაფერი აკავშირებდა.

მირიან აბულაძის ნაშრომის თეორიულ ნაწილში არაერთი უდავო თვალსაზრისია გამოთქმული, თუ დამოწმებული. დიდძალი მასალის საფუძვლიანი შესწავლის შემდეგ იგი ასკვნის:

„ცისფერი ყანწების“ ლიტერატურული სკოლა ქართული მწერლობის მრავალსაუკუნოვან ისტორიაში პირველი მხატვრული კორპორაცია იყო, რომელსაც თავიდანვე გააჩნდა გარკვეული ორგანიზაციული ფორმა.

„ცისფერი ყანწების“ ლიტერატურული ჯგუფი შეიქმნა ჩვენი საუკუნის ათიან წლებში, ქ. ქუთაისში. თუ რომელი წელი უნდა მივიღოთ ამ ქართული სიმბოლისტური სკოლის შექმნის თარიღად, ცალკეულ ავტორთა აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს. რიგი მწერლებისა თუ ლიტერატურმცოდნეებისა 1915 წელს ასახელებს, რიგი კი – 1916 წელს, ე.ი. ჟურნალ „ცისფერი ყანწების“ გამოსვლის დროს უკავშირებენ (თვითონ მირიან აბულაძე, სავსებით სამართლიანად, 1916 წელს უჭერს მხარს – ნ.კ.), რომელშიც დაბეჭდილი იყო ამ ჯგუფის ლიტერატურული მანიფესტი“. ¹⁰

„ცისფერყანწელებს“ თეორიული აზროვნებით და შემოქმედებითაც ბევრი რამ აკავშირებდა ფრანგულ და რუსულ სიმბოლიზმთან, რასაც მკვლევარი გვერდს ვერ აუვლიდა. ბუნებრივია, მისი ყურადღება უფრო მეტად მიმართულია სიმბოლიზმის აკენის, საფრანგეთისკენ, საიდანაც სათავეს იღებს გარდასული ეპოქის ეს უმძლავრესი და უმნიშვნელოვანესი ლიტერატურული მიმდინარეობა. აქ მოზრდილი ციტატის მოხმობა მოგვიწევს:

„სიმბოლიზმის სამშობლოდ ტრადიციულად ითვლება საფრანგეთი, ხოლო მის, როგორც ლიტერატურული მიმდინარეობის, შემქმნელად ფრანგულ ლიტერატურაში სტეფანე მალარმე აღიარებდა ე.წ. „დაწყვეტილ პოეტებს“ – შარლ ბოდლერს, პოლ

⁹ მირიან აბულაძე, ლიტერატურულ მიმდინარეობათა ისტორიიდან მეოცე საუკუნის ქართულ მწერლობაში, თბილისი, 1977, გვ. 146.

¹⁰ მირიან აბულაძე, ლიტერატურულ მიმდინარეობათა ისტორიიდან მეოცე საუკუნის ქართულ მწერლობაში, თბილისი, 1977, გვ. 4

ვერლენსა და არტურ რემბოს, რომელთაც იგი თავის და მისი მოსანგრე ფრანგი პოეტების – ჟიულ ლაფორგის, ჟან მორეასის, ანრი დე რენიესა და სხვათა ლიტერატურულ წინამორბედებად მიიჩნევდა. აღსანიშნავია, რომ, თავის მხრივ, ამ წინამორბედებმა ამერიკელი მისტიკოსისა და დეკადენტი პოეტის – ედგარ პოს დიდი გავლენა განიცადეს.

სიმბოლიზმი, როგორც ლიტერატურული მიმდინარეობა, საბოლოოდ დამკვიდრდა ფრანგულ მწერლობაში მე-19 საუკუნის უკანასკნელ მეოთხედში, როდესაც დაიწყო ხელოვნებასა და ლიტერატურაში რეალიზმისა და ნატურალიზმის თეორიული საფუძვლების შერყევა. 1886 წელს პარიზის გაზეთ „ფიგაროს“ 18 სექტემბრის ნომერში დაიბეჭდა სიმბოლიზმის მანიფესტი, რომლის ავტორი იყო ჟან მორეასი. როგორც ამ მანიფესტში, ისე სხვა სიმბოლისტ პოეტთა წერილებში, სიმბოლიზმი თეორიულად ჩამოყალიბდა და მისი ესთეტიკური კრელო გაიზიარა იმდროინდელმა ბევრმა ფრანგმა პოეტმა¹¹.

ზედმეტი არ იქნება გავიხსენოთ უნიჭიერესი ლიტერატორის, გურამ ასათიანის აზრი „ყიფჩაღის პაემანის“ ავტორზე, ვისაც მან თავისი ერთ-ერთი საუკეთესო წერილი მიუძღვნა. ეს მით უფრო სასურველია, რომ ხსენებული, ძალზე ორიგინალური შეხედულება, მეტწილად, პოეტის ჭაბუკობისდროინდელ ლირიკას ეხება:

„სხვათა შორის, გიორგი ლეონიძის პოეზიისათვის დამახასიათებელი ფერთა სინოცივრე და ბარაქიანობა, მის მიერ შექმნილი პოეტური სახეების გოლიათური ხასიათი, მისი მისწრაფება ყოველივე ძვალმსხვილისა და ხორცძლიერისადმი, მას, როგორც მხატვარს, ხშირად აახლოებს იმგვარი ხასიათის რეალიზმთან, რომელიც ჩვენს წარმოდგენაში ასოცირებულია ფლამანდელ ფერმწერთა შემოქმედებასთან.

ეს არის ის რენესანსული კულტი ჯანმთელი ხორცისა, რომელიც ახალ ევროპულ მწერლობაში როგორც გვიანი ექო, განმეორებულ იქნა ემილ ვერჰარნის ლექსების ცნობილ ციკლში: „ფლამანდელი ოსტატები“.

მიუხედავად იმისა, რომ ლეონიძის ზოგიერთ ადრინდელ ლექსში ცხადად იგრძნობა ვერჰარნისეულ მოტივებთან პირდაპირი გამოხმაურება, მაინც ეჭვგარეშეა, რომ იგი ამ მანერამდე დამოუკიდებელი გზებით მივიდა¹².

გიორგი ლეონიძის ადრეული ლირიკა, სადაც სიმბოლიზმის პოეტიკისა და მსოფლმხედველობისთვის ნიშნული თვისებებია გამოვლენილი, დღესდღეობით ნაკლებად არის შესწავლილი. ამ ხარვეზის გამოსასწორებლად გამიზნულ საგულისხმო ნაშრომად

¹¹ იქვე, გვ. 8

¹² გურამ ასათიანი, კრიტიკული დიალოგები, წერილები, პორიზონტები, ესკიზები, თბილისი, 1977, გვ. 350-351

გვესახება ბელა წიფურას გამოკვლევა „გიორგი ლეონიძის სიმბოლისტური ლირიკა“, სადაც თანმიმდევრულად, წლების მიხედვით არის წარმოჩენილი თემები და მოტივები, მხატვრული ხერხები, პოეტის სიჭაბუკის ხანას რომ უკავშირდება, როცა იგი ქართული ლექსის გადახალისების პროცესში აქტიურად იყო ჩართული და თავის თანამოაზრეებთან ერთად სიმბოლიზმის საგრძნობ გავლენას განიცდიდა. ყოველ ჭეშმარიტ შემოქმედს თავისებური, ინდივიდუალური ხედვა აქვს და მოსალოდნელიც იყო, რომ ეს ეპოქისეული გავლენა გიორგი ლეონიძის ლექსებში სხვათაგან გამორჩეულად აისახებოდა.

დასახელებულ გამოკვლევაში მიჩქმალული არ არის თვით სიმბოლიზმის წიაღში არსებული წინააღმდეგობანი, უძნელეს გზაზე შემდგარი შემოქმედის იმედაცრუება, ერთი შეხედვით, მოულოდნელი გადაწყვეტილება:

„სიმბოლიზმი, როგორც მიმდინარეობა და როგორც საკუთარი ლიტერატურული მოღვაწეობის ეტაპი, არაერთ სიმბოლისტს უარუყვია. ამგვარი პერსპექტივა თავად სიმბოლისტური მსოფლმხედველობის ფარგლებშია ნაგულისხმევი. ხელოვანი, რომელიც მთელი არსებით ცდილობს იმ აბსოლუტური სულიერი თუ შემოქმედებითი მიზნების განხორციელებას, რომლისკენაც სიმბოლიზმი მიისწრაფის, გარკვეულ ეტაპზე აღიარებს მიზნის მიუღწევლობას...“.

აქ იგულისხმება ნებაყოფლობითი უარყოფა, რისი შემთხვევებიც კარგადაა ცნობილი (უპირველესად დასახელებულია რემბოს მაგალითი), მაგრამ საბჭოთა რეჟიმის პირობებში ეს მოხდა იდეოლოგიური წნეხის ზეგავლენის ანუ ძალდატანების შედეგად, რის გამოც „ხელოვანთა მთელი თაობა იძულებული გახდა, უარეყო საკუთარი მსოფლმხედველობრივი, სულიერი და შემოქმედებითი მრწამსი... ზოგჯერ ამგვარი სულიერი ძალადობისგან მოგვრილ ტკივილს ისინი ნამდვილი ტრაგიზმით გამოხატავენ, როგორც, მაგალითად, ტიცინან ტაბიძე ლექსში „სერგეი ესენინს“, მაგრამ უფრო ხშირად პოეტები უარყოფდნენ თავიანთ სიმბოლისტურ წარსულს იმ ფორმით, რომ თავიანთ ინტერესებს უკავშირებდნენ მხოლოდ მიმდინარეობის ტექნიკურ, გამომსახველობით ძიებებს“.¹³

ამ უკანასკნელთა შორის უნდა ვიგულებოთ გიორგი ლეონიძე, ვინც „აცხადებდა, რომ სიმბოლისტებში მას, უპირველესად, ხიბლავდა ტექნიკური სიმდიდრე, ფორმალური სირთულე, ძიება, ბრძოლა რითმისათვის და ლექსის მუსიკალობისთვის“¹⁴. პოეტმა უარი თქვა სიმბოლიზმის პერიოდის ჟურნალ-გაზეთებში გამოქვეყნებულ ლექსებზე, მაგრამ აქ

¹³ გიორგი ლეონიძე, 102 რჩეული ლექსი, 11 სონეტი, ციკლიდან „ბელადი, ქართლის ბაღი, დაბადება, ძეობა, ავტობიოგრაფია, მოგონებები, წერილები გიორგი ლეონიძის შემოქმედებაზე, შემდგენელ-რედაქტორი თამარ ბარბაქაძე, თბ., 2001, გვ. 228

¹⁴ იქვე, გვ. 229

ფორმისმიერ ძიებებზე მთავარი, როგორც ირკვევა, შინაარსობრივი მხარეა, ვინაიდან „ეს სწორედ ის ლექსებია, რომლებშიც წარმოჩნდება სიმბოლისტურ მსოფლმხედველობაში აქტუალური თემები და პრობლემები. შეიძლება ითქვას, რომ ამ ლექსების გაცნობის გარეშე მკითხველისათვის, ფაქტიურად, შეიძლება გაურკვეველი დარჩეს, რა ნიშნით გაერთიანდა გიორგი ლეონიძე „ცისფერყანწელთა ორდენში“¹⁵.

რუსული სიმბოლიზმის ერთ-ერთი მამამთავარი ანდრეი ბელი ფიქრობდა, რომ „ . . . სიმბოლიზმი არ ეწინააღმდეგება ჭეშმარიტ რეალიზმს და ამასთან გარემომცველი ხილული სამყაროს რეალიზმს სიმბოლისტები ერთგვარი შესაძლებელი სირთულის ანარეკლად განიხილავდნენ. გარემომცველი სიცოცხლე ბელისწერასთან ადამიანთა სასიცოცხლო ძალების ბრძოლის მკრთალი ანარეკლია. სიმბოლიზმი აღრმავებს ან ბნელს ან ნათელს: შესაძლებელს იგი ნამდვილობად აქცევს, ანიჭებს მას ყოფიერებას.“¹⁶

ამის შემდეგ არ გვეხამუშება, როცა ბელი უყოყმანოდ წერს:

„სიმბოლიზმი ყოველთვის შეიცავს რეალიზმის მომენტს; რომანტიკა და ფორმის კულტი ყოველთვის არის მასში. სწორედ ამის გამო, სიმბოლიზმს ლიტერატურაში აღბეჭდავს სამი არსებითი ლოზუნგი: 1) სიმბოლო ყოველთვის ასახავს სინამდვილეს; 2) სიმბოლო არის განცდით სახეცვლილი ხატი; 3) მხატვრული სახის ფორმა შინაარსისგან განუყოფელი.“¹⁷

ბელა წიფურია საგანგებოდ განიხილავს გიორგი ლეონიძის ჭაბუკობისდროინდელ, სიმბოლისტური იერით აღბეჭდილ იმ ლექსებს, რომლებშიც სიკვდილის თემა დომინირებს და იქვე ზოგადად არის ნათქვამი პოეტის უიღბლო სიყვარულზე, რასაც შეგვიძლია, თუმცა დაგვიანებით, მაგრამ გარკვეული ნათელი მოვფინოთ. ამბავი რომანტიკულია და ამავე დროს გულისმომკვლელი.

გიორგი ლეონიძემ სიყმაწვილის ჟამს გაიცნო და თავდავიწყებით შეუყვარდა იშვიათი გარეგნობისა და ნატიფი ბუნების ქალიშვილი ლელი ლორთქიფანიძე. სარწმუნო ოჯახური გადმოცემით და ნათესავთა ნაამბობიდან კარგად ვიცი – ლელი ლორთქიფანიძე ძალზე განათლებული, ნიჭიერი და თამამი ახალგაზრდა ყოფილა; კარჩაკეტილობა არ ჰყვარებია, არ ერიდებოდა საზოგადოებაში გამოჩენას და გიორგი ლეონიძესაც ერთ სალონურ ოჯახში გაუცნია. პოეტი მაშინვე მოუხიბლავს მშვენიერ გოგონას და არც ლელი ლორთქიფანიძე დარჩენილა მის მიმართ გულგრილი.

¹⁵ იქვე, გვ.229-230

¹⁶ ანდრეი ბელი, სიმბოლიზმი როგორც მსოფლგაგება, რუსულ ენაზე, მოსკოვი, 1994, გვ. 256

¹⁷ იქვე, გვ. 257

ლორთქიფანიძეებს იმხანად სოლოლაკში, ამალეების ქუჩაზე უცხოვრიათ. შეყვარებულებს ერთმანეთთან აკავშირებდა ლორთქიფანიძეების მოსამსახურე, სომეხი ყმაწვილი ბეგო. აღსანიშნავია, რომ სიყრმის მეგობრები – ლადო გუდიაშვილი და გიორგი ლეონიძე – როცა რომელიმეს შემწეობა უნდოდა, ერთმანეთს თურმე ბეგოს ეძახდნენ, ესა და ეს მჭირდებო. ის მოსამსახურე ბიჭი, ეტყობა, ერთგულად ასრულებდა თავის მოვალეობას და მისი სახელი შემწეობის, დახმარების სიმბოლოდ ქცეულა.

გიორგი ლეონიძისა და ლელი ლორთქიფანიძის მიჯნურობის ამბავი შეუძნეველი არ დარჩენიათ ქალის მშობლებს. მათ (აღბათ სიახალგაზრდავისა და არამყარი მდგომარეობის გამო) შეუფერებლად ჩათვალეს გიორგი ლეონიძის სიძეობა და თავიანთი ქალიშვილი, სასწრაფოდ, ძალად გააყოლეს მასზე ასაკით უფროს მდიდარ და შეძლებულ კაცს. ამას საშინლად დაუთრგუნავს შეყვარებულები.

ლორთქიფანიძეების ოჯახი ახლანდელი აღმაშენებლის გამზირზე, გერმანიის საელჩოს გვერდით გადასულა საცხოვრებლად. ერთხელ, როცა სადილობდნენ, ლელის უთქვამს, ცოტა ხნით უნდა დაგტოვოთო და მალე მეორე ოთახიდან სროლის ხმა მოისმა. ახალგათხოვილმა ლელი ლორთქიფანიძემ თავი მოიკლა, საფეთქელში პისტოლეტის ტყვია დაიხალა. ადვილი წარმოსადგენია, რა ჯოჯოხეთურ სატანჯველში აღმოჩნდებოდა გიორგი ლეონიძე. მისი სატრფო, უფროსთა სიბეცისა და გულქვაობის მსხვერპლი, დიდუბის ეკლესიის მახლობლად დაუკრძალავთ.

პოეტის შედარებით სრულ რჩეულში¹⁸ შეტანილია უღვთოდ დაღუპული შეყვარებულისადმი მიძღვნილი ორი ლექსი და ორივეს თარიღად 1917 წელი უზის. პირველში („ლელის“) განსაცვიფრებელი სინაზით დახატული არაამქვეყნიური არსება ცოცხალია და პოეტი მას, როგორც მიუწვდომელ ოცნებას, სასოებით შეჰყურებს, ეთაყვანება:

შველი ხარ თუ ზამბახი, სუფთა და მოკამკამე,

შენ მიწისა არ ხარ, შენ არ გიცნობს სამარე.

შენ მთვარის ფეშქაში ხარ და ყვაველთა სამოსი,

შენზე ფიქრიც სურნელობს, ვით ცეცხლზე ბალსამოსი –

ჩემთვის თვალშეუდგამო, ჩემგან შესამკობი ხარ-

ერთი ხარ და ზარიფი, ათას ყვაველს სჯობიხარ.

¹⁸ „ლექსნი თქმულნი გიორგი ლეონიძისა,“ ბათუმი, 2002

მეორე ლექსი („ლეღი“) ტრაგიკული ტონალობითაა აღსავსე და იგი უკვე მიწაში დაფლული შეყვარებულის კაემნიანი დატირება, მისი ამაო ძებნა („დიდხანს ვეძებდი უხილავ სახეს, დიდხანს ვეძებდი სახეს ღმერთისას“) და ცხადია, რა ღლეში იქნებოდა იგი, ვინაც ასეთი სწორუბოვარი საუნჯე „კუბოს მდებარე“ დაინახა. სასოწარკვეთილ პოეტს სამუდამოდ გამქრალი უმანკოება ბეატრიჩესავით ნათელმოსილად ესახება, ცხოვრების ამაოებასთან გადაჯაჭვული ასნაირი კითხვები უსერავს გულს და ამ საბედისწერო შემთხვევის გამო თავის თავს ადანაშაულებს, დემონად ახსენებს. უნუგეშო და მღელვარეა ეს ხმა:

საით მიდიან? – არას ამბობენ ... თვით არ იციან, რისთვის კვლებიან –
გულით ცივნი და უსიცოცხლონი მიმქრალ თვალებით გვეთხოვებიან....

და რაც ძიებამ ვერ მომანიჭა, ის შენში ვპოვე, ო, ლეღი, ლეღი:
სახე წარმტაცი, ყვავილოვანი, სახე ძვირფასი და მომხიბვლელი....

მე შენს თვალებში ამოვიკითხე, რად მოვევლინე მიწას ვნებული,
როგორც დემონმა გიპოვე, ლეღი! ხილულ ღვთაებად მოვლინებული.

ამ ორ ლექსს ერთმანეთისგან რამდენიმე თვე აშორებს და ამ თვეებს შორის არის მოქცეული უღმობლად განწირული ანგელოზური სულის პატრონის სიკვდილ-სიცოცხლე.

გიორგი ლეონიძეს მუდამ თვალწინ ედგა და ტანჯავდა იმ ბედამწვარი ქალის სახე. ჰყვებოდნენ – მუშტაიდის ბალისკენ მიმავალი, როცა იძულებული იყო, ლეღი ლორთქიფანიძის თვითმკვლელობის მოწმე, ავადგასახსენებელი სახლის გვერდით ჩაეგლო, ერთს გახედავდა თურმე წყეულ შენობას, ფუი ეშმაკსო, იტყოდა და ფერდაკარგული, აფორიაქებული, ნაბიჯს აუჩქრებდა.

კარგი იქნებოდა, როგორმე, ლეღი ლორთქიფანიძის სურათი მოძიებულიყო. სავარაუდოდ შეიძლებოდა გვეთქვა, რომ ფიქრისგან განუშორებელი მისი ხატი გენიალური „ნატვრის ხის“ ავტორმა თავისი ერთ-ერთი საუკეთესო პროზაული ქმნილების ტრაგიკული გამირის, ბროწეულის ყვავილივით აბრიალებული, ლეღის მსგავსად, შეძლებულ კაცზე ძალად, უსიყვარულოდ გათხოვებული, სოფლის სასასტიკით განადგურებული მარიტას სახეში ჩააქსოვა. ლეღის და მარიტას ბევრი რამ აქვთ საერთო; უმთავრესი გარეგნული და სულიერი სილამაზეა: საგულისხმოა ისიც, რომ მათი ყმაწვილქალობა და დაღუპვა ქაოსის, რევოლუციის წინა ხანებში ხდება; „მარიტაში“ ზუსტად არის დასახელებული 1916 წელი, ხოლო იმის უმძაფრესი განცდა, რომ

უმშვენეიერეს მოთხრობაში გიორგი ლეონიძემ დიდი პირადი ტკივილი გამოხატა, არავითარ ეჭვს არ უნდა იწვევდეს.

ბელა წიფურიას ზემოთ დასახელებულ ნაშრომში ისიც თვალნათლივ არის ნაჩვენები, რომ სიმბოლიზმისათვის დამახასიათებელი თემებისადმი აშკარად გამოხატულ მიდრეკილებას გიორგი ლეონიძე 1916 წლიდან ამჟღავნებს, რაც, რაგინდ უცნაურიც არ უნდა იყოს, თვით ცისფერყანწელთა ორდენის შექმნის ესოდენ საკრალურ თარიღს ემთხვევა.

აქ მიმოხილული და ჯეროვნად შეფასებულია გიორგი ლეონიძის სიმბოლისტობის პერიოდის თითქმის ყველა, ცოტად თუ ბევრად მნიშვნელოვანი ლექსი, მაგრამ განსაკუთრებით საყურადღებო და ანგარიშგასაწევია ის დასკვნა, რისი გაკეთების უფლებაც ავტორს მის ხელთ არსებული მასალის საფუძვლიანმა შესწავლამ მისცა:

„თუკი გიორგი ლეონიძის შემოქმედებით გზას მის სიმბოლისტურ ლირიკასთან ერთად გავიაზრებთ, ცხადი ხდება, რომ ის ორიგინალური და თავისთავადი მხატვრულ-სახეობრივი აღქმა, რომლითაც გამოირჩევა იგი ქართულ პოეზიაში, ყალიბდება სწორედ სიმბოლისტური ესთეტიკის, ამ მიმდინარეობის მხატვრული გამოცდილების გათავისების საფუძველზე“¹⁹.

ამ ნაშრომს შემდგომშიც არაერთხელ მივუბრუნდებით, როცა უშუალოდ დავაკვირდებით გიორგი ლეონიძის სიმბოლისტური პერიოდის ლექსებს, რომელთა უმეტესობა 1916-1924 წლებში დაიწერა.

ნინო კვიციანიშვილი

გიორგი ლეონიძის ადრეული ლირიკა

(„ცისფერი ყანწების“ პერიოდი)

ნაშრომში განხილულია დღემდე ნაკლებად შესწავლილი გიორგი ლეონიძის სიმბოლისტური პერიოდის ლირიკა, რომლის გარეშე პოეტის ლიტერატურულ პორტრეტზე, მისი სტილის თავისებურებებზე სრული წარმოდგენა ვერ შეგვექმნება.

წერილის ავტორი საგანგებოდ აკვირდება გარდაცვლილი სატრფოსადმი მოძღვნილ ლექსებს, რომლის ადრესატია ტრაგიკულად დაღუპული ახალგაზრდა ქალი. აქ წარმოდგენილი მასალა სიახლით გამოირჩევა, იგი უთუოდ შეუქს მოფენს გიორგი ლეონიძის ბიოგრაფიის უცნობ ეპიზოდებს, მის შემოქმედებას.

¹⁹ ბელა წიფურია, დასახ. ნაშრ., გვ. 248

Nino Kvitaishvili

Early Poetry of Giorgi Leonidze

(Period of “Blue Horn”)

The paper comprises the period of symbolic poetry of Giorgi Leonidze that has not been studied well up to now, the lack of which does not give enough information to create thorough image of the peculiarities of his style.

The author of the paper pays particular attention to the poems dedicated to his deceased lover – a young lady of tragic fate. Research material is notable for its novelty. It will undoubtedly highlight both unknown episodes of G. Leonidze’s profile and his poetry.

Тамар Мебуке
ГГУ

Мифологические основы мистических рассказов Э.А.По

Открытый для Европы Шарлем Бодлером, Э.А.По был без колебания объявлен симво- листами своим предтечей из наследия которого символизм почерпнул особенно много --- и для своих поэтических принципов, и для всей выразившейся в нем духовной ориентации.

В его творчестве органично сплетены характерные для романтизма и символизма мироощу- щение, смятение и растерянность перед окружающим миром, трагизм судьбы личности и особый интерес к ней, противопоставление реального мира идеальному. Э.А.По также рас- сматривают как предтечу декаданса и модернизма, предвосхитившего многие мотивы в творчестве О.Уайльда, Франца Кафки, А.Блока, Ф.М.Достоевского.

В своем творчестве Э.А.По органично воплотил важнейшее для романтизма положение кантовской эстетики, что художественная идея несводима к одному философскому понятию и ее до конца не выразить ни одним языком, кроме метафорического. По был присущ талант «живописать идею». Фантастические ситуации, где страх изображен во всех своих проявле- ниях, всегда заключают характерную для романтиков мысль о неотвратимости и трагизме разлада с бытием. На персонажей По целенаправленно обрушиваются удары судьбы. Жерт- вой оказывается красота, слишком хрупкая и неприспособленная для этого мира. Слова Гоф- мана: «жизнь безумный кошмар, который преследует нас до тех пор, пока не бросит наконец в объятия смерти», выражают собой основную идею «мистических рассказов» По — идею, которая вместе со своеобразным стилем её выражения родилась уже в первых рассказах По и только углублялась, обрабатывалась с большим мастерством в его дальнейшем художествен- ном творчестве. Герои его мистических рассказов, страдают от разлада как с окружающим их миром, так и с самими собой, пытаются обрести гармонию как в своих отношениях с миром и близкими людьми, так и внутри себя. Так эпиграфом к рассказу «Морелла» стала строчка из диалога Платона «Пир» -- «Собой, собой в своем вечном единстве» (Itself, by itself solely, one everlastingly, and single).

Характерное для символизма обращение к мифологическим мотивам проявляется в твор- честве По как попытка найти причины одиночества и потерянности человека в

мире. Этот поиск внутренней целостности и утраченного единства «я» находит свое архетипическое отражение в Солярных мифах (в мифологии Солнце соответствует «я» человека). Соляными являются мифы, главным персонажем которых является Солнце. К Солярным мифам также относятся те мифы, в которых у героя или героини обнаруживаются солярные черты, т.е. черты, сходные с признаками солнца как мифологического героя. В расширенном смысле Солярные мифы относятся к астральным мифам. Наиболее архаической формой Солярных мифов представляются близнецные мифы, в которых солнце и месяц или луна образуют пару связанных и вместе с тем противопоставленных друг другу культурных героев (часто братьев), один из которых подчинен другому и выполняет его поручения [15:461-462].

В мифах о близнецах нашла свое отражение двойная природа человеческой души – земная и божественная. Само происхождение близнецных мифов связывается некоторыми исследователями [17:58] с развитием мифа и возможностью его прочтения с позиции бытового сознания. Тогда в него вносилась дискретность словесного мышления, понятия «начала» и «конца», линейность временной организации. Это приводило к тому, что ипостаси единого персонажа начинали восприниматься как различные образы. По мере эволюции мифа и становления литературы появились трагические или божественные герои и их комические или демонические двойники. Единый герой архаического мифа, представленный в нем своими ипостасями, превращается во множество героев, находящихся в сложных (в том числе кровосмесительных) отношениях, в «толпу» разноименных и разносущностных богов, получающих профессии, биографии и упорядоченную систему родства. Как реликт этого процесса дробления единого мифологического образа в литературе сохранилась тенденция, идущая от Менандра, александрийской драмы, Плавта и через М.Сервантеса, У.Шекспира и романтиков, Н.В.Гоголя, Ф.М. Достоевского дошедшая до романов 20 в. – снабжать героя спутником-двойником, а иногда и целым пучком спутников.

Мифы о близнецах разделяются на мифы о близнецах братьях (соперниках или позднее – союзниках), близнецах – брате и сестре, близнецах андрогинах и зооморфные близнецные мифы [16:174-176].

В мифах о братьях-близнецах, характерных для дуалистической мифологии, один из братьев связывается со всем хорошим, другой – со всем плохим или плохо сделанным. В некоторых дуалистических близнецных мифах братья-близнецы не антагонистичны друг другу, а воплощают лишь два начала, каждое из которых соотносено с одной из половин племени. Одним из проявлений близнецов является их зависимость друг от друга, восходящая к мифологическим героям Кастору и Полуксу [6, 7, 10, 13], которая часто находит мистическое отражение в литературе как в описании двух глубоко взаимосвязанных людей, так и в теме «двойника». Тема двойника также связана с двойной природой человека, с раздвоением его «я», стремящегося к гармонии и объединению.

Тема двойника, т.е. двойной природы человека, одна из которых связывает его с его первоначальным предназначением, а вторая влечет его вниз, к гибели, отражена в рассказе «William Wilson» (Вильям Вильсон) [12:127-147]. В данном случае двойник выступает в роли совести или внутреннего «я» главного героя. Герой рассказа Вильям Вилсон встречается в школе со своим однофамильцем и тезкой, который, как оказывается, родился с ним в один день и год. Хотя они и не являлись родственниками, однако, как признает сам Вильям “...if we had been brothers we must have been twins”. Однофамилец копирует все его действия и манеры, чем вызывает раздражение главного героя. Отношения же самого героя к своему двойнику были двойственны. “It is difficult, indeed, to define, or even to describe, my real feelings towards him. They formed a motley and heterogeneous admixture; - some petulant animosity, which was not yet

hatred, some esteem, more respect, much fear, with a world of uneasy curiosity. ...Wilson and myself were the most inseparable of companions". Разница между ними заключалась лишь в незначительном физическом различии и в том, что двойник говорил шепотом. Вскоре двойник начинает раздражать Вилсона своим покровительственным тоном и вмешательством в его поступки, что позднее приводит к открытой ненависти. Но как сознается впоследствии сам герой "I might, today, have been a better, and thus a happier man, had I less frequently rejected the counsels embodied in those meaning whispers which I then but too cordially hated and bitterly despised".

Прокравшись тайно ночью в комнату своего двойника, Вильям изучает внешность спящего и придя в ужас от своего открытия (двойник оказывается им самим), покидает наутро школу.

Во время учебы в Итоне и Оксфорде и последовавшем за этим путешествием по Европе он продолжает вести распутный образ жизни при этом неоднократно встречая своего двойника. "It was noticeable, indeed, that, in no one of the multiplied instances in which he had of late crossed my path, had he so crossed it except to frustrate those schemes, or to disturb those actions, which if fully carried out, might have resulted in bitter mischief". И когда пытаясь соблазнить одну из женщин Вильям почувствовал на своем плече руку и услышал ненавистный ему шепот, он схватил своего двойника и заколол его мечом. Но взглянув в висящее на стене зеркало, он увидел собственное смертельно бледное и окровавленное изображение в зеркале.

И уже не шепотом, а громко и голосом, который Вильям воспринял как свой собственный, двойник сказал ему: "You have conquered, and I yield. Yet, henceforward art thou also dead – dead to the World, to Heaven and to Hope! In me didst thou exist – and, in my death, see by this image, which is thine own, how utterly thou hast murdered thyself".

Миф о близнецах – брате и сестре, вступающих в кровосмесительный брак (чаще всего в результате уговоров сестры), известен в почти одинаковой форме во многих древних культурах (египетский миф об Осирисе и Изиде, древнеиндийский миф о Яме и его сестре-близнеце Ями). Нередко предполагается, что кровосмесительный брак близнецов начинается еще во чреве матери; поэтому при рождении двойни – детей разного пола считается необходимым совершить очистительный обряд (идея запрета инцеста вводится в сам близнецный миф. Широко распространено представление о близнецах как детях бога неба, ухаживающих за своей сестрой – дочерью солнца.

Представление о браке двух (или нескольких) близнецов – брата и сестры является одной из форм символизации в Близнецных мифах объединения двух мифологических противоположностей, одну из которых воплощает брат, а другую – сестра. В мифологии близнецы могут выступать в виде демиурга-андрогина, одна часть которого воплощает ночь, луну, радость, другая – день, солнце, труд. Египетские боги Гор и Сет иногда изображались в виде одной фигуры с двумя лицами. Миф о двуполом существе, связанный с близнецным, отражается в древнегреческой орфической традиции и в диалогах об Атлантиде Платона.

Одним из примеров описания такой мистической зависимости людей в литературе является повесть Э.А.По «The Fall of the House of Usher» (Падение дома Эшеров) [12:107-126]. Повесть считается шедевром писателя и передает сложный конфликт человеческой души. Расщепление «я» героя символизирует трещина во внешней стене дома, который сам является символом семьи Ашеров и которому суждено быть разрушенным вместе со смертью Родерика и Мадлены. Близнецы, брат и сестра представляют собой две способности разума, составляющие мир разума по определению Э.А.По, разделявшего сферу разума на три части – чистый интеллект, вкус и чувство морали [2:17].

Потомок старинного рода Ашеров, Родерик Ашер, предвидя близкую кончину своей сестры-близнеца, и сам страдая от гипохондри и обостренной реакции чувств на все

раздражи-тели (“a constitutional and a family evil, and one for which he despaired to find a remedy”), просит приехать в свое старинное поместье друга детства. За время пребывания друга в доме Родерика Ашера он узнает о том, что сестра Родерика страдает от тяжелой и затянувшейся болезни (“indeed to the evidently approaching dissolution”), что и является причиной грусти Родерика. И новость о смерти сестры была сообщена с невыразимым волнением (“with inexpressible agitation”). Они вместе переносят ее гроб в подвальное помещение поместья на две недели – срок, через который Родерик назначает захоронение. Смерть Мадлены вызывает заметную перемену во внешнем облике Родерика и психическое расстройство его рассудка. “His ordinary manner had vanished. His ordinary occupations were neglected or forgotten. He roamed from chamber to chamber with hurried, unequal, and objectless step. ... There were times, indeed, when I thought his unceasingly agitated mind was labouring with some oppressive secret, to divulge which he struggled for the necessary courage”.

В течение этого срока оказывается, что сестра Родерика не умерла, а была живой положена в гроб. В одну из ненастных ночей они слышат ее стоны из склепа и Родерик говорит о том, что уже давно подозревал о том, что Мадлен жива. Он удивлен тому, что друг до сих пор ничего не замечал. “You haven’t seen it? – but, stay! you shall.” Вскоре он чувствует ее присутствие за дверью. Затем дверь открывается и в комнату входит окровавленная Мадлен, которая замертво падает на своего брата, умирающего вместе с ней.

“There was blood upon her white robes, and the evidence of some bitter struggle upon every portion of her emaciated frame. For a moment she remained trembling and reeling to and fro upon the threshold – then, with a low moaning cry, fell heavily inward upon the person of her brother, and in her violent and now final death-agonies, bore him to the floor a corpse, and a victim to the terrors he had anticipated.” [16:126]

И хотя разными исследователями Родерик рассматривается то как убийца своей сестры, то как безумец, то как творческое сознание, находящееся в гипнотическом и ясновидящем состоянии, страдающем от душевного конфликта, вызванного подавлением морального долга (воплощенного в его сестре Мадлене) [3:303-322], его безумие представляется скорее состоянием в котором человек достигает откровения за счет сильного подъема душевных сил из глубины своего существа. И если Родерик «ненормален», то это вызвано силой осознания того факта, что подавление в себе собственного «я» вызвало разрушение его творческой души. Подавление душевной энергии вызывает смерть и самого человека [2:17]. Слишком поздно оказалось для Родерика и Мадлены объединить взаимодополняющие половины своего «я» в единое живое целое, в взаимноподдерживающее единство. И поскольку эти половины не могли умереть поодиночке, они, символически говоря, умирают вместе. Душа, зародившаяся как единое целое стремится обрести свою утраченную целостность перед возвращением в вечность.

К данному архетипу можно отнести и повесть «Ligeia» (Лигейя, 1838)[12:90-106], главная героиня которой олицетворяет собой гармонию красоты и мудрости “wisdom too divinely precious not to be forbidden” человека, стремящегося к единению с Богом – того уровня, до которого ее мужу не дано подняться. И если Лигейя символизирует заложенный в нем потенциал, то ее болезнь и смерть отражают тот страх и поражение, которые он испытал в своих душевных поисках на пути к единению с Богом. Но после смерти Лигеи и женитьбе на Ровене он начинает вспоминать Лигею “her purity, her wisdom, her lofty, her ethereal nature, her passionate, idolatrous love.” Она является ему в видениях “passionate waking visions of Ligeia” откуда он не узнает ее “the full, and the black, and the wild eyes – of my lost –of the LADY LI-GEIA!” таким образом вновь обретая душевную силу и постигая глубину собственной души. “Through his Ligeia self, he has discovered his “identity with God”.

Лигейя символизирует небесный образ красоты духа в его целостности, то высшее достижение, к которому человек может стремиться в земной жизни и которое вызывает к себе любовь, способную победить «червя смерти».

Истоки Близнецных мифов можно видеть в представлениях о неестественности близнецного рождения, которое у большинства народов мира считалось уродливым (а сами близнецы и их родители – страшными и опасными). Обычай отделения родителей близнецов от всего племени (часто с позднейшим переосмыслением в духе сакрализации близнецов и их родителей) известен у ряда народов Африки. В качестве следа архаических представлений о близнецах как опасной и смертоносной силе можно рассматривать мифы о посягательстве близнецов на жизнь своих родителей.

Переосмысление архаических форм Близнецных мифов и соответствующих им обрядов происходит благодаря признанию сакрального характера как самих близнецов, так и их родителей, в особенности матери (в роли отца наряду с обычным отцом выступает мифологическое существо или тотем; такая идея двойного отцовства характерна для развитых Близнецных мифов). Сами близнецы и их мать рассматривались как существа, соприкоснувшиеся со сверхъестественной силой и ставшие ее носителями, что происходит, в частности, с развитием представления о связи близнецов с плодородием. Поэтому в обществах, почитающих близнецов, обычны обряды, связывающие их культ с символикой плодородия, в частности со священными мировыми деревьями. Существенным растительным символом близнецного плодородия является сдвоенный плод растения.

У народов, мифология которых строится на двоичной символической классификации, два мифологических близнеца служат воплощениями этих рядов символов. В мифах о происхождении племен (или городов) их часто возводят к двум близнецам -- основателям (Ромул и Рем). В Египте Ка считался двойником-близнецом фараона. По мере трансформации близнецных представлений утрачивается антагонизм божественных близнецов, позднее из мифа устраняется один из близнецов (ср. явную несущественность Эпиметея по отношению к его близнецу Прометею). К раннему Близнецному мифу Р.Харрис возводил комплекс представлений, связанных с Фомой в Евангелической литературе и в апокрифах (имя Фомы восходит к общесемитскому названию близнеца) [8].

Тема близнецства в последующей культурной традиции связывается с темой двойника человека (или его тени) [17:58].

К данному архетипу можно отнести как уже рассмотренный рассказ Э.А.По «Вильям Вилсон», так и его новеллу «Овальный портрет (The Oval Portrait)» [12:209-213]. В комнате, в которой рассказчику приходится случайно заночевать, на стене висит удивительный по красоте портрет. Позднее он узнает его историю. Художник, пораженный красотой девушки, решает написать ее портрет. Во время сеансов девушка влюбляется в него, однако художник не замечает ни этого, ни того, что во время его работы красота и физические силы девушки переходят от натуры к портрету. Когда же он заканчивает портрет, истощаются и силы позировавшей ему девушки и она, так и не добившись с его стороны к себе внимания, умирает, передав портрету вместе со своей красотой и очарованием также и жизнь. Когда работа была закончена, "for one moment, the painter stood entranced ... but in the next, while yet he gazed, he grew tremulous and very pallid, and aghast, and crying with a loud voice, "This is indeed Life itself!" turned suddenly to regard his beloved: -- She was dead!" В новелле девушка-натурщица выступает в роли души художника (его анимы), истощающей себя в процессе творчества и передающей всю свою красоту, обаяние, силу и жизнь своему творению. Повесть можно также интерпретировать как образ художника, вбирающего в себя красоту окружающего мира не замечая, что этот мир одухотворен и не заботясь

об изображаемом им предмете и, таким образом, из-за своего пренебрежения разрушающего его суть – душу.

В роли двойника может выступать и имя. Перенесенное с одного человека на другого, оно переносит также и его судьбу. Главный герой новеллы “Морелла (Morella)” [12:70-75] один растит дочь, оставшуюся ему после скончавшейся при родах жены. Девочка с возрастом становится как внешне, так и внутренне во всем похожей на мать, однако отец долго не решается дать ей имя. Когда встает вопрос о ее крещении, он называет ее именем матери – Морелла, после чего девочка вскоре умирает, как бы вместе с именем приняв на себя судьбу матери. Когда же он приносит ее в склеп для захоронения рядом с матерью, то оказывается, что последней там нет.

Зарождение непосредственно вслед за смертью вносит еще одно измерение в рассказ, мысль о продолжении жизни души после смерти, или неразрушимой воли вместе с идеей внутреннего возмездия [3:320, 1:35-58]. Выступающее в роли двойника имя связано с понятием номинации, которая изначально должна была отражать суть называемого объекта. Таким образом, когда имя переносится на человека, обладающего сходной сущностью, это влечет за собой и перенос судьбы с первого на того, кому это имя дается. Так у некоторых народов считается плохой приметой давать имя предка с трудной судьбой родившемуся в семье ребенку.

Вероятно в сознании древних единый акт рождения соотносился с появлением на свет одной души. Когда же на свет появлялось одновременно два существа, то их представляли как раздвоение единого целого или как различные аспекты одной души. На то же указывает как мифология, так и ее переосмысление в литературе. Душа ассоциируется с духовным светом. Близнецы Кастор и Полидевк крадут невест своих ближайших родственников, дочерей своего дяди Левкиппа – Фебу и Гилайеру, являвшихся олицетворением яркого и чистого света. Прометей несет огонь (или духовный свет) людям. Тень человека считалась носителем его души. Аналогичное значение имело отражение в зеркале. В качестве двойника можно представить *anima* и *animus* К.Г.Юнга [18], соответствующих двойственности души или ее двойной природе, первоначально в мифологии сочетавшейся в божественном Андрогине и утратившей позднее свое единство, что в мифологии часто представлено как отдельно мужское и женское начала (янь и инь в Китайской мифологии), либо земное и божественное (Кастор и Полидевк), стремящиеся к объединению, однако никогда его не достигающие как и две ярчайшие звезды созвездия Близнецы, известного уже Шумерам под названием Великие Близнецы – когда одна из них восходит, другая скрывается за горизонтом.

«Мистические» рассказы Э.А.По отражают глубину поиска истины писателем, его стремление проникнуть в тайны мироздания и человеческой природы в попытке объяснить причины его страдания и несовершенства. Безысходный ужас жизни, безраздельно господствующий над человеком, мир как царство безумия, гибель и распад как predetermined жестокой верховной силой удел человека, смерть как проявление сверхъестественного, проблема борьбы добра со злом, раздвоения психики, тяга человека к злу, метампсихоз, передача мыслей на расстоянии— таково содержание «мистических рассказов» По.

То мастерство, с которым эти рассказы написаны, отражают позицию художника, считавшего поверхностной самую мысль, будто гений несовместим с мастерством, обретаемым упорной и вполне осознанной работой, так что в итоге самое тонкое переживание, самый неуловимый оттенок мысли оказываются доступны словесному воплощению, основывающемуся на точном расчете. В своей статье «The poetic principle» (Принцип поэзии) он проводит разграничение между поэзией и наукой, считая, что истина не является сущностью поэзии и противоречит ей, что сущностью поэзии является красота — и прежде всего красота формы, передающая красоту чувств.

И тем не менее та степень интуиции при проникновении в суть тайн человеческого бытия, которая характерна для всего творчества Э.А.По и его «мистических рассказов» в частности, демонстрирует именно поиск истины, приобретающий все большее значение при сопоставлении глубинного содержания его рассказов с архетипическим значением мифов, лежащих в их основе.

Литература:

1. Brill, Robert Densmore. Edgar Allan Poe's Prescription for a Good Night's Sleep: "The Premature Burial" in: Critical Perspectives in American Literature. Delhi, 2005
2. Carlson E.W. Poe on the Soul of Man. Baltimore: Edgar Allan Poe Society of Baltimore, 1999 p.17
3. Carlson E. Dictionary of Literary Biography, Volume 74: American Short-Story Writers Before 1880. Pennsylvania State University, 1988. pp.303-322
4. Chase R.V. Quest for Myth. Louisiana State Univ. Press, 1963.
5. Frazer J.G. The Golden Bough. London, 1923
6. Campbell J. The Mythic Image. Fine Communications, 1997
7. Eliade M. Essential Sacred Writings from around the World. Hacourt Australia, 1968
8. Harris R. Boanerges. Cambridge, 1913
9. Harvey Allen. Israfel. The Life and Times of Edgar Allan Poe. New York, 1934
10. Myth and Legend. Ed. by J.C. Cooper. London, 1992
11. Poe E.A. Poetry and Prose. McGraw-Hill Education, 1951
12. Poe, Edgar Allan. Prose and Poetry. Moscow, 1983
13. Sfyroera S. The Essential Greek Mythology. Athens, 2003
14. Ward D. The Divine Twins. Berkeley—Los-Ang., 1968
15. Иванов В.В. Солярные мифы. в: Мифы народов мира. Москва, изд-во Советская Энциклопедия, 1982 том 2, с.461-462
16. Иванов В.В. Близнецы мифы. в: Мифы народов мира. М., изд-во Советская Энциклопедия, 1980 том 1, с. 174-176
17. Лотман Ю.М. Литература и мифы. в: Мифы народов мира. М., 1980, т.1, с.58
18. Юнг К.Г. Душа и миф. Шесть архетипов. Минск, изд-во Харвест, 2004

Tamar
Mebuke

Ph.D. in Philology

*Assistant Prof. at the Department of the English Language
at Georgian State Technical University*

Mythological Grounds of E.A.Poe's "Mystery" Stories.

The paper deals with the study of the archetypal meaning of E.A.Poe's "mystery" stories. Mythological archetypes in Poe's creative work serve an attempt to find the reasons of man's feeling of loneliness and loss in the world. The search for inner integrity and "self" finds its reflection in Solar Myths that help to understand the inner meaning of "mystery" stories of the writer.

*თამარ მებუკე
ფილოლოგიის მეცნიერებათა
დოქტორი*

*ასისტენტ-პროფესორი ინგლისური ენის
კათედრაზე საქართველოს სახელმწიფო ტექნიკურ უნივერსიტეტში
ე.ა.პოს „მისტკური“ მოთხრობების მითოლოგიური საფუძვლები.*

სტატიაში განიხილება ე.ა.პოს მისტკური მოთხრობების არქეტიპული შინაარსი. პოს შემოქმედების მითოლოგიური მოტივებისაკენ მიმართვა განპირობებულია სამყაროში ადამიანის მარტოობისა და დაკარგულობის მიზეზების ძებნით. შინაგანი მთლიანობისა და დაკარგული „მე“-ს ერთიანობის ძიება პოულობს არქეტიპულ ასახვას სოლარულ მითებში, რომელთა მნიშვნელობა გვეხმარება გავიგოთ მწერლის „მისტკური“ მოთხრობების სიღრმისეული შინაარსი.

Синджиашвили Т.В.

ГТУ

Дифференциальные признаки лексики

Лексическая система прежде всего и больше всего обусловлена категориями материального мира и социальными факторами. В системе лексики перекрещиваются и существуют различные лексико-грамматические классы, семантические и функциональные разряды слов. Критерии отграничения подобных микросистем могут быть как экстралингвистическими, так и чисто языковыми. К числу типичных лексически микросистем относятся: терминологические, топонимические и стилистические.

Отличительные свойства лексики конкретных языков находят свое выражение в лексико-семантической системе каждого языка: в средствах и результатах расчленения лексического значения слов, в многообразных связях и зависимостях, в которых находятся слова любого языка, в каждый исторический период его развития. Лексико-семантическая система имеет специфическую природу: основной ее единицей является слово в лексико-семантических связях по трем осям структурной организации слова-парадигматической, синтагматической и эпидигматической. В отличие от лексической системы как совокупности номинативных средств лексико-семантическая система представляет собой синтез, результат сложного взаимодействия слов с элементами и категориями других уровней языковой структуры – с морфологией и синтаксисом.

Основной конститутивной единицей лексико-семантического уровня является слово, а главной чертой этой системы- факт и результат взаимодействия лексического грамматического в границах слова. Наиболее четко это взаимодействие проявляется в разных типах смысловых структур слов, относящихся к разным семантическим разрядам. Смысловая структура определяется как результат исторического изменения семантики слова (так называется семантическая производность слова), представляющая собой в каждый исторический период иерархическую структуру отдельных слово-значений, или лексико-семантических вариантов. Основная сфера взаимодействия грамматического и лексического в слове представлена способами и средствами внутрисловного разграничения лексической семантики, формирующими разные виды полисемии, типовые контексты развертывания семантики слов. Так, для «английского» формальное неразграничение, совмещение в слове одновременно переходных и непереходных значений порадило особый, очень широкий по объему, тип полисемии, конкретизация границ наименьших смысловых единиц осуществляется синтагматическими единицами, минимальными и многословными синтагмами в линейном ряду. В силу этого в смысловой структуре глаголов английского языка типа *get* «получать», *take* «брать», *break* «ломать», т.е. у глаголов широкой семантикой

(Амосова, 1983), насчитываются десятки словозначений, ориентированных как на сферу субъекта, так и на сферу объекта глагольного действия.

Связь лексического и грамматического в слове, мера лексического и грамматического в системе языка составляет основной отличительный признак лексико-семантического уровня языка. Вторым признаком, конституирующим языковую картину мира лексическими средствами, являются различные парадигматические группировки слов, называемые недифференцированно «семантическими полями». Общеизвестно, что понятие «семантическое поле» было введено в научный обиход последователем В. Гумбольдта Йостом Триром.

Й. Трир понимал под семантическим полем структуру определенной понятийной сферы или круга понятий, как они присутствуют в языковом сознании данной языковой общности.

Обычно под семантическим полем понимают тесно связанный по смыслу отрезок словаря. Семантическое поле, идиоматичное по характеру смысловых связей между словами, в него входящими, как правило, детерминировано исторически, обусловлено социально и одновременно в определенной мере варьируется от индивида к индивиду. В противоположность Й.Триру, приписывавшему семантическому полю строго определенные и неизменяющиеся границы, Ю.Н. Караулов обосновал размытость, неопределенность границ семантического поля, обусловленную онтологически-избыточностью поля и «необратимостью» членов этой иерархически организованной микросистемы слов и ее ядра. Если поле является способом отображения и хранения определенных знаний, информации, то необходимо уточнить, какие виды полей существуют. Парадигматические группировки слов, реально существующих в каждом конкретном языке, складываются по разным основаниям, по общности понятийной или предметной сфер, по наличию ассоциативных или закрепленных языковыми средствами семантических связей и т.д.

Особое видение мира создают такие лексические (семантические) разряды слов, как номинальные классы, экспрессивная и модальная лексика, различные интенсификаторы и сочетания слов, формирующие ценностную картину мира. Принято считать, что особое видение мира создают так называемые незначащие способы существования смыслов: создание познавательных образов с помощью различных метафорических средств и косвенных наименований.

Литература:

1. Амосова Н.Н. Основы английской фразеологии. М., 1983
2. Караулов Ю.Н. лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка. М., 1991

T. Sinjiashvili,

Differentiation points of Vocabulary

Summary

Semantic fields or lexical and semantic groups that have indefinite and openness for their scopes as a rule have definite name. Differentiations of vocabulary according to the semiologic classes and subclasses and in compliance with semantic categories and fields are universal way for structuring of lexical composition.

თ. სინჯიაშვილი

ლექსიკის დეფერენციალური ნიშნები

რეზიუმე

სემანტიკურ ველებს ან ლექსიკა-სემანტიკურ ჯგუფებს, რომელთა საზღვრები გამოირჩევა განუსაზღვრელობით და გახსნილობით, როგორც წესი გააჩნიათ განსაზღვრული სახელი. სემიოლოგიური კლასისა და ქვეკლასის, ასევე სემანტიკური თანრიგისა და ველების მიხედვით ლექსიკის დეფერენციაცია წარმოადგენს ლექსიკური შემადგენლობის სტრუქტურირების ხერხს.

კახაბერ ჩინჩალაძე
სტუ

ანდაზები და გამოთქმები

ანდაზები ადამიანთა ურთიერთობის თავისებური ფენომენია. ხალხური (და არა მარტო ხალხური) აზროვნების ეს ჟანრი მოიცავს სხვადასხვა საკითხთა მთელ რიგს, რადგან იგი, ერთი შეხედვით, გარეგნული და სტრუქტურული სიმარტივის მიუხედავად საკმაოდ რთული ბუნებისაა. ამ სირთულეს განაპირობებს თუნდაც მისი ბინარული ბუნება. აღსანიშნავია, რომ არცერთ პოეტურ ჟანრს არ მიუღია მისი შემქმნელი ხალხისგან

ისეთი მაღალი შეფასება, როგორც ანდაზებს. ანდაზებში გამოხატულია ეროვნული ხასიათი, „ხალხის სული“, ამიტომ, მსოფლიოს სხვადასხვა ხალხთა გამოთქმებით, ანდაზები არის „სულის განსაკურნავი“, აუსხმელი მარგალიტები“, ბრძენთა უკვდავი ნათქვამი“. ილია ჭავჭავაძე „კაცია-ადამიანის“ შესავალში ანდაზისა და ანდაზის ანონიმურ მთქმელს „ხალხის გენიასა“ და „შეუცდომელს და ყოველთვის მართალს“ უწოდებს. ხანდახან უბრალო ხალხი აზრის სიღრმითა და სიტყვის ძლიერებით ანდაზას ლექსზე და ზღაპარზე მაღლა აყენებს. ამგვარი შეხედულების გამოხატულებად მიგვაჩნია აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში ჩაწერილი შემდეგი ხალხური ლექსი:

ანდაზა მითხარ ძმობილო,
ანდაზა აზრის ქობია,
სიტყვა ხორცია ამ ქობში
მინდიას მოხარშულია,
ვინც იმას შესჭამს, ღმერთმანი,
ლექსის მთქმელზედა მჯობნია.

ანდაზა თავისი წარმოშობით უტოლდება ხალხური პოეტური ხელოვნების სხვა ჟანრებს, რომელთა საწყისები შორეულ წარსულში იძებნება. ხალხის წიაღში პირდაპირი მნიშვნელობით ნახმარი მოკლე, სხარტი ნათქვამებიდან დროთა განმავლობაში ხანგრძლივი განვითარების შედეგად იქმნებოდა ანდაზა, როგორც ხალხური მხატვრული შემოქმედების სრულყოფილი ჟანრი. მრავალმა მნიშვნელოვანმა ფაქტორმა ჟამთა მსვლელობაში იმდენად განაპირობა ანდაზის ჩანასახის დახვეწა და სტილიზირება, რომ დღესდღეისობით რიგ შემთხვევებში ძნელი ხდება მათი პირვანდელი სახის აღდგენა. პარემიოლოგები თვლიან, რომ ყოველი ანდაზის აღმოცენება აუცილებლად დაკავშირებულია გარკვეულ კონკრეტულ გარემოებასთან, რამეთუ თითქმის ყველა ანდაზა გარემო სამყაროზე და სოციალურ-ისტორიული პირობების სხვადასხვაგვარ მოვლენებზე ადამიანის უშუალო დაკვირვების პროდუქტია. მსოფლიოს ხალხთა ანდაზების მდიდარ ფონდში გაგვიჭირდება მოძებნოთ ისეთი ნიმუშები, რომელიც დაკავშირებული არ იქნება რაიმე რეალურ მოვლენასთან, რეალურ ფაქტთან. ხალხის წიაღში წარმოქმნილ უამრავ ანდაზას და ხატოვან თქმას საფუძველი ეყრებოდა და ვითარდებოდა ერების მრავალსაუკუნოვანი ცხოვრების მანძილზე. ხშირ შემთხვევებში ანდაზების წარმოშობა დაკავშირებულია მთელ რიგ კონკრეტულ გარემოებებთან. აქედან გამომდინარე, ხანდახან ძნელი არაა ზოგიერთი ანდაზისა თუ ხატოვანი თქმის წარმოშობის დათარიღება. ალბათ

გასაკვირი არ უნდა იყოს, რომ ეს თარიღები უმეტესად ვერ ეტევა ათეული წლების ფარგლებში და საუკუნიდან საუკუნეში აბიჯებს. მაგალითისთვის, სრულიადაც არ უნდა გაჭირდეს იმის გარკვევა, თუ რომელ ეპოქაში შეიქმნებოდა შემდეგი ანდაზა - „ასე ჩემო მანასეო, ხან ისე და ხან ასეო“. გადმოცემის მიხედვით, ერეკლე მეორის მამა, თეიმურაზ მეორე, სასახლის კარზე ხშირად იწვევდა ხოლმე ვინმე მანასე ბერს, რომელიც მისი დიდი მჭერმეტყველების გამო ჰყოლია დაახლოებული. როდესაც მეფე დაამთავრებდა ხოლმე ამ ბერთან საუბარს, დააყოლებდა ასე ჩემო მანასეო, ხან ისე და ხან ასეო. მეფის ამ ნათქვამმა შემდეგში გავრცელება ჰპოვა და დღესდღეისობით იგი ქართულ ანდაზებისა და ხატოვანი თქმების კრებულში სრული უფლებებით სარგებლობს.

ყოველი მარტივი წინადადება მაშინ იქცევა ანდაზად თუ ხატოვან თქმად, როდესაც მასში ძლიერად გამომჟღავნდება განზოგადება-აბსტრაგირების ტენდენცია. ანდაზისთვის არსებითია გადატანითი მნიშვნელობა.

პარემიოლოგთათვის ცნობილია ანდაზების წარმოქმნის ორი ძირითადი გზა: ფოლკლორული და მწიგნობრულ-ლიტერატურული. პირველის წყაროს წარმოადგენს, ერთის მხრივ, ადამიანთა მიერ სამყაროზე, თავიანთ გარემომცველ სოციალურ სიტუაციაზე, ისტორიულ ფაქტებზე, თაობათა ურთიერთობაზე უშუალო დაკვირვების შედეგი, ხოლო, მეორეს მხრივ, ხალხური შემოქმედების რომელიმე ჟანრის ნაწარმოები.

ზემოთთქმულიდან გამომდინარე შეგვიძლია ვთქვათ, რომ „ანდაზებისა და ხატოვანი თქმების გამოყენების სიხშირე, იქნება ეს სამწერლობო ენაში თუ ზეპირმეტყველებაში, ნაწილობრივ, გარკვეულ ისტორიულ ვითარებასთან, საზოგადოებრივ პირობებთან, ლიტერატურულ გემოვნებასთან თუ ტრადიციებთან, ამა თუ იმ ერის აზროვნების წესთან და მრავალ სხვა ფაქტორთან არის დაკავშირებული და შესაძლოა ამ თვალსაზრისით რომელიმე ერის განვითარების სხვადასხვა ისტორიულ ეტაპზე განსხვავებული სურათი იკვეთებოდეს” (1)

ფაქტია, რომ ტრადიციულად აფორიზმების, ანდაზების და ხატოვანი თქმების ხმარებისკენ მიდრეკილება უფრო აღმოსავლეთისათვის დამახასიათებელ მოვლენად არის მიჩნეული. აზიის ქვეყნებში მეტყველების დროს ანდაზებს ხშირად იყენებს არა მარტო უბრალო ხალხი, არამედ ელიტარული ფენების წარმომადგენლებიც, რამეთუ საუბარსა თუ სიტყვით გამოსვლაში ანდაზებისა და ხატოვანი თქმების სიხშირე მოუბარის ერუდიციასა და განათლებულობაზე მეტყველებს. სხვა სურათი გვაქვს ევროპის რეგიონებში. აქ ანდაზები და იდიომატური გამოთქმები გაცილებით ხშირად გამოიყენება კლასიკურ ლიტერატურაში, ვიდრე სალაპარაკო ენაში (გამონაკლისად შეგვიძლია

დავასახელოთ ჩეხური ენა, სადაც ანდაზებსა და იდიომებს უფრო ხშირად ამბობენ, ვიდრე წერენ). აღსანიშნავია, რომ „ხალხური სიბრძნის“ გამოყენებას ვერც ტექნიკურმა ნაშრომებმა აუქცია გვერდი. მაგალითისთვის შეგვიძლია მოვიყვანოთ ევროპელი და ამერიკელი ექიმების სამეცნიერო პუბლიკაციები, რომლებშიც ხშირად ხდება ანდაზებისა თუ აფორიზმების ციტირება.

სამწუხაროდ, უნდა აღვნიშნოთ, რომ ანდაზებისა და ხატოვანი თქმების ხვედრითი წილი შედარებით ნაკლებია XXI საუკუნის ადამიანის ცნობიერებაში, ვიდრე ეს იყო თუნდაც ორიოდ საუკუნის წინ. თელო საზოგადოებრივად ორმოცდაათიოდ წლის წინ ამბობდა: „ანდაზა სხარტულად გამოთქმული სიბრძნეა ხალხისა, მთელი საუკუნეების დაკვირვების შედეგი და წარმონაშობი: ისე მკაფიოდ არსად იხატება დაკვირვება ამა თუ იმ ხალხისა, როგორც ანდაზაში.... ხატოვანი თქმანი და ანდაზები შეადგენენ ჩვენი მეტყველების ლაზათსა და სიმდიდრეს. ერთიცა და მეორეც ან ზოგჯერ სულაც გვავიწყდება და აღარც კი ვხმარობთ ხოლმე, ანდა თუ კიდევ გვაგონდება და ვხმარობთ, ვხმარობთ უალაგო ალაგას, რადგან მათი შინაარსი და მნიშვნელობა აღარ გვესმის, დავიწყებული გვაქვს... და ამიტომ აღარც-კი ვურთავთ ხოლმე ლაპარაკში“.

რა თქმა უნდა შორს ვართ იმ აზრისგან, რომ საუკუნეების (ხშირად ათეული საუკუნეების) განმავლობაში ერის წიაღში წარმოქმნილი და ერისავე გენში გადახარშული პარემიები მომავალში თანდათან დავიწყებას მიეცემა, მაგრამ კაცობრიობისთვის, ალბათ უკეთესი იქნება რაც უფრო ინტენსიურად გამოიკვებება ახალი თაობების ინტელექტი წინაპართა მიერ ჩვენამდე მოტანილი სიბრძნით.

ლიტერატურა

1. თ. შურღაია „სპარსული პარემიოგრაფია და სპარსული ანდაზის აზრობრივი სტრუქტურა“. საკანდიდატო დისერტაცია 2003 წ. 4-გვ.
2. გ. ვაჩეიშვილი „ანდაზები და საანდაზო თქმები“. თბილისი 2000.
3. ფ. ერთელიშვილი „აფორიზმის ცნების საკითხისთვის“. მნათობი №5 1958.
4. W. Mieder „Proverbs“, London 2004.

Kakhaber Chinchaladze

Proverbs and quotations

Summary

Proverbs present a particular phenomenon of the human relationships. This genre of folk (and not only folk) thinking embraces a whole range of different questions because, despite a simple structure and appearance at first glance, it has quite a complex nature. This complexity is stipulated by its binary nature. None of the poetic genres have earned such a great evaluation by creator people as proverbs.

Кахабер Чинчаладзе

*Пословицы и крылатые слова
Резюме*

Пословицы являются своеобразным феноменом в человеческих отношениях. Этот жанр народного – и не только народного - творчества включает в себя целый ряд вопросов. Несмотря на внешнюю и структурную простоту, он значительно сложнее по сути. Сложность предопределяется в том числе и бинарной природой пословиц. Следует отметить, что ни один поэтический жанр не получил такого признания от создавшего его народа, как пословицы.

კახაბერ ჩინჩალაძე
სტუ

ანდაზები და ხალხთა დიფერენციალური ფსიქოლოგია

ანდაზა სიტყვიერი შემოქმედების მწვერვალია. მასში ალბათ ყველაზე მძაფრად კონცეტირდება სამყაროს აღქმა-ათვისების პროცესში ადამიანის მიერ მიღებული ცოდნა და გამოცდილება. შეიძლება ითქვას, რომ ანდაზა თავისებური სინთეზია სამყაროს შესახებ ცოდნისა და მისი მეტაფორული გააზრებისა. ისიც უნდა ითქვას, რომ არც ზღაპარში, არც ეპოსში და არც ფოლკლორის სხვა ფორმებში არ არის მიღწეული სიტყვის ის სანატიფე, ჟღერადობა, რიტმ-მელოდიკა და აზრობრივ-ემოციური სიღრმეების უზადო შეგვრძნება და გამოყენება, როგორც ანდაზაში. ასწლეულებისა და ათასწლეულების განმავლობაში ჩვენთვის უცნობმა, ხალხის წიაღიდან გამოსულმა გენიოსებმა ანდაზების სახით შექმნეს და შთამომავლობებს დაუტოვეს ისეთი მხატვრულ-ესთეტიკური და ზნეობრივ-ფილოსოფიური ღირებულების განძი, რომელიც თავისი ზოგადსაკაცობრიო მნიშვნელობით არ ჩამოუვარდება მსოფლიოს კლასიკოსთა უკვდავ ნაღვაწს. როგორც ამ კლასიკოსთა ქმნილებებით იზომება ერის ნიჭი, ზნეობა და ენერჯია, ასევე ეროვნულ ანდაზებში ჩაქსოვილი აზრითა და მორალით წარმოჩინდება ამა თუ იმ ხალხის სული და გონება, ავისა და კარგის, ბოროტისა თუ კეთილის მისებური გაგება.

ანდაზები ცხოვრების ყველა სფეროს მოიცავს. ხალხმა თავისი აზრი და ხანგრძლივი დაკვირვების განზოგადება მოგვცა ისეთ მნიშვნელოვან თემებზე, როგორც არის სამშობლოს სიყვარული, მეგობრობა, ვაჟკაცობა, შრომა, სიმამაცე, სიმხდალე,

გაუტანლობა, სიცრუე და სხვ. ანდაზა თაობიდან თაობას გადაეცემა, საუკუნიდან საუკუნეში გადადის და თავის სახეს ინარჩუნებს. ამას ხელს უწყობს მისი მოქნილი და ადვილად დასამახსოვრებელი აღნაგობა.

ანდაზების შექმნა, დახვეწა და საბოლოო სახით ჩამოყალიბება ხანგრძლივი პროცესია, რომელშიც მრავალი თაობა იღებს მონაწილეობას. ამ კოლექტიურ პროცესში ანდაზა იწმინდება აზრობრივად და სიტყვიერად, ხდება მისი შინაარსის განზოგადება და გავრცობა. რაც ზოგადი მნიშვნელობისაა, რჩება, ვრცელდება და თაობებს გადაეცემა, ხოლო შეზღუდული, ლოკალური ღირებულების გამოთქმა კი პასივში გადადის ან სულაც მივიწყებას ეძლევა.

ანდაზების წარმოშობის წყარო, გარდა რეალური ცხოვრებიდან მიღებული შთაბეჭდილებებისა, არის როგორც ზეპირსიტყვიერი, ასევე ლიტერატურული თხზულებები. ანდაზის შექმნა, ერთი მხრივ, აზრის სხარტად, დაწურულად გამოთქმის უნარს მოითხოვს, ხოლო მეორე მხრივ, აზრიანი, ბრძნული სათქმელისათვის დახვეწილი ფორმის- პოეტური ხელოვნების ფლობის გარკვეულ დონეს.

ანდაზის ხატოვანება, ანდა, უფრო სწორად, მის შიდაფორმაში ჩადებული ხატი, ანდაზის, როგორც მოვლენის, ერთეულის მაიდენტიფიცირებელ ნიშან-თვისებად შეიძლება მივიჩნიოთ, რადგან ხატოვანებაზე გადის ძირითადი საზღვარი ანდაზასა და თუნდაც აფორიზმს შორის. გარდა ამისა ანდაზის სემანტიკურ სტრუქტურაში ჩადებული ხატი თავისთავად ანდაზის შიდაფორმის სპეციფიკის საკვლევი მნიშვნელოვანი და საინტერესო მასალაა ერთი მხრივ, თვით ტროპის ხასიათისა და სპეციფიკის, ხოლო მეორე მხრივ, მასში არეკლილი სამყაროს მოდელის, ეროვნული აღქმის კუთხის დასადგენად.

რამდენადაც ანდაზა პროპორციის შემცველია, იგი მიეკუთვნება ცოდნის შემნახველ-გადამცემ ნიშანთა რიცხვს. ანდაზები ცალკეული ენობრივი კოლექტივის ყოფის ყველა ასპექტს (მატერიალურს, სულიერს, სოციალურს) მოიცავს. შეიძლება ითქვას, რომ ანდაზები წარმოადგენენ ცალკეული კულტურისათვის, ერისათვის დამახასიათებელ და შესაბამისად სავალდებულო მაქსიმებს. ეს მაქსიმები თვით ხალხის მიერ არის შექმნილი. მათში მეტაფორიზირებულია კულტურა, ისტორია, გეოგრაფია. ამ თვალსაზრისით საინტერესოა ცნობილი ფოლკლორისტის ალენ დანდესის შეხედულება; იგი ანდაზის ტექსტს აისბერგის ზედა ნაწილს ადარებს (ა.დანდესი, გვ.30) ყოველი ანდაზის უკან საუკუნოვანი ტრადიცია დგას, ერის ისტორიის, ერის მსოფლხედვის ნაწილი.

აღსანიშნავია ანდაზის შინაარსობრივი სტრუქტურის სირთულეც. მთელ რიგ ანდაზებში გამოხატული აზრი ნართაულია, მაგრამ არ არის ძნელად მისახვედრი იმ

შემთხვევაში, თუ ანდაზა მომენტალური სიტუაციის შესაბამისად არის ნათქვამი. ასეთ დროს უფრო თვალნათლივ იკვეთება ხოლმე ანდაზის სისხარტე, მიზანმიმართულება. იგი უთუოდ გონივრულ აზრს გვთავაზობს, რომელიც დაკვირვების შედეგად არის ჩამოყალიბებული და როგორც წესი, შეუცდომელია. უნდა ავლნიშნოთ ისიც, რომ მართალია, ნაწილი ანდაზებისა ფორმა-შინაარსის მხრივ დიდი სიმყარით გამოირჩევა, მაგრამ ანდაზათა მეორე ნაწილი ვარიაციის უნარს ამჟღავნებს. მაგალითად შეიძლება ავიღოთ ქართული ანდაზა-„მოკლას ხარი თივამ“. არსებობს ამავე სემანტიკის შემცველი ნაკლებად მყარი ფორმის გამოთქმები: „მოკლას ლურჯა ქერმა“ ან „აწყინოს ქერმა ლურჯას“.

ანდაზა არის დასრულებული მხატვრული ნაწარმოები, რომელსაც აქვს თავისი დასაწყის-დასასრული, სიუჟეტი, ენობრივი სტრუქტურა და შეგონებითი ღირებულება. განსაკუთრებით მრავალფეროვანია ანდაზის სტილი. სენტენცია, რისთვისაც შექმნილია ანდაზა, ხან ზეაწეული ტრაგიკული ჟღერადობით არის გადმოცემული, ხან აზრის ფორმა ყოველდღიური მეტყველების ნორმებშია მოქცეული, ხან კი სათქმელი გამოთქმულია ქილიკით, ხუმრობა-მასხრობით, რაც არცთუ იშვიათად ერთგვარ უწმაწურობამდეც მიდის. ანდაზის ასეთი ლექსიკურ-სტილისტიკური სიჭრელე იმაზე მიგვითითებს, რომ ანდაზები იქმნებოდა ხალხის სხვადასხვა ფენებში და მათი ხმარების, გამოყენების სფეროებიც განსხვავდებოდა ერთმანეთისგან. ამ გარემოებას უნდა ვუმაღლოდეთ, რომ სტილისტურად დახვეწილი ანდაზების გვერდით გვხვდება ისეთებიც, რომლებსაც ყოველთვის თავისუფლად ვერ ჩართავს ადამიანი თავის მეტყველებაში. მაგრამ თავისებური სტილური „დაწეულობა“ სულაც არ ამცირებს ანდაზის შემეცნებით და ზნეობრივ ღირებულებას, თუმცა ერთგვარად ზღუდავს მის ესთეტიკურ შესაძლებლობებს. აქვე უნდა ითქვას, რომ ბოლო წლებში საგრძნობლად შესუსტდა „ესთეტიკური ტაბუ“ და ადრე „წესიერ საზოგადოებაში“ ხმარებისათვის აკრძალული ლექსიკა უკვე თავისუფლად იხმარება ტელევიზიის, რადიოს, კინოს, მხატვრული ლიტერატურის და პრესის ენაში, უკვე გამოდის ამგვარი „უცენზურო“ სიტყვების და გამოთქმების ლექსიკონები. ენის სიმდიდრის შენახვის თვალსაზრისით ეს მისასალმებელია და გამართლებული, თუმცა მისი გამოყენების მხრივ ბევრმა პრობლემამ იჩინა თავი, ძირითადად მოზარდი თაობების აღზრდასთან დაკავშირებით.

ანდაზის და სიტყვის მასალის ენათმეცნიერულმა ანალიზმა შესაძლებელი გახადა მათი მიჩნევა არა მარტო „გარკვეული სიტუაციის ან საგანთა შორის განსაზღვრული დამოკიდებულების ნიშნად“. არამედ საგანთა შორის ურთიერთობის მოდელადაც.

ზემოთთქმულიდან გამომდინარე, ანდაზა არის ის ვერბალური ფორმა, რომელიც ყველა ენაში არსებობს და ყველა სხვა დიდი თუ მცირე ვერბალური ფორმისაგან განსხვავებული თვითმყოფადი, სპეციფიური შინაარსის, სტრუქტურისა და აღქმადობის მქონეა.

ლიტერატურა:

1. ნ. დარასელია „ანდაზა სოციალიზაციის პროცესში“, სამეცნიერო ძიებანი, თბილისი 1997.
2. თ. ქურდოვანიძე „ქართული ფოლკლორი“, თბილისი 2001.
3. W. Mieder „Proverbs“ London 2004.
4. მ. რუსეიშვილი „ანდაზა – სემანტიკური სტრუქტურა, პრაგმატული პარამეტრები, ფუნქციური არსი“ თბილისი 1999.

Kakhaber Chinchaladze
Proverbs and differential psychology of people

Summary

A proverb presents a peak of verbal art. It is rich in human wisdom and experience gained throughout the process of the perception of the world. A proverb one might say is a kind of synthesis of knowledge and metaphoric understanding of the world. Neither fairy tales, nor eposes or any other forms of folklore have reached such a fineness of word, sonority, rhythm and methodology as well as a perfect understanding and use of the depth of ideas and emotions. Proverbs incorporate all aspects of a life of the community using a language (material, spiritual, social).

Кахабер Чинчаладзе

Пословицы и дифференциальная психология народов.

Резюме

Пословица – это венец устного народного творчества. В нем наиболее четко концентрируется опыт, полученный людьми в процессе познания мира. Можно сказать, что пословица – это своеобразный синтез знаний о мире и их метафорического осмысления. Следует также отметить, что ни в сказках, ни в эпосе, ни в каких-либо других видах народного творчества нет такой легкости, мелодики, ритмической мелодики, и ощущения мыслительно-эмоциональной глубины, как в пословицах. Они включают в себя все аспекты языкового быта коллектива - материальные, духовные, социальные.

Чуприна С.В.,

Экспрессивная метафоризация лексических групп на примере значения понятия «помещение»

Изучение семантической структуры слов определенной лексической группы – одна из важных и интересных проблем современной лексикологии и лексической семантики [1, 2, 4].

В данной статье будут рассмотрены состав и некоторые особенности семантики слов лексико-семантической группы с конкретно-предметным значением «помещение». В наши задачи входит:

- а) определить, используя данные словарей, пути пополнения группы новыми лексемами экспрессивной метафоризации;
- б) установить основные способы возникновения новых значений у существительных со значением «помещение».

Существительные со значением «помещение» представляют собой одну из характерных лексико-семантических групп в лексической системе современного русского языка. Данное лексическое объединение – компактная, но одновременно и разнообразная по составу группа, в которую входит около 900 слов. Все названия помещений можно подразделить на три большие группы. Каждая из них имеет свои семантические особенности, с которыми связаны пути пополнения этих групп новыми словами.

Назовем эти группы и выделим присущие каждой из них особенности.

I. Название жилых помещений для человека.

Эти существительные называют самые разнообразные помещения, предназначенные для жилья человека: *дом, изба, хата, сакля, яранга; шалаиш, палатка; гостиница, отель, мотель; дача, вилла, особняк; дворец, казарма* и многие другие.

К основным семантическим характеристикам данных слов можно отнести следующие:

1. Все наименования без исключения имеют в семантической структуре метонимию: «те, кто живет (находится) в данном помещении». Это значение далеко не всегда и не у всех слов фиксируется словарями, но его наличие подразумевается, поскольку в исходном значении есть сема «жилое помещение», которая предполагает существование людей, живущих в данном помещении. Поэтому предположения типа «Весь дом (*квартира, шалаиш, дача, дворец*) проснулся» звучит вполне конкретно (они наиболее характерны для разговорной речи).

2. Для имен этой группы в целом не характерен метафорический перенос. Лишь немногие из названий могут употребляться метафорически. Это небольшая группа оценочных слов: *хибара, халуна, хижина, развалюха; дворец, чертог* и др. Например: «Неплохая *хибарка* у господина Чано,» – про себя усмехнулся Соболев, окидывая взглядом архитектурный ансамбль, протянувшийся на целый квартал (Г.Марков). *Чертог* вдовы Грицацуевой сиял (И.Ильф, Е.Петров). Как видим, здесь возникает «обратная» метафора: слово используется для характеристики помещения, признаки которого противоположны выражаемым в прямом значении.

3. Пополнения данной группы новообразованиями практически не происходит. Данная сфера человеческой жизни, являясь одной из важных, давно освоена и обозначена, а новые объекты, нуждающиеся в наименовании, появляются редко.

II. Наименования жилищ животных.

В этой группе можно выделить: 1) наименования жилищ диких животных; 2) названия помещений для содержания домашних животных.

Рассмотрим отдельно обе группы существительных.

1. Названия жилищ диких животных составляют немногочисленную лексическую группу. Это слова *берлога, гнездо, нора, логово, муравейник*, обозначающие естественные жилища животных; а также слова *клетка, скворечник, виварий, инсектарий, террариум, серпентарий, дельфинарий* и др., именующие искусственно созданные человеком помещения для содержания в неволе диких животных.

Характерной особенностью семантики названий естественных жилищ животных является наличие в их семантической структуре регулярного метафорического переноса «жилище человека». Регулярность метафоры в языке вообще явление необычное, но в данном случае о нем можно говорить. Обычно при переносе наименования с одного предмета на другой возникает «сухая» метафора: крыло самолета, подошва горы, корень слова [2, с.63]. При метафоризации имен данной группы возникающее значение является образным, ярко оценочным (чаще содержащим отрицательную оценку человеческого жилища): В лицо ударило промозглым запахом холостяцкой *берлоги* (К.Логунов). Любовь и дружество до вас Дойдут сквозь мрачные затворы, Как в ваши каторжные *норы* Доходит мой свободный глас (А.С.Пушкин).

Эта группа не пополняется новыми наименованиями.

2. Названия искусственно созданных человеком помещений для содержания диких животных.

Эта группа, в отличие от предыдущей, характеризуется почти полным отсутствием метафорических значений у слов, входящих в ее состав. Исключение составляют существительные *клетка* и *скворечник*, имеющие метафору, сходную с той, которая отмечена у названий естественных жилищ диких животных: «жилище человека с соответствующими признаками». Ср. *клетка* – «тесное и лишаящее свободы передвижения жилище человека»; *скворечник* – «маленькое и высоко расположенное жилище человека».

У других наименований метафорических переносов не отмечено. Это связано с тем, что слова типа *виварий, серпентарий, дельфинарий* и т.п. не обросли коннотациями, на основе которых обычно и возникает метафора. В то время как у слов *нора, берлога, логово, муравейник, клетка, скворечник*, наоборот, очень яркие коннотации позволяют использовать их в метафорическом значении.

Что касается пополнения этой группы новыми членами, то здесь можно говорить о широких потенциальных возможностях. Желание человека приблизить к себе тех или иных животных с целью их изучения заставляет создавать для их содержания помещения, которые естественно получают наименования. Чаще всего эти наименования – результат реализации возможностей словообразовательных моделей. В последние годы зафиксировано появление таких слов, как *слоновник, бегемотник, лосятник, страусятник*.

III. Названия нежилых помещений.

Это самая многочисленная и разнообразная по видам значений лексическая группа. Рассмотрим основные особенности, отличающие данную группу названий.

Названия нежилых помещений, в отличие от всех других названий помещений, активно пополняются новыми словами.

Так, И.Ф.Протченко, анализируя субстантивы, называющие помещения, приходит к выводу об их большой продуктивности. По типу старых наименований на наших глазах создаются новые [4]. Ср.: *котельная, кучерская, лакейская, образная, людская, монтажная*,

лаборантская, насосная, диспетчерская, табельная, дизельная, агрегатная, прорабская и многие другие.

Множество подобных наименований возникло в системе общепита: *пышечная, бульонная, котлетная, рюмочная, чебуречная, блинная, шашлычная* и др.; в медицинских учреждениях: *автоклавная, процедурная, смотровая, массажная, донорская* и др.

Обратим внимание на то, что для абсолютного большинства наименований нежилых

помещений характерно отсутствие у них метафорических значений. Причина этого

явления та же, что и у названий искусственных жилищ животных: отсутствие

коннотаций в исходном значении, а значит, отсутствие базы для образования метафоры.

Все новообразования в этой группе – производные слова, которые в гораздо меньшей степени подвергаются метафоризации, чем непроизводные [3, с.91-92].

Среди названий нежилых помещений непроизводных слов немного, и все они имеют метафорическое значение. Метафора у них, как и у названий жилищ животных, обладает регулярностью и однотипностью. Как правило, метафорическое значение носит оценочный характер, направление переноса: нежилое помещение – жилое помещение с яркими образно-оценочными характеристиками (чаще отрицательными). Например: *баня, сарай, погреб, вокзал, чердак* и др. в метафорическом значении.

Как уже было отмечено, данная группа наименований активно пополняется новыми словами. Это происходит разными путями. Рассмотрим основные.

1. Словообразовательный путь: создание сложных слов – названий помещений. Это, пожалуй, самый продуктивный способ пополнения анализируемой лексической группы.

Для обозначения какого-либо помещения (как правило, нежилого) используются сложные слова, первая часть которых – собственно название, а вторая – характеристика помещения.

Подобные наименования создаются по сложившимся образцам. Так, по типу *вагон-ресторан* созданы многочисленные новые слова: *вагон-бытовка, вагон-клуб, вагон-библиотека, вагон-тренажер, вагон-контора, вагон-театр* и многие другие [5].

Эти наименования удобны и экономичны, поэтому получают широкое распространение. Судить об этом можно по данным словарей «Новое в русской лексике». Кроме уже приведенных, находим: *вагон-читальня, вагон-гостиница, вагон-столовая, вагон-раздатка; дача-амфибия* («прицеп к легковой автомашине, который может служить домиком и лодкой»); *домик-бочка* («домик для строителей, по форме напоминающий бочку»); *комната-макет* («часть торгового зала, в котором демонстрируются образцы мебели и варианты ее размещения»); *палатка-вигвам* («палатка куполообразной формы») и др.

2. Развитие семантических неологизмов.

Этот способ заключается в том, что слова, не имеющие в прямом значении семы «помещение», приобретают ее при метафоризации. Ср.: *свеча, гайка, шайба, стакан, шкаф, куб, банка, аквариум* в прямом значении и метафорическом – «помещение соответствующей формы или вида». Например: Мы пили кофе в *аквариуме*. Комнаты-пеналы зашумели.

Отметим, что подобные метафоры бытуют прежде всего в разговорной речи.

Таковы основные механизмы экспрессивной метафоризации на конкретном примере одной из лексических групп современного русского языка.

ლიტერატურა:

1. Языковая номинация. Виды наименований. – М., 1977.
2. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл. – М., 1976.
3. Ермакова О.П. Лексическое значение производных слов в русском языке. – М., 1987.
4. Протченко И.Ф. Лексика и словообразование русского языка. – М., 1980.
5. Новое в русской лексике. Словарные материалы – 86, 89,93/ Под ред. Н.З. Котелевой. – М., 1996.

ს. ჩუპრინინა. ლექსიკური ჯგუფების ექსპრესიული მეტაფორიზაცია „შენობის” ცნების მნიშვნელობის მაგალითზე

რეზიუმე

წარმოდგენილ სტატიაში განხილულია „შენობის”, როგორც კონკრეტულ-საგნობრივი მნიშვნელობის მქონე ლექსიკურ-სემანტიკური ჯგუფის სიტყვის შემადგენლობა და სემანტიკის ზოგიერთი თავისებურება.

დასმულია ისეთი ამოცანები, როგორცაა:

ა)-ლექსიკონების მონაცემთა გამოყენებით ჯგუფის ახალი ლექსემების ექსპრესიული მეტაფორიზებით შევსების გზების განსაზღვრა;

ბ)-“შენობის” ცნების შემცველი არსებითი სახელების ახალ მნიშვნელობადი წარმოქმნის ძირითადი ხერხების დადგენა.

Chuprinina Svetlana. Expressive Figurativeness of Lexical Groups on the Example of Word Meaning "Lodging"

Summary

This article deals with the issues concerning the structure and some peculiarities of word meaning for lexica-semantic group of words with concrete subject notion “lodging”.

There are raised such problems, as:

a)defining the ways of enriching the group with the new words by means of expressive figurativeness, using dictionary information.

b)determining main principles of appearing the new meanings for the notion “lodging”.

მაია ჩხეიძე,

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

ობიექტური შინაარსი – ლინგალური სტრუქტურა

ენობრივ შინაარსთა და ჯგუფების სტრუქტურულ თავისებურებათა კვლევისადმი მიძღვნილ ნაშრომთა ანალიზის შედეგად შეიძლება ითქვას, რომ მიუხედავად აღნიშნული საკითხის შესახებ არსებული თეორიული და პრაქტიკული გამოკვლევების სიმრავლისა, აღნიშნული მოვლენის კვლევა არ არის ყოვლისმომცველი.

სპეციალურ ლიტერატურაში ვერ მოვიძიეთ პასუხი შემდეგ კითხვაზე: “რითია განპირობებული ჯგუფების სტრუქტურის განსხვავებულობის ფაქტი?”

საკვლევ ენებში ჩვენს მიერ აგებული სხვადასხვა შინაარსეული განსაზღვრულობის მქონე ერთეულთა სემანტიკის პრინციპის ძიების პროცესში საეჭვოდ მივიჩნიეთ და ამიტომ შევამოწმეთ ლექსიკურ-სემანტიკური ჯგუფის სტრუქტურირების პრინციპის ზოგიერთი აღიარებული საფუძვლის ობიექტურობა.

კერძოდ, სპეციალურ ლიტერატურაში ლექსიკურ-სემანტიკური ჯგუფის შესახებ არსებულ შეხედულებათა განსხვავებულობის ფონზე თვალსაჩინო ხდება ის ერთობა, რომელსაც იჩენს მკვლევართა ერთი ნაწილი ჯგუფის ბირთვულ ელემენტთა აუცილებელი ნიშნების დადგენისას. ეს ნიშნებია:

1. ელემენტის მნიშვნელობის ზოგადი ხასიათი;
2. უდიდესი ფსიქოლოგიური მნიშვნელოვნება;
3. მარტივი მორფოლოგიური შემადგენლობა;
4. გამოყენების სიხშირის უმაღლესი ხარისრი;
5. ნულოვანი სტილისტური ნიშნალობა.

ასეთი მიდგომა პრინციპშივე (დეტალიზაციის გარეშე) გაუმართლებლად მიგვაჩნია შემდეგი მიზეზის გამო: ამ მოსაზრების ავტორები სცნობენ ველის სტრუქტურირების პრინციპს ცენტრად (ბირთვად), გარდამავალ სფეროდ და პერიფერიად, შესაბამისად, იზიარებენ საყოველთაოდ აღიარებულ პრინციპს, რომ ველის სტრუქტურაში ელემენტები ნაწილდებიან „შინაარსის შემანარჩუნებელი ძალის“ ხარისხის მიხედვით. ჩამოთვლილი ნიშნები კი არამც და არამც არ მისდევენ ამ ძალის ხარისხს, უფრო მეტიც, ზოგჯერ გამორიცხავენ კიდევ ერთმანეთს: რა საფუძველზე შეიძლება ვამტკიცოთ, რომ სტილისტურად ნეიტრალური სიტყვა „დაჯექი“ უფრო ინარჩუნებს კონკრეტულ შინაარსს, ვიდრე სტილისტურად არანეიტრალური „დაბრძანდი“, ან რატომ არის ფსიქოლოგიურად უფრო მნიშვნელოვანი სტილისტურად ნეიტრალური „დაჯექი“, ვიდრე სტილისტურად

არანეიტრალური „დაბრძანდი“, ან მაგალითად, ნათესაობის აღმნიშვნელ სიტყვათა ველის ცენტრში რატომ არ უნდა შევიდეს სიტყვასთან „მშობელთან“ ერთად, თუ არ მეტად, არა ნაკლებად მნიშვნელოვანი ფსიქოლოგიურად „დედ-მამა“, რომელსაც არამარტივი მორფოლოგიური აგებულება აქვს.

რაც შეეხება ხმარების სინშირეს და მნიშვნელობის ზოგად ხასიათს, ეს ფაქტორები შევამოწმეთ კონკრეტულ ემპირიულ მასალაზე და ორივე მათგანი სრულიად არაელევანტური გამოდგა.

ცალკ-ცალკე ამ ნიშნთაგან, ჩვენი ფიქრით, ლექსიკურ ერთეულთა ჯგუფების სტრუქტურირების საფუძვლად, შესაძლოა, გამოდგეს მხოლოდ ლექსიკური ერთეულის სტილისტური შეფერილობა (ნეიტრალურობა და არანეიტრალურობა, ყველა მისი ხარისხობრივად განსაზღვრული ვარიანტებით), მაგრამ იგი შეიძლება გამოდგეს სტრუქტურირების საფუძვლად არა საკუთრივ ლექსიკურ-სემანტიკური ჯგუფების მიმართ (რომლებიც აქვთ მხედველობაში დასახელებულ ავტორებს და გვანტერესებს ჩვენ), არამედ, ასე ვთქვათ, „სტილისტურ-პრაგმატული“ ჯგუფების მიმართ, სადაც ელემენტთა გამაერთიანებელი კომპონენტი უნდა იყოს „სტილისტურ-პრაგმატული“ შინაარსი და არა ლოგიკურ-საგნობრივი მნიშვნელობა, რომელიც არ არის რელევანტური ამ ჯგუფისათვის, ლექსიკურ-სემანტიკური ჯგუფებისაგან განსხვავებით. ლექსიკურ-სემანტიკური ჯგუფების აგებისას სტილისტური პარამეტრის ცალკე პარამეტრად გამოყენება, ჩვენი თვალსაზრისით, ქმნის ხიფათს იმისა, რომ ერთიდაიგივე სიტყვა, სულ ცოტა, ორჯერ მაინც გამეორდეს აგებულ ჯგუფში, რაც უფრო ელემენტთა დესისტემატიზაციას მოიტანს შედეგად, ვიდრე მათ სისტემეტიზაციას.

ლ. ვაისგერბერის მიერ ამ პარამეტრების გამოყენებამ კონკრეტულ შემთხვევაში არ გამოიწვია ნახსენები დუბლირება იმიტომ, რომ ეს არ მოხდა გერმანულ ენაში კონკრეტულად „სიკვდილის“ შინაარსთან მიმართებაში, რომლის ენობრივი გამოხატულების სისტემატიზაციასაც ახდენდა ვაისგერბერი, ქართულში კი იგივე შინაარსის ჯგუფი სტილისტური პარამეტრისა და მოვლენის ობიექტის გათვალისწინებით შემდეგნაირად დალაგდება:

ს ტ ი ლ ი ს ტ უ რ ი რ ი გ ი

- (ადამიანის მიმართ) – „მოკვდა“ (სტილისტურად ნეიტრალური),
„დაიღუპა“ (სტილისტურად არანეიტრალური) ...
- (ცხოველის მიმართ) – „მოკვდა“ (სტილისტურად ნეიტრალური) – იხმარება, როგორც ადამიანის, ისე ცხოველის მიმართაც;

(მცენარის მიმართ) – „დაილუპა“ (სტილისტურად არანეიტრალური) – იხმარება, როგორც ადამიანის, ისე მცენარის მიმართაც, (მაგალითად: „ტყე დაილუპა – დასანანია, რომ გახმა“).

სწორედ ამიტომ, ლექსიკურ-სემანტიკური ჯგუფების აგებისას არ ვიყენებთ სტილისტურ პარამეტრს: სტილისტურად არანეიტრალური სიტყვები შეგვაქვს სტილისტურად ნეიტრალური სიტყვების გვერდით, თუკი მათი შინაარსები ემთხვევა.

ჩვენი კვლევისათვის რელევანტური აღმოჩნდა შინაარსთა არსებული კლასიფიკაცია სუბიექტურ-ობიექტურ შინაარსებად და ობიექტური შინაარსების ჩვენს მიერ ნაწარმოები დაჯგუფება კრებად-არაკრებად შინაარსებად.

კრებადს ვუწოდებთ ობიექტური შინაარსის იმ სახეობას, რომელიც პრინციპშივე გულისხმობს „არაერთსახოვნებას“, თავის თავშივე მოიცავს ოპოზიციას, მაგალითად, „კრებადია“ ობიექტური შინაარსია „ადამიანი“ (კაცი – ქალი) და ა.შ. სიტყვას „კრებითს“ ვარჩევთ „კრებადს“, ვინაიდან ამ ტერმინად ქცეული სიტყვისაგან განსხვავებით, რომელიც იგივეობრივთა (ან მსგავსთა) სიმრავლეს გულისხმობს, „კრებადით“ აღვნიშნავთ განსხვავებულთა, ანუ ოპოზიციათა სიმრავლეს.

„ადამიანის“ აღმნიშვნელ სიტყვათა ჯგუფი ინგლისურ ენაში

„შერეული მნიშვნელობის მქონე სიტყვათა ზონა“ (სინონიმები)

^

human being, creature, body, soul, personage, person, personality, individual, subject, mortal ...

„ქალის აღმნიშვნელ სიტყვათა ზონა“ (Woman) (სინონიმები)

^

lady, feminine, female, Gill skirt, petticoat, wench ...

„კაცის აღმნიშვნელ სიტყვათა ზონა“ (Man) (სინონიმები)

^

gentleman, masculine, male, jack ...

აგებული ჯგუფის შემადგენლობის სემური ანალიზის შედეგად დადგინდა:

1. ჯგუფის ელემენტთა შორის სემანტიკურ მიმართებათა რამოდენიმე ტიპის არსებობის ფაქტი;
2. სემანტიკურ მიმართებათა არსებული ტიპების განაწილების თავისებურება ჯგუფის შიგნით:
 - ა) ჯგუფის სიტყვა-იდენტიფიკატორსა და ჯგუფში შემავალ ელემენტებს შორის;
 - ბ) ჯგუფის თითოეულ სემენტზე შემავალ ელემენტთა შორის;
 - გ) ჯგუფის სხვადასხვა სემენტში შემავალ ელემენტთა შორის.

გამოჩნდა აგრეთვე, რომ ელემენტებს შორის სემანტიკურ მიმართებათა არსებული ტიპების ხასიათი ქმნის ჯგუფის კონფიგურაციას – სტრუქტურის ხასიათს.

უფრო კონკრეტულად:

1. ჯგუფის სიტყვა-იდენტიფიკატორსა და ჯგუფში შემავალ ელემენტებს შორის აღმოჩნდა სემანტიკური მიმართების მხოლოდ ერთი ტიპის, კერძოდ, „თემატური ანალოგიის“ არსებობის ფაქტი;

„თემატურ ანალოგიას“ პირობითად ვუწოდებთ სემანტიკური მიმართების ერთ-ერთ ტიპს და განვმარტავთ, როგორც შინაარსეული განსაზღვრულობის მქონე ერთეულში შემავალ, ერთმანეთთან სხვადასხვა მიმართებაში მყოფი ელემენტების ერთიდაიმავე სიმძლავრის კავშირის ფორმას ერთეულის სიტყვა-იდენტიფიკატორთან.

2. ჯგუფის თითოეულ სემენტში შემავალ ელემენტებს შორის აღმოჩნდა სინონიმური მიმართების არსებობის ფაქტი;

3. ჯგუფის სხვადასხვა სემენტებში შემავალ ელემენტებს შორის კი აღმოჩნდა არასინონიმური მიმართების არსებობა;

სინონიმური და არასინონიმური, კერძოდ, ანტონიმური მიმართებები წარმოადგენენ, ასე ვთქვათ, „თვისობრივად“ არაერთგვაროვან და ინტენსიურობის მხრივ ერთგვაროვან სემანტიკურ ტიპებს.

„ფაქტობრივ“ არაერთგვაროვნებაში ვგულისხმობთ შინაარსობრივი არაერთგვაროვნების ფაქტს: სინონიმია „დასტურია“ (ქალი – (არის) – მანდილოსანი), ანტონიმური მიმართება კი „უარყოფა“ (თეთრი – (არ არის) – შავი).

ინტენსიურობის ერთგვაროვნებაში ვგულისხმობთ „დასტურისა“ და „უარყოფის“ „კატეგორიულობას“.

სინონიმური და არასინონიმური მიმართებები ელემენტთა შორის არსებული ერთიდაიმავე სიმძლავრის კავშირის ფორმათა ენობრივი გამოხატულებაა.

შინაარსეული განსაზღვრულობის მქონე ერთეულში შემავალ ელემენტთა შორის არსებული, „თვისობრივად“ არაერთგვაროვანი და ინტენსიურობის მხრივ ერთგვაროვანი სემანტიკური მიმართებები ერთეულის სიტყვა-იდენტიფიკატორთან მიმართებაში მისი შინაარსის შემანარჩუნებელ ერთ ძალაში უნიფიცირდებიან. სწორედ ამ ძალის ენობრივ გამოხატულებას წარმოადგენს სემანტიკური მიმართების ერთ-ერთი ტიპი – „თემატური ანალოგია“.

შინაარსეული განსაზღვრულობის მქონე ერთეულის სიტყვა-იდენტიფიკატორსა და ერთეულში შემავალ ყველა ელემენტს შორის ერთიდაიმავე სიმძლავრის კავშირის ფორმის

არსებობა გულისხმობს ერთეულის სიტყვა-იდენტიფიკატორსა და ერთეულში შემავალ ყველა ელემენტს შორის ერთიდაიგივე, ასევე ვთქვათ, სემანტიკური „მანძილის“ არსებობის ფაქტს, რაც შინაარსეული განსაზღვრულობის მქონე ერთეულის აგებულების ლინეალურობაში ვლინდება.

ჯგუფის სიტყვა-იდენტიფიკატორსა და ჯგუფში შემავალ ელემენტთა შორის არსებულ სემანტიკურ მიმართებათა ერთგვაროვნებას, რაც ჯგუფის აგებულების ლინეალულობაში ვლინდება, უზრუნველყოფს სიტყვა-იდენტიფიკატორის სტატიკურობა.

სიტყვა-იდენტიფიკატორის სტატიკურობა მისივე შინაარსის არაგრადაულობის ენობრივ გამოხატულებას წარმოადგენს.

Resume

The article deals with the problem of structuring the lexical-semantic system of a language. Some definite regularity has been observed: the causal relation between the nature of the content of the group word-identifier and the type of the group structure is evident. Specificity of the group structure is the immediate result of the nature of the word-identifier's content, namely its objectivity. This character is relevant to the structure type, since the integral feature of the objective content is non-graduality.

Резюме

Статья касается проблемы структурирования лексико-семантической системы языка. Вычлтилась закономерность: причинно-следственная связь между характером содержания слова-идентификатора и характером структуры группировки существует. Специфика структуры группировки является непосредственным результатом определённого свойства содержания слова-идентификатора, именно, его объективности. Это свойство релевантно по отношению к характеру структуры, поскольку неотъемлемым признаком объективного содержания является линеальность.

ბადრი ცხადაძე

ტოპონიმ ზაქათაღა'ს ეტიმოლოგიისათვის

ზაქათალას ძველად **ზაქარ-თამა** ერქვა [1,20]. საფიქრებელია, რომ ამ სიტყვაში მოხდა ფონეტიკური პროცესები: **ზაქარ-თამა** → **ზაქათამა** → **ზაქათალა**.

დაისმის რამდენიმე კითხვა: 1. რას ნიშნავს **ზაქარ-თამა**? 2. როგორი წარმომავლობისა და აღნაგობისაა იგი?

ზაქათალა // **ზაქარ-თამა** შედგენილობით რთული სიტყვაა. ამ ტოპონიმში **ზაქარ** (რესპ. **ზაქარა**) მამაკაცის საკუთარი სახელია, კომპოზიციის მეორე შემადგენელი ნაწილი **თამა** ძირძველი სიტყვა ჩანს. **თამა** დღეს ქართული ენის მოხეურ კილოს შემოუნახავს, აქედანაა ნაწარმოები ტოპონიმი **თამოვანი** მთიულეთში [2].

მოხეური **თამა** „ქუჩისნაირი ბალახია“. ინფორმატორის ცნობით, „სავალდახედ **თამაია** კარგი. **თამაი** ტყეჩია, ხელით მავღლეჯთ, გავაშრობთ, გავსწესითკე და დავგრესთ“ [3,242]. შდრ. **თათამა** (იხ. იქვე) **თათამა**-მხალია. **თამას** სინონიმებია **თომი**, **ქუჩი...** ს-ს ორბელიანის განმარტებით, **თამა** საბანდულე თივაა (იხილეთ). **თომი** ესტუცა ჯიმიწალიცის მთის ბალახია მარცვლოვანთა ოჯახისა, აქვს გრძელი და წვრილი ფოთლები...

ო. თედეევის მოსაზრებით, **თამ** ოსური სიტყვაა, **თომ** მეგრული თამა ← ოს. ტამა[4]. თამა „სახელწოდებაა აბრეშუმისებრი მთის ბალახისა, მისგან გრესენ თოკებს [5].

ო. თედეევის ახსნით, ოს. **თამა** (← თმა). შემდეგში მოხეურმა ოსურიდან შეითვისა ეს სიტყვაო. მისივე თქმით, **თომი** ქართულში მეგრულიზმია: მეგრ. თომა → ქართ. თომი [4,11]. გ. როგავა ქართ. **თმა**, მეგრ. **თომა**'ს **თივა** // **თიბა**'ს უკავშირებს [6,232].

თუ ეს სიტყვა წარმოშობით ოსურია, მაშინ რატომ არ გვაქვს იგი ოსურის მონათესავე სპარსულ ენაში? რატომ არ მიუთითებს ამის შესახებ ავტორი? როგორც ჩანს, ამ სიტყვას, მის ფუძეს სპარსული ენა არ იცნობს და იგი ქართველურ სიტყვად უნდა დავსახოთ, მით უფრო, რომ იგი სრულ შესატყვისობას იძლევა ქართულსა და მეგრულში. ქართ. თმა, მეგრ. თომა. შდრ. სვან. ფათუ „თმა“. ამრიგად, ეს სიტყვა ქართულ-ზანური ერთობის ხანისაა, ამიტომ, ვფიქრობთ, ეს ქართველური ფუძე სწორედ ქართულიდან უნდა იყოს შესული ოსურში.

ამრიგად, **ზაქათალა** ← **ზაქართამა** ძირძველი ქართული ტოპონიმია, რომელიც **ზაქარას**, **ზაქარის ქუჩს**, **ბალახს** ნიშნავს. სამწუხაროდ, ისტორიული ჰერეთის ამ რეგიონში დღეს ძირითადად ეთნიკურად არაქართველები (მთის კავკასიელები და აზერბაიჯანლები) სახლობენ, ამიტომაც, ჩანს, ეს სიტყვა აქ არ შემოგვრჩა.

ქართული ენის ინგილოურ კილოში **თამ** აზერბაიჯანული ლექსება გვაქვს გემოს, გემონაკრავის მნიშვნელობით [7,228]. ვვარაუდობთ, რომ არაა გამორიცხული **თამა** სიტყვის არსებობა ამ რეგიონის სხვა ტოპონიმებსა და საკუთრივ ინგილოურში დღემდე მაინც იყოს შემორჩენილი.

ანალოგიური მოტივაციით შექმნილი სიტყვები ქართველურ მცენარეთა სახელწოდებებში ცნობილია. მაგ., კახეთში (გურჯაანის რ-ნი) ცნობილი ტოპონიმისტისა და დიალექტოლოგის უ. სახლთხუციშვილის ცნობით, ერთ-ერთ სარეველა მცენარეს **პეტრეს ყ-ე** ჰქვია. მოტივი – სარეველა მცენარისადმი სიდიდისა თუ სიგრძის მიხედვით სახელის შერქმევისა, თვალნათელია. [უ.

სახლთუცუშივილისავე თხრობით, „ერთ კოლმეურნე ქალს, საღამოს სხვა ქალებთან ერთად სოფელში, შინდაბრუნებულს, გაბრაზებულს უთქვამს: „ვინ ყოფილა ეს ჩვენი ბრიგადირი, რა გვიყო... მთელი დღე მინდორში გვამყოფა და პეტრეს ყ—ე გვაგლეჯინაო“. ჩვენი მარტყოფელი კოლეგა (წარმოშობით) გაოცებით აღნიშნავდა: „ამ ხნის კაცი ვარ, კახელი და კახეთში სარეველა მცენარის ასეთი სახელი თუ ერქვა, არ ვიცოდით].

შ. **თომი** და მისი პრაქტიკული დანიშნულება თავიანთ ყოფაში სვანებსაც სცოდნიათ. **თომს**, რომელსაც სვანურად **წერაქვ** (ა ხმოვანი უმლაუტიანია)// **წერქვა** // **წერექუ** // **წერაქუ** (აქ უ ორივეგან უმარცვლოა!) ეწოდება, [8,178] საქონლის ტყავისაგან დამზადებულ ქალამანში ზამთარ-ზაფხულ ჩასაფენად ხმარობდნენ. სვანები დღესაც ასხვავებენ **დედალ და მამალ თომს**; დედალი თომი წვრილი და ნახია (**დედუუ წერექუ**); მამალი თომი – **ყუიწ წერექუ** (ორივე სიტყვაში უ ბრჯგუ ბგერაა!)– ეს უკანასკნელი მსხვილი და უხეშია [9,852]. ასე რომ **თომი** და მისი დანიშნულება და სემანტიკა საკუთრივ ქართველურია და შესაძლოა, ისტორიულად, მისი ყოფით-კულტურული ღირებულება მთელ საქართველოშიც იცოდნენ.

შეიძლება დავასკვნათ: ტოპონიმი **ზაქათალა** მომდინარეობს **ზაქართალა//ზაქართამა** არქეტიპისაგან. ამ სიტყვაში **ლ//მ** მონაცვლეობა მომხდარა, რაც გასაკვირი სრულებითაც არაა – სონორ ბგერათა მონაცვლეობა სიტყვის ფუძეში ხომ ჩვეულებრივი მოვლენაა ქართველურ ენებსა და მათ დიალექტებში (შდრ. ქართ. ქათამი, მეგრ. ქოთომი, სვან. ქათალ; სვან. ნიც//ლიც „წყალი“, ქართ. ლიცლიცი, გალიცლიცება; ქართლ. ნაცარქათამა (მხალია ერთგვარი), იმერ. ქათანაცერა, იმერ. წელი // წენი... და სხვ.)

ლიტერატურა

1. ი. ჭყონია, სიტყვის კონა. ს-პეტერბურგი.,1910
2. გ. ხორნაული, მთები და სახელები, თბ., 1983
3. ი. ქავთარაძე, ქართული ენის მოხეური დიალექტი, თბ., 1985
4. თ. თედევი, ნარკვევები ოსურ-ქართული ენობრივი ურთიერთობიდან, თბ., 1988
5. В. Абаев, Этимологический словарь осетинского языка. III. М.-Л., 1958
6. გ. როგავა, **წამალ** სიტყვის ეტიმოლოგიისათვის, აკადემიის მოამბე, ტ.VI ,№5,1945
7. რ. ღამბაშიძე, ქართული ენის ინგილოური ლექსიკონი, თბ., 1988
8. ც. ბეზარაშვილი, სვანი ქალის სამოსი. კრებ.: სვანეთის ეთნოგრაფიული შესწავლისათვის, თბ., 1970
9. ვ. თოფურია, მ. ქაღდანი, სვანური ლექსიკონი, თბ., 2000

B. TSKHADADZE

To the ethymology of toponymy zaqatala

Summary

Toponymy **Zaqatala** is coming from archetype **Zaqartala** // **Zaqartama**: where **Zaqar** is the proper name of man, while **tama** // **tomi** is some kind of grass (which synonym is **festuca**). It is necessary to note that second component of this composite **tama** is kept up to this day in one part of mountain dialects of georgian language. It is noteworthy that archaic shape of **zaqartala** is confirmed by I. Chkonia dictionary. **R** sonor in term **zaqartala** is lost, ending auslaut **m** is replaced by **l**, even now that is highly inherent phenomenon for georgian language.

Б.А.Цхададзе

К этимологии топонима Закачала

Резюме

Топоним *Закатала* происходит от архетипа *Закартала* // *Закартам*: в котором *Захар* является собственным мужским именем, а *тама* // *том* некоторое растение (синонимом которого является овсяница бороздчатая). Необходимо отметить, что вторая составная часть этого композита *тама* и по сей день сохранилась в одной части горных диалектов грузинского языка. Заслуживает внимания то факт, что архаичная форма слова *Закартала* подтверждается и словарем И. Чкониа. В слове *Закартала* потерян сонор *р*, ауслат *м* в окончании заменен на *л*, что и сегодня весьма характерно для грузинского языка.

ბადრი ცხადაძე

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი

ეთნოკულტურული ქართველური (მეგრული) და ბასკურ-ესპანური ტერმინების [ესპანურ-ბასკური კორიდა და მეგრული კურალუა, კურული] საერთო წარმომავლობისათვის (ლინგვისტურ-ეტიმოლოგიური ანალიზი)

საქართველოს ამა თუ იმ კუთხის მონაცემები, ქართველური ენები (მეგრულ-ჭანური, სვანური, ქართული), წინაბერძნული, წინააზიური თუ მცირეაზიური რეალიები, დღევანდელი იბერიულ-კავკასიური სამყარო არაერთ ეთნოკულტურულ იდენტობას თუ კულტუროლოგიურ პარალელს ათვალსაჩინოებს, აღსანიშნავია ისიც, რომ უმწერლობო თუ სამწერლობო ენები, დიალექტები თუ კილოკავები (სხვადასხვა რაკურსით) ზოგჯერ თანაბრად საგულისხმო ჩვენებებს იძლევიან. ამ მხრივ ჩვენი ყურადღება მიიქცია ერთ-ერთმა ქართველურმა (იბერიულ-კავკასიურმა) ტერმინად ქცეულმა სიტყვაფორმამ, რომელიც ერთ-ერთ ქართველურ ენას შემოენახა. ასეთად გვესახება მეგრული ნაზმნარი სახელი სიტყვა-ტერმინი **კურალუა**. რას ნიშნავს იგი? როგორია მისი წარმოშობა და არქიტექტონიკა?

სამწუხაროდ, ამთავითვე უნდა ითქვას, რომ **კურალუა**, როგორც სიტყვა და სალექსიკონო ერთეული, არ ასახულა ი. ყიფშიძის [1], პ. ჭარაიას [2], გ. ელიავას [3], ო. ქავთაიასა [4] მეგრულ-ქართულ ლექსიკონებში, ასევე ბ. კილანავას „900 მეგრულ სიტყვაში“ [5]. რატომ გამორჩათ მკვლევარ-შემდგენელთ ეს ლექსემა? იმიტომ ზომ არა, რომ 1. „მეგრული ლექსიკონის“ შედგენისას ზემოთ დასახელებული მკვლევარ-ლექსიკოგრაფები „ქართულ ლექსიკონებს“ იყენებდნენ? (ქართულში კი ამ სიტყვის

ბადალი ტერმინი არ შემოგვენახა და ამიტომაც გამორჩათ?!), ან იმიტომ, რომ ეს ტერმინადქცეული სიტყვა მეგრულ ენა-მეტყველებაში დღეს იშვიათად ისმის?

ღირსსაცნობია, რომ **კურალუა**, როგორც მეგრული წარმოშობის სახელდება, გვხვდება ეთნოგრაფ ნ. რეხვიაშვილის სამეცნიერო ხასიათის სტატიის სტატიის – „ჯარობა საქართველოში“ [6]. მკვლევარს სამეგრელოში გავრცელებულ თამაშობათა შორის დასახელებული აქვს **მარულა**, რომელიც განმარტებულია **კურალუად**. მაგრამ მარულა ხომ ცხენტა ჭენებაა, დოღია და ამ სიტყვასთან არანაირ კავშირში არაა? ჩვენი ინფორმაციით (მეგრული ინფორმატორის ცნობით), მეგრულში **კურალუა** ახლაც „ხართან ბრძოლას“ ჰქვია. იგი ძველისძველი ესპანურ-ბასკური ადამიანის ხართან ბრძოლა-შერკინების, **კორიდას** ვარიანტია. მეგრულშივე **კურალუა** ფორმის გვერდით იხმარება **კურული**ც. ამ სიტყვაფორმას კარგად იცნობენ ქართველი ეთნოგრაფები: ვ. ბარდაველიძე [7, 200., 259] და სხვ. ჩვენი აზრით, **კურულისა და კორიდას** ძირი ერთი და იგივე ოდენობაა (**კურ**), **კურალუა** მეგრულში უპირო ზმნაა (მასდარია), **კურული** კი ნაზმნარი სახელი (მიმღეობა), **კურ // კურო** საერთო ნასახელარი ძირი კი იგივე ქართული **კურო** სიტყვაფორმაა (=კურო – დაუკოდავი, სანაშენე ხარი, შდრ. ქართული ენის მთის კილოებში გავრცელებული სიტყვაფორმები **კურატი // კურეტი**) –ულ საწარმოებელი ბოლოსართია [8, 202-203]. შდრ. ქართული ენის იმერული კილოს კუთვნილება **კურატანა (კურ-ატ-ან-ა „მსუქანი, მსხვილი“)** და **კურუტუნა (კურ-უტ-უნ-ა „დაბალი და მსხვილი“)**[9].

ამრიგად, **კურო** მეგრულ-ქართულ-სვანური საერთო ოდენობაა. სვანურად **კურ** ცალყვერა ხარს – ნახევრად ბუღას (თაობას რომ ვერ გაამრავლებს) ჰქვია. სვანები ახლაც არასაბუღე-არასანაშენე ხარს არგამრავლების მიზნით ცალ ყვერს ქვით დაუბეჭავენ. სხვაგვარი ახსნით, **კურო** ბუღა ხარია სვანურად, ხოლო ყვერებაჯეჯკილ, მაგრამ ცალყვერად დარჩენილ მოზვერს ჰქვია **ჯუხვაი – ყილ**. (ორივე განმარტება ეკუთვნის ას. ლიპარტელიანს) [10].

როგორც სპეციალისტები ფიქრობენ, სამეგრელოში გავრცელებული ძირძველი ხალხური სპორტული სანახაობა **კურული** ერთგვარი შეჯიბრებაა ბუღებთან, რაც უნდა ასახავდეს ხარის მოთვინიერებას, მის გახედვნას, თუნდაც იმ ბრძოლის მსგავსად, რომელსაც შუმერების გმირები გილგამეში და ენქიდუ გარეულ ხართან მოქმედებდნენ. ქართველური წარმართული სამყაროსეული ხარის კულტი მჭიდრო კავშირშია წინააზიასა და შუამდინარეთის ანალოგიურ კულტთან. გარდა ამისა, კურულის ტრადიციას უაღრესად ახლოა და მჭიდრო კონტაქტს ამჟღავნებს კრეტა-მიკენის კულტურულ ტრადიციებთანაც [7, 200]. ჩვენი მხრივ დავძენთ, რომ იმავდროულად ქართველური (სვანურ-მეგრულ-

ქართული) **კურულის** ტრადიცია დიდ პარალელს პოულობს ბასკურ-ესპანურ ძირძველ ტრადიციასთანაც, როგორც საერთო ძირით, ისე ტერმინთა იდენტურობის თვალსაზრისით.

მართლაც ღირსსაცნობი ფაქტია, რომ ესპანურ-ბასკური **კორიდასა** და **კურულის** საერთო ფუძე მცირეოდენად ფონეტიკურად სახეცვლილი **კორ // კურ** ძირია. **ო // უ** მონაცვლეობა სავსებით ბუნებრივია – ქართველური ენებისათვის, ძველადაც და ახლაც, ჩვეულებრივ დამახასიათებელია. **კორიდაში** –**იდა** ბოლოსართი კი იგივე ოდენობაა, რაც **კოლხიდა** სიტყვის –**იდა** ბერძნული წარმოშობის სუფიქსი და დაბოლოებაა.

და მაინც სადაური სიტყვაა **კურ // კორ**? საკუთრივ ქართველურ-ბასკურია თუ უცხოური, სხვა ენათა ოჯახის კუთვნილება?

სულხან-საბა ორბელიანის განმარტებით, **კურლ** გამოუყვერავე **ჯარია** [11]. ამ სიტყვას ძველი ლექსიკოგრაფი ნიკო ჩუბინაშვილიც მსგავსად განმარტავს [12], ხოლო დავით ჩუბინაშვილი მის რამდენიმე მნიშველობასაც (პირვანდელს და მეორეულს) ადასტურებს: **კურო** – დაუკოდავი ხარი, აშიკი, საყვარელი. იქვე ლექსიკოგრაფი **კურატ** ფორმის გვერდით **კურაკ** სიტყვასაც იმოწმებს ანალოგიური შინაარსით და დასძენს: საჯოგედ დაუკოდელ ახტასაც, აჯილლა ცხენსაც ჰქვიაო [13] (**კურაკ** და **კურატ // კურეტ** სიტყვაფორმებში **-ატ**, **-ეტ**, **-აკ** კნინობითი სიტყვასაწარმოებელი ბოლოსართებია. სვანურში, ისე როგორც ქართულში, კუროს გვერდით თურქული წარმომავლობის **ბუღაც** იხმარება (შდრ. ქართ. **ბულია** [=მოფერ. დაკოდელი ან დაუკოდავი ხარი მოფერებით], **ბულრაობს** [რქებით მიწას ჩხვერს]). ღირსსაცნობია, რომ სვანური ენის ლაშხურ კილოში კუროს ძირი და შინაარსიც შემონახულია **ნაკურინ** სიტყვაფორმის სახით, რაც ბუღად ნამყოფს, ნაბუღარს, ნაკუროვალს ნიშნავს [14, 159]. აქვე შევნიშნავთ, რომ

1. **კურ** ძირთან არაფერი აქვს ახალი ქართულის **კურდღელ** სიტყვას, რადგან იგი სულ სხვა ძირისაგან მომდინარეობს (კურდღელი <-ყურდღელი <- ყურგრძელი), 2. **კორი // კურ** ძირი „ხარის“, ბუღას“ მნიშვნელობით გვაქვს ოსურში –

არაიბერიულ-კავკასიურ ენაში (შდრ. ოს. kuxcag = ხარი, რომელიც კალოში შუაბოდთან პირველი აბია [15,377]). ასახსნელია, იგი ქართულიდან ოსურში შევიდა თუ ოსურში სულ სხვა ენიდან? ვარაუდობენ, რომ ამ სიტყვას კავშირი უნდა ჰქონდეს ნენცურ ენის ხარის აღმნიშვნელ **კურა** ფუძესთან [16, 600]. ეს დაკავშირება პრობლემატურია, ვფიქრობთ, ვარაუდი ვარაუდად რჩება. ასეა თუ ისე, საკუთრივ ქართველურ-კავკასიურია ან გაქართულებულია **კურ(ო)** სიტყვის ძირი ისტორიულად, ამჯერად ამას მნიშვნელობა არც აქვს, რადგანაც ერთი რამ და უმთავრესი ჩვენთვის აშკარაა: **კურულ-კორიდა** მჭიდრო

კავშირშია არქაული მსოფლიოს მცირეაზიულ-კავკასიურ ეთნოსამყაროსთან, როგორც ფუძით, ისე იდენტური რიტუალურ-სანახაობრივი თვალსაზრისით.

ღირსსაცნობია, რომ ხარებთან და ხარების ბრძოლა-წაკიდება ახლაც სპორტული სანახაობაა თურქეთში მცხოვრებ ჩვენებურ ქართველთათვის [17] (გასარკვევია ოლონდ, რას უწოდებენ ისინი ხალხური სპორტის ამ სახეს, საკუთრივ ძველქართული ტერმინი-სახელდება შემორჩათ თუ თურქულ სიტყვაფორმას იყენებენ?..). [მაგ., ნიგალის ხეობაში მეტად საინტერესო დღესასწაულია **კავკასორი**, რომელიც ტრადიციულად ტარდება ართვინიდან 8 კმ-ის დაშორებით, **ტრიალას მთაზე** ივნისის ბოლო კვირას. დღესასწაულის ძირითადი მომენტია **ბულების შეჯიბრი**, თუმცა ამ ბოლო დროს საზაფხულო სახალხო ზეიმს სპორტულ-სანახაობითი ღონისძიებები დაემატა...

აღსანიშნავია, რომ ანალოგიურ სპორტულ-სანახაობრივ ღონისძიებას – ხარების შებრძოლებას აჭარაში, „ბულების ჭედობა“ ჰქვია. ცნობილია, რომ კარგ მოჭედე ბუღად 8-10 წლის ასაკის ბუღები მიიჩნეოდა, რომელთაც შემდეგ ასუქებდნენ და კლავდნენ, რაც შეეხება ბუღების ჭედობის დროს, იგი აჭარაში გაზაფხულის დღესასწაულების ციკლს განეკუთვნებოდა და აპრილის პირველი კვირიდან (კერძოდ, პარასკევს) იწყებოდა. მეგრული კურული და აჭარული „ბუღების ჭედობა“ მკვეთრად განსხვავდება სვანური **უფლიშერისაგან** (სვანეთში ხართა შეჯიბრების წინ ხარებს არაყს ასმევდნენ, აღიზიანებდნენ სხვადასხვა საშუალებით, ხოლო შემდეგ ერთმანეთზე მიუშვებდნენ. გამარჯვებულ ხარს პატივი და ჯილდო არ აკლდა) [18,211-212].

შეიძლება დავასკვნათ: **კურული**, როგორც ტრადიციით, ისე ტერმინოლოგიურადაც, უძველესი ქართველური ტომებისათვის დამახასიათებელი ხალხური, სპორტული ხასიათის გართობაა. იგი ძველად გავრცელებული იყო წინა აზიასა და ხმელთაშუაზღვისპირეთის ხალხებში (ხეთები, შუმერები, ქალდეველები, კრეტა-მიკენისა და ძველი საბერძნეთის...). აღსანიშნავია, რომ ძველ რწმენა-წარმოდგენებში, გართობა – სანახაობებსა და რიტუალურ პროცესებში ხარების ორთაბრძოლა ან ადამიანის ხარებთან შერკინება ნაირგვარი სახესხვაობით ფართოდ იყო გავრცელებული, მან დღევანდლამდე მოაღწია საყოველთაოდ ცნობილი ე. წ. ესპანური კორიდის სახით, რაც, როგორც ვიცით, წარმოშობით ბასკური ისტორიული ყოფიდან იღებს სათავეს. ქართული ეთნოგრაფიული ყოფისთვისაც ხარების მონაწილეობით ხალხური სპორტული სანახაობები უკანასკნელ დრომდე შემოგვენახა (ვ. ბარდაველიძე, ვ. შამილაძე), რომლის აღსანიშნავად სპეციალურ ლიტერატურაში დამკვიდრდა მეგრულიდან შემოსული ტერმინადქცეული სიტყვა „კურული“.

დასასრულს, უნდა ითქვას, რომ ქართველ ეთნოგრაფთა მონაცემებით, ქართველურ ტომებში ხარებთან ბრძოლის, ან ხარების ბრძოლის, როგორც მაგიურ-რიტუალური ხასიათის სანახაობის სამგვარი სახეა ცნობილი:

1. ხარების შერკინება ერთმანეთთან (სვანეთი, აჭარა), 2. კაცის შერკინება ხართან და მისი დამორჩილება (სამეგრელო), 3. კაცის შერკინება ხართან და მისი მოკვლა სათანადო სპორტული ილეთების დაცვით (რაჭა).

ჩვენი მხრივ იმასაც დაუმატებთ, რომ სვანეთში (ასევე საქართველოს სხვა კუთხეშიც) ახლაც იციან ვერძების, მამლების ჩხუბი (წაჩხუბება): ჩხუბის წინ ვერძებს, მამლებს არაყს დაალევენებენ.. დავებნთ იმასაც, რომ ღომებთან (resp. კავკასიურ გარეულ ხარებთან) ვაჟთა თამაში შემორჩენილია ნართების ეპოსშიც.

ძველ საქართველოში, მესაქონლეობისა და მიწათმოქმედების თვლასაზრისით, ხარს დიდი როლი ენიჭებოდა; მაგ., ქვემო ქართლში, როგორც ცნობილია, ბუღას მოვლამოშენებას, უფრო შეძლებული მეურნეები მისდევდნენ („ვისაც ბევრი საქონელი ჰყავდა, ბუღაც იმას ჰყავდა“). ზოგ შემთხვევაში სამი-ოთხი კომლი ერთად შეისყიდდა საზიაროდ ბუღას და რიგრიგობით უვლიდნენ. საერთოდ კი მასიურად ყოფილა გავრცელებული ბუღის თხოვების წესი სოფლიდან სოფელში... [19, 55].

აღსანიშნავია, რომ თურქ. **ბულა** და **კურო** სიტყვათაგან საქართველოს სხვადასხვა კუთხეში ნაწარმოებია მეტსახელები: **ბულია** (იმერეთში – 1. ხარის მოსაფერებელი სახელი ზოგადად, 2. ხარის მეტსახელი. ჩვენი მასალ.), **ბულარა** მამაკაცის სახელი გურიაში. იგი ერქვა გურიის სახალხო გმირს **ბულარა მამალაძეს** – გურიის ხევ-ნაბელღაველი **ბულარა** თავის ორ თუ სამ ძმასთან ერთად უტევდა ადამიანთა მტაცებლებსა და ტყვეებით მოვაჭრეებს [20,171-177]. როგორც ჩანს, **ბულარა** ხალხის მიერ შერქმეული მეტსახელია. მისი ნამდვილი პიროვნული სახელწოდება საძიებელია, შდრ. ზმნა **ბულრაობს** (დიალ. იმერ. ბულრაავი) „ხარის რქებით ჩხვერა“); **კუროს**გან ნაწარმოებია ისეთი მეტსახელები, როგორიცაა: **კურია** (თიანეთში), **კურატა** (ქსნის ხეობაში), **კურეტი** (ხევსურეთში)[21] და სხვ.

ამ კუთხით ძიება, საფიქრებელია, კიდევ არაერთ ეთნოკულტურულ პლასტს, პარალელს და ტერმინს გვაპოვინებს ქართულ მითოლოგია-ფოლკლორში, ეთნოკავკასიურ-მცირეაზიულ თუ ევრო-აზიურ არეალში.

ლიტერატურა

1. ი. ყიფშიძე, Мингрельско-русский словарь. იხ. ი. ყიფშიძე, რჩეული თხზულებანი. კრებული გამოსაცემად მოამზადა, წინასიტყვაობა და შენიშვნები დაურთო პროფ. კ. დანელიამ, თბ., 1994
2. პ. ჭარაია, მეგრულ-ქართული ლექსიკონი, კრებული შეადგინა და გამოსაცემად მოამზადა დ. თვალთვაძემ, ზ. სარჯველაძის რედაქციით. თბ., 1997
3. გ. ელიავა, მეგრულ-ქართული ლექსიკონი (მასალები), პროფ. კ. დანელიას რედაქციით. თბ., 1997
4. ო. ქავთაია, მეგრულ-ქართული ლექსიკონი, თბ., 2002

5. ბ. კილანავა, 900 მეგრული სიტყვა (მასალები ლექსიკონისათვის), თბ., 1998 წ. ნ. რეხვიაშვილი, ჯარობა საქართველოში. თელო საზოგადოება (საიუბილეო კრებული), თბ., 1969
7. В.В. Бардавелидзе. Древнейшие религиозные верования и обрядовое графическое искусство грузинских племен. Тбилиси, 1957
8. ბ. ცხადაძე, -ატ სუფიქსი ქართულში, სმამ. 126, №1, 1987
9. ქ. დოწინიძე, ზემოიპერული ლექსიკონი, თბ., 1974
10. ა. ლიპარტელიანი, სვანურ-ქართული ლექსიკონი [ჩოლურული კილო], თბ., 1994
11. სულხან-საბა ორბელიანი, ქართული ლექსიკონი, თხზულებანი. ტ. IV. ავტოგრაფული ნუსხების მიხედვით გამოსაცემად მოამზადა ი. აბულაძემ, თბ., 1965
12. ნ. ჩუბინაშვილი, ქართული ლექსიკონი რუსული თარგმანითურთ, აღ. ღლონტის რედაქციითა და გამოკვლევით, თბ., 1961
13. დ. ჩუბინაშვილი, ქართულ-რუსული ლექსიკონი, მე-2 გამოცემა, აღდგენილი ოფსეტის წესით, სასტამბოდ მოამზადა და წინასიტყვაობა დაურთო ა. შანიძემ, თბ., 1984
14. ი. ქერქაძე, ცხოველების აღმნიშვნელი ლექსიკა ძველ ქართულში სხვა ქართველური ენების მონაცემებთან შედარებით, თბ., 1974
15. ნართები, ოსურიდან თარგმნა მერი ცხოვრებოვამ. გამომცემლობა „ირისტონი“, ცხინვალი, 1988
15. В. Абаев, Историко-этимологический словарь. I. М.-Л., 1958
16. ვ. შამილაძე, კორიდას ადრეული ფორმების ისტორიისათვის საქართველოში ეთნოგრაფიული მონაცემების შექმნე. სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობის კულტურისა და ყოფის საკითხები, თბ., 1973
17. ნართები (ოსური ხალხური ეპოსი) ოსურიდან თარგმნეს გ. ლეონიძემ, ვ. გორგაძემ, ს. ფაშალიშვილმა. სტალინირი, 1947
18. ს. ჭანტურიშვილი, ეთნოლოგია, თბ., 1993
19. თ. ცაგარეიშვილი, მესაქონლეობის ისტორიისათვის საქართველოში (ქვემო ქართლის ეთნოგრაფიული მონაცემების მიხედვით), თბ., 1987
20. მ. დუმბაძე, გურიის სახალხო გმირი ბულარა მამალაძე. ჟურნ. მნათობი, №11, 1957
21. აღ. ღლონტი, ქართველური საკუთარი სახელები (ანთროპონიმთა ლექსიკონი), თბ., 1986.

B. Tskhadadze

*To the common origin of one ethnocultural Georgian (Megrelian) and Bask-Spain term
(linguistic-etymological analysis)*

Summary

*In author's opinion Kartvelian (in particular Megrelian) term converted words **curalua**, **curuli**, and Bask-Spain word **corrida** have roots of common origin. It is comes from word **curo** (non-castrate bull, the bull-manufacturer) which is presented with negligible transformation: **cor** \| **cur**. It's possible to note, that varieties of Spain-Bask word **corrida** remains up to now in different parts of Georgia (Samegrelo, Svaneti), including "Turkish Georgia". It is ancient folk sport show which also has a closely connection with southwest asian, mesopotamian and creet-mikenian world.*

Б.А.Цхададзе

Об общности происхождения грузинского (мегрельского) и баскско-испанского этнокультурного терминов (лингвистическо-этимологический анализ)

Резюме

По мнению автора, мегрельско-грузинские термины «куралуа», «курули» и испанско-баскский термин «коррида» (представляющие собой спортивные древнейшие народные зрелища), обозначают «борьбу человека с быком». Проводя параллели с баскско-испанской древнейшей традицией, с точки зрения терминологической идентификации, он находит в них общий корень «кор» \| «кур», который встречается в картвельских языках (грузинском, сванском и мегрело-чанском) как самостоятельное понятие быка-производителя «куро», иначе говоря «буга».

ეკა
ცხადაძე

გრიგოლ რობაქიძის პასტორალი „ლამარა“ და ლამარა სახელის გენეზისი

იბერიულ-კავკასიური მითოსის გმირის ხოგაის მინდიას ამბავი ქართველ მწერალთა განსაკუთრებულ ყურადღებას იქცევდა. გენიალურმა ვაჟა-ფშაველამ პირველმა შექმნა ლიტერატურული ვერსია ხოგაის ძის შესახებ და „გველისმჭამელი“ უწოდა. ამიერიდან ქართული მითოსი ლიტერატორებს ახალ-ახალ სტიმულებს აძლევს. ბუნებასთან ადამიანის „ურთიერთობის მოწესრიგების იდეა“ იმდენად ხელშესახებად წარმოგვიდგინა ვაჟა-ფშაველამ, რომ მისი მეტკვიდრენი კვლავაც შეეცადნენ თავისებურად გაეაზრებინათ ეს მითიური სიუჟეტი.

როგორც ცნობილია, ვაჟას შთაგონებასა და მხატვრულ წარმოსახვას ქრისტიანობისწინა სარწმუნოების დანაწევრებით მდიდარი ზეპირსიტყვიერება კვებადა და აპოხიერებდა [1, 131]. სწორედ ახალი თემების შემოტანა და მთის წეს-ჩვეულებათა მითიური გარემოს ასახვა მიაჩნდა გრ. რობაქიძეს ვაჟა-ფშაველას უმთავრეს ღირსებად. მითიური სახეებით და მასთან დაკავშირებული ლექსიკით ვაჟამ გაამდიდრა ქართული ლიტერატურის თვალსაწიერი, მდიდარი და მრავალფეროვანი გახადა პოეტური გამონათქვამების საშუალებები.

თუ „გველისმჭამელს“ ბედი სწყალობდა ვაჟას პოეტურ ქმნილებათა შორის, სამაგიეროდ მას ბედი არ სწყალობდა ქართულ სალიტერატურო კრიტიკაში [2, 132]. ვაჟას „გველისმჭამელს“ კიტა აბაშიძის რჩევით გაეცნო გრიგოლ რობაქიძე: „ვიშოვე მისი წიგნი. წავიკითხე „გველის მჭამელი“. დავინახე შიგ გაყვანილი ერთი უნივერსალური იდეა (არა ის, რაც დღეს მასში ხედავენ). აფურთოვანდი. მომხიბლებლეს შაირებმა პირველქმნილი სიხალისით. განსაკუთრებით აღიბეჭდა ჩემში „დაუსრულებელი კენესა“ არა შესავალი და „კენესა ბოლოში, არამედ მოლანდება მითიური ქალისა, შუაგულში შაირისა თითქო უკავშიროდ შე-ტანილი“ [3, 92].

გრ. რობაქიძე ქმნის ახალ მითს მინდიას ცხოვრებაზე და არქმევს ამ ნაწარმოებს „ლამარას“. მწერალი გვიჩვენებს საბედისწერო ქალის – ლამარას სახეს. იგი წარმოგვიდგენს „მოლანდებას მითიური ქალისას, შუაგულში შაირისა“ რომ ჰქონია შეტანილი ვაჟას „გველისმჭამელში“. მწერალს ვაჟას შაირებშიც ხიბლავდა მითიური სახეება ქალისა, რომელიც თითქოს „ყველა მის (ე. ი. ვაჟას) ნაწერებს მეტნაკლებად მსჭვალავს:

„როცა კი შემობინდებდა,
კისკასი ისმის ალისა –
ამ მომხიბლავის, ცბიერის,
ტურფა, თმახშირის ქალისა“.

გრიგოლ რობაქიძემ მართლაც გვიჩვენა „ამ მომხიბლავის, ცბიერის, ტურფა, თმახშირის ქალის“ სახე, მინდია – მისნის ბედისწერად აქცია ის და დაარქვა „ლამარა“. მწერალმა პასტორალი „ლამარა“ სრულიად მოკლე ხანში შექმნა. სამმა გარემოებამ ძალუმად ააფორიაქა დიდი მწერალი: ვაჟა-ფშაველას მისტიკურმა „გველისმჭამელმა“, კ. მარჯანიშვილის უჩვეულო პიროვნებამ და 1924 წლის აჯანყების მწარე მარცხმა. 1924 წელს მანგლისში ისვენებდა ქართული თეატრის დასი კოტე მარჯანიშვილთან ერთად. გრ. რობაქიძეს მისთვის „გველისმჭამელი“ შეუთავაზებია თეატრში დასადგმელად. „რა იქნება შენ თვითონ გაშალო ეს მითიური გადმოცემა დრამად, ჰა?!“ – უთქვამს რეჟისორს მწერლისთვის. კოტე მარჯანიშვილის მიერ მოცემულმა იმპულსმა მწერალს თვენახევარში შეაქმნევინა „ლამარა“, რომელიც იქცა მის უმთავრეს ქართულენოვან მხატვრულ წარმატებად. იმ პერიოდში გრ. რობაქიძე ძალზე აფორიაქებული ყოფილა, რადგან მისთვის გაუნდვიათ ამბოხებისათვის მზადების ამბავი. ავი წინათგრძნობა

გამართლდა: „შესაძლოა, წამებულმა ქართველმა ისეთი სიმძაფრით გაიღვიძა ჩემში, რომ ქვეშეცნეულ მოვინდომე „ლამარა“ უმაღლვე მიმეხალა მტარვალთა მიმართ, ვითარ ტრაგიკული მარჯი დამარცხებულთა“ [4, 106], – წერს გრიგოლ რობაქიძე „ლამარას“ მოკლე ბიოგრაფიაში. დიახ, მას „ლამარას“ მოლკე ბიოგრაფიაც აქვს შექმნილი, რადგან ეს ნაწარმოები მორიგი „მარჯი“ როდი იყო, არამედ: „ლამარა“ მოვლენილია საქართველოს შუაგულითგან. მე როგორც ავტორი მხოლოდ-და-მხოლოდ „მომყვანი“ ვარ მისი. არავის გაუკვირდეს სათაური: „ბიოგრაფია“ – „ლამარა“ ჩემთვის პიროვნული არსია“ [4, 114].

მართალია, „ლამარას“ პასტორალი უწოდა ავტორმა, მაგრამ აქ მწყემსთა ცხოვრების იდილიაზე არაა ლაპარაკი, წამოჭრილი პრობლემები ზოგადსაკაცობრიო ხასიათისაა. ნაწარმოები ქართველ მთიელთა და სხვა კავკასიელ ხალხთა ურთიერთშუღლსა და სიყვარულზე, ძმობასა და მტრობაზეა აგებული. გარდა ამ ნაცნობი და ახლობელი თემისა, აქ თავისებურადაა ნაჩვენები ირეალურ სამყაროს ნაზიარები გმირის ცხოვრების, ცდუნების, გამოცდისა და განწმენდის თემაც. გმირი განიწმინდება თვითშეწირვით, „თავშეწირვა კი მისტერიის სტილად“ მიაჩნდა ყველაზე მისტერიული დრამის „ლამარას“ ავტორს.

შეუფარავი სიამაყით ლაპარაკობს გრ. რობაქიძე თავის პუბლიკაციებში, პირად წერილებში, საუბრებში „ლამარას“ შესახებ. იგი კვლავ და კვლავ უბრუნდება მას, განგვიმარტავს, განსჯის მის მთავარ გმირებს, ადარებს და უდარებს დაუსრულებლად. ეს გასაგებია, რადგან „ლამარა“ გრ. რობაქიძის უმთავრესი მხატვრული ტილოა. მანამდე მწერლის ლექციების პოპულარობა საქართველოს ფარგლებს არ გასცილებია, ფართო საზოგადოების ყურადღება შთამბეჭდავი მასშტაბით მას „ლამარამ“ მოუტანა, რუსთაველელთა თეატრში განხორციელებულმა. ამიერიდან გაგრცელდა მთელს საქართველოში და არა მარტო საქართველოში ქალის სახელი **ლამარა**. ისეთი პოპულარული გამხდარა ეს სახელი, რომ მას სადღე ცხენებს და რესტორანსაც კი დაარქვესო, – ამყად აცხადებს გრ. რობაქიძე და განაგრძობს: „საიდან მოვიდა ეს სახელი? მოვიგონოთ ერთი წარმართი ღმერთქალი, ცნობილი სახელით „ლაგამარ“ – გავისენოთ „ლამარია“ სახელი სვანთა ერთი პატარა სალოცავის. ქართველ ქალს არასოდეს რქმევია „ლამარა“ – დრამის განფენის შემდგომ ამოციალდნენ მრავალნი „ლამარანი“, ცქრიალა ცირანი [4, 113]. ემიგრანტი აჭარიდან ჰ. მ. ხინიკაძე-ქობულეთელი „ბედი ქართლისაში“ წერდა: „დღეს საქართველოს ყველა კუთხეში გაისმის სახელი „ლამარა“. ჩვენც, სირიაშიც, გვყავს „ლამარა“ ლერწამივით ტანისა, ქართველი ქალის სილამაზის თაიგული, ახალგაზრდა გოგონა ლამარა მხეიძე“ [5]. შუმერულ მითოლოგიაში ცნობილია **ლამარ-ი**, იგი ითვლებოდა ადამიანის თანამდევად, მის მფარველ ანგელოზად [6, 35]. მსოფლიო ხალხთა მითების ორტომიან ენციკლოპედიაშიც თითქოს იგივე სახელია ოდნავ სახეცვლილი: „**ლამა** (შუმერულში), **ლამასსუ** (აქადურში). მიაჩნდათ, რომ ყოველ ადამიანს ჰყავდა თავისი ლამა ან ლამასსუ“ [7, 36]. სვანეთის შემთხვევაშიც, თ. მიბჩუანის მიხედვით: „ლამარია სვანების ძველი რწმენითაც მფარველი ანგელოზი იყო და არა ღმერთი“ [8, 343] **ლამარია** სვანურშივე სახელია იესო ქრისტეს დედის მარიამისა. სვანეთშივე **ლამარია** ვაკე ადგილის სახელია ჩოლურის მთაზე, **ლამარია** ასევე ტოპონიმი სვანეთში („სვანეთის ქედზე ადგილის სახელია **მამისა და ფანავის მთა**, იგივე დედა მარიამი. [9, 174-175]. როგორც ჩანს, ლამარია სვანურში ნიშნავს „დედა მარიამისას, სამარიამოს, „სამარიობოს“.

გრ. რობაქიძის გმირი ქალი **ლამარაც** მინდია – მისნის თანამდევი სულია. თითქოს ლამარა სიტყვასთან მასალობრივ ახლოს დგას ხევსურულ-ფშაური **ლამადე** სთან, რაც ნისლს ნიშნავს [10]. ი. ჭყონიასეული **ლამადე** სიტყვაფორმას ა. შანიძე შეცდომად მიიჩნევს. მისი განმარტებით მართებული ფორმაა **ლემადე**, რაც ქარბუქიან ნისლს, თანაც ბნელს, ან, სხვაგვარად, მთაზე ქარისაგან გადმოწოლილ ნისლს აღნიშნავს [11], შდრ. შდრ. მოხეური **ლემანი** „ნისლის ფერი, ყომრალი (იქვე). ქართველურ ანთროპონიმიაში **ლემბ**

(მეტსახელია), *ლემარდი*, *ლემუია* (კოლხ.), *ლემინ* (სვან.) მამაკაცთა სახელებია, ხოლო *ლამრი*, *ლამრო* (ალერს.) *ლამარი*, *ლამარია*, *ლამარა* – ქალთა. მ. ხანგოშვილის ცნობით, „ლამარუა ქისტურად მთიელს ნიშნავს, ფრიად გავრცელებული იყო როგორც ჩეჩნებში, ისე ინგუშებში. ისინი „ლამარუა“ს“ უწოდებდნენ, საერთოდ, ქისტებს, რომლებიც ქართველების უშუალო მოსაზღვრეები იყვნენ“ [12,178]. ამრიგად, *ლამარუა* ქისტურად (ჩეჩნურ-ინგუშურად) მოსაზღვრე მთიელ ტომს აღნიშნავს. ასე რომ ამ სიტყვათა საწყისი მარცვლები თითქმის იდენტურია, ბოლოკიდური საკმაოდ განსხვავებული. ძნელია იმის თქმა, რამდენად მსგავსია ისინი, როგორც სემანტიკურად, ისე ფორმოზოგონტიკურად. და კიდევ ერთი რამ: რომელ მათგანს უჭერს მხარს გრიგოლ რობაქიძის ინტელექტუალური გონი? ქართულ-კავკასიურს თუ შუმერულს? ჩვენი ვარაუდით, ორივეს – მწერლის დასაყრდენი ამ შემთხვევაში წარმართი ქალის სახელი *ლაგამარ* სიტყვაგადა და ქართულ-სვანურ-ქისტურ-კავკასიური *ლამარია*, *ლამარუა* და მისთ. ვარიაციული სახელდებები. მწერალ-ინტელექტუალს ხომ სამყაროს მითოსური ცოდნა, მითიური გმირების შემოქმედებითად წარმოდგენა, და, საერთოდ, მსოფლიო მითოლოგიის ეროვნულ ქართულ მითოსთან შეჯერება სჩვეოდა [13,38].

ლიტერატურა

1. ა. არაბული, ვაჟა-ფშაველას პოეტურ სამყაროში, თბ., 1989
2. დ. ბენაშვილი, ვაჟა-ფშაველა, შემოქმედი და მოაზროვნე. მეორე გამოცემა, თბ., 1989
3. გრ. რობაქიძე, ვაჟას ენგადი. იხ. გრ. რობაქიძე, კრებული. კარლო ინასარიძის გამოცემა, მიუნხენი, 1984
4. გრ. რობაქიძე, *ლამარა*ს მოკლე ბიოგრაფია. იხ. გრ. რობაქიძე, კრებული. კარლო ინასარიძის გამოცემა. მიუნხენი, 1984
5. ჰ. მ. ხინიკაძე-ქობულეთელი, „ლამარა“. ჟურნ. „ბედი ქართლისა“, პარიზი, №21-25
6. ზ. კიკნაძე, შუამდინარული მითოლოგიის ლექსიკონი, თბ., 1984
7. Мифы народов мира, Энциклопедия, т. I. М., 1991
8. თ. მიჩუანი, დასავლეთ საქართველოს ქართველ მთიელთა ეთნოგენეზის, განსახლებისა და კულტურის ისტორიიდან, თბ., 1989
9. ა. ლიპარტელიანი, სვანურ-ქართული ლექსიკონი [ჩოლურული კილო], თბ., 1994
10. ქართულ-კილო-თქმათა სიტყვის კონა, შეადგინა ალ. ლლონტმა. I. თბ., 1974
11. ა. შანიძე, ქართული კილოები მთაში. მთის კილოთა ლექსიკონი. იხ. ა. შანიძე, თხზულებანი თორმეტ ტომად, ტ. I. თბ., 1984
12. მ. ხანგოშვილი, ვაინახი პერსონაჟები ქართულ მწერლობაში, თბ., 2007
13. ე. ცხადაძე, წარმართული ღვთაება სადღასა და მზის საგალობელი გრიგოლ რობაქიძის „ლონდაში“. იხ. შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტის კრებ.: სახელოვნებო მეცნიერებათა ძიებანი №2 (35), 2008

E.Tskhadadze

Pastoral 'Lamara' by Grigol Robakidze and the genesis of name Lamara

Summary

Lamar is a first name created by author, Grigol Robakidze, in an identically named drama. The name has spread through whole Georgia after the drama was staged at Kote Marjanishvili's Theatre. The origin of woman's name Lamara has roots not only from shumeric pagen woman's name – Lagamar, but also corresponds to svanetian-caucasian background.

E.Цхададзе

Пасторал «Ламара» Г. Робакидзе и генезиса имени Ламара

Резюме

Ламара как собственное имя берет свое начало от заголовки драмы Г.Робакидзе. Она имела сказочный театральный успех. Как известно, Ламасу// Ламари звали в мофологии древнего двуречья ангела-покровителя. Ламари // Ламара было известно в сванском богослужении. Раньше его никогда не использовали как собственное имя.

წარსული მომავალს ემსახურება

მამუკა შელეგია

სტუ

ყოველი ერის მწერლობას თავისი მყარი ტრადიცია აქვს, თავისი განსაკუთრებული, გამორჩეული, დამახასიათებელი ნიშანი. ნიკოლოზ ბერდიაევი თვლიდა, რომ რუსული ლიტერატურისათვის ასეთი გამორჩეული ნიშანი პროფეტულობა იყო. რა თქმა უნდა, ეს იმას არ ნიშნავს, რომ სხვა ხალხების ლიტერატურაში არ შეხვდებით მწერლებს პროფეტულობის ნიშნით აღბეჭდილს. ნიმუშის მოსაძებნად რაღა შორს წავიდეთ. ჩვენი მიხეილ ჯავახიშვილის შემოქმედება განა წინასწარმეტყველური არ არის? მან არ იწინასწარმეტყველა კვაჭების, ჯაყოების, დამპატიუების მომრავლება-გაბატონება?

აკაკი ბაქრაძის ამ აზრს პროფეტულობის შესახებ, ქართულ ლიტერატურაში ამაგრებს გალაკტიონის, გრ. რობაქიძის, კ. გამსახურდიას და სხვათა შემოქმედება. თუნდაც კ. გამსახურდიას ნოველლა “ტაბუ”, სადაც აღწერილია - წითურმა ეშმამ, რომელიც სიმბოლიზებულია წითური ეშმაკისა და ქალაბიჭა აკუმის, ხვარამზეს მიერ შობილი მორიელით, ჯერ ერთურთს მიუსია მარგალები (ქართველები - მ.შ.) და აფსუები, ხოლო შემდეგ თავის მიერ შობილ მორიელს დააგესლინა და ამოაწყვეტინა. განა ეს არ არის კონკრეტული წინასწარმეტყველება?” (ზ. გამსახურდია).

ჯერ კიდევ 1917 წელს, ბოლშევიკების შესახებ გერონტი ქიქოძე წერდა: “სწორხაზიანი რევოლუციური ლოგიკა დაღუპავს ამ ხალხს, როგორც ერთ დროს ფრანგი იაკობინელები დაჰღუპა. მათვე, აშკარად გამოთქმული სურვილის წინააღმდეგ, ძალმომრეობა მათი იარაღიც იქნება და ბედისწერაც. ისინი ოცნებობენ მთელი კაცობრიობის გაბედნიერებისათვის, მაგრამ რუსეთის უკულტურობა მძიმე ტვირთივით დააწვება და შეაჩერებს მათ აღმაფრენას”.

გავიხსენოთ გრ. რობაქიძის რომანის “ჩაკლული სულის” ავტორისეული ბოლოსიტყვა: “ეს წიგნი, რომელსაც ტყუილად როდი ეწოდება “ჩაკლული სული”, ცდილობს მხატვრულად წარმოაჩინოს ბოლშევიზმის ქვესკნელის

გამსრწნელი ძალა მის ატმოსფერულ ზემოქმედებაში. წიგნი 1932 წლის მიწურულს დაიწერა. რაც ამასობაში მოხდა, ადასტურებს იმ შეხედულებას, რომელიც საფუძვლად უდევს ნაწარმოებს. გავიხსენოთ მოსკოვის შემზარავი პროცესები, რომელთა ბნელი წანამძღვრები, ვგონებ წინასწარმეტყველურად გადმოვეცი ბერზინის სახეში”.

პროფეტულობის თვალსაზრისით საინტერესოა 20-იანი წლების ერთი ნაკლებადცნობილი ნაწარმოებიც. საუბარია დავით კასრაძის “იუდაზე”. ეს ხუთმოქმედებიანი მისტერია განმტკიცებულია სათანადო “დრო-ჟამული” ამბებით (მოქმედება იუდეაში მიმდინარეობს). თუმცა ქრონოტოპის აღნიშვნისას (“მოქმედების დრო განუსაზღვრელი ქრისტიანობის ერას დასაწყისიდან”), მწერალი თავიდანვე მიგვანიშნებს, მოთხრობილი ამბავი მითოლოგიზებულია, ე.ი. გადატანილია ერთი შეზღუდული პერიოდის ჩარჩოებიდან, რომ იქცეს ზედროულად, კონკრეტულ დროსა და ადგილზე მიუჯაჭველად.

მწერალმა ქრისტეს სახარებისეული მისტერია კონკრეტული ეპოქის, ეროვნული ტრაგედიის (1921 წლის თებერვალი) გადმოსაცემად გამოიყენა. დ. კასრაძის ამ ნაწარმოებში იუდა დალატობს მოძღვარს, მეტიც, ბარაბას დახმარებით ქვეყანას ეპატრონება, იესოს ჯვარს აცვამს და თვითონვე ჰკლავს. ავტორისეული ქვეტექსტი აქ ძალზედ გამჭირვალეა. იუდამ ძველი სამყარო დაანგრია, ბრბო “ღმერთის სიკვდილში” დაარწმუნა (“ყველაფერი ნებადართულია”) და “ახალი ქვეყნის” აშენებას აპირებს.

მართალია, იუდამ საწადელს მიაღწია - ბრბო ღმერთის სიკვდილში დააჯერა, მაგრამ იგივე ბრბო კერპის გარეშე დიდხანს ვერ გაძლებს, აუცილებელია ახალი კერპის შექმნა. ამას შეძლებს ის, ვინც ახალი ღმერთის დამაჯერებელ მითოსს შექმნის.

გრ. რობაქიძემ, თავის ერთ-ერთ ინტერვიუში რუსეთის რევოლუციის შესახებ რომ საუბრობდა, აღნიშნა: “თებერვლის რევოლუცია გამოვიდა დღენაკლული, ვინაიდან კერენსკებმა ვერ შესძლეს “მეფის მითოსი” შეენაცვლებინათ სხვა მითოსით, ახლით (1913 წელს შეხვდი კერენსკის, გაავფრთხილე სწორედ “მეფის” საკითხში). დამარცხდა “უსისხლო” თებერვალი, გაიმარჯვა “სისხლიანმა” ოქტომბერმა. გაიმარჯვა, რადგან ლენინმა წამოაყენა დამხობილი “მეფის მითოსის” ალაგას სხვა მითოსი, მართალია, ყალბი, მაგრამ მაინც “მითოსი” და მითოსი გარდატეხისას არა თუ მნიშვნელოვანი, გადამწყვეტია”.

ვრ. რობაქიძის ამ მოსაზრებას ამტკიცებს მეოცე საუკუნის ისტორია. გასაკვირი არც არის, რომ მითის თეორიის ირგვლივ სწორედ ჩვენს საუკუნეში შეიქმნა ეშმაკთა ნამდვილი როკვა. მითის ქმნადობის ნიშნით მოვიდნენ ხელისუფლებაში მუსოლინი და ჰიტლერი. ამ მოსაზრების ავტორი მ. ლიფშიცი, გასაგები მიზეზის გამო, არაფერს ამბობს იმის შესახებ, რომ ლენინიცა და სტალინიც ხელისუფლებაში ამავე ნიშნით მოვიდნენ.

დ. კასრადის მისტერიაში იუდა ბრბოს თვითონ სთავაზობს ახალ ღმერთს, რომლის სახებაც ვითომც ეს უგუნური, დამონებულ-დაბეჩავებული მასა უნდა იყოს.

ახლადმოვლენილი “ქურუმი” ხალხს “თანასწორობის” საფუძველზე, სულ სხვა, ახალი სამეფოს შექმნისკენ მოუწოდებს. ამისთვის კი “მოდღარის” აზრით, აუცილებელია ძველის ძირფესვიანად ამოძირკვა.

დ. კასრადის ეს მისტერია მარტოოდენ ეროვნული კატასტროფის (1921 წ. თებერვალი) გამოძახილი როდია, იგი მომავალ ტრაგედიათა წინათგონობასაც იწვევს. სწორედ ამაზე მიგვანიშნებს ნაწარმოების უკანასკნელი სიტყვები: “გარდაიცვალა! მოკვდა! აღსრულდა!” იუდას მიერ გაბრეყებული ბრბოს ამ რეპლიკით მთავრდება მისტერია. ცნობილია, რეპლიკა დრამატული დიალოგის ელემენტია, პერსონაჟის საპასუხო ფრაზა. აქტის ან პიესის ბოლოს რეპლიკას აგრეთვე ეკისრება ან მოქმედების მსვლელობის შეჯამება, ან მოქმედების შემდგომი განვითარების მონიშვნა. თუ გავითვალისწინებთ იმას, რომ XIX ს. დასასრულისა და XX ს. დასაწყისის ფსიქოლოგიურ, სიმბოლისტურ იმპრესიონისტულ დრამატურგიაში გაიზარდა რეპლიკის, როგორც ფსიქოლოგიური იმპულსეს როლი და სათანადოდ დაიხვეწა მისი აზრობრივი და სტილისტიკური მხარე, მაშინ ნათელი გახდება ის აზრობრივი და სიმბოლური დატვირთვა, რომელიც ავტორმა მისტერიის უკანასკნელ სიტყვებს დააკისრა. არავითარი განსჯა, სამომავლო გზების ძიება, ეს მერე იქნება, როდესაც კიდევ უფრო განმტკიცდება მწერლის ვარაუდი. მაშინ, როცა უფრო ნათლად გამოიკვეთება “ახალი ქვეყნის” კონტურები და ახალ ხელისუფალთა მიზნები და ამოცანები, კერძოდ, რომანში “კეთრი” (1928 წ.). სათქმელის უკეთ გამოსაკვეთად ერთი რამ უნდა აღვნიშნოთ. ამ რომანის ორი გამოცემა არსებობს (1928 და 1965 წწ.). სხვაობა მათ შორის თითქოს დიდი არ არის, მეორე გამოცემაში ძირითადი პათოსი შენარჩუნებულია, მაგრამ დაკვირვებული მკითხველისათვის თვალში საცემია ზოგიერთი პრინციპული ხასიათის “შესწორება”. ამის მიზეზი ნათელია, ეს

არის საბჭოური კონიუნქტურით გამოწვეული “შესწორებები”. ის, რაც 1928 წელს ჯერ კიდევ შეიძლებოდა, 1965 წელს არ უნდა გაპარულიყო. უპირველეს ყოვლისა, აქ ნიცშეს ხსენებაც არაა და მისი ნააზრევის კვალი მაქსიმალურად არის შემცირებული. უნდა ითქვას, რომ ეს “შეკრეჭვა” ხშირად მექანიკურია, პირდაპირ არის ამოღებული ცალკეული ფრაზები და წინადადებები, ამიტომაც კონკრეტული ეპიზოდის მოტივირება ნაკლებდამაჯერებელია, იკარგება თავდაპირველი ეფექტი და სიზუსტე. მაგალითად, რომანის იმ ეპიზოდში, სადაც არჩილ ორბელი ოცნებობს იმ გზებსა და საშუალებებზე, რომლითაც სურს მიზანს მიაღწიოს, ერთგან ამბობს: “მსურდა ზეკაცი კვერთხით მწვერვალები გადამელახა”. მეორე გამოცემაში სიტყვა “ზეკაცი” ამოღებულია და ის “შემოქმედით” არის შეცვლილი. დაიკარგა მთავარი, პრინციპული. აქ უკვე ზეკაცობის, ძლიერი “მეს” სურვილი აღარ ჩანს. სხვაგან, პირველ გამოცემაში წერია: “გადატრიალება ხდება მეცნიერებაში: ძველდება ნიუტონი, არქიმედი... ბუდდა, ქრისტე, მაჰმადი და თვით მარქს-ენგელსი. ესლა მათი სახელები ლეგიონია... არჩილის მონოლოგიდან მეორე გამოცემაში ეს წინადადება მთლიანად ამოღებულია. ნათელია, აქ სტილურ-ფრაზეოლოგიურ დახვეწა-შესწორებასთან არა გვაქვს საქმე, რადგან ამოღებულია საკვანძო სახის ისეთი წინადადებები, რომელიც პერსონაჟის რწმენის, მისი სულის გასაღებს წარმოადგენს და რომელიც გმირის მიზანდასახულობას და სამოქმედო გზას წარმოაჩენს. “კეთრის” მეორე გამოცემიდან აგრეთვე ამოღებულია საოცრად წინასწარმეტყველური სიტყვები: “ამაოა ოცნება ქვეყნის გარდაქმნაზე. სოციალიზმი საეჭვოა, მოვა დრო და ისიც გაფუქსავატდება და ისეთივე შემზარავი შეიქნება, როგორც ინკვიზიცია, როგორიც ყოველგვარი ცდა შრომის რესპუბლიკების დასამყარებლად თანასწორობისა და ძმობის საფუძველზე”.

ოციან წლებში დაწერილი ეს წინასწარმეტყველური სიტყვები დღეს უფრო საცნაურია, ვიდრე ოდესმე და საოცრად ამართლებს აკაკი წერეთლის აფორისტულ გამონათქვამს: “ნამდვილი მწერალი მოკარნახეა ხალხის გრძნობა-გონებისა და ზოგჯერ წინასწარმეტყველიც”.

Мамука Шелегия

Прошлое служит будущему

Статья содержит конкретную цель и касается аспекта грузинской литературы 20-х годов прошлого столетия (на это обратил внимание критик Акакий Бакрадзе), в которой поднимается вопрос новой функции грузинской литературы - природы предвидения. В данной статье, на примере произведений Гр. Робакидзе и Д. Касрадзе, автор попытался выявить этот аспект.

Mamuka Shelegia

The Past serves to the Future

The article has a very concrete aim and it concerns some aspects of modern Georgian literature. Akaki Bakhradze put in the forefront the new function of the 20-th century literature -its prophetic nature. R. Kasradze's, Gr. Robackidze's works contain some interesting and stunning prophecies. There are analyzed the writer's works: "Juda" and "The leprosy".

სრული პროფესორი
ივ. ჯაგოდნიშვილი

თანამედროვე ქართული მეცნიერული ფუნქციური სტილის ზოგიერთი ტენდენციის შესახებ

მეცნიერება, საზოგადოდ, როგორც გონებრივ-აზროვნებითი მოღვაწეობის სფერო, თავისი არსითა და დანიშნულებით გამორჩეულად ზეეროვნულია და არასოდეს შემოუზღუდავს თავი რაიმეგვარი სივრცული და დროითი პარამეტრებით. მეცნიერული აზრის სვლა-გავრცელების წინაშე უძლური აღმოჩენილია უკიდურესად ტენდენციური და იდეოლოგიური მარწუხებით გამორჩეული ისეთი ავტორიტარული რეჟიმებიც კი, როგორც კომუნისტური იდეოლოგიით გაჯერებული საბჭოური სივრცე და სინამდვილე იყო. მეცნიერების სფეროში (განსაკუთრებით ჰუმანიტარულში) "რკინის ფარდის" ჩამოფარებისა და ორგვარი (საბჭოული და ბურჟუაზიული) მეცნიერების დაჟინებული მტკიცება-დამკვიდრების მცდელობას, როგორც ცნობილია, უფრო ფორმალური შედეგები მოქონდა. ე.წ. ბურჟუაზიული მეცნიერული სკოლებისა თუ მიმდინარეობების, თეორიების შინაარსი მეცნიერული კვლევების პრაქტიკაში მათი იდეოლოგიური კრიტიკის ფორმით მაინც მკვიდრდებოდა, მაინც ცნობილი ხდებოდა. ამას გარდა, ფეხმოკიდებული იყო უცხოური მეცნიერული კონცეფციების სახელდაუდებლად, ქართული საკვლევი მასალისადმი მისადაგების ტენდენციაც და დასკვნებში სავარაუდოს, შესაძლებლის ფორმით წარმოდგენის მცდელობები. მართალია, ზოგიერთი მკვლევარი "ბურჟუაზიული მეცნიერული აზრის" ტაბუირების მოთხოვნებს თავის სასარგებლოდ იყენებდა, პროფესიულ ეთიკას ივიწყებდა და ლამის იჩემებდა საბჭოური სივრცისათვის უცნობი მეცნიერული აზრის ავტორობას, მაგრამ ხშირად ამაზედაც კი ხუჭავდნენ თვალს, რადგან ახალი მეცნიერული აზრის შემოტანის ფაქტი იყო მთავარი.

საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ ჰუმანიტარული მეცნიერება არა მარტო გათავისუფლდა კომუნისტური იდეოლოგიური ზეწოლისაგან, არამედ განსაკუთრებული ინტენსიურობით დაეწაფა ევროპული მეცნიერული სამყაროს ტრადიციებსა და მონაპოვრებს, იმ სივრცის ინტელექტუალურ რაგვარობას, რომელსაც XX საუკუნის 20-იანი წლებიდან მოყოლებული მთელი 70 წლით ძალით მოწყვიტეს.

ქართული ჰუმანიტარული მეცნიერების ბუნებრივ ცივრცეში დაბრუნების პროცესი “მტკივნეული” არ აღმოჩნდა, თუმცა თავისებური არასასურველი ტენდენციების თავჩენა მაინც დაფიქსირდა. ამთავითვე უნდა ითქვას, რომ ეს ტენდენციები უმეტესად ევრო-ამერიკული მეცნიერული აზრის აღქმა-გათავისების ტექნიკურ მხარეზე სამეცნიერო ნაშრომის სტრუქტურირების წესებსა და ენობრივ (ლექსიკურ, მორფოლოგიურ, სინტაქსურ) მოვლენებზე აისახა.

სამეცნიერო ნაშრომის სტრუქტურირებაში სიახლედ წარმოსდგა მეცნიერული ტექსტისათვის ისეთი სავალდებულო სტრუქტურული ელემენტების სავალდებულობა, როგორცაა მაგალითად, “ლიტერატურის მიმოხილვა”, “შედეგები და მათი განსჯა”, “რეზიუმე” არა მხოლოდ უცხოურ ენებზე, არამედ იმ ენაზედაც, რომელზედაც შესრულებულია სამეცნიერო ნაშრომი. ამას გარდა, სავალდებულო გახდა ნაშრომში გამოყენებული უცხო სიტყვებისა და ტერმინების ამხსნელი ლექსიკონების დართვა²⁰ და ა.შ. თუ ამ მეცნიერულ ტრადიციათა გათავისება თუნდაც მიბაძვით იოლად მოსაგვარებელია და საამისო ტენდენციებიც უკვე აშკარად გამოიკვეთა, უფრო რთულია ვითარება ენობრივ სფეროში, რადგან მიმბაძველობამ აშკარად არასასურველი ენობრივი მოვლენები გამოიწვია. მათგან ამჯერად ზოგიერთზე გავამახვილებთ ყურადღებას.

1. უცხოენოვანი ლექსიკისა და ფრაზეოლოგიზმების მოძალება და მეცნიერული ფუნქციური სტილის მოთხოვნებთან მიმართების საკითხები.

მეცნიერული ენა, საერთოდ, ლექსიკა-ფრაზეოლოგიითაც არის გამორჩეული. აქ თვალშისაცემია არამშობლიური სიტყვები და გამოთქმები და ეს მოვლენა კანონზომიერად ითვლება, განსაკუთრებით იმ ვითარებაში, როცა რამე მოვლენა თავისი აღმნიშვნელი სიტყვით შემოდის უცხოურიდან. იმის მიხედვით, თუ რამდენად ზუსტად გამოხატავს უცხოენოვანი სიტყვა მოვლენას, ეს სიტყვა საყოველთაოდ გაზიარებული აღმოჩნდება ხოლმე და არაიშვიათად სპეციალური მეცნიერული ტერმინის სტატუსით მკვიდრდება. ასეთი – ტერმინებად ქცეული სიტყვების კონკრეტული ნმიშვნელობის (თავდაპირველი სემანტიკის) და მეცნიერული მოვლენის აღნიშვნით შექმნილი მნიშვნელობის (ტერმინოლოგიური შინაარსის) ცოდნაც სავალდებულო ხდება და ტერმინოლოგიურ ლექსიკონებშიც შეიტანება. ჯერ კიდევ ანტიკურ ეპოქაში შექმნილი ათეულობით და ასეულობით ტერმინიც ხომ ასე დამკვიდრდა მეცნიერების ენაში, რომელთა უცოდნელად დღეს საერთოდ წარმოუდგენელია კვლევა, წერა და გაგებინება. თუმცა ისიც კარგად არის ცნობილი, რომ ტერმინების შემოდება-დამკვიდრებაში ვერასოდეს ხერხდებოდა საყოველთაო შეთანხმება ერთ რომელიმე ტერმინზე და ეს ვითარება ე.წ. ტერმინოლოგიურ სინონიმიაშიც აისახა. ტერმინოლოგიური სინონიმია რეალობისათვის თვალის გასწორებაა და არა გამართლებული ენობრივი მოვლენა.

²⁰ თ. ჯაგოდნიშვილი, ივ. ჯაგოდნიშვილი, მ. ვარდიაშვილი, აკადემიურო წერა, გამომცემლობა, “უნივერსალი”, თბილისი, 2008.

არც ისეთი შემთხვევებია იშვიათი, როცა უცხოური წარმომავლობის ტერმინი ხელალებით გადმოუღიათ და დაუმკვირვებიათ, მაგრამ ფეხმოკიდების მიუხედავად ამ უცხო სიტყვას ტერმინის ფუნქცია ვეღარ შეუსრულებია.

თანამედროვე დონეზე ქართულ მეცნიერულ ენაში სწორედ ასეთი – ტერმინოლოგიური ფუნქციით შემოაქვთ უამრავი უცხოური სიტყვა. თითქოს ამაში საგანგაშო არაფერია. თითქოს დრო გაატარებს მათ თავის უმკაცრეს ენობრივ ფილტრში და სასიცოცხლოდ აუცილებელს პირუთვნელად გამოარჩევს. ეს, ბუნებრივია, ასეც მოხდება, თუმცა მოხდება გარკვეული (საამისოდ აუცილებელი) დროის შემდეგ. მაგრამ რა ვუყოთ დღევანდელობას.

დღეს მეცნიერების სამყაროში სიტყვებისათვის ტერმინის ფუნქციის დაკისრება საერთო შეთანხმების გარეშე ხდება. ამ თვალსაზრისით არც არანაირი კოორდინაციის კვალი ჩანს, არც მეცნიერული სკოლების, კონცეფციების, მიმდინარეობების წარმომადგენელთა მიერ ერთმანეთისათვის ანგარიშგაწევის არანაირი ნიშანი. მაგალითისათვის კომუნიკაციისტიკაც იკმარებდა, სადაც ერთი და იმავე ენობრივ-კომუნიკაციური ცნებების აღსანიშნავად იმდენად სხვადასხვანაირი ტერმინები გამოიყენება, რომ მათი სპეციალური შესწავლის გარეშე მეცნიერული ტექსტის გაგება შეუძლებელი ხდება.

ამ თავისთავად, ობიექტურად არასასურველ ტენდენციას კიდევ უფრო ამძიმებს ზოგიერთი (განსაკუთრებით ახალგაზრდა) მკვლევრის უცხოური მეცნიერული კონცეფციებისა და ტერმინებით თავმოწონების სურვილი (რაც ასევე ტენდენციად არის ქცეული). ამის გამო ხშირად ფრაზა, გამონათქვამი უფრო რებუსს ემსგავსება. ეთიკური თვალსაზრისით ავტორთა მიუთითებლად ორიოდე მაგალითს წარმოვადგენთ.

ერთ მკვლევართან ასეთ ფრაზას ვხვდებით: “. . . მისთვის დამახასიათებელია ასევე ენობრივი და სტილისტური მრავალფეროვნების პრეზენტირება.” ეს ავტორი სხვაგან ასეთ რამესაც წერს: “როცა შემოქმედებითი სამყარო რეალობისგან მსგავს ერთგანზომილებიან მოდელს სახავს, იგი აფერხებს რეციპიენტის ბუნებრივ მოთხოვნას შემოქმედებისაგან – აღმქმელის, მიმღების საკუთარ პერცეპციას”.

ლამის ჩვეულებრივ მოვლენად იქცეს ასეთი ფრაზაც: “ფორმა მოძრაობით ახალ ფორმაში ჰიპოსტასირდება”. ასეთი მაგალითები თანამედროვე ქართულ სამეცნიერო ენაში უამრავია.

თავს იჩენს ისეთი შემთხვევებიც, როცა რომელიმე სიტყვა კონკრეტულ ენაში წარმატებით ასრულებს ტერმინის ფუნქციას, მაგრამ დედნისეული მნიშვნელობით ქართულ ენობრივ სამყაროში შემოტანილი ვითარებას ადეკვატურად ვეღარ ასახავს. მაგალითისათვის ერთ, დღეს ძალიან გავრცელებულ ტერმინზე შევაჩერებთ ყურადღებას. ესაა “პრეზენტაცია”. ამ სიტყვით ამჟამად ჩვენში გამოხატავენ საზოგადოებისათვის რაიმეს პირველად ჩვენებას, გაცნობას ამ საზოგადოების ღირებულებათა სისტემურ იერარქიაში თავად ამ საზოგადოების მიერ აღიარებისა და ადგილის მიჩენის მიზნით, კონკრეტულ ღირებულებად აღიარების საფუძველზე. ძირეული მნიშვნელობა ამ სიტყვისა დედნისეულ ენაზე არის ძღვენი, საჩუქარი, ხოლო აქედან ნაწარმოები პრეზენტაცია პროცესს გამოხატავს - “ჩუქების”, “ძღვნის” (ძღვნის შეთავაზების) პროცესის ასახავად გამოიყენება.

ეს ძღვენი, ჩვეულებრივ, უპირატესად ინდივიდუალური ან ჯგუფური შემოქმედების, ინტელექტუალური შრომის ნაყოფია. ეს ნაყოფი ავტორის (ავტორთა) რწმენით საზოგადოების ღირებულებათა სისტემის შესაფერისი ღირებულებითი ელემენტია, ამ სისტემის ინტელექტუალური გამდიდრების კონკრეტული ელემენტი.

რაიმე ახალი, კონკრეტული ღირებულებითი ელემენტის საზოგადოებისათვის მიძღვნის ამ ცნებით (პრეზენტაცია) გამოხატვა ავტორის მიერ მის ღირებულებაში დაჯერებულობას და აღიარების რწმენის შინაარსს შეიცავს. ვტორი ჩუქნის საზოგადოებას რაიმეს, რაც თავისთავად ღირებულია, საჭიროა და საზოგადოებისგან მისი მიღება-არმიღების ეჭვი თითქმის გამორიცხულია. ამ გამორიცხვის საფუძველი თავად საზოგადოების სულიერ ღირებულებათა რაგვარობაა. ეს ისეთი საზოგადოებისათვის არის ბუნებრივი, რომლის ღირებულებათა სივრცობრივი მაჩვენებელი მუდმივ შევსებადობა-ფორმირების ეტაპზეა. ასეთი იყო ის საზოგადოებრივ-ღირებულებითი სივრცე, რომელმაც შვა ეს ცნება – ტერმინი, ანუ ამერიკული სივრცე, ამერიკული საზოგადოებრივ ღირებულებითი სისტემა.

ამ სივრცის გამორჩეულობას, როგორც ცნობილია, ის გარემოება განსაზღვრავდა, რომ მისი შინაარსი ისტორიული, ევოლუციური გზით კი არ იქმნებოდა, არამედ სხვადასხვა ეთნოსის ნაშიერთა ინდივიდუალური ინტელექტების წვლილით. ეს ის გამონაკლისი სივრცე იყო, რომლის მთლიანი ღირებულებათა სისტემა ნაკლები იყო ინდივიდუალური ინტელექტების პოტენციალზე. ინდივიდუალური გონებრივ-ინტელექტუალური შრომის ნაყოფი ასეთი საზოგადოებრივი სივრცისათვის სწორედაც რომ ძღვენი, საჩუქარი იყო, ხოლო პროცესი (“პრეზენტაცია”) სწორედაც ჩუქებას წარმოადგენდა.

ქართული სინამდვილე “პრეზენტაციას” ამ გაგებით, ცხადია, ვერ იგუებს, რადგან ქართული საზოგადოებრივი ღირებულებრივი შინაარსი და სისტემა ისტორიულად, ევოლუციურად ყალიბდებოდა. ინდივიდისათვის იგი უკვე გასრულებულია, გაჯერებული და ახალ ნაყოფს, ძღვენს ასრე რიგად, იოლად არ უღებს კარს, შერჩევა უმკაცრესია და ადგილის მიჩენა - ძნელი. ამ შერჩევის სირთულე ქართველი კაცის ცნობიერებაში საკუთარი ინტელექტუალური შრომის ნაყოფი, რაღაც თავისთავად დიადისათვის შესაწირავის მიტანად განიცდება. ამიტომ იგი არ აღიქმება საზოგადოებისათვის პრეტენზიულად საჩუქრის კეთებად. იგი მორიდებული შესაწირია, რასაც წინ აქვს მთავარი – შესაწირის შეწირვა. სხვათა შორის ეს შინაარსი კარგად ჩანს აღმოსავლეთ საქართველოს მთიანეთში ხევისბერების ე.წ. დამწყალობების ტექსტებში, სადაც სამსხვერპლოს დაკვლისას ხევისბერი ღვთაებას შესაწირის (სამხვეწროს) შეწირვას შესთხოვს – შეიწირვიდიო.

ქედან გამომდინარე “პრეზენტაციის” ნაცვლად უპრიანი სწორედ “წარდგენა”, “ჩვენებაა”.

ამის დასტურად გვესახება აგრეთვე პატარძლის საზოგადოებისათვის წარდგენის ძველი ქართული ჩვევა – წყალზე კოკით ქალთა საზოგადოებაში პირველად მიყვანა და მისტერიული პროცესის შინაარსი.

2. უცხოენოვანი ფრაზეოლოგიზმების და გამონათქვამების სიტყვათა სიტყვითი თარგმანის შედეგად (გადმოტანის წესების უგულვებლყოფის) ქართულისათვის შეუფერებელი (არაბუნებრივი) კონსტრუქციების გაჩენა.

მეცნიერული ფუნქციური სტილი აზრის ადრესატამდე ადეკვატურად მიტანის უმკაცრეს მოთხოვნას ექვემდებარება. ამის გამო აქ შესაძლოა ისეთ ენობრივ მოვლენებსაც კი “წაუყრუონ”, რაც სხვაგან აშკარა სტილისტურ ხარვეზად შეფასდებოდა. მიუხედავად ამისა, ეს ფუნქციური სტილი აქტიურად გამოიყენებს ფრაზეოლოგიზმებსა და გამონათქვამებს. მიზეზიც და მიზანიც იგივეა: აზრის გასაგებობის რაც შეიძლება დიდი ხარისხიანობის მიღწევა. ფრაზეოლოგიზმის უდიდესი ღირსება ხომ რაიმე აზრის მოკლედ, სხარტად ნიუანსობრივი სიზუსტით გადაცემაა. ამასთან, როგორც წესი, აზრი აქ ფრაზეოლოგიზმში შემავალი სიტყვების სემანტიკური მნიშვნელობების ჯამით არ გამოიხატება. პირიქით, ასეთი ჯამური შინაარსი აშკარა უაზრობის

დემონსტრირებად იქცევა. ამას თუნდაც ასეთი უმარტივესი მაგალითი ცხადყოფს: “ფეხი დაუცდა” – “წაიფორხილა”, “დაბრკოლდას” მნიშვნელობით. წარმოვიდგინოთ ამ ფრაზის პირდაპირი (სიტყვა-სიტყვით) მნიშვნელობით გამოყენება (წაქცევა) მეცნიერის მისამართით, რომელიც თავის ვარაუდში შეცდა და სრულიად ცხადი გახდება აზრობრივი შეუსაბამობის კომიზმი.

სწორედ ამიტომ არის, რომ ფრაზეოლოგიზმს და გამონათქვამს, როგორც წესი, გადატანითი, საერთო შეთანხმების საფუძველზე, “მინიჭებული” შინაარსის გადმოცემა აქვს დაკისრებული. ასეთი აზრობრივი ფორმულები სხვადასხვა ენაში სხვადასხვაგვარია, რადგან მათი აგების პრინციპი ხატოვან (სახეობრივ) აზროვნებას ემყარება. ხატები და სახეები კი ყველა ენაში პირწმინდად ინდივიდუალურია. ამის გამოა, რომ ერთი ენის კუთვნილი ფრაზეოლოგიზმის სხვა ენაზე “თარგმანების” წესი უარყოფს სიტყვა-სიტყვითი მნიშვნელობის თარგმნას და შესაბამისი ფრაზეოლოგიზმით გადაცემას ითხოვს. ეს გარემოება მეცნიერისაგან ორივე ენის საფუძველიან ცოდნას საჭიროებს. ენის ფლობის ზედაპირული, საკომუნიკაციო დონე ამგვარ თარგმანებას ვერ უზრუნველყოფს. უცხოურ ენათა ცოდნის ასეთი დონეა იმის მიზეზი, რომ არც თუ იშვიათად ხდება ფრაზეოლოგიზმების, გამონათქვამების სიტყვა-სიტყვით თარგმნა. ამავე მიზეზით ქართულ მეცნიერულ ენაში მკვიდრდება უცხოური (ქართულისათვის) შეუფერებელი სინტაქსური კონსტრუქციებიც. მაგალითად, აშკარა სტილისტიკურ ხარვეზებს შეიცავს ასეთი ფრაზა:

“ქართული აზროვნება” (რაც ძირითადად მწერლობის, ლიტერატურის სახით გამოიხატა) თავისი განსაკუთრებული პირობების გამო თითქმის გამუდმებით განიცდიდა ერთგვარ საფრთხეს კაცობრიობის მოწინავე აზროვნებასთან ინტერესთა და მსოფლგაგების არათანხვედრის გამო”²¹. ასეთ შემთხვევებში ქართული ბუნებრივია, გამოსავალი მეცნიერული ენის ფუნქციური სტილის ნორმათა დაცვაშია.

3. აზრობრივი ბლოკების გამეორების ტენდენცია.

უკანასკნელ წლებში სულ უფრო მეტად იკიდებს ფეხს ევრო-ამერიკული მეცნიერული აზროვნების კიდევ ერთი ტრადიცია თუ ტენდენცია. ესაა სამეცნიერო ტექსტში რაიმე აზრის გამომხატველი გამონათქვამის გამეორებები. ამასთან არა მხოლოდ ერთგვარი პერიფრაზირებით ან მოკლე დებულების ფორმით, არამედ სიტყვა-სიტყვით და მიკროტექსტის სახით, თანაც გამეორებები, როგორც წესი, თვალში საცემად რამდენიმე გზისია. ქართული აზრობრივი წყობა – მდინარებისათვის ეს უჩვეულო მოვლენა აშკარა ტავტოლოგიად აღიქმება და სამეცნიერო ტექსტის ერთიან ქსოვილში დისონანსად მოჩანს.

აზრობრივი ბლოკების ამგვარი გამეორება გამართლებულია სახელმძღვანელოდ გამიზნულ მეცნიერულ ტექსტში.

ასეთი გამეორება აზრის დამახსოვრებას უწყობს ხელს (გამეორება ცოდნის დედააო – ამიტომაც უთქვამთ). დიდაქტიკა საერთოდ ემყარება გამეორებას. ამიტომ მთავარი აზრის გამეორება სახელმძღვანელოებში ცალკეული თავების შიგნით, ან ერთ თავში თქმულისა სხვა თავსა თუ თავებში ყოველთვის გამოიყენებოდა აზრობრივი თემა-რემის პრინციპით. კომუნიკაციური ლინგვისტიკაც აზრის ენობრივად გამოსატყვა-გადაცემის პრინციპად ხომ თემა-რემატულ კონსტრუქციას აღიარებს.²²

²¹ გ. ქიქოძე, ეროვნება, ენა და ესთეტიკური კულტურა, თხზ; ტ. 2, თბილისი, 1963, გვ. 76

²² გ. ლებანიძე, კომუნიკაციური ლინგვისტიკა, თბილისი, 2007, გვ. 246

აღნიშნულის მიუხედავად მეცნიერულ კვლევებში (მეცნიერულ ტექსტში) აზრობრივი ბლოკების გამეორებების სიჭარბე ქართული სააზროვნო სივრცისათვის შეუფერებელ ენობრივ-მეტყველებით მოვლენად რჩება. კარგად არის ცნობილი, რომ ყველა ერს აზროვნებისა თუ აზრის გამოხატვის თავისი სტილი ახასიათებს. მაგალითად, აღნიშნავენ ფრანგული სტილის სისხარტეს, ნახევწოფა-სინატიფეს, რთული აზრის მარტივად და მსუბუქად გამოხატვის მანერას. მის საპირისპიროდ გერმანული სტილის სიმძიმეს, აზრის გამოხატვაში რთული სინტაქსური კონსტრუქციების გამოყენების ჩვევას და სხვა.

ქართული აზროვნებითი სტილისათვის აზრის გამოხატვა-გადაცემის ეკონომიურობის პრინციპია დამახასიათებელი. მისი უზენაესი პრინციპი “გრძელი სიტყვის მოკლედ თქმაშია”. ამ პრინციპს ემყარება ქართული მეტყველების სტილის უმთავრესი მოთხოვნებიც – სისადავე, სიმარტივე, სიცხადე, მკაფიობა. ეს ყველაფერი აზრის გამოხატვის ეკონომიის პრინციპულ მიზანდასახულობაში ერთიანდება.

აქედან გამომდინარე მეცნიერულ ტექსტში აზრობრივი ბლოკების გამეორებაში ზომიერება და ტაქტია აუცილებელია. მიზანშეწონილია ასეთი ბლოკების პერიფრაზის პრინციპით გამეორება, თანაც ფრაზის, გამონათქვამის ლექსიკური ეკონომიის თვალსაზრისით სტილისტიკური ხვეწის საფუძველზე.

о некоторых тенденциях современного грузинского функционального стиля

РЕЗЮМЕ:

В структурировании научного труда новшеством представилась необходимость таких структурных элементов научного текста, каким является например, «обзор литературы», «результаты и их обсуждения», «резюме» не только на иностранных языках, но и на том языке на котором написан научный труд. Кроме этого, необходимым стало приложение к труду толковых словарей использованных иностранных слов и терминов и т.д. если обоснование этой научной традиции пусть и схожостью легко решаемо, и тенденции для этого уже явно выражены, более сложным является обстоятельство в языковой сфере, так как имитирование вызвало явно нежелательные языковые явления. На этот раз обострим внимание на некоторых из них:

1. Призыв к иностранной лексике и фразеологии, и вопросы по требованию научного функционального стиля.
2. Выявление несоответственных (не природных) конструкции для грузинского языка в результате дословного (буквального) перевода иностранных фразеологизмов и выражений.
3. Тенденция повтора мысленных блоков.

About some tendencies of modern Georgian functional style

SUMMARY:

In structuring the scientific work as the innovation there is presented the necessity of such structural elements of scientific text, as for example are « review of literature», «results and their discussion», «summary» not only in foreign languages, but in the language on which the work is written. In addition, the appendix of the explanatory dictionary of using foreign words and terms and etc. becomes necessary for the scientific work, if the justification of this scientific tradition is easily solved by similarity and trends for this has already clearly revealed, more difficult is the state in the language field, as the similarity caused clearly undesirable linguistic phenomenon. At this time, let pay attention to some of them:

1. Applying for foreign vocabulary and phraseology, and issues on demanding the scientific functional style.
2. Identification of incompatible (not natural) constructions for the Georgian language as the result of literal translation of foreign Phrases and expressions.
3. Tendency of repetition of mental blocks.

Журналистика. Journalism. ჟურნალისტიკა

Арутюнян Эрна

ГТУ

ЖУРНАЛИСТИКА ПОСТМОДЕРНИЗМА

Пристальному вниманию в настоящее время подвергается сущность журналистики постмодернизма. Актуальность данной темы видится в том, что постмодернизм, как философия, как мировоззрение приобретает всё большее значение, как в журналистике, так и в мировой культуре. Это мнение склоняется к одному: XXI век знаменует собой существенный перелом в истории человечества и формах его культурной деятельности.

Основным явлением, приводящим к этому выводу, является явление постмодернизма.

Цель исследования: дать понятие постмодернизма как реалии нашего века, раскрыть его основные черты и познать их на примере отца американского постмодернизма в области массовой коммуникации Говарда Стерна, «шокирующего шутника», «короля» радиоэфира, журналиста, популярного телеведущего.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ И ИСТОКИ ПОСТМОДЕРНИЗМА

Постмодернизм (англ. Postmodernism) – многоуровневое проявление творческого цитирования при переоценке цивилизационных ценностей, осмысливается как выражение духа времени, иными словами, постмодернизм пытается объяснить весь мир как состояние радикальной плюральности, а постмодернизм как его концепция.

Постмодернизм – конечно же, явление западной культуры. Какое отношение к этому явлению было в нашей стране? Проведём небольшой исторический экскурс. Освоение постмодернистической проблематики у нас шло двумя путями (не говоря уже о СМК, пропагандируя гедонистическое отношение к жизни, закрепляют состояние будущего потребительского отношения к искусству (по Лиотару): один из них – публикация переводных статей западных авторов, другое – явленная миру рефлексия отечественных авторов на это западное явление. Затем начались собственные эксперименты в области художественного и научного творчества и осмысления явления отечественной культуры.

Начало эпохи постмодернизма связывают с термином Ницше «Бог умер» (1888г.), а вместе с Богом умерли все «вечные ценности» и наступил нигилизм. Однако реальное воцарение постмодернизма пришлось в эпоху Холодной войны (1946-1988гг.), после свержения нацистского режима в Германии. Термин введён в употребление в 1910-е годы, но в качестве философской категории и характеристики мировоззрения получил широкое признание благодаря книге «Состояние постмодернизма» (1979г.) французского философа Ж.Ф. Лиотара. Основными категориями, описывающими реальность постмодернизма, признака нулевой степени культуры является: неопределённость, культ неясностей, ошибок, проступков, фрагментарность; «всё происходит на поверхности» (без психологических и символических глубин), мы остаёмся игрой языка, без эго, ирония, причём, положительная, утверждающая плюралистическую вселенную; смешение жанров, высокого и низкого, стилевой синкретизм; театральность современной культуры. Сегодня, на переломе эпох, язык газет, радио, телевидения печально «подтверждает» этот принцип: язык СМИ, наводняемый жаргонизмами, просторечием, иноязычными словами, демонстрирует самые разнообразные нарушения норм – стилистических, лексических и т.д. Схематичность данного перечня передаёт напряженный, противоречивый дух культуры постмодернизма, пафос весёлого разрушения, эпатажный характер, ироничность. Постмодернизм решительно противопоставляет традиционным ценностям и нормам новые ценности. Среди ценностей модерна, где было стремление к новому, которое отрицало старое, отталкивалось от него, однако, сравнивало себя со старым, постмодернизм отказался от оценок, от какого бы то ни было сравнения с прошлым. Постмодернизм как ответ модернизму, некуда дальше идти, он ведёт к немоте.

Несомненно, что после события 1991-1992гг. многое изменилось в политической, экономической, социальной и, что особенно важно, культурной сферах

жизни. Обращение прессы к новым темам, необходимость освещать новые реалии обусловили переход как к новым жанрам, расширенно потенциальной аудитории, так и к новым принципам создания текстов. Многие журналисты связывают это с обретением свободы слова, свободы проявления индивидуальности. Журналист выступает теперь как личность. Способная оценить и осмыслить реальную ситуацию, демонстрировать свое мировоззрение языковой раскрепощённостью, а чаще распущенностью. Важно учесть, что распространение блатной лексики, связано с тем, что капиталы многих богатых людей создавались преступным путём. Демократизация общества привела к утрате исторической памяти, уважения к отечеству и родному языку, и, как следствие, духовному нигилизму. Сегодня в эфире с желанием соригинальничать можно похулиганить. А мы, поневоле усваиваем ту психологию, которой нас учат вместе с языком.

Почему же пресса обратилась к постмодернистской модели письма? На мой взгляд, ответ можно найти в «Словаре культуры XX века». Постмодернизм является проводником нового постиндустриального общества. В этом новом обществе самым ценным товаром становится информация, а прежние экономические и политические ценности – власть, деньги, обмен, производство – стали подвергаться реконструкции. Сегодня важно не то, о чём говорить, а то, как об этом говорить. Поскольку скорость передачи велика, то акцент делается на его образность. Чтобы привлечь читателя, зрителя, нужно «поиграть» с текстом, сделать его ярким. При этом текст приобретает такое звучание, которое служит передаче того смысла, который хочет заложить в него журналист. Сегодня историзмы, архаизмы, конфессиональная лексика переходит в разряд нейтральных средств языка, потому что их «присутствие в текстах олицетворяет их». Таким образом, следствием жаргонизации становится истеричность, развязанность, аффектация речи, недифференцированность эмоции и оценок. Подобный разгул свободы выбора, свободы выбора языковых средств связи с «разгулом демократии» и с отменой цензуры, прежде всего, внутренней цензуры автора.

Ужас, введённый постмодернизмом в качестве «познавательской деятельности», «узаконил» эстетизацию грубости и насилия в содержании текстов СМИ, что легко заметить на примере знаменитого журналиста Говарда Стерна, которого считают ублюдком, гением, «Микки Маусом», антихристом и одним из самых дорогостоящих ведущих всех времён и народов.

ГОВАРД СТЕРН: ЧЕЛОВЕК, ИЗМЕНИВШИЙ ЭФИР.

«Я вам ни какой-то шокирующий шутник. Я просто говорю так, как говорят люди в реальной жизни». (www.eg.ru «Экспресс газета»online)

Говард Стерн явился в наш мир 14 января 1954 года в Нью-Йорке на Лонг-Айленде. Отец его Бен Стерн – работяга-радиоинженер, привил сыну любовь к радио. Пройдёт совсем немного времени, и у Бена появится собственная студия, где Говард целыми днями станет перевоплощаться в вымышленных героев и вести эфир. Собственный талант пророс во время «службы» в Бостонском университете на специальности «массовая коммуникация». Говард и его друзья создали первую серьёзную передачу для студентов «Час короля болтливого бублика». Просуществовала она ровно один выпуск. Впрочем, оно и понятно, голосовое перо Говарда начало ощущаться в достаточно эпатажных рубриках: «Назови свои грех», требующая от дозвонившихся рассказать о самых ужасных поступках своей жизни, раздраконила дирекцию университета настолько, что проползли слухи об исключении Стерна. Обошлось. Передачу перекрыли, но фонтанирующие идеи остановить уже никто не сумел. После того как степень «бакалавра» оказалась у Говарда за пазухой, он устроился в небольшую нью-йоркскую радиокomпанию, где за четыре доллара в час выполнял чёрную работу. Далее был Хартворд. Детроит. Маленькая работа, волнение у микрофона. Этот период был определяющим, последним необузданным хаосом перед глобальным прыжком. В 1982г. Говард Стерн дебоширит в дневном эфире крупной компании «WNBC». Всё руководство в предынфарктном состоянии. Рубрика «Самый скотский звонок дня» была последней точкой. Говарда уволили. Компания «WXRK» делает ставку на молодого гения, предоставляя полную свободу действию. Результат: каждый выпуск собирает двадцать пять миллионов человек. Он берёт интервью у тысяч знаменитостей. Приглашает в студию ветеранов войны во Вьетнаме, писателей, Джоржа Буша (последний не пришёл). С вопросами: «если бы ваш самолёт разбился на необитаемом острове, а вы остались живы, то смогли бы питаться телами мёртвых пассажиров?», «Хотели бы вы переспать с Христом?», «Какой самый большой пенис вы видели в своей жизни?», «Какие евреи лучше – обрезанные или нет?». Отвечайте! Говард Стерн в эфире!

Когда это происходит, консервативные «правильные» граждане плюют желчью и говорят,

Что господь таки покинул планету Земля. Те, кто обожают Стерна, слушают его передачи сорок минут в день. Те, кто ненавидят – полтора часа в сопровождении реплик, Говард ворвался в информационное пространство и сделал ему «клизму». Творческий потенциал Говарда раскрылся не только в рамках радиоэфира. Помимо этого, он ведёт несколько передач на телевидении, выпускает видео-версию программы, пишет книги («Части тела», «Мисс Америка» и т.д.). Контакт Говарда Стерна и компании «Infinet Broadcasting» оценивается в тридцать миллионов долларов. На недоумение жены Говард отвечает: «Дорогая, это просто слова. Это игра. Это исследование».

Стерн создал абсолютно новый стиль журналистики, поломал застоявшиеся каноны и внёс революцию в ряды американских СМИ – шников, чем и завоевал прозвище отца американского постмодернизма в области массовой коммуникации.

Заключение:

Картина мира, создаваемая постмодернизмом – лишь фрагмент действительности, отображаемой масс-медиа. Постмодернизм актуализирован состоянием и запросами современного информационного общества отображающим объективную тенденцию витка эволюции цивилизации, связанного с появлением информационных и телекоммуникационных технологии. СМК (тем самым обеспечивают приоритет в создании картины мира) в осмыслении человеческой природы. Всё это постепенно изменило систему ценностей, выработало новые идеи, стиль мышления, уровень осмысления. А ведь журналистика постмодернизма – это не только работа в истории науки, это мировоззренческая концепция проводника нового постиндустриального общества, когда отношение к прошлому пересматривается, настоящее стихийно, будущее (особенно ближайшее) непредсказуемо.

Литература:

- 1)Аграновский В. Вторая Древнейшая. Беседы о журналистике М.1999
- 2)Варганова Е.Л. Медиаэкономика зарубежных стран М.2003
- 3)Монро П. Телевидение, телекоммуникации и переходный период: право, общество и национальная идентичность М. 2000
- 4)*Г.С. Мельник «Массовая коммуникация как фактор политического влияния М.1998*

Arutinyan Erna

The picture of the world created by a postmodernism - only a fragment of the validity displayed by mass media. The postmodernism is staticized by a condition and inquiries of a modern information society displaying the objective tendency of a coil evolution of the civilisation, connected with occurrence information and telecommunication technologies. Mass medium (thereby provide a priority in creation of a picture of the world) in judgement of a human nature. All it has gradually changed system of values, has developed new ideas, style of thinking, judgement level. And after all the postmodernism journalism is not only work in science history, it is the world outlook concept of a conductor of a new postindustrial society when the relation to the past is reconsidered, the present is spontaneous, the future (especially the nearest) is unpredictable.

არუტინიანი ერნა
სტუ

პოსტმოდერნიზმის

ჟურნალისტიკა

რეზიუმე

სამყაროს სურათი, შექმნილი პოსტმოდერნიზმით—მხოლოდ ნაწილია სინამდვილის მასშტაბის წარმოსახვით. პოსტმოდერნიზმი აქტუალიზირებულია მდგომარეობით და მოტხოვნილებებით, თანამედროვე ინფორმაციული საზოგადოებით, რომელიც გამოსახავს ობიექტურ ტენდენციას, ცივილიზაციის ევოლუციურ სპირალს, რომელიც გამოწვეულია ინფორმაციული და ტელეკომუნიკაციური ტექნოლოგიის შედეგად. მასიური კომუნიკაცია (ამით უზრუნველყოფს პრიორიტეტს, სამყაროს სურათის აღქმაში) ადამიანური ბუნების გააზრებაში. ყველაფერმა ამან თანდათან შეცვალა სისტემის შეფასებები, გამოიმუშავა ახალი იდეები, აზროვნების სტილი, შეფასების ხარისხი. პოსტმოდერნიზმის ჟურნალისტიკა კი—ეს არაა მხოლოდ მუშაობა მეცნიერების ისტორიაში, არამედ ახალი პოსტინდუსტრიული აზროვნების გამკვლევი მსოფლმხედველობის კონცეფციაში, როცა წარსულთან ურთიერთობა გადამოწმდება, აწმყო სტიქიურია, მომავალი (განსაკუთრებულად უახლოესი მომავალი) ამოუცნობი.

Габелия София

ГТУ

Русская эмиграция: историко – культурный ракурс изучения.

Литература русского зарубежья – ветвь единой русской литературы [7,5] , возникшая после 1917 и издававшаяся за пределами России. В последнее время интерес к эмиграции как к историческому и социальному явлению заметно возрос. Прежде всего, это связано со снятием негласного запрета на сведения, касающиеся жизни за рубежом. В результате этой разблокировки замалчиваемая долгое время информация о Русском Зарубежье стала доступной, и множество исследователей получили возможность ознакомиться с наследием русской эмиграции. Понятие «русское зарубежье» возникло и оформилось после Октябрьской революции 1917, когда Россию массово начали покидать беженцы. После 1917 из России выехало около 2-х миллионов человек [1, 50] . В центрах рассеяния – Берлине, Париже, Харбине – была сформирована «Россия в миниатюре», сохранившая все черты русского общества.

Различают три периода или три волны русской эмиграции. Первым считается период между двумя мировыми войнами; вторым - с 1945 г. до конца 60-х годов (время

перемещенных лиц и второго, появившегося за рубежом эмигрантского поколения); третьим - период после 1970 г., когда начался, а потом все более усиливался исход советских граждан на Запад. В данной работе мной будет рассмотрена эмиграция первой волны.

Переселение людей и народов началось еще на заре истории человечества. Миграция содействовала развитию первых цивилизаций, рождению новых государств, расширению стран, преобразению экономики и культурного облика коренного населения. [3, 35]

Вообще причины эмиграции могут быть разными: трудовая (или экономическая), религиозная, политическая (или революционная). Стремление к улучшению жизненных условий, стремление к новизне, специфические особенности развития той или иной страны, запрет свободы слова, мысли – вот истоки периода прихода к власти большевиков, связанные с этим репрессии и просто изменения в политической жизни страны. В результате этих явлений и возникла русская эмиграция. Нередкими были преследования религиозных деятелей. Как свидетельствуют многие российские источники, из-за таких преследований в приграничные территории переселялись старообрядцы, сектанты и их семьи. В поисках независимости и свободной жизни беглецы и даже охотники осваивали земли Барги. Начиная с конца XX века на берегах реки Аргунь, а также вблизи Большого Хингана стали появляться отряды казаков. Именно они стали первыми русскими поселенцами расположенного на правобережье Аргунь Трихречья. В начале 20 века даже была создана Желтугинская республика, располагавшаяся на берегах реки Желтуги. Здесь были собственные законы и правила, существовал определенный уклад жизни. В царской России нельзя было эмигрировать, граждане имели право лишь на временный выезд за пределы российской территории. Переход подданных в иное гражданство запрещался, а срок пребывания за границей ограничивался пятью годами, после чего нужно было ходатайствовать о его продлении. В случае отказа и невозвращения человек утрачивал подданство и подлежал на родине аресту, вечной ссылке и лишению имущества. Но исторические факты свидетельствуют о том, что, несмотря на этот запрет, некоторые люди переезжали на постоянное место жительства в Китай, Францию и другие страны.

Русские переселенцы оставили свой след, можно сказать, по всему миру. Русская эмиграция была явлением многогранным, неординарным и самобытным, оказавшим значительное влияние на мировую культуру в целом. Огромный духовный потенциал зарубежной России позволил не только сохранить, но и значительно развить

отечественные культурные традиции. Для большинства интеллигенции - писателей, поэтов, художников, музыкантов, врачей, учителей, ученых, технических специалистов эмиграция не стала лишь способом физического выживания, рическая основа эмиграции. Вспомним, к примеру,

но приобрела характер культурной миссии. "Главным и определяющим для русской интеллигенции, считавшей себя носителем и хранителем национальной культуры, оставался морально- нравственный стимул поведения, осознание собственной, если не мессианской, то, несомненно, исключительной исторической миссии. Служение "русской идее" понималось ими достаточно широко. Во-первых, они считали своей первостепенной задачей сохранение в изгнании накопленных духовных ценностей, исторической памяти, национального опыта с тем, чтобы не прерывалась связь времен и поколений, чтобы сохранилась основа для будущего возрождения России. Во-вторых, они считали своим долгом познакомить Запад и Восток с достижениями русской национальной мысли и культуры в различных областях человеческого знания". Эмиграция стремилась сохранить ценности и традиции русской культуры и продолжить творческую жизнь ради духовного преобразования Родины независимо от того, суждено ли было ей вернуться домой или умереть на чужбине.

Для эмигрантов культура была важнейшей составной частью их национального самосознания, мироощущения образованного русского человека. Все ее достижения в литературе, художественном и научном творчестве, отмеченные печатью особой русской индивидуальности, находили выход в рамках таких институтов, как школы, вузы, книга, журналы, театр, церковь. Для продуктивной творческой жизни в изгнании нужны были "производители" и "потребители" культурных ценностей. Эмигранты жаждали читать, смотреть, слушать произведения, созданные представителями русской диаспоры. "Из двух России", - пишет Марк Раев, - возникших вследствие политических событий, именно Россия за рубежом, которая проявила твердую решимость и недюжинную доблесть, продолжая быть Россией, оказалась более "подлинной" и более продуктивной в культурном отношении". (RAEN)

Революция 1917 г. была русской революцией. Она несет на себе яркий отпечаток менталитета народа, демонстрирует трагическую роль расколота общества со времен Петра I. В угоду политике в советское время сложный, мощный революционный процесс оказался расчлененным на три почти изолированные составляющие: Февральская революция, период перехода от Февраля к Октябрю, Октябрьская революция. В чем же

причины победы большевиков? Среди множества факторов стоит отметить, прежде всего то, что сила российской буржуазии не соответствовала уровню развития капитализма (из-за огромной доли в экономике иностранного капитала и государства). Это предопределило относительную слабость либеральных политических сил. В то же время отсутствие полноценного частнособственнического строя в деревне, мощные пережитки традиционного, общинно -уравнительного сознания и глубокое недоверие народных масс к “барам” (т.е. высшим и образованным слоям общества) — все это способствовало быстрому распространению социалистических идей, близких массам своим радикальным и “коллективистским” духом, и колоссальному усилению социалистических партий. Огромный “левый флюс” крайне затруднял формирование стабильного политического режима. Важнейшими дестабилизирующими факторами являлась продолжавшаяся мировая война (выйти из которой можно было, лишь заключив сепаратный мир, что единодушно осуждалось тогда всеми политическими силами), нерешенность аграрного вопроса, сложное экономическое положение и, наконец, острейший кризис власти, вызванный падением самодержавия и двоевластием. Кадеты даже в коалиции с меньшевиками и эсерами не могли заполнить этот вакуум власти, а противоречия между ними не позволили ни быстро реформировать страну, ни решительно бороться с революционной стихией. В результате быстрой радикализации масс, отсутствия твердой государственной власти формировавшаяся демократия быстро превращалась в безвластие и охлократию (власть тьмы). Большевики в этих условиях сумели полностью реализовать свои преимущества: твердую политическую волю, стремление к власти, гибкую, но единую партийную организацию и широчайшую сверхпопулистскую агитацию. Они сумели решительно оседлать революционно анархическую стихию (которую сами же всемерно поощряли) с ее огромным зарядом социальной ненависти, нетерпимости, жажды уравнительной справедливости и, используя слабость Временного правительства, прийти к власти.

Первую волну эмигрантов не случайно называют "белой" эмиграцией: среди них было много военных - участников белого движения. После поражений на северо-западе страну покинули белогвардейцы из войска генерала Н. Н. Юденича. На Дальнем Востоке после разгрома армии А. В. Колчака уцелевшие солдаты и офицеры вместе с семьями и теми, кто не хотел оставаться в Советской России, ушли в Китай (около 400 тыс. человек). Многие из них осели в Маньчжурии. Пароходы, отправлявшиеся из черноморских портов (главным образом Новороссийска, Севастополя и Одессы),

увозили сражавшихся в армиях П. Н. Врангеля и А. И. Деникина. Из гражданских лиц первыми Россию покинули монархисты, затем стали уезжать представители высшего света, а за ними - врачи, юристы, университетские преподаватели, разного рода предприниматели, журналисты и др.

Эта волна эмиграции уникальна. Во-первых, очень много людей переселились в разные страны мира в необычайно сжатые сроки. Во-вторых, русские эмигранты перенесли на чуждую почву целый общественно-культурный слой, условий для существования которого на родине уже не было. В-третьих, почти все покинувшие Россию фактически сознательно отказывались вливаться в новое для них общество. Сохранить профессию удавалось сравнительно немногим, главным образом представителям творческой и научной интеллигенции. Признанными центрами первой волны стали Стамбул, Берлин, Париж, Харбин, Белград, София и Прага (см. статью "Россияне обживают мир").

Одним из первых пристанищ беженцев стал Константинополь, София, Прага, Берлин, Париж, Харбин. Первым местом беженства стал Константинополь – очаг русской культуры в начале 1920-х. Здесь оказались бежавшие с Врангелем из Крыма русские белогвардейцы, которые затем рассеялись по Европе. В Константинополе в течение нескольких месяцев издавался еженедельник «Зарницы», выступал А.Вертинский. Значительная русская колония возникла и в Софии, где выходил журнал «Русская мысль». В начале 1920-х литературной столицей русской эмиграции стал Берлин. Русская диаспора в Берлине до прихода к власти Гитлера составляла 150 тысяч человек. С 1918 по 1928 в Берлине было зарегистрировано 188 русских издательств, большими тиражами печаталась русская классика – Пушкин, Толстой, произведения современных авторов – Бунина, Ремизова, Берберовой, Цветаевой, был восстановлен Дом искусств, образовалось содружество писателей, музыкантов, художников «Веретено», работала «Академия прозы». Существенная особенность русского Берлина, – диалог двух ветвей культуры – зарубежной и оставшейся в России. В Германию выезжают многие советские писатели: М.Горький, В.Маяковский, Ю.Тынянов, К.Федин А. Белый. «Для нас нет в области книги разделения на Советскую Россию и эмиграцию», – декларировал берлинский журнал «Русская книга» []. Когда надежда на скорое возвращение в Россию стала угасать и в Германии начался экономический кризис, центр эмиграции переместился в Париж, с середины 1920-х – столицу русского зарубежья.

К 1923 в Париже обосновались 300 тысяч русских беженцев. В Париже живут: Бунин, Куприн, Ремизов, Гиппиус, Мережковский, Ходасевич, Г. Иванов, Адамович, Газданов,

Поплавский, Цветаева и др. С Парижем связана деятельность основных литературных кружков и групп, ведущую позицию среди которых занимала «Зеленая лампа». «Зеленая лампа» была организована в Париже Гиппиус и Мережковским, во главе общества встали З. Гиппиус и Д. Мережковский.

На заседании «Зеленой лампы» обсуждались новые книги, журналы, обсуждались работы русских литераторов старшего поколения. «Зеленая лампа» объединяла «старших» и «младших», в течение всех предвоенных лет была наиболее оживленным литературным центром Парижа.

Молодые парижские литераторы объединились в группу «Кочевье», основанную ученым-филологом и критиком М.Слонимом. С 1923 по 1924 в Париже собиралась также группа поэтов и художников «Через». Парижские эмигрантские газеты и журналы представляли собой летопись культурной и литературной жизни русского зарубежья. В дешевых кафе Монпарнаса разворачивались литературные дискуссии, создавалась новая школа эмигрантской поэзии, известная как «парижская нота» [монаграфию], где «мэтрами» считались Г. Иванов и Г. Адамович. Литературная жизнь Парижа сойдет на нет с началом Второй мировой войны, когда, по словам Набокова, «станет на русском Парнасе темно». Русские писатели-эмигранты останутся верны приютившей их стране, оккупированному Парижу.

В то время русская эмиграция вела большую просветительскую работу, которая выражалась в обширной издательской деятельности. Печаталась масса журналов, книг, газет, сборников. Только с 1918 по 1932 г. выходило 1005 русских эмигрантских изданий. До 1970 г. за пределами России выходило 2230 периодических изданий, печатавшихся на русском языке. Из эмигрантских издательств, которых насчитывалось более 100, следует выделить следующие. Издательство ИМКА-ПРЕСС в Париже помимо художественной литературы издало почти все вышедшие за рубежом крупные работы русских мыслителей. Издательство имени Чехова в Нью-Йорке вело активную деятельность в течение послевоенного периода. Наиболее значительным в последнее время было издательство «Посев».

Большим культурным событием в зарубежной России был отмечаемый с 1925 г. день рождения А.С. Пушкина. Этот праздник проходил как «День русской культуры». К нему готовились литературные альманахи, специальные выпуски журналов и газет, спектакли, проводились научные конференции.

Подводя итог краткому рассмотрению культуры русского зарубежья, следует отметить, что она была явлением многогранным, неординарным и самобытным, оказавшим

значительное влияние на мировую культуру в целом. Огромный духовный потенциал Зарубежной России позволил не только сохранить, но и значительно развить отечественные культурные традиции. Достижения эмигрантской культуры, к сожалению, долгое время оставались неизвестными на родине, только сейчас начинается активное их изучение и осмысление.

Литература

1. *Большая советская энциклопедия (БСЭ)*. - М. : 1980
2. *Глэд Дж.* Беседы в изгнании: Русское литературное зарубежье. - М., 1991.
3. *Горелов А.А.* Культурология: Учебное пособие / А.А. Горелов. - М.: Юрайт-М, 2002. История и теория культуры. История культуры России. М. 1993.
4. *Ковалевский П.Е.* Зарубежная Россия. История и культурно-просветительская работа русского зарубежья за полвека (1920–1970). Париж. 1971.
5. *Кравченко А.И.* Культурология: учебное пособие для вузов / А.И. Кравченко. - 4-е изд. - М.: Академический Проект; Трикста, 2003.
6. *Костиков В.* Не будем проклинать изгнание. Пути и судьбы русской эмиграции. - М., 1990.
7. *Мегрелишвили Т.Г.* Поэтика мемуаров русской эмиграции (1930 - 1960).- Тбилиси, 2005 165 с.
8. *Под научн. ред. д.ф.н., проф. Г.В. Драча.* Культурология: учебное пособие для студентов высших учебных заведений / - 6-е изд. - Ростов н/Д: «Феникс», 2004.
9. *Раев М.И.* Россия за рубежом: история культуры русской эмиграции, 1919-1939. - М., 9. 9.

გაბელა სოფია

რუსული ემიგრაცია: შესწავლის კულტურულ-ისტორიული რაკურსი რეზიუმე

ჩემს ნამუშევარში განხილულია რუსეთის საზღვარგარეთის კულტურულ-ისტორიული ასპექტი. სტატიაში აღწერილია რუსი ემიგრანტების ცხოვრება და მოღვაწეობა, მათი მნიშვნელობა რუსეთისა და მთლიანად მსოფლიოს კულტურისათვის. ნახვენებია რუსული ემიგრაციის წარმოქმნის მიზეზები. ძირითადად ყურადღება გამახვილებულია პირველი ტალღის ემიგრაციაზე.

Gabelia Sophia

Russian emigration: cultural and historical angles of study

Summary

In this work we examined historical and cultural aspects of the Russian Abroad. Our attention is mainly focused on the first wave emigration. The article describes life and work of Russian immigrants, their contribution to Russian and world culture. It also specifies reasons and sources of Russian emigration.

სტუ

ესპანურენოვანი პრესა

იმ ქვეყნებს, რომლებიც საინტერესო და მდიდარი კულტურული წარსულით იწონებენ თავს, პრესაც შესაბამისად განვითარებული, მრავლისმთქმელი და მრავლისგამომხატველი აქვს. თუმცა გამონაკლისიც გვხვდება. ესპანეთი ის ევროპული სახელმწიფოა, რომელსაც დიდი წვლილი მიუძღვის მსოფლიო კულტურის საგანძურის შექმნაში; მარტო სერვანტესის, ლოპე დე ვაგას, უნამუნოს, ფრედერიკო გარსია ლორკას, გოიას, ელ გრეკოს, ველასკესის, სალვადორ დალის, პაბლო პიკასოს სწორუპოვარი ქმნილებანი რად ღირს, მაგრამ ამ 36 მილიონიანი ქვეყნის პრესა დიდად ჩამორჩება სხვა განვითარებული სახელმწიფოების მედიის განვითარების დონეს, რასაც ხსნიან ესპანეთში იმ მძიმე პოლიტიკური ვითარებით, რაც პრესის გაგრძელებისთვის არახელსაყრელ პირობებს ქმნიდა. ამას ემატებოდა მმართველი წრეების არცთუ გონივრული ქმედებანი, რაც ხშირად იწვევდა მღელვარებას და არეულობას. არასტაბილურ ქვეყანაში განათლებისთვის ნაკლებად ეცალათ, დიდი იყო წერა-კითხვის უცოდინართა რიცხვი, ფართო მასები ვერ იღებდნენ სათანადო ცოდნას. რედაქციის თანამშრომლებს რედაქტორის ჩათვლით, საერთოდ პერიოდულ ორგანოსთან დაკავშირებულ ყველა პირს ხშირად ეხებოდა უმაღლესი საეკლესიო სანქციით გათვალისწინებული აკრძალვები. ესპანეთის ისტორიაში იყო ისეთი პერიოდიც, როდესაც საერთოდ აიკრძალა ყველა ის გაზეთი, რომელშიც თავისუფალი და კრიტიკული აზრები გამოითქმოდა. ეს მოხდა 1823 წელს ფერდინანდ VII-ის მეფობისას. ისიც არ უნდა დავივიწყოთ, რომ ესპანეთში ინკვიზიციის მძვინვარების პერიოდში სასტიკი კონტროლის გამო პრესა მოკლებული იყო იმის საშუალებას, რომ დასწეოდა ან დაახლოებოდა მაინც მოწინავე ევროპულ ქვეყნებში პრესის განვითარების ტემპებს.

პირველი ტიპოგრაფია ესპანეთში დაარსდა XV ს-ის 60-იან წლებში, პირველი გაზეთი კი სახელწოდებით “Gacete nueva de Madrid” (მადრიდის ახალი გაზეთი) გამოვიდა 1661 წლის იანვარში. გაზეთის ქვესათაური გვამცნობს შემდეგს: “ცნობა ან გაზეთი პოლიტიკურ და სამხედრო

მოვლენებზე, რომელსაც ადგილი ჰქონდა სამყაროს დიდ ნაწილში 1660 წლის დეკემბრის ბოლომდე”. იგი მთავრობის ინიციატივით შეიქმნა და ბუნებრივია, მისი სურვილების აღმსრულებელი იყო. სულ გამოვიდა ამ პერიოდული ორგანოს 20 ნომერი ორი წლის განმავლობაში. 1758 წლიდან დაიწყო გამოსვლა ყოველდღიურმა გაზეთმა “Diario de Madrid” (მადრიდის ყოველდღიური გაზეთი), რომელშიც მასალის უკმარისობის გამო, რედაქცია გვერდების შევსების მიზნით აქვეყნებდა მკითხველის ლექსებს, განცხადებებს მათ საყურადღებოდ, ვინც სამსახურს ეძებდა, ცნობებს ამა თუ იმ ნივთის ან ცხოველების გაყიდვის შესახებ და ა.შ.

ბოლო ხანებში ესპანეთის პრესა ფასების მდგრადობის და რეკლამის განთავსების წყალობით შედარებით სტაბილური გახდა, თუმცა მერყევი ფინანსურ-ეკონომიკური ბაზისის გამო პრესასთან დაკავშირებული მონაცემები ხშირად იცვლება. ბოლოდროინდელი გამოკვლევებით ესპანეთი ყოველდღიური პერიოდიკის ტირაჟით, 4,26 მილიონი ეგზემპლარი, მსოფლიოში მე-13 ადგილზეა. გაზეთზე მოთხოვნილება შეადგენს ყოველ 1000 ადამიანზე 104,8 ეგზემპლარს. ამ მაჩვენებლებით ესპანეთი უსწრებს საბერძნეთს, პორტუგალიას და იტალიას, თუმცა მნიშვნელოვნად ჩამორჩება სხვა განვითარებულ ევროპულ ქვეყნებს.

1998 წელს ჩატარებული გამოკითხვის შედეგად აღმოჩნდა, რომ ესპანეთში ინფორმაციის მიღების მთავარ ავტორიტეტულ წყაროდ რადიოს მიიჩნევენ, პრესა მე-2 ადგილზეა. ამ ქვეყნის სოციოლოგიური კვლევის მონაცემებით კი, რომელიც ჩატარდა 15-20 წლამდე 2500 ახალგაზრდას შორის, ყველაზე ღირებული და სასურველი მათთვის ბინა აღმოჩნდა, ამას მოსდევს ავტომობილი და ტელევიზორი. რაც შეეხება პრესას, რეგულარულად გაზეთს ან ჟურნალს 10 გამოკითხულიდან მხოლოდ 4 იძენს.

ესპანეთში გამოდის 200-ზე მეტი დასახელების გაზეთი საერთო ტირაჟით 6,5 მილიონამდე. თანამედროვე ესპანური გაზეთები შეიძლება გაიყოს 3 ჯგუფად: “დამოუკიდებელი” (კერძო), პარტიული და სახელმწიფოებრივი. ყოველდღიური დიდი გაზეთებიდან უნდა გამოვყოთ “ABC” (აბეცე), რომელიც დაარსდა მადრიდში 1905 წელს. ტირაჟი შეადგენს 200000 ეგზემპლარს. 1929 წლიდან გამოდის სევილიაშიც. მონარქიული წრეების პერიოდული ორგანო “Vanguardia” (ავანგარდი) დაარსდა ბარსელონაში 1881 წელს. ტირაჟი 217000. საკმაოდ პოპულარული გაზეთია “Diario de Barselona” (ბარსელონის

ყოველდღიური გაზეთი), რომელიც არსებობს 1792 წლიდან. ბურჟუაზიული წრეების ორგანოს წარმოადგენს 1940 წელს მადრიდში დაარსებული “Pueblo” (ხალხი), ტირაჟი 242000. კომუნისტური პარტიის პერიოდული ორგანოებია გაზეთი “Mundo Obrero” (მუშათა მსოფლიო), დაარსდა 1931 წელს. ტირაჟი 100000 და ჟურნალი “Nuestra Bandera” (ჩვენი დროშა), ტირაჟი 25000.

ესპანეთის საინფორმაციო სააგენტოა EFE (ეფე), რომელიც არსებობს 1939 წლიდან.

მექსიკა წარმოადგენს მსოფლიოს ყველაზე დიდ ესპანურენოვან ქვეყანას, რომელიც მდებარეობს ჩრდილოეთ ამერიკის სამხრეთ-დასავლეთ ნაწილში, ჩრდილოეთით ესაზღვრება აშშ, სამხრეთ-აღმოსავლეთით – გვატემალა და ბელიზი; აღმოსავლეთით აკრავს ატლანტის ოკეანე, დასავლეთით კი წყნარი ოკეანე. მექსიკის მოსახლეობა შეადგენს 67,4 მილიონ კაცს და ამ მაჩვენებლით ამერიკაში ჩამორჩება მხოლოდ აშშ-ს და ბრაზილიას. მექსიკაში გამოდის სხვადასხვა პოლიტიკური მიმართულების 500-მდე დასახელების გაზეთი და 200 ჟურნალი. მნიშვნელოვანი გაზეთებია: “El Nacional”, რომელიც დაარსდა 1929 წელს, ტირაჟი 60000; “Novedades” (ახალი ამბები), გამოდის 1936 წლიდან, ტირაჟი 190000; “La Prensa” (პრესა), 1928 წლიდან, ტირაჟი 277000; “Uno mas uno” (ერთს პლუს ერთი) 1977 წ.; “Asi es” (ეს ასეა), გამოდის 1982 წლიდან. აღსანიშნავია ჟურნალები “Proceco” (პროცესი), 1976 წლიდან გამოდის და “Siempre” (ყოველთვის) დაარსდა 1953 წ. ტირაჟის მიხედვით ლიდერია ყოველდღიური სპორტული გაზეთი “Esto” (ეს), რომელსაც 1941 წლიდან ეცნობა მკითხველი და რომლის ტირაჟია 450000 ეგზემპლარი. მექსიკის პრესასთან დაკავშირებით კიდევ ერთი რამ უნდა აღვნიშნოთ, იქ გამომაგალი პერიოდული გამოცემების სახელწოდებები უცნაური და არაორდინალურია. მაგალითად, “მიზანში მორტყმა”, “უცნობი მექსიკა”, “საუკეთესო ჟურნალებს შორის”, “გადაწყვეტილება”, “კავშირები” და ა.შ. მექსიკის საინფორმაციო სააგენტოა “Notimex” (ნოტიმექსი), რომელიც დაარსდა 1968 წელს მეხიკოში.

არგენტინა მდებარეობს სამხრეთ ამერიკაში. დასავლეთით ესაზღვრება ჩილე, ჩრდილო-აღმოსავლეთით – ბოლივია, პარაგვაი, ბრაზილია და ურუგვაი; აღმოსავლეთით ეკვრის ატლანტის ოკეანე. არგენტინაში ცხოვრობს დაახლოებით 24,8 მილიონი ადამიანი. ამ ქვეყანაში გამოდის განსხვავებული პოლიტიკური მიმართულების 250-ზე მეტი ყოველდღიური გაზეთი და 700-მდე

ჟურნალი. მნიშვნელოვანი გაზეთებია “La Razon” (გონება, განსჯა, არგუმენტი), დაარსდა 1905 წელს. ტირაჟი 466000; “Carin”, 1945 წელი, ტირაჟი 500000; “La Nacion” (ნაცია, ერი), 1870 წელი. ტირაჟი 25000; “Nuestra Palabra” (ჩვენი სიტყვა), 1949 წელი. ჟურნალები “Nuestra Era” (ჩვენი ერა), 1949 წელი; “Cuadernos de Cultura” (კულტურის რვეული), 1949 წელი. არგენტინის საინფორმაციო სააგენტოებია “Agencia Noticiosa Saporiti” და “Telenoticiosa Americana”. არგენტინის პერიოდული ორგანოები ინტენსიურად სარგებლობენ მსოფლიო სააგენტოების (აპ, როიტერი, იუპი, იტარ-ტასი) მიერ მოწოდებული ინფორმაციებით.

პერუ სამხრეთ ამერიკის დასავლეთ ნაწილში, წყნარი ოკეანის სანაპიროზე მდებარე ქვეყანაა, რომელშიც 18 მილიონი ადამიანი ცხოვრობს.

მნიშვნელოვანი გაზეთებია “El Peruano”, დაარსდა 1825 წელს. ტირაჟი 75000, წარმოადგენს მთავრობის ყოველდღიურ გაზეთს; “El Comercio”, 1839 წელი. ტირაჟი 90000; “Unidad” (ერთიანობა), 1956 წელი. ტირაჟი 15000, რომელიც წარმოადგენს კომუნისტური პარტიის ცენტრალურ ორგანოს. პერუს საინფორმაციო სააგენტო დაარსდა 1981 წელს ლიმაში.

ვენესუელა მდებარეობს სამხრეთ ამერიკის ჩრდილოეთ ნაწილში. ჩრდილოეთით აკრავს კარიბის ზღვა და ატლანტის ოკეანე, დასავლეთ და სამხრეთ-დასავლეთით ესაზღვრება კოლუმბია, სამხრეთით და სამხრეთ-აღმოსავლეთით – ბრაზილია, აღმოსავლეთით – გაიანა. 13,3 მილიონი კაცი ცხოვრობს ვენესუელაში. მნიშვნელოვანი გაზეთებია: “Nacional”, გამოდის 1943 წლიდან. ტირაჟი 110000; “El Universal”, 1909. 120000 ტირაჟი; “La Tarde”, 1965. 25000 ტირაჟი; “La Tribuna Popular”, 1948. წარმოადგენს კომპარტიის ორგანოს.

კუბის სოციალისტური რესპუბლიკა ვესტ-ინდოეთში მდებარეობს. მას უჭირავს კუნძულები კუბა, ხუვენტუდი, აგრეთვე ატლანტის ოკეანეში, მექსიკის ყურესა და კარიბის ზღვაში მდებარე დაახლოებით 1600-მდე პატარა კუნძული. მოსახლეობა შეადგენს 9,8 მილიონ კაცს. 1959 წლის 1 იანვარს კუბაში ბატისტას რეჟიმი დაემხო და რევოლუციამ გაიმარჯვა. რევოლუციურ მთავრობას სათავეში ჩაუდგა ფიდელ კასტრო. 1925 წელს მარქსისტული ჯგუფების გაერთიანების შედეგად შეიქმნა კუბის კომუნისტური პარტია. მნიშვნელოვანი გამოცემებია ყოველდღიური გაზეთები: “Granma”, რომელიც დაარსდა 1865 წელს. ტირაჟი 600000. “Juventud Rebelde” (მეამბოხე, დაუმორჩილებელი ახალგაზრდობა). 1965 წელი. 200000 ტირაჟი. იგი წარმოადგენს ახალგაზრდა კომუნისტთა კავშირის ორგანოს. ჟურნალები:

“Verde olivo” (მწვანე, მკვანე ზეთისხილი). გამოდის 1959 წლიდან. ტირაჟი 100000; “Bohemia”. 1908 წელი. ტირაჟი 257000. “Cuba” 1962 წლიდან გამოდის ჰავანაში, ესპანურ ენაზე. ტირაჟი 25000. მოსკოვში-რუსულ ენაზე, ტირაჟი 80000. კუბის ეროვნული საინფორმაციო სააგენტო დაარსდა 1974 წელს ჰავანაში. აქვე მდებარეობს ლათინური ამერიკის საინფორმაციო სააგენტოს “Prensa Latina” ცენტრი. დაარსდა 1959 წელს.

ესპანურენოვან პრესაში შედარებით ნაკლები ყურადღება ექცევა საზღვარგარეთის ამბებს, უფრო მეტად ადგილობრივი პრობლემებით ინტერესდებიან. ზოგიერთ ქვეყანაში კი, განსაკუთრებით ეს კუბას და ვენესუელას ეხება, პრესა აშკარა ტენდენციურობით გამოირჩევა. ფიდელ კასტროს კომუნისტური რეჟიმის ზეწოლის შედეგად ადგილობრივ ჟურნალისტებს ნაკლებად აქვთ შესაძლებლობა ობიექტური სინამდვილე შეუღამაზებლად მიაწოდონ მკითხველს, თავისუფალი მედიის პრინციპები იქ არ და ვერ ხორციელდება. ბოლოდროინდელი მოვლენების შედეგად კიდევ უფრო გამოიკვეთა ლათინური ამერიკის სოციალისტური ქვეყნების მისწრაფებანი, ნებისმიერი მომენტი გამოიყენონ იმისთვის, რომ აშკარად დაუპირისპირდნენ ამერიკის შეერთებულ შტატებს და საბჭოთა კავშირის “ღირსეული” მემკვიდრის, რუსეთის მთავრობის მიერ შეგულიანებულებმა ხმამაღლა გამოუცხადონ მხარდაჭერა აგრესიულ სახელმწიფოებს, რომლებიც უხეშად ერევიან მეზობელი ქვეყნების შინაურ საქმეებში, არღვევენ მათ ტერიტორიულ მთლიანობას, არც ძალის გამოყენებას ერიდებიან და სამართლებრივ ნორმებსაც არაფრად დაგიდევენ, ჰუმანურ პრინციპებზე და მაღალზნეობრივ ღირებულებებზე ხომ ლაპარაკიც ზედმეტია.

ამ მხრივ გამონაკლისს წარმოადგენს ესპანეთი, რომლის პრესაშიც ასე თუ ისე შედარებით ობიექტურად შექლება საზღვარგარეთის ქვეყნებში მომხდარი მნიშვნელოვანი მოვლენები და კომენტარებიც შესაბამისი ერთვის, ყოველ შემთხვევაში ცალკეული რეგიონების სეპარატისტულ სულისკვეთებას არ იწონებენ და არც თანაუგრძობენ.

ესპანურ ჟურნალ-გაზეთებში გვხვდება შემდეგი რუბრიკები: ეკონომიკა, სპორტი, ტექნოლოგია, კულტურა, ხალხი და ტელევიზია, ახალი ამბები, საზოგადოება, ამა თუ იმ პრობლემის შესახებ მსჯელობა, ცნობილი პიროვნებების შეხედულებები მიმდინარე მოვლენების შესახებ, როგორ ვიცხოვროთ უკეთესად, გასართობი გვერდი, არქივი, ჩემი ქვეყანა, ახალი

გამოცემები, და, რა თქმა უნდა, პოლიტიკა, პოლიტიკური ბლოკები და დაჯგუფებები. სტატიებს თან ერთვის ფოტო და გრაფიკული მასალა. ამგვარ მრავალფეროვან საკითხებზეა გამახვილებული ყურადღება შემდეგ გაზეთებში: “El Pais”, “ABC”, “Vanguardia”, “Diario de Madrid”.

ჩვენთვის განსაკუთრებით საინტერესოა, რას წერს ესპანური პრესა საქართველოს შესახებ. უნდა აღინიშნოს, რომ სხვა ევროპულ ქვეყნებთან შედარებით ესპანურ მედიაში შედარებით ნაკლებად გვხვდება სტატიები და კორესპონდენციები ჩვენთან მიმდინარე პროცესების შესახებ. ესპანელი ჟურნალისტები გარკვეულნი არიან ჩვენი ქვეყნის წინაშე მდგარ პრობლემებში, თუმცა არცთუ ხშირად წერენ საქართველოს შესახებ. რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობა და ჩვენი ქვეყნისთვის სასიცოცხლო მნიშვნელობის პრობლემები შედარებით აქტიურად შუქდებოდა საომარი მოქმედებების დროს. მწვავე სიტუაციის განმუხტვისა და ნიკოლა სარკოზის ინიციატივით 6 პუნქტიანი შეთანხმების შემუშავების შემდეგ ესპანური ჟურნალ-გაზეთების ფურცლებზე საქართველოს მიმართ ერთგვარად შენედა ინტერესი, თითქოს ჩვენი პრობლემების გადაწყვეტის უმოკლეს და უტყუარ გზას დაადგა ევროპა და პროცესები ჩვენდა სასიკეთოდ წარიმართა. არადა ჩვენთვის ბრძოლა კი არ დამთავრებულა, ახლა იწყება და, რა თქმა უნდა, აქ მხოლოდ სამხედრო დაპირისპირება არ იგულისხმება, მოსაგები გვაქვს პოლიტიკური, საინფორმაციო, იდეოლოგიური, სამართლებრივი ომი, ეს კი უდიდეს ძალისხმევას, ერის კონსოლიდაციას და აგრეთვე საზღვარგარეთელი მეგობრების, ამერიკისა და წამყვანი ევროპული ქვეყნების მხარდაჭერას, ფინანსურ და მორალურ დახმარებას მოითხოვს.

ლიტერატურა:

1. Ворошилов В.В. Журналистика. М. 2002.
2. მეტრეველი თ. საზღვარგარეთის ჟურნალისტიკის ისტორია. თბ. 2006.
3. ესპანურენოვანი პრესა.

Ketevan Giorgobiani. Press in Spanish speaking countries

Abstract

The article deals with the state of press in Spanish speaking countries – Spain, Mexico, Argentina, Peru, Venezuela, Cuba. Important magazines, newspapers and information agencies functioning in the above- mentioned countries are discussed and analyzed. Special attention is paid to the publications about Georgia.

Кетеван Гиорговиани. Испаноязычная пресса

Резюме

В статье анализируется состояние испаноязычной прессы, издаваемой в Испании, Мексике, Аргентине, Перу, Венесуэле и на Кубе. Помимо этого предлагается материал отражающий

работу информационных агентств и редакций журналов и газет этих стран. В статье делается упор на анализ прессы, содержащий материалы, касающиеся Грузии.

მანანა ღათუკიშვილი

სტუ

ჟურნალი „საქართველოს მოამბე“ (1909-1910)

1909 წლის 13 სექტემბერს „დამოუკიდებლობის ჯგუფის“ თაოსნობით, რომლის წევრები არიან: პეტრე სურგულაძე, იაკობ გოგებაშვილი, ფილიპე გოგინაშვილი, სვ. ყიფიანი, ალ. ყიფშიძე, მიხეილ წერეთელი, გიორგი გვაზავა, ვალერიან გუნია, ნიკო ლორთქიფანიძე – თბილისში არსდება ყოველკვირეული საპოლიტიკო, სამეცნიერო და ლიტერატურული ჟურნალი „ერი“, რომელსაც პეტრე სურგულაძე ხელმძღვანელობს. მეორე ნომრის გამოსვლის შემდეგ ხელისუფლებამ იგი შეაჩერა. მისი გამოცემა 1910 წლის თებერვლიდან განახლდა. დროებითი შეჩერებისას მის ნაცვლად გამოდის ჯერ „ჩვენი ერი“, რომელსაც სათავეში ნიკო ლორთქიფანიძე უდგას, შემდეგ „ქართველი ერი“. ჟურნალს მიხეილ ჯავახიშვილი გამოსცემს და ბოლოს „საქართველოს მოამბე“, რომლის რედაქტორ-გამომცემელი სვიმონ ყიფიანია.

მართალია, ყოველ ჟურნალს თავისი რედაქტორ-გამომცემელი ჰყავს, მაგრამ მათი პროგრამა და მიზნები ერთია – ქვეყნის ინტერესების დაცვა, ეროვნული მეობის შენარჩუნება, ბრძოლა ქვეყნის თავისუფლებისათვის.

კვირეული საპოლიტიკო და სალიტერატურო ჟურნალი „საქართველოს მოამბე“ 1909 წლის პირველ ნომერს მიიღო მკითხველმა. სახელწოდება უკვე მიანიშნებს, რომ იგი ქართველი ერის გულშემატკივარი იქნება და მის ავ-კარგზე მოუთხრობს მკითხველს. ჟურნალში მონაწილეობას იღებენ „დამოუკიდებლობის ჯგუფის“ წევრები და რა გასაკვირია, რომ ახალი პერიოდული ორგანო პროტესტს გამოთქვამს ყველასა და ყველაფრის მიმართ, რაც საფრთხეს უქმნის ქვეყნის ეროვნულ ინტერესებს.

ჟურნალი 16-გვერდიანია. ყოველი ნომერი იხსნება მეთაური სტატიით. სტატიები დასათაურებულია. რაც შეეხება რუბრიკებს, გვხვდება „შინაური მიმოხილვა“. მასში საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მიმდინარე მოვლენებია გაანალიზებული; „ჩვენი პრესა“ კი ქართული პრესის მიმოხილვას ემსახურება. მეხუთე ნომრიდან იწყება განცხადებებისა და რეკლამების ბეჭდვა, რომლებიც პირველსა და ბოლო გვერდებზეა განთავსებული.

ძალზე საინტერესოა ჟურნალის პუბლიცისტიკა. მასში ქვეყნად შექმნილი მძიმე ვითარებაა გაანალიზებული, დასახულია გამოსწორების გზები.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ჟურნალი ეროვნული მიმართულებისაა. მისთვის უმთავრესი სამშობლო და მისი თავისუფლებაა. ამიტომაც არის, რომ პირველსავე ნომერში იბეჭდება Baton-ის (ვფიქრობთ სვ. ყიფიანია) ვრცელი სტატია, რომელშიც ავტორი მკითხველს ერის უფლებებზე ესაუბრება, განუმარტავს, რომ „ყოველ ერს აქვს უფლება სუვერენობისა, განსაკუთრებით ისეთ ერს, რომელსაც აქვს განსაზღვრული ტერიტორია და ამ ტერიტორიაზე ჰყავს უმთავრესი ნაწილი ხალხისა, რომელიც უცხო ჩამოსახლებულთა რიცხვთან შედარებით უმეტესობას შეადგენს და რომელსაც ამ განსაზღვრულ ტერიტორიაზე ორიგინალური პოლიტიკური ისტორია ჰქონია“.

როგორც ვხედავთ, პუბლიკაციის ავტორი მკითხველს შეახსენებს, რომ მის ქვეყანას სრული უფლება აქვს თავისუფალი არსებობისა და ეს უფლება უნდა გამოიყენოს. მაგრამ ჟურნალის მესვეურები იმასაც კარგად ხედავენ, რომ თუ ფხიზლად არ იქნებიან, შესაძლოა ქართული მიწა-წყალი უცხოთა ხელში აღმოჩნდეს. პროცესი დაწყებულია და ძალზე ჩქარი ტემპით მიმდინარეობს.

ივ. ციციშვილი პუბლიკაციაში - „რას უნდა გავუფრთხილდეთ“, სიღნაღის, თბილისისა და ბორჩალოს მაზრების სავალალო მდგომარეობაზე მოგვითხრობს, გულსტკივილს გამოთქვამს იმის გამო, რომ ჩვენი მემამულეების დაუდევრობითა თუ გარეშე ძალების საშუალებით ქართულ მიწა-წყალს უცხოელები ეპატრონებიან და სამუდამოდ გვეკარგება ათასწლობით დაცული და სისხლით მორწყული ტერიტორიები. ავტორი მკითხველს განუმარტავს ამ ადგილების როლსა და მნიშვნელობას ქვეყნის სიძლიერისათვის. შეახსენებს, რომ მათს ეთნოგრაფიულ შედგენილობას დიდი გავლენა აქვს დედაქალაქზე და ეკონომიკურადაც მასთან არიან დაკავშირებული. ამ მნიშვნელოვანი მაზრების დაკარგვა თბილისის დაკარგვასაც მოასწავებს, რაც უფრო მეტად გააძნელებს ქართველი ხალხის შეკავშირებასა და ქვეყნის ეროვნულ აღორძინებას.

ავტორი შემფოთებულია შექმნილი ვითარებით და ცდილობს თანამემამულეების გონს მოყვანას, ქვეყნის გადარჩენას.

ალ. ფრონელი (ალ. ყიფშიძე) ქართველი გლეხის უნიათობაზე ამახვილებს ყურადღებას. პუბლიკაციაში „ბაასი“ [1,12] წერს, რომ ქართველ გლეხს „ნიათი გამოეცალაო“. მართლაც, რა უნდა იფიქროს კაცმა, როცა 30-კომლიანმა ქართულმა სოფელმა გარიყულამ ვერ მოახერხა 500 დესეტინა ტყე და სახნავი შეესყიდა და ქართული მიწა 10-კომლიანი ოსების სოფელ ცხავერისთვის არ დაეთმო.

ასეთივე საგანგაშო მდგომარეობაა საქართველოს თითქმის ყველა კუთხეში. ჟურნალი გამოსავალს ეძებს. იგი „საადგილმამულო კომისიის“ გაძლიერებას მოითხოვს, რათა მან მაინც შეძლოს ქართველი გლეხის მატერიალური დახმარება. წინააღმდეგ შემთხვევაში, როგორც ჟურნალის მესვეურები აღნიშნავენ, „ის მიწები, რომლებიც გლეხებს იჯარით აქვთ აღებული, უცხოთა ხელში აღმოჩნდება, ადგილობრივი მკვიდრი კი შიმშილით ამოვარდება, გადაშენდება და ათასწლოვანი ღვაწლი ჩვენი მამა-პაპათა ფუჭად და უქმად ჩაივლის და სახელი ჩვენი სამშობლოსი ამოიშლება და წარიხოცება დედამიწის პირიდან“ [1,4]

ჟურნალი მკითხველს ესაუბრება ამ სახიფათო პროცესის გამომწვევ მიზეზებზე და რაც მთავარია, ცდილობს დაანახოს მისი დამლუპველი შედეგები.

Baton-ის სტატიაში „ჩვენი ბედი“ („საქ. მოამბე“, №7) ვკითხულობთ: „როდესაც ხალხს ტერიტორია აქვს შერჩენილი, ან შეუძლია შეინარჩუნოს იგი მიუხედავად მრავალგვარ დამაბრკოლებელ მიზეზთა, მისი ბედი არ არის გადაწყვეტილი, რადგანაც განსაზღვრულ ბინაზე, განსაზღვრულ პირობებში მას ყოველთვის შეუძლია შექმნას საკუთარი ეროვნული ცხოვრება, საკუთარი კულტურა, - შეუძლია აღაშენოს და განსაზღვროს საკუთარი საზოგადოებრივი ორგანიზმი, მაგრამ... ბინის დაკარგვის შემდეგ კი საუკუნოდ უნდა გამოეთხოვოს ოცნებასაც კი სრული ეროვნული ცხოვრებისას“. საქართველოში კი, როგორც ღავენახეთ, ვითარება კატასტროფულია. ეკონომიკური სიღუხჭირის გამო მემამულენი იბუღებულნი არიან მიწები გაყიდონ, ქართველ გლეხს კი მათი შესყიდვის საშუალება არ აქვს. გასაკვირი კი ის არის, რომ არავინ ცდილობს ქვეყნის განსაცდელისგან დახსნას, მსხვილ და წვრილ ვაჭარ-მრეწველთა შეკავშირებას, ბანკის დაარსებას და შეერთებული ძალებით ქვეყნის გადარჩენას. ავტორი ცდილობს ახსნა მოუძებნოს თანამემამულეთა გულგრილობასა და პასიურობას. მიზეზს კი მათს ჩამორჩენილ ფსიქიკასა და ხასიათში ხედავს. იგი დარწმუნებულია, რომ ქვეყანას ახალი თაობა გადაარჩენს, მხოლოდ მას „შეეცვლება ფსიქიკა აღზრდითა და შესაფერი მიზანშეწონილი მოქმედებით... ახლანდელი თაობა დაღლილია და ენერგიადასნეულებული.“

ტერიტორიების დაკარგვის გამო შემფოთებაა გამოხატული ალაროდელის (მიხ. წერეთელი) პუბლიკაციაში „საშინელი მდგომარეობა“.

ავტორი წარმოაჩენს მოსალოდნელ საფრთხეს და თანამემამულეებს გონიერებისაკენ მოუწოდებს: „დავანებოთ თავი უაზრო ფუსფუსსა და ფართიფურთს. მუზეუმი, სტიპენდიები, სკოლები, ქველმოქმედება, თეატრი, ყოველივე დავივიწყოთ დროებით. მთელი ჩვენი შეძლება, ენერგია, გონება, მთელი ჩვენი არსება ზედ დავაწუროთ საქართველოს

შენახვას, თორემ როცა იგი ამოიშლება კავკასიის რუქიდან, მერმე თუ გინდ ბრიტიშ-მუზეუმი და ოქსფორდის უნივერსიტეტი ააგე, თუ გინდ შესანიშნავი თეატრი ააშენე, თუ გინდ გენიოსები აღზარდე, - იგი შენი აღარ იქნება. იგი სხვის ქვეყანაში და სხვის სამშობლოში იქნება... ეს გავიაზროთ ყველამ და სჯობს ერს მუზეუმებისთვის და თეატრებისათვის კი არა, ტერიტორიის დაცვისათვის მივმართოთ“. [1,9]

ასეთია ჟურნალისა და აღაროდელის პოზიცია. ვფიქრობთ, გასაზიარებელი.

როგორც ვხედავთ, ჟურნალისა და „დამოუკიდებლობის ჯგუფის“ წევრებისათვის ერთი უმთავრესი საკითხი ქართული მიწა-წყლის, ტერიტორიების დაცვაა. მათ კარგად იციან, რომ მათი თანდათანობითი დაკარგვა ქვეყანას დაასუსტებს და მის დამოუკიდებლობაზე ფიქრიც კი ზედმეტი იქნება. ამიტომაც არის, რომ ჟურნალში სისტემატურად იბეჭდება ქვეყნად შექმნილი ამ მძიმე ვითარების ამსახველი მასალები. ჟურნალი ცდილობს ქართველი ხალხის გამოფხიზლებას და ქვეყნის გადარჩენას.

ჟურნალში ყურადღება გამახვილებულია ქართული ენისა და კულტურის სავალალო მდგომარეობაზე. არ შეიძლება გული არ გეტკინოს, როცა პირველსავე ნომრის „შინაურ მიმოხილვაში“ ვკითხულობთ: „მიღებულია საზოგადოდ ამა თუ იმ საუკუნის დახასიათება სხვადასხვა ძლიერ მოვლენათა მიხედვით. მაგ.: XIX ს-ს უწოდებენ ორთქლის საუკუნეს, მეცნიერების საუკუნეს და სხვ. ჩვენს ისტორიაში მიმდინარე საუკუნე ქართული ენის დევნის საუკუნე იქნება. სამშობლო ენას თვით ქართველებიც სდევნიან“, ან კიდევ: „დიდი ხანია ბარბაროსულად იდევნება ყველაფერი, რასაც ქართული ელფერი ადევს და ამ დევნაში საგრძნობელი ადგილი უჭირავთ თვით ქართველებს, რომელნიც ზოგი პირადი ინტერესებისათვის, ზოგიც უგუნურებით თვითონ არღვევენ და ძირს უთხრიან ათასი წლობით შექმნილს ჩვენს კულტურას“.

ხშირია ინფორმაციები ქართული ენის ხელყოფის შესახებ. სამწუხარო კი ის არის, რომ არავინ ცდილობს ამ ძალზე სახიფათო მოვლენის შეჩერებას.

ვ. ღამბაშიძე პუბლიკაციაში - „ჩვენი თეატრის ბედ-იღბალი“ - ქართული თეატრის კრიზისს მშობლიური ენის აბუჩად აგდებასა და ეროვნული რეპერტუარის უგულვებელყოფას უკავშირებს. აღშფოთებას ვერ ფარავს იმის გამო, რომ ეროვნულ თეატრში მსახიობები გამართული ქართულით ვერ მეტყველებენ, პიესები ვერ ასახავენ ქართულ ზნეს, ჩვეულებას, ხასიათს. ავტორი ყოველივეს სასწრაფოდ გამოსწორებას მოითხოვს და დარწმუნებულია, რომ ქართველი მაყურებელი თეატრს დაუბრუნდება. მას და ჟურნალის მესვეურებს სწორად აქვთ გააზრებული მშობლიური ენის როლი კულტურისა და ლიტერატურის განვითარებაში, ქვეყნის ეროვნულ აღორძინებაში. ასევე

სწორად აქვთ გააზრებული თეატრის დიდი ძალა ქართველი ხალხის პატრიოტული სულისკვეთებით აღზრდაში. ამიტომაც არის, რომ თავის ფურცლებზე დიდ ადგილს უთმობს მის ბედზე საუბარს. აანალიზებს კრიზისის გამომწვევ მიზეზებს, ეძებს გამოსწორების გზებს.

არავისთვის უცხო არ არის, რომ ქვეყნის დაწინაურების ერთ-ერთი პირობა ეკონომიკური სიძლიერეა. საქართველოში კი ვითარება ამ მხრივაც ძალზე რთულია. ეკონომიკური სიღუბლიერე ყველა სფეროში იჩენს თავს და ხელს უშლის ქვეყნის წინსვლასა და განვითარებას.

ჟურნალში იბეჭდება ფილიპე გოგიჩაიშვილის სტატიები საერთო სათაურით „ჩვენ და ცხოვრება“. მათში ქვეყნის ეკონომიკური დაქვეითების მიზეზებია გაანალიზებული. ავტორს სურს, მკითხველს დაანახოს, თუ „რატომ ვართ ღარიბები არა როგორც კერძო ადამიანები, ან სოციალური კლასები, არამედ, როგორც ხალხი, როგორც ეთნოგრაფიული ან ნაციონალური ერთეული“. მისი პოზიცია ასეთია: ეკონომიკური ცხოვრების ცვლილებებს ქართველი ხალხი მოუმზადებელი შეხვდა. მისი „საეკონომიო აზროვნება“ ღროს ჩამორჩა, პრაქტიკული საქმიანობითა და შინაგანი ფსიქიკით ვერ შეეგუა თანამედროვე, ანუ კაპიტალისტური ცხოვრების აზრსა და მოთხოვნილებას; აზნაურული ფსიქიკა და აქედან გამომდინარე, სწავლა-განათლების არასწორი მიმართულება ხელს უშლის თავისი ნიჭი და უნარი პრაქტიკულ საქმიანობას მოახმაროს. „ის სწავლა-განათლება, რომლისკენაც მიიღტვის დღეს ახალგაზრდების დიდძალი უმრავლესობა, არის თეორიული ხასიათის და პრაქტიკულად გამოსადეგია მარტოოდენ სამსახურისა“. ამას ემატებოდა ქართველი კაცის სუსტი ფსიქიკური ინდივიდუალობა, ანუ პიროვნული დამოუკიდებლობის უკმარობა და „სხვისი იმედით“ ცხოვრების სურვილი.

ავტორის ღრმა რწმენით, სწორედ ამიტომ იყო, რომ სახალხო მეურნეობას ახალი პროგრესული ძალა არ ემატებოდა. ვაჭრობასა და მრეწველობას წარმართავდნენ ისინი, ვისაც შესაფერი ცოდნა და განათლება არ ჰქონდა. ყოველივეს მოძველებული ტექნიკა ემატებოდა. შედეგი კი ის იყო, რომ ეკონომიკური საქმიანობის სამი მთავარი დარგი – სოფლის მეურნეობა, მრეწველობა და ვაჭრობა – სარგებელს არ იძლეოდა.

სტატიების კითხვისას ზოგჯერ გინდა შეედავო ავტორს, არ გაიზიარო მისი შეხედულება, მაგრამ იგი ისე დამაჯერებლად, არგუმენტირებულად, საინტერესო მაგალითების მოხმობით მსჯელობს, რომ არ შეიძლება არ დაეთანხმო მის მოსაზრებას. ასე რომ, პუბლიკაციის ავტორს ძალზე საინტერესოდ აქვს გააზრებული „საეკონომიო ასპარეზზე“ ქართველთა წარუმატებლობის მიზეზები. მისი დასკვნები ხშირ შემთხვევაში

მისაღება, ზოგჯერ საკამათოც, მაგრამ მთავარი ის არის, რომ იგი ცდილობს თანამემამულეებს დაანახოს, რომ ძველი წესებით ცხოვრება აღარ შეიძლება, საჭიროა ძირეული გარდაქმნა და უპირველესად სწავლა-განათლების მიმართულების შეცვლა. მხოლოდ თეორიული განათლება საქმეს ვერ უშველის, ეკონომიკას ვერ ააღორძინებს. საჭიროა ახალგაზრდების პრაქტიკული საქმიანობით დაინტერესება, ისეთი ცოდნით აღჭურვა, რომელიც მათი პრაქტიკული მოღვაწობისათვის იქნება გამოსადეგი.

ჟურნალი მიესალმება ყოველ ასეთ წამოწყებას. გვხვდება ინფორმაციები, რომლებიდანაც ნათლად ჩანს, რომ ქვეყნისათვის სასიკეთო პროცესი დაწყებულია და იმედია, აღარ შეჩერდება.

ჟურნალი საპოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიტერატურო გამოცემა იყო. მის ირგვლივ თავი მოიყარეს ცნობილმა პუბლიცისტებმა, მეცნიერებმა, ლიტერატორებმა. მნიშვნელოვანია, რომ მასში დაიბეჭდა ივ. ჯავახიშვილის „ქართული სამართლის ისტორია“; ალ. ფრონელის (ალ. ყიფშიძე) გამოკვლევის რამდენიმე თავი, რომელშიც მთის ამაყი შვილის, შამილის, ცხოვრება და მისი გმირული ბრძოლებია აღწერილი; იპ. ვართაგავას „მოკლე განხილვა ქართული მწერლობისა უძველესი დროიდან“; ზ. ედილის ვრცელი გამოკვლევა - „საინგილოს შეერთება რუსეთთან“; აკაკი წერეთლის, კ. მაყაშვილის, ს. შანშიაშვილის, ი. გრიშაშვილისა და სხვათა ლექსები. ძალზე საინტერესოა, რომ ჟურნალში გვხვდება რეპორტაჟი, რომელიც პარიზში გამართულ აკაკის იუბილეს ასახავს [1,9] და რაც მთავარია, ყოველი პუბლიკაცია, იქნება ეს პუბლიცისტური წერილი, სამეცნიერო ნაშრომი, პოეზიისა თუ პროზის ნიმუში, ქვეყნის წინსვლასა და მის აღორძინებას ემსახურება. ჟურნალი ცდილობს თანამემამულეებს გვერდში დაუდგეს, თვალი აუხილოს, დაანახოს მწარე რეალობა, დააფიქროს მის გამომწვევ მიზეზებზე, აჩვენოს კრიზისიდან გამოსვლის გზები.

სულ დაისტამბა „საქართველოს მოამბის“ 13 ნომერი 1910 წლის 24 იანვარს მისი გამოცემა შეწყდა, რადგან 1910 წლის თებერვლიდან უკვე ჟურნალი „ერი“ განაგრძობს თავის არსებობას.

ლიტერატურა:

1. „საქართველოს მოამბე“ (1909-1910), 1-13.

Манана Датукишвили

«Сакартвелოს моамбе» (1909-1910)

Резюме

Первого ноября 1909 года в Тбилиси был основан еженедельный политический и литературный журнал «Сакартелос моамбе» («Вестник Грузии»). Его редактор-издателем был член «Независимой группы» Свимон Кипиани.

В статье речь идет о целях и задачах журнала, изучены и проанализированы опубликованные в журнале материалы, определена роль и значение «Сакартелос моамбе» в истории грузинского народа и грузинской журналистики.

Manana Datukishvili

“Sakartvelos Moambe” (1909-1910)

Summary

In November the first, 1901 was established the weekly political and literary magazine “Sakartvelos Moambe” (Georgia’s News). The publisher-editor of the magazine was the member of “Independent Group” – Svimon Kipiani.

In the following article is discussed the aims and the purposes of the magazine; Here is researched and analyzed the materials, which were edited, is defined the role and the significance of “Sakartvelos moambe” in the history of Georgian people and Georgian journalism.

Кикабидзе Лика
ГТУ

Жанры русскоязычной прессы Грузии

“Быть или не Быть?”, “Женевские переговоры”, “Рынок ЕС осваивается непросто...”, “Режим свободной торговли”, “Грузия получит \$100 миллионов в рамках помощи от США”.

Ежедневно в тбилисских газетах мы читаем подобные заголовки. Они информируют нас о том, “Что?”, “Где?” и “Когда?” происходит. Раскрыв газету, мы на ходу черпаем информацию о важнейших событиях, зачастую не задумываясь о том, кем и как написан тот или иной материал.

Человеку для ориентации в мире, осуществления деятельности по удовлетворению своих разнообразных потребностей нужна всесторонняя информация, которая бы помогала ему устанавливать факт существования каких-то явлений, их значимость, ценность и направления их развития, будущее их состояние. Задача журналиста – наилучшим образом донести до читателя эту информацию, а осуществить ее помогают жанры СМИ.

Некоторые журналисты-практики, в особенности начинающие, считают бессмысленным ответ на вопрос «Что такое жанры?» и зачатое они нужны вообще - главное, чтобы материал был интересно написан и соответствовал ожиданиям аудитории. Однако не стоит забывать, что любой читатель с легкостью отличит заметку от рецензии, а репортаж от фельетона. А это, как известно, всего лишь малая часть жанрового многообразия периодической печати.

Еще со школьной скамьи мы помним определение жанра как устойчивой формы отражения действительности. Как же происходит это самое отражение действительности? Через поиск предмета изображения, т.е. непосредственных фактов и событий, по конкретным рабочим функциям и масштабу охвата действительности, а также через характер выразительно-образительных средств. А все эти признаки, их совокупность и определяют форму журналистского произведения, т.е. жанр.

Для различных периодических изданий, в зависимости от того, какие функции они выполняют – информации, образования, формирования общественного мнения или воспитания – характерны различные группы жанров, а точнее, три основные: информационные, аналитические и художественно-публицистические. Подобную закономерность можно проследить и в русскоязычной прессе Грузии.

Начнем с того, что в нашей стране наиболее распространены общественно-политические русскоязычные издания (“Свободная Грузия”, “АиФ Тбилиси”, “КП в Грузии” и др.). Здесь преобладают информационные и аналитические жанры: хроника и передовая статья, репортаж и интервью. Однако наиболее характерными жанрами русскоязычной прессы в Грузии являются заметка и корреспонденция.

Заметка

Заметка – самый распространенный информационный жанр. Этот материал, отличающийся сравнительно небольшими размерами, сообщает о важном факте, событии общественной жизни. Здесь если и упоминается о том, из какого источника почерпнута информация, то очень кратко; обычно не рассказывается о том, какими методами была получена информация о предмете. Не излагается ход этого изучения, авторские эмоции, которыми оно сопровождалось, и т.п. Главное для заметки — именно краткое изложение результата изучения, «сигнализирование» о существовании (или отсутствии), основных чертах какого-то явления, события, человека, проблемы [2, 25].

Будучи одним из самых распространенных информационных жанров, заметка востребована не только в прессе, но и на телевидении и радио, и, разумеется, в материалах новостных агентств.

Итак, остановимся подробнее на роли этого жанра в публикациях информационных агентств.

В конкретной заметке могут превалировать различные типы информации: фактологическая, дескриптивная, оценочная, рекомендательная, прогностическая. В результате возникает относительно большое содержательное разнообразие заметок. Для информационных агентств характерны фактологическая, превентивная и оценочная типы информации; из жанровых видов – событийная заметка, анонс, мини-обозрение.

ПРИМЕР

<p><i>Глава Миссии ЕС по наблюдению провел встречу с российской делегацией</i> <i>ТБИЛИСИ, 2 декабря /Новости-Грузия, Циция Мамулашвили/. Руководитель Миссии наблюдателей от ЕС Хансйорг Хабер (Hansjörg Haber) провел во вторник в селе Эргнети встречу с российской делегацией во главе с заместителем главнокомандующего сухопутных войск ВС РФ генералом Валерией Евневичем. Об этом «Новости-Грузия» сообщили в пресс-службе Миссии наблюдателей ЕС.</i></p> <p><i>Встреча состоялась в рамках Женевских переговоров и является частью усилий Миссии ввести совместный правоохранительный механизм между всеми сторонами вдоль линии административной границы.</i></p> <p><i>В сообщении отмечено, что «обе</i></p>	<p>Это типичная событийная заметка. Тип информации: фактологическая.</p> <p>Это короткая информация – 10-30 строк, имеет заголовок и подпись автора. Сообщает факт с некоторыми подробностями.</p> <p>Включает все характерные признаки жанра: сжатость изложения, высокая оперативность. Не дает анализа событий.</p> <p>Доносит до читателя важную</p>
--	--

<p><i>стороны выразили озабоченность в связи с существующей ситуацией на прилегающих территориях к Южной Осетии и подчеркнули важность полного соблюдения соглашений от 12 августа и от 8 сентября».</i></p> <p><i>На встрече в Эргнети было высказано мнение о целесообразности привлечения к последующим переговорам представителей правительства Грузии и де-факто властей Южной Осетии.</i></p>	<p>новость из общественно-политической жизни, факт, имеющий общественное значение.</p>
---	--

Следующий пример – это ежедневные анонсы информационного агентства «ИнтерпрессНьюс».

<p><i>Анонсы на 03.12.08</i></p> <p><i>3 декабря, 12.00 - состоится заседание правительства Грузии.</i></p> <p><i>3 декабря, 12.00 - состоится заседание парламентского комитета по аграрным вопросам.</i> <i>/Зал имени Ильи Чавчавадзе/.</i></p> <p><i>3 декабря, 12.00 - лидер партии «Картули даси» Джонди Багатурия проведет пресс-конференцию.</i> <i>Адрес: парламент, №301 комната.</i></p> <p><i>3 декабря, 13.00 - состоится заседание комитета по евроинтеграции.</i></p> <p><i>3 декабря, 13.30 - состоится заседание комитета по юридическим вопросам.</i> <i>/Зал имени Первой республики/.</i></p> <p><i>3 декабря, 14.00 - состоится заседание парламентского комитета по образованию, науке и культуре.</i></p> <p><i>3 декабря, 14.00 - в парламенте Грузии состоится прием, посвященный Международному дню защиты прав инвалидов [8].</i></p>	<p>Данный информационный жанр образуют заметки, представляющие собой превентивные сообщения о будущих всевозможных мероприятиях, заседаниях, выставках, концертах и пр.</p> <p>Название «анонс» переводится с английского «announce» как «сообщение», «возвещение», «объявление».</p> <p>Без такого рода оперативных сообщений представить себе информационное агентство трудно, поскольку именно они привлекают журналистов и широкую публику на всевозможные мероприятия, совершающиеся в общественной и культурной жизни.</p> <p>Помимо информации о предстоящем событии, дается его точное время и нередко адрес.</p>
--	---

Наиболее распространенным видом газетной заметки является расширенная заметка. Она значительно превосходит другие виды по размерам. Кроме заголовка может иметь подзаголовки. Излагает событие более широко, с многочисленными подробностями. Нередко включает в себя элементы других жанров [1, 59].

Визит

В конференц-зале Международного благотворительного фонда возрождения и развития духовности, культуры и науки Католикоса-Патриарха всея Грузии подвели итоги визита официальной делегации Грузинской Православной Церкви (ГПЦ) в Москву.

В состав делегации входили председатель Иностранного отдела Патриархии ГПЦ митрополит Зугдидский и Цаишский Герасим, архиепископ Самтависский и Горийский Андрей, протоиерей Георгий Харазашвили и бывший Посол Грузии в РФ, директор Грузинской Энциклопедии Зураб Абашидзе.

Членов грузинской делегации принял Святейший Патриарх Московский и всея Руси Алексий II.

На пресс-конференции, организованной тбилисским Международным пресс-центром «РИА Новости», перед журналистами выступили председатель Департамента издательств и рецензирования Патриархии ГПЦ, митрополит Потийский и Хобский Григорий, архиепископ Самтависский и Горийский Андрей, протоиерей отец Георгий (Харазашвили) и политический эксперт Зураб Абашидзе.

По заявлению Зураба Абашидзе, основной темой встреч в России была возможность войти грузинскому духовенству в свои храмы в Абхазии и т.н. Южной Осетии [9].

Было подчеркнуто, что сотрудничество между Грузинской и Русской церквами не прекращалось даже во время войны. Церковь и Вера всегда были тем фактором, который связывал между собой грузинский и русский народы. И во время визита в Москву неоднократно подчеркивалось, что именно духовенство способно поэтапно разрядить нынешние напряженные отношения между единоверными народами и странами.

Правда, разногласия по каким-то деталям пока остаются и позиции не полностью совпадают, но главное, что мы обсудили положение дел.

- Во встрече и беседе приняли участие Высокопреосвященный митрополит Смоленский и Калининградский Кирилл - Председатель Отдела внешних церковных связей Московского Патриархата, сотрудники ОВЦС МП, Президент Международного Фонда единства православных народов профессор В. А. Алексеев, - рассказал Зураб Абашидзе...

Интересной была встреча в особняке Министерства иностранных дел России, во время которой были обсуждены вопросы поиска путей нормализации российско-грузинских отношений...

Это расширенная событийная заметка с элементами комментария, тематического отчета, интервью-сообщения. Налицо диффузия жанров.

Наряду с фактологической, дается и оценочная информация.

По объему значительно превосходит короткую информацию и хронику, а также простую событийную заметку.

Эта публикация представляет последовательный ответ на вопросы: Что произошло? Где? Когда? Как?

Здесь выполнены все основные требования к заметке – оперативность и актуальность, точность, краткость и ясность изложения.

Мы видим новость о конкретном, общественно значимом

<p><i>Особенно важным было то, что во время приема Святейшим Патриархом Московским и всея Руси Алексием II в Патриаршей резиденции в Свято-Даниловом монастыре высокопоставленной делегации Грузинской Православной Церкви были обсуждены вопросы преодоления осложнений в российско-грузинских отношениях в результате вооруженного конфликта в Осетии, духовного и культурного сотрудничества и укрепления связей Русской и Грузинской Православных Церквей.</i></p> <p><i>Запомнилась встреча с грузинской диаспорой Москвы.</i></p> <p><i>В заключение иерархи Грузинской Православной Церкви и другие участники пресс-конференции рассказали журналистам о совместных проектах соответствующих фондов ГПЦ и РПЦ, ответили на все интересующие представителей масс-медиа вопросы.</i></p> <p><i>Мамия Алашвили [7, 15].</i></p>	<p>факте.</p>
---	---------------

Итак, мы разобрали некоторые виды заметок, часто встречающиеся в грузинской прессе. Они соответствуют требованиям жанра и времени. Ведь поскольку в современном мире событий совершается очень много, то существует необходимость давать максимально полную картину происходящего. Но «безразмерных» изданий не существует. Поэтому возникает потребность в сжатых по объему публикациях, которых на газетной полосе можно было бы поместить побольше [2, 5]. Заметки существуют именно в силу этой потребности. Они нередко дают исчерпывающий ответ на вопросы: Что? Где? иКогда?, но иногда читателю интересно узнать еще и «Почему?». Для ответа на этот вопрос и существуют аналитические жанры, в частности же наиболее распространенные в русскоязычной прессе Грузии – корреспонденция.

Корреспонденция

Подобно информационному жанру заметки, корреспонденция является наиболее распространенным аналитическим газетным жанром, который основывается на конкретном анализе фактов, изучении какой-либо конкретной ситуации. Она строится на ряде фактов, объединенных одной общей темой. Предметом аналитической корреспонденции могут быть какие-либо события, явления, феномены. В этом отношении она близка таким, например, жанрам, как репортаж, отчет, информационная корреспонденция.

Однако аналитическая корреспонденция отличается от названных жанров степенью «присутствия» в тексте других жанрообразующих факторов. Также как и вышеперечисленные жанры она содержит в себе сообщение о событии, явлении. Это сообщение может включать в себя как «живое» наблюдение, фрагменты каких-то выступлений, так и «свернутый» пересказ происшедшего. Однако само сообщение не является самоцелью. Оно лишь дает представление о событии, предвещающее его истолкование. Именно это истолкование отличает в первую очередь аналитическую корреспонденцию от репортажа, отчета, информационной корреспонденции.

Этот аналитический жанр используется журналисто для того, чтобы привлечь внимание аудитории к той или иной актуальной проблеме общественной жизни, с помощью глубоко, аргументированного анализа фактов попытаться найти пути

решения этой проблемы. Здесь мы видим выяснение причин события, явления, определение его значимости, ценности, прогнозирование его развития.

В этом жанре написаны аналитические публикации большинства общественно-политических газет. Корреспонденция превалирует в таких рубриках газеты «Свободная Грузия», как “Экономика”, “Общество”, “Политика”, а также рубриках «КП в Грузии» “События и Люди”, “Интеграция”, “Взгляд”.

В качестве примера приведем публикацию в номере от 28 ноября автора Хатуны Рикадзе «Быть или не Быть?».

<p><i>Быть или не Быть?</i> <i>Четкому курсу интеграции Грузии в Североатлантический альянс, возможно, не суждено осуществиться в ближайшее время.</i> <i>ГОСЕКРЕТАРЬ США Кондолиза Райс заявила в среду, что планы НАТО в отношении Грузии и Украины не изменились, но имеется «британская идея» о том, посредством какого именно механизма может решаться вопрос о членстве этих стран в альянсе.</i> <i>По ее словам, для решения вопроса о членстве Грузии и Украины в НАТО могут быть использованы другие механизмы, нежели МАР...</i> <i>«... На данный момент времени нет необходимости проводить обсуждение по Плану действий по членству в НАТО», - сказала Райс в преддверии своей поездки в Брюссель для участия в работе встречи НАТО на уровне министров иностранных дел, которая состоится 2-3 декабря. На эту встречу многие возлагали серьезные надежды, которым, похоже, не суждено сбыться. Как известно, на Бухарестском саммите НАТО была принята декларация, в которой сказано, что Украина и Грузия в будущем станут членами альянса. Вместе с тем в документе не указаны какие-либо сроки.</i> <i>Госминистр Грузии по вопросам реинтеграции Темура Якобашвили считает, что Грузия обязательно станет членом Североатлантического альянса. Об этом он заявил журналистам 27 ноября, комментируя заявление госсекретаря США Кондолизы Райс.</i> <i>«Прояснения ситуации, что есть конфликт между Грузией и Россией, а не проблема конфликта с сепаратистами, изменила полностью подходы в отношении Грузии и изменила подходы в целом к интеграции страны в НАТО...» - заявил он.</i> <i>А по мнению госминистра Грузии по вопросам европейской и евроатлантической интеграции Георгия Барамидзе, если на министерском саммите НАТО 2-3 декабря Грузия не получит План действий по вступлению в альянс (МАР), альянс должен предложить конкретные механизмы</i></p>	<p>Жанр: аналитическая корреспонденция.</p> <p>Помимо заголовка, имеется подзаголовок, анонсирующий содержание статьи, имеющий прогностический характер.</p> <p>Публикация начинается с изложения основного события, в частности выступления Райс по поводу членства Грузии и Украины в НАТО.</p> <p>Небольшая предыстория; даются оценки.</p> <p>Комментарии компетентных лиц.</p> <p>Поиск путей решения проблемы.</p>
---	--

<p><i>беспрепятственной интеграции страны в НАТО...</i></p> <p><i>«По предварительной информации, по определенным политическим соображениям и проблемам, связанным с Россией, некоторые государства-члены НАТО выражают скептическое отношение по этому вопросу», - сказал Барамидзе.</i></p> <p><i>По информации госминистра до этого момента продолжатся консультации с теми государствами, которые поддерживают интеграцию Грузии и Украины в НАТО, и с теми государствами, которые из-за российского фактора выступают против этого [6, 8].</i></p>	<p>Излагаются основные причины проблемы. Анализ ситуации, сложившейся на данный момент и план действий на ближайшее будущее.</p>
---	--

Таким образом, центральным предметом аналитической корреспонденции является один значительный факт, все остальные детали, примеры, суждения служат «вспомогательным» материалом для его всестороннего освещения. Один вопрос служит «стержнем» материала, что избавляет его от расплывчатости, делая работу журналиста более целенаправленной. Присущие аналитической корреспонденции характерные признаки отличают ее других жанров.

В данной статье мы разобрали два наиболее распространенных жанра русскоязычной прессы Грузии. На примере конкретных публикаций, нетрудно убедиться в наличии почти в каждой из них характерных признаков того или иного жанра наряду с явлением диффузии жанров. Очень важно понимание того, что каждая тема, творческая задача нуждается в воплощении в «правильном» жанре во избежание нелепости и неточности изложения, а также для достижения всех поставленных журналистом целей.

Литература:

1. *А.А. Грабельников.* Работа журналиста в прессе. - Москва, 2001.
2. *А. А. Тертычный .* Жанры периодической печати. - Москва, 2000.
3. *А. В. Кобяков.* О жанрах современной газетной журналистики.- Москва, 2004.
4. *Информационные жанры газетной публицистики.* Хрестоматия. Москва., 1986.
5. *Л.Шibaева.* Жанры в теории и практике журналистики. - Москва, 2000.
6. *М. Алашвили.* КП в Грузии.- № 33, 28.11-04.12.2008г.
7. *М. Алашвили.* Свободная Грузия. - № 89-90, 22 .11.2008г.
8. *Т. Акишина.* www.interpressnews.ge.- 24.05.2008г.
9. *Т.Устьян.* www.newsgeorgia.ru.- 3.11.2008г.

რუსულენოვანი პრესის ჟანრები საქართველოში

რეზიუმე

მიმდინარე სტატია ეძღვნება სტილს, რომელიც დამახასიათებელია საქართველოში არსებული რუსულენოვანი პრესისთვის. ჩვენი მთავარი მიზანია რუსული ჟურნალისტიკის თანამედროვე განვითარების კონტექსტში განვსაზღვროთ და გავანალიზოთ ეს სტილი. ჩვენ განვიხილავთ ჟურნალისტიკის სტილის კონცეფციას, მის სწორ განსაზღვრას ძირითად მახასიათებლებს. მაგალითის სახით გამოვიკვლიეთ ყველაზე რეიტინგული გამოცემების ახალი ამბები და მოხსენებები.

როცა წაკითხული გაქვს კონკრეტული გამოცემები უფრო მარტივია იპოვო მათში სტილის მთავარი მახასიათებელი და ასევე სტილის არევის ფაქტები. მნიშვნელოვანია იმის გააზრება რომ ყველა თემა, შემოქმედებითი პრობლემა საჭიროებს იქნას მოთხრობილი “შესაფერის” სტილში, რათა თავიდან იქნას არიდებული უზუსტობა და შეცდომები, და ასევე იმისთვის რომ მიღწეულ იქნას ავტორის მიერ დასახული მიზნები.

Kikabidze Lika

Genres of the Russian-speaking press in Georgia

Summary

Current article is dedicated to genres, which are typical for Russian-language press in Georgia. Our main goal is to define and analyze these genres in the context of modern development trends of Russian journalism in our country. We discuss conception of journalistic genre, its correct definition and main features. As an example we examined news stories and reports of the most rated editions.

Having read concrete issues it's easy to find in them basic characteristic features of the genre, as well as facts of genre diffusion. It's important to understand that every topic, every creative problem needs to be realized in a “proper” genre to avoid inaccuracy and errors and also to achieve goals, set by the author.

Козлова Е.П

ГТУ

Язык печатных масс-медиа как средство социального взаимодействия

Значение журналистики в нашей жизни трудно переоценить. Никакие другие роды и виды словесности не оказывают на общество и его институты столь сильное и всеохватывающее влияние, как СМИ. Лишним подтверждением этому служит тот факт, что стилистические исследования последних лет все чаще фокусируют свое внимание не на современной художественной литературе, а на языке газет, радио, телевидения, рекламы, что очень симптоматично.

Журналистика, традиционно считавшаяся «однодневной», вдруг оказывается все более значимой по своему влиянию на умы людей, а, следовательно, по тому месту, которое она занимает в формировании новой системы ценностей. В этом смысле, язык

масс-медиа предстает в качестве особого инструмента, с помощью которого современность «интерпретируется относительно историко-социального бытия нации» [1,113]. При этом мера и степень ответственности СМИ за эту деятельность требуют от языковой личности журналиста повышенной языковой компетентности.

Известно, что общество функционирует и развивается лишь при условии социального взаимодействия между его членами, осуществляемого с помощью языка. Важнейшую роль при этом играет человеческое общение, языковая межличностная коммуникация. Под коммуникацией в данном контексте понимается акт общения, т.е. связь между двумя и (или) более индивидами, основанная на взаимопонимании; а также передача информации одним лицом другому или ряду лиц [4,17]. По существу, общение обеспечивает все виды деятельности, основанные на взаимодействии людей. Журналисту в его профессиональном общении отводится особая роль. Здесь он - активная сторона, своеобразный коммуникативный лидер. Поэтому вряд ли нуждается в обосновании необходимость неразрывного единства содержания и речевой формы информации в практической журналистской деятельности. Умение прочитывать речевую ситуацию, понимать собеседника (аудиторию) не менее важно для журналиста, чем свободное владение предметом речи. Как сущностное качество профессии журналиста следует рассматривать и умение корректировать речевое событие, выбирая оптимальный для аудитории вариант результативного общения.

Принято выделять три составляющих коммуникативной компетентности журналиста:

- высокий уровень знания языка, его выразительных возможностей, средств убеждения;
- владение культурой общения;
- осознанное использование опыта речевой деятельности в конкретной сфере общения, в данном случае – в журналистике.

Можно уточнить, что в плане профессиональном – это, прежде всего, умение свободно оперировать смысловой информацией с учетом жанрово-стилистических особенностей будущего текста и с ориентацией на активное восприятие информации массовым адресатом.

В журналистской деятельности, как ни в какой другой, содержание понятия «адресат речевой коммуникации» может быть многовариантно. Это обусловлено количественным соотношением коммуникации в журналистике: с одной стороны автор, с другой - массовая аудитория. В этом смысле, диалог в общении с адресатом

приобретает особое значение. Не даром профессиональное «чувство аудитории», состоящей из множества отдельных личностей, считается одним из основных признаков коммуникативной компетентности журналиста.

Не менее важно и воздействие аудитории на автора. Механизм этой обратной связи имеет чаще всего имплицитный (за редким исключением, когда коммуникация журналиста и аудитории осуществляется в режиме онлайн) и косвенный характер, а процесс воздействия растянут во времени. Однако значение его трудно переоценить. Именно характеристики читателя (аудитории), стремительно меняющиеся в нашем динамичном мире, стимулируют и изменения в содержании, форме, речевых характеристиках, способе подачи информации журналистом. Аудитория формирует автора. А современная журналистика представляет собой, таким образом, конгломерат типов коммуникативного взаимодействия «автор-читатель».

Практически все сюжеты современных СМИ разворачиваются в социальном пространстве (семья, социальная группа, народ, нация и т.п.). Основой журналистских произведений становятся не любые идеи, проблемы и факты, а лишь те, которые имеют социальное значение, социальный статус. При этом развиваются они тоже всегда на социальном фоне.

Современная картина мира во многом складывается благодаря множеству журналистских произведений. Картина эта подвижна, она меняется с течением времени. Ее характер определяется, прежде всего, идеальным (обобщенным) автором, имеющим свое оригинальное отношение к действительности [2,37]. Автор недавнего советского прошлого был официальным, строгим, пафосным человеком, пристрастно и эмоционально пропагандирующим господствующую идеологию. Его индивидуальность проявлялась слабо, а речь была заштампована, безлика, изобиловала апробированными оборотами, клише. Современный обобщенный автор это чужающийся высоких слов и пафоса человек, часто (а в последнее время чересчур) ироничный. Он скорее информатор, чем аналитик, стремящийся поспеть за событиями динамичного мира, успеть запечатлеть, зафиксировать и хотя бы частично осмыслить тот или иной фрагмент действительности.

Что касается языка современных СМИ, то он предстает в качестве особого инструмента, с помощью которого традиция обновляется и модернизируется. Сегодня аудитория во многом определяет ту манеру и стиль письма, на которые решается автор. Речевой запрос читателя занял доминирующее положение в речевом поведении

журналистов, а значит, стал стратегическим в языковом отношении практически для всех печатных СМИ.

Востребованными становятся материалы, демонстрирующие страстный, заинтересованный разговор автора с читателем. Обезличенный адресат меняется на образ единомышленника или оппонента, т.е. человека, который солидарен с автором либо не согласен с ним. « Мы являемся свидетелями формирования нового газетно-публицистического стиля, в котором баланс двух его составляющих - стандарта и экспрессии – явно сдвигается в пользу экспрессивного начала».[3,12]. И это только одна из черт языка современных СМИ. Все чаще мы сталкиваемся с еще одним интересным явлением – нарочитым отклонением от принятых норм отражения картины мира с помощью языка. В научной литературе подобные отклонения обозначаются «как приемы нарочито неоправданного описания» [1,100]. Ранее они были характерны для жанров устного народного творчества – сказок, анекдотов, басен, небылиц. Проникновение их на страницы газет объясняется рядом факторов, среди которых: увеличение жанрового разнообразия печатных материалов; поиск новых экспрессивных средств воздействия на массового читателя; большой воздействующий потенциал подобных приемов, их способность выражать авторское осмысление действительности и выступать как яркое средство оценки.

Говоря об усилении в языке СМИ диалогических черт, следует отметить, что основой для сближения сфер интересов и предпочтений разных общественных групп становится базовая разновидность литературного языка – разговорная речь. Именно она, отражая сознание автора в определенном модальном ключе, формирует коммуникативное ожидание читателя и, в конечном счете, его сознание. Хотим мы этого или нет, именно таким образом достигается высокая степень информативности большинства материалов СМИ, а также усиливается доверительность, эмоциональность, образность их подачи. Разговорная речь влияет: на нормативно-стилистический аспект публицистического дискурса; на его лексику, когда слово разговорной речи становится словом СМИ, обычным способом номинации явлений; на синтаксис, становящийся все более экспрессивным. Общелитературное слово зачастую употребляется в сниженном значении, а порой вытесняется просторечием, вульгаризмами. Журналисты, понимающие свободу слова как речевую вседозволенность, шокируют намеренным использованием жаргона, сленга криминальной среды и т.п. Задача профессионала - пробудить интерес к своему материалу, задержать внимание читателя на нем. Главное условие решения этой задачи

– наличие у журналиста своего стиля, своего голоса, своей позиции. Но добиваться этого следует не любой ценой. Чего стоит индивидуальность, построенная на, мягко говоря, нестандартном употреблении языковых средств? Если журналисту есть что сказать, он будет стремиться к богатству речи, помня о ее соответствии не только своей коммуникативной задаче, но и установленным речевым и этическим нормам.

Итак, подводя итоги сказанному, заметим, что журналистика, действительно, стремительно меняется, но меняется в сторону расширения ее функций, взаимодействия со все новыми и новыми областями общественной жизни. Язык масс-медиа, рассчитанных на широкую аудиторию, отражает интересы и языковые вкусы самых разнообразных социальных групп и нередко стремится походить на язык этих групп. Более того, многие словесные новшества, прежде чем получить всеобщее распространение, возникают и апробируются именно в языке СМИ. Подвергаясь непрерывным и многообразным воздействиям, журналистика меняет свой речевой облик.

Анализ публицистического дискурса показывает, что нормы этого стиля в настоящее время испытывают давление со стороны стереотипов разговорной и ненормированной речи. А это, в свою очередь, требует от журналистов высокой культуры владения языком, которая предполагает не только соблюдения лингвистических норм, но включает этические стереотипы речевого поведения автора. Все это определяет необходимость постоянного мониторинга печатных масс-медиа, учитывающего изменения как в обществе, так и в самих СМИ.

Литература:

1. Анненкова И.В. Язык современных СМИ как система интерпретации в контексте русской культуры.- М., 2008, с.99-115.
2. Володина М. Н. СМИ как форма «общественного диалога».- В сб.: Язык современной публицистики.- М. 2008, с.31-44.
3. Лазуткина Е.М. Публицистический стиль: новые черты. – М.,2008, с.3-21.
4. Леонтьев А.А. Психология общения.- Тарту, 1974.

E. Kozlova, GTU

Language of printed mass-media as a method of social interaction

SUMMARY

The task of this article is: to give the brief linguistic characteristic of mass-media at a new stage, to expose the most essential aspects of journalistic style of speech, to show features of it's functioning in a society. The speech facts considered in this article allow to draw a conclusion that pragmatically motivated deviation from ontological norms, as well as the use of the elements that are specific to informal conversation, are the special rhetorical technique of modern newspaper journalism requiring the further studying and the description.

ე. კობლოვა
სტუ

**ბეჭდვითი მასმედის ენა, როგორც სოციალური ურთიერთქმედების საშუალება
რეზიუმე**

წინამდებარე სტატიის ამოცანა მდგომარეობს ახალ ეტაპზე მასობრივი ინფორმაციის საშუალებათა მოკლე ლინგვისტიკურ დახასიათებაში. ეტყველების პუბლიცისტური სტილის მეტად მნიშვნელოვანი ასპექტების წარმოადგენა და ჩვენება იმისა თუ როგორ ფუნქციონირებენ ისინი საზოგადოებაში. ანზილული ფაქტები საშუალებას იძლევიან დავასკვნათ, რომ პრაგმატულად არსებული მოტივირებული გადახრები ონტოლოგიურ ნორმებისაკენ, ისევე, როგორც ზეპირმეტყველებისთვის დამახასიათებელი ელემენტების გამოყენა, წარმოადგენს თანამედროვე საგაზეთო ჟურნალისტიკაში განსხვავებულ რიტორიკულ ხერხს, რომლის შესწავლადაა აღწერა შემდგომში აუცილებელია.

Екатерина Оганезова

Грузинский технический университет

магистрант

Воздействующая функция языка масс-медиа.

Вопрос о том, как построить и передать сообщение, чтобы оно эффективнее было воспринято и повлияло в нужном направлении, волновал еще философов и риториков античности.

Сегодня роль масс-медиа не сводится к выполнению функции чисто технического канала, передающего «объективную» картину от субъекта к субъекту, без каких-либо трансформаций. Да, сначала СМИ возникли как чисто технические способы фиксации, трансляции, тиражирования информации и художественной продукции. Но очень скоро они превратились в мощнейшее средство воздействия на массовое сознание. Более того, политическая и социальная информация, облеченная в вербальную форму, передаваемая непосредственно по каналам массовой коммуникации, является важнейшим ресурсом управления обществом. Как же это происходит?

Информация, которая мощным потоком обрушивается на каждого индивида, воздействует на его поведение и способ мышления, влияя на стиль его мировосприятия. Вот тут очень важную роль играет выбор того или иного слова – и это отнюдь не простое формальное решение; от того, какое слово выбирает журналист для обозначения определенной вещи, будет зависеть, повлияет ли его сообщение на человека в нужном направлении.

Из этого следует, что «при помощи языка можно регулировать процесс восприятия индивидом явлений социально–политического характера (1,стр 126). Так считает лингвист М. Халлидей и мы разделяем его точку зрения. Рассуждения исследователей по вопросу воздействия языка масс-медиа на аудиторию весьма интересны. Без их рассмотрения представление об объекте нашего исследования будет неполным и необоснованным.

Наше внимание привлекло направление, которое возникло в Великобритании в конце 70-х годов – критическая лингвистика и социальная семиотика, в центре внимания которых оказываются проблемы использования языка в идеологических целях. Текст масс-медиа рассматривается в русле данного направления как полифункциональное образование, репрезентирующее реальность и реализующее социальное и интерперсональное взаимодействие между коммуникантами. Представители этого направления показали, что выбор синтаксических конструкций определяется идеологической позицией адресанта. Так, использование активного или пассивного залога зависит от намерения говорящего обозначить или завуалировать чью-либо ответственность за предпринятые действия. Эта тактика широко использовалась американскими СМИ при освещении военных действий во Вьетнаме с целью вуалирования того урона, который наносился военными жителям и территории этой страны.

В 70-х и 80-х гг. 20-го века в зарубежной лингвистике развивается направление, предметом исследования которого становятся вербальные механизмы создания эффекта убедительности и правоты при отсутствии таковых у отправителей текста. Работы Х. Вайнриха и Д. Болинджера показали, что язык является мощнейшим средством манипулирования сознанием(1, стр144). Так как ложь, по мнению американских исследователей, является прерогативой СМИ, то соответственно эта проблема лжи должна решаться обществом. Интересна точка зрения Г. У. Гусейнова, который рассматривает ложь как состояние сознания и считает, что все речевое поведение человека состоит в постоянном выявлении лжи в окружающем его мире текстов(2, стр 46).

Российские исследования языка пропагандистского воздействия аналогичного периода проводились в условиях идеологического противостояния двух разных социально – политических систем и были сосредоточены на систематизации тех языковых средств, которые могли быть использованы для навязчивого убеждения, осуществляемого в капиталистических странах в интересах правящих классов. Нельзя

обойти стороной и теорию средств массовой коммуникации. В ее свете язык СМИ рассматривается как основное средство социально ориентированного общения, определяемого А. А. Леонтьевым как «общение, которое ориентировано на изменение коллективной деятельности за счет согласования (рассогласования) индивидуальных деятельностей по тем ли иным параметрам, или, наоборот, за счет разделения функций» (1, стр.150). В качестве основной функции социально ориентированного общения предлагается рассматривать оказание психологического воздействия на аудиторию, включающее в себя убеждение и внушение. На этом основании можно сделать вывод о том, что простое «общение» превращается в «убеждающую» коммуникацию, целью которой является побуждение к тем или иным действиям. Информирование- лишь фон для достижения других целей.

Заслуживают внимания работы А. А. Стриженко- еще одного исследователя теории массовой коммуникации. Им предпринимается попытка выявить лексические, синтаксические и стилистические средства идеологической ориентированности, в связи с чем анализируется использование ярлыков, клише, стереотипов, политических терминов, лексического повтора, перифраза, метафоры. Особое внимание уделяется в работе обработке информации в идеологических целях. Это исследование сконцентрировано на инвентаризации всего арсенала языковых средств, используемых СМИ и приобретающих свойства идеологически ориентированных в процессе политической коммуникации.

В этот же период появляются интересные исследования влияния социально-психологических характеристик индивидов, составляющих определенные социальные группы, на язык СМИ. Э. Ф. Телень проводит сопоставительный анализ языковых средств, используемых двумя массовыми газетами Великобритании «Daily Express» и «Daily Mirror» и приходит к выводу, что язык обеих газет дифференцирован. Основанием для дифференциации служат специфические психотипические особенности каждого СМИ. Материалы газет «Daily Express» содержат абстрактные понятия, менее эмоциональны, используют экспрессивные средства, выражающие общезначимость оценки событий. Публикации же «Daily Mirror» характеризуются большей насыщенностью экспрессивными языковыми элементами. Различия обнаруживаются также в лексическом составе и синтаксических структурах этих газет. Важно отметить, что аналогичные исследования проводились и в СССР, например И. П. Лысаковой. В своей книге «Тип газеты и стиль публикации» автор анализирует особенности разных типов прессы, отмечает, что издания, рассчитанные на

молодежную и детскую аудитории, содержат публикации более динамичные, экспрессивные, нежели издания, адресованные другому кругу читателей. По мнению автора, именно при помощи экспрессивных средств языка журналисты, а соответственно и владельцы изданий (в то время это было государство), оказывают воздействие на аудиторию. Можно сделать вывод о том, что нужно знать особенности читателей, которых «обслуживает» то или иное издание, и при помощи тех или иных языковых средств влиять на них.

Интересная позиция представлена в работе А. А. Маркович, в которой аргументация рассматривается как коммуникативная деятельность, имеющая целью убеждение аудитории в чем-либо. Е. И. Шейгал рассматривает в своих работах смысловую неопределенность. Именно ее ученый считает важнейшим инструментом манипулирования сознанием, она осуществляется при помощи двух стратегий- стратегий вуалирования и стратегии митсификации.

Заслуживает внимания точка зрения Н. Фэклоу, который предложил комбинированный подход к исследованию текстов СМИ. Н. Фэклоу полагает, что язык СМИ отражает социальную и культурную динамику в обществе.

Движением, которое охватило почти все сферы социума, стало движение за «политическую корректность». Основные его идеи- это проведение активной языковой политики, связанной с осознанным, целенаправленным изменением норм языкового поведения общества. Одним из первых представителей этого движения был В. фон Гумбольдт. Это движение основано на принятии постулата о влиянии языка на сознание, поведение и мышление человека. Это влияние происходит при помощи слова, которое является оружием каждого журналиста. В данном исследовании хочется остановиться на фактах, которые свидетельствуют о том, как при помощи слов можно воздействовать на умы людей.

Как уже отмечалось выше, одним из приемов манипулирования обществом является замалчивание, утаивание определенных аспектов явлений с целью предохранения от опасности подрыва веры в политические и экономические действия. Явным примером таких действий служит употребление в первые годы Советской власти журналистами заимствованных, неизвестных широкому слою населения слов, чаще всего -латинского происхождения. Благодаря многим открытым теперь историческим документам стало известно, что стояло за такими невинными понятиями, как «национализация», «военный коммунизм», «коллективизация», «индустриализация». Естественно, что

непонятные людям слова уводили их сознание в сторону от истинного смысла обозначаемого явления.

К сожалению, были и примеры придумывания слов на метафорической основе родного языка с целью придания обозначаемому нового смысла. Например- «кулак», т.е фермер. Рядовые слова русской лексики «перегиб», «ударник», «отличник» и ряд других в результате массированного воздействия через СМИ приобретали дополнительную концептуальность и в дальнейшем воздействовали на сознание , создавая миф о всесии романтического самоотверженного труда.

Частое употребление слова «демократия» в текстах СМИ стало своеобразным мифотворчеством политиков и журналистов и обусловило появление слова «дермократия».

В дни Октябрьского противостояния в Москве в 1993 году СМИ в качестве характеристик для сторонников Верховного Совета РФ использовались такие слова как «красно-коричневые», «национал-большевики», «трудороссы». Эти слова призваны были воздействовать на массовое сознание угрозой рецидивов фашизма и авторитаризма.

Следует указать и на манипуляции с устоявшимися понятиями посредством префиксации и суффиксации. Примеры - в использовании разного рода суффиксов к корню «интернационал», «гуман» (интернационалистический, гуманитарный, гуманистический). Можно поразмышлять и над «неправильностью» слова «советский», ведь исходя из грамматических норм вернее было бы «советовский». Остановимся еще на одном примере. Во время кампании, развернутой СМИ в поддержку Б.Ельцина, было пущено в оборот слово «младореформатор». Приставка «младо» должна была влить в старые мехи новое вино.

Ситуации, причины которых власть и пресса не смогли толково разъяснить массам, стали называться закритическими. Был введен для придания большей значимости принимаемым мерам по спасению экономики термин «реструктуризация».

Все вышеприведенные примеры говорят нам о том, как легко при помощи слов влиять на мышление человека. Поэтому, подготавливая тот или иной материал для печати, нам всегда следует задуматься о том, какое воздействие слова могут оказать на читателя.

Литература:

1. Березин В.Б. Массовая коммуникация: сущность, каналы, действия. М., РИП- холдинг, 2003.

2. Костомаров В.Г. Русский язык на газетной полосе. Издательство Московского университета, 1971
3. Язык СМИ как объект междисциплинарного исследования. М.: Изд-во МГУ, 2003

ე.ოგანეზოვა. მასმედის ენის ზემოქმედი ფუნქცია.

რეზიუმე

სტატიაში განიხილება ის საკითხი, თუ როგორ ზემოქმედებს მასმედია საზოგადოების ცნობიერებაზე. მასში განიხილება ისეთი მკვლევარების თვალთახედვა, როგორიცაა: გ.გუსეინოვი, ა.მარკოვიჩი, ა.ლეონტიევი და ა.შ. თვალსაჩინო მაგალითები დემონსტრირებენ იმას, თუ როგორ ზემოქმედებენ ჟურნალისტები აუდიტორიის მსოფლმხედველობაზე, მართავენ საზოგადოებით გარკვეული სიტყვების მეშვეობით.

E.Oganezova. The influence function of mass-media language.

Resume

In article there is discussed how mass-media influence on mass consciousness. There is analyse the view of investigators such as: G.Guseinov, A.Markovich, A.Leontiev e.c.t. The clear examples demonstrate how journalists influence on audience perception, manage society with using some words.

Ананишвили Н.А.

Тбилисский гуманитарный
университет

Статус русского языка в странах постсоветского пространства

«Русский язык переменчив
и общежителен»...
(А.С. Пушкин)

К числу важнейших функциональных ресурсов, оставленных Российской Империей и советским периодом в наследие государствам СНГ, относится русский язык- один из тех шести языков, на которых говорит около 70% населения Земли (имеем в виду китайский, испанский, хинди, английский и арабский). Статус современного русского языка как иностранного в независимых государствах

постсоветского пространства является объектом внимания на страницах русскоязычных информационно-аналитических газет и журналов «Свободная Грузия», «Русское Вече», «Многонациональная Грузия», «Наше Время», «Независимая газета», «Истоки», «Вечерний Тбилиси», «Русский клуб».

Если в 90-х годах XX столетия наблюдался ощутимый спад интереса к изучению современного русского языка, то затем, в 2000-ые годы, наступил период подсознательного осмысления всей его необходимости. Таким образом, в начале XX века в мире появляется стабильный интерес к изучению русского языка. Русскоязычная пресса информирует о деятельности в сфере культивации РЯ таких передовых научных структур как Институт русистики, славяноведения и международной коммуникации, Международная ассоциация преподавателей русского языка и литературы (МАПРЯЛ).

Идея поддержать и окружить вниманием педагогов русского языка в странах - бывших республиках СССР, принадлежит заместителю главного редактора «Российской газеты» Ядвиге Юферовой. Силами этой газеты, а также газеты «Труд» при поддержке МИД и Минобразования Российской Федерации в 2000 году был организован конкурс на соискание Пушкинской премии для преподавателей русского языка и литературы в странах СНГ и Балтии. Темами конкурса были «Моя родина – русский язык» (2001), «Язык мой - друг мой» (2002), «Уроки русского» (2003), «И мы сохраним тебя, русская речь» (2004), «Я русский бы выучил, только зачем?» (2005). Эти темы-эссе для педагогов с равным успехом можно назвать и девизами, под которыми конкурсанты излагают свои взгляды на стиль преподавания предмета, актуальность и проблематику изучения РЯ и литературы в странах СНГ и Балтии.

Обязательное насаждение любого языка вызывает, как правило, ответную реакцию. Чтобы знать язык, надо чувствовать в нем острую необходимость. «Сегодня происходит естественное сокращение русских школ из-за того, что носители русского языка уезжают из Грузии. А ведь некогда обучение в русской школе считалось престижным, как и знание языка». («Свободная Грузия», 26 апреля 2008, №23971). На современном этапе русский постепенно теряет свое былое значение языка-посредника. В СНГ русский все еще остается языком межнационального общения в силу его функциональной необходимости. Так называемая борьба за статус русского языка (имеющая сегодня место как в Грузии, так и в остальных странах бывшего Союза) приобрела особенно острый характер в последние годы, временами подменяя собой глобальные проблемы, с которыми сталкивается общество. На Украине (по материалам «Независимой газеты» (2008, №221) у данного вопроса есть политическая

составляющая, которая часто доминирует. Вопрос РЯ, его статуса активно муссируется, используя всеми основными политическими силами и в предвыборных целях. Начиная с 90-х гг. эту карту постоянно разыгрывали на президентских и парламентских выборах. Попытка расширить сферу применения русского и украинского языков стала восприниматься как насаждение и, одновременно, притеснение русского. РЯ остается как и прежде приманкой для избирателей восточных и южных регионов Украины. В итоге проблема русскоязычного населения, русской культуры остается заложницей политической конъюнктуры. Вопрос о статусе РЯ как второго государственного остается символом, разделяющих украинских политиков. Сохранение русского языка в Грузии в новых общественно-политических условиях является важнейшей общественной проблемой ибо РЯ несет необходимое жизни инакомыслие. В создавшейся ныне критической ситуации он все же не теряет свойства работать на обобщение, сохраняет характер своего критического намерения. Русский язык практически невозможно переиграть, он несет в себе свою личную возможность быть собой. Для нас он был и остается частью особого наследия («Русское Вече» 2008, №6/68). Одновременно как лингвистическая тенденция в Грузии имеет место расширение языковой компетентности русскоговорящих в грузиноязычной среде («Многонациональная Грузия», 2008 №8/84). Закономерно возникает вопрос, каково сегодня реальное положение дел с русским языком в странах СНГ и Балтии? Существует ли реальный запрос на русский язык среди населения и каковы мотивы этого запроса? Чтобы ответить на эти вопросы фонд «Наследие Евразии» на протяжении нескольких лет проводил кабинетные и полевые исследования в 14 новых независимых государствах – Азербайджане, Армении, Белорусии, Грузии, Казахстане, Киргизии, Латвии, Литве, Молдавии, Таджикистане, Туркмении, Узбекистане, Украине, Эстонии. Международное агентство «Евразийский монитор» в октябре-ноябре 2007-го провело фронтальный опрос общественного мнения на эту тему. Результаты этих исследований были апробированы в Москве, на международной конференции в фонде «Русский мир». Несколько слов об этой структуре. Фонд был создан в 2007 году указом Президента Владимира Путина. Главной его задачей стала популяризация русского языка, являющегося национальным достоянием России, важным элементом российской и мировой культуры. «Русский мир» организует круглые столы, которые способствуют совершенствованию русского языка, повышению его статуса, авторитета; планомерно поддерживает русские школы и курсы русского языка повсюду, где они существуют, и открывает новые там, где в них

нуждаются. Он снабжает их учебниками, обучающими программами, учебными и методическими пособиями. Для повышения квалификации преподавателей русского языка фондом организуются семинары, курсы, а также дистанционный интерактивный учебно-методический комплекс. Основным направлением Фонда стала деятельность по выделению грантов в поддержку русского языка во всем мире. 45 заявок, поддержанных фондом, относятся к развитию русскоязычной прессы в разных странах земного шара. Причем это относится как к печатной прессе, так и к интернет изданиям. В Грузии состояние русскоязычного информационного пространства напрямую связано с сохранением его главного инструмента – русского языка. Ареал употребления РЯ в Грузии с конца 80-х годов XX века сократился как шагреновая кожа. Вместе с тем, заметно сокращается русское и русскоязычное население. Представители национальных меньшинств, традиционно предпочитавшие отдавать своих детей в русские школы, меняют языковой приоритет.

В законодательстве подавляющего большинства независимых государств русскому языку не присвоен статус государственного или официального языка. В отношении спектра его применения по объективным причинам не установлена система правовых гарантий. В большинстве новых независимых государств наблюдается значительное сокращение числа русских школ, методцентров, серийных центров русского языка и культуры, русскоязычных СМИ, в том числе печатных. Уровень владения русским языком и его распространенность существенно различаются. По данным социологических опросов, свободно «владеет» русским Беларусь (77%), Украина (65%), Казахстан (63%). В этих странах русский язык является либо доминирующим, либо столь же распространенным, что и титульный. Причем, на Украине, несмотря на то, что русским языком пользуется значительная доля населения, у молодежи значительно низкий уровень владения русским. Факт остается фактом: русский язык на территории постсоветского пространства постепенно утрачивает свои ведущие позиции и привилегии. В Киргизии, Латвии, Эстонии, несмотря на доминирование языка титульной национальности, достаточно большая доля населения владеет русским языком и использует его в повседневном общении. Армения, Азербайджан, Грузия, Таджикистан и Литва находятся на периферии русскоязычного пространства. Небезынтересны мотивации изучения русского языка. Особенно отмечается населением стран СНГ и Балтии главная, коммуникативная функция русского языка как средства международного общения. При этом русский язык выполняет параллельно и гуманитарную функцию. Грузия относится к числу

государств постсоветского пространства, не подписавших двустороннего соглашения с Россией об открытии информационно-культурных центров. Тем не менее искусство, культура, язык (русский, в данном случае) оказывают влияние на духовный диалог между народами. Русская культура становится фактором, способствующим легализации отношений и взаимопониманию народов. («Свободная Грузия», 3 мая, 2008, №23973). «Не только в Грузии, но и во многих странах СНГ, в школьном мире, захлестнутом лавиной реформ и преобразований, сохранились островки, где существуют и свято почитаются многолетние традиции. Где уважают и прививают (и с успехом!) высокие нормы духовности, красоты, любви, гражданственности, - всего, что и делает каждого из нас человеком, личностью. На голос Пушкина откликается множество голосов, и начинается увлекательное воображаемое путешествие Пушкина по грузинской земле («Русский Клуб», 2007, №3, с. 94). Русскоязычная пресса высвечивает закономерности развития современного литературного процесса. При советской власти было много выдающихся писателей – Максим Горький, Алексей Толстой, Михаил Шолохов, Юрий Олеша, Валентин Катаев, поэты Владимир Маяковский, Борис Пастернак, Анна Ахматова, Марина Цветаева. Большинство национальных сайтов в странах СНГ и Балтии имеет русскоязычную версию, что свидетельствует о востребованности русского языка пользователями новых независимых государств.

Библиографический список

1. «Язык под угрозой исчезновения» - «Многонациональная Грузия», 2008, №8/84
2. «Испытания для украинской государственности» - «Независимая газета», 2008 («221), 4568.
3. «2007 год русского языка. Инструмент межнационального общения» - «Русское Вече», 2007, март, №3(53), с. 7
4. «Интерес к русскому языку сохраняется» - «Русское Вече», февраль, 2007, №2 (53), с. 7
5. «Как сохранить язык Пушкина на земле Руставели» – «Русское Вече», 2008, №10 (72)
6. «Нужен ли русский язык в СНГ?» - «Свободная Грузия», №9 (258), 15 марта, 2008, с. 2.
7. «Осененные пушкинским словом», - «Русский клуб», 2006, №6, с. 32-35.
8. Русский язык в странах мира – Под ред. проф. В.Г. Костомарова, МГУ, 1973.

9. Русский язык как иностранный - Ташкент, 1983.

10. Русский язык как средство межнационального общения народов СССР - Киев, Наука, 1976.

ნ. ანანიაშვილი

რუსული ენის სტატუსი პოსტსაბჭოთა სივრცის ქვეყნებში

რეზიუმე

სტატია ახმოვანებს წამყვანი რუსულენოვანი ორგანოების („სვობოდნაია გრუზია“, „რუსკოე ვეჩე“, „ისტოკი“, „ვეჩერნი თბილისი“, „ნეზავისიმაია გაზეტა“, „რუსკი კლუბ“) ზოგიერთ მასალებს, რომლებიც ეხება რუსული ენის სტატუსსა და პერსპექტივებს პოსტსაბჭოთა სივრცის ქვეყნებში. ავტორი განიხილავს რუსული ენის ფუნქციონირების ახალ ტენდენციებს დსთ-სა და ბალტიისპირეთის ქვეყნებში ორი ჰიპოსტასით: 1) როგორც უცხო ენას; 2) როგორც ეროვნებათშორისი და კულტურათშორისი ურთიერთობების ენას. რამდენიმე გვერდი ეთმობა ლიტერატურულ ურთიერთგავლენას, ქართულ-რუსულ სულიერ თანამშრომლობას, ასევე რუსულენოვანი მულტიმედიური სივრცის მდგომარეობას საქართველოს და რუსეთის რუსულენოვანი მასობრივი ინფორმაციის საშუალებების ინტერპრეტაციით

N. Ananiashvili

About status of russian language in post soviet space countries

Summary

An article contemporary materials of leading russian language periodic organs of Georgia and Russia are discuss. They are touch status and perspectives of russian language in post soviet space countries. Russian language is interpret in two versions: 1) as foreign language and 2) as between national and as between cultural language Russian multimedia space in Georgian press is consider.

თემურ ჯაგოდნიშვილი

აგრესიული თავაზიანობა როგორც ვერბალური კომუნიკაციის ტექნოლოგიური მოდელი (თანამედროვე თოქ-შოუს მასალების მიხედვით)

დემოკრატიზაციის პროცესებმა ქართული საზოგადოებრივი ყოფის სივრცეში უჩვეულო აქტუალობა შესძინა საჯარო ენობრივი კომუნიკაციების

ტექნოლოგიებს და შესაბამისად მათ ცოდნას. ამ ცოდნის ღირებულების სიდიდე კი იმითაც განისაზღვრება, რომ დემოკრატიულ ღირებულებათა დამკვიდრება საბჭოური ტოტალიტარიზმის ტყვეობიდან თავდასხნამ “ამბოხებული მასების” (ხ. ორტეგა ი გასეტი) საქმედ გადაიქცა. “ადამიან-მასას” ანუ “საშუალო ადამიანს” კი თავისი საკუთარი, და თანაც, საკვებით გარკვეული აზრი გაუჩნდა იმის თაობაზე, რაც ხდება ან უნდა მოხდეს მსოფლიოში”.²³ ამ ფონზე ადვილი წარმოსადგენია როგორი პრეტენზია ექნება მას საკუთარი ქვეყნის პოლიტიკურ, სოციალურ, კულტურულ, სივრცეში მიმდინარე პროცესებისა თუ მოვლენების ცოდნაზე. ამიტომ გამორჩეული პოპულარობა მოიპოვა საჯარო კამათმა და მისმა ისეთმა სახეობამ, როგორიცაა თოქ-შოუ. იგი როგორც სპეციფიკურად სატელევიზიო ჟანრი, მყარად დამკვიდრდა ელექტრონულ მედიაში, უპირატესად ტელევიზიასა და რადიოში. მიუხედავად იმისა, რომ საჯარო საუბარი-კამათის ამ სახეობას ჩვენში არც ისე დიდი ისტორია გააჩნია, აშკარად დაეცყო კლასიკური შინაარსისაგან განსხვავებული, სპეციფიკურად ქართული ტენდენციები.

ენობრივ ტენდენციათაგან ერთ-ერთის გამოსახატავად შემოგვაქვს **აგრესიული თავაზიანობის** ცნება. ცნების შინაარსში იგულისხმება კამათის მონაწილეთა ურთიერთდამოკიდებულებაში ქცევის ეტიკეტისა და კამათის ხელოვნების მოთხოვნათა ფორმარული (გარეგნული) დაცვა, ხოლო სიტყვიერი ქვეტექსტებით ოპონენტისადმი მიუღებლობის გამოსატყა აგრესიულობით. აგრესიული თავაზიანობა უმთავრესად აგრესიის ორი ფორმით – ღიად (აშკარად) და ფარულად იჩენს თავს.

აღნიშნული ტენდენციის სპეციფიკის აღწერა-დახასიათებამდე მიზანშეწონილად მიგვაჩნია თოქ-შოუს ქრესტომათიული შინაარსის გახსენება. ცნობილია, რომ თოქ-შოუს, როგორც საჯარო საუბრის (კამათის), მიზანი, ერთი მხრივ, მაყურებლის ინფორმირებულობაა, მეორე მხრივ, მისი საზოგადოებრივი ცნობიერების ფორმირება, სოციალური როლის გააქტიურება.

თოქ-შოუს საბაზო კომუნიკაციური მოდელი უმთავრესად სამი ელემენტისაგან შედგება. ესენია: **წამყვანი, ექსპერტი, მაყურებელი**.²⁴ ე.ი. თოქ-შოუს ვერბალური ტექნოლოგია სამი სუბიექტის ენობრივ ურთიერთობას ემყარება. ამ ტექნოლოგიაში უცვლელია ერთი სუბიექტი - წამყვანი.

მეორე სუბიექტი რაოდენობრივად ცვლად სიდიდეს წარმოადგენს. ზოგ შემთხვევაში იგი ერთს აღემატება (არის ორი, სამი, იშვიათ შემთხვევაში მეტიც). რაოდენობა განისაზღვრება საუბრის საგნის რაგვარობით. ექსპერტები საგნის (პრობლემის) სხვადასხვა ასპექტებს აშუქებენ და აანალიზებენ.

მესამე სუბიექტი უმთავრესად ორი ტიპისაა:

- **დაინტერესებული**, რომელიც თოქ-შოუს მონაწილე მხარეს წარმოადგენს, აუდიტორიის შემადგენლობას განსაზღვრავს.

- **ნეიტრალური**, კამათის ობიექტური შემფასებელია. ნეიტრალური მონაწილე თოქ-შოუს ტელეეკრანიდან ადევნებს თვალს და შემფასებლურ დამოკიდებულებას სატელეფონო კავშირით ავლენს. მისი თვალსაზრისი ან ვერბალური (ხმოვანი, ზეპირმეტყველებითი) ჩართვით გამოიხატება, ან წერიითი მეტყველების ფორმით, ე.წ. “მორბენალი სტრიქონების” მეშვეობით. თუმცა ქართული სოციალურ-პოლიტიკური სივრცის სპეციფიკათა გამო თოქ-შოუს კლასიკური ტექნოლოგიური მოდელი რამდენამდე შეცვლილია. ფორმის

²³ ხოსე ორტეგა ი გასეტი, მასების ამბოხი, ესპანურიდან თარგმნა ბაჩანა ბრეგვაძემ, თარგმანის საგამომცემლო ცენტრი “ხომლი”, თბილისი, 1993, გვ. 68

²⁴ М. Векуа, Полемика как искусство, курс лекции, Издательство Тбилисского университета, Тбилиси, 2003, с. 9-10

ასპექტში ეს მისი საზღვრების გაფართოებაში გამოიხატება. ამის მიზეზი ქართველი საზოგადოების პოლიტიკური და სოციალური ჯგუფების, ზოგადად პოზიციისა და ოპოზიციის ურთიერთობის უძირითადეს ფორმად თოქ-შოუს და საერთოდ ელექტრონული მედიის გადაქცევაა. ამ ტენდენციამ ქართული მედიასივრცის ორად დანაწევრება გამოიწვია. მედია საშუალებათა ერთი (უპირატესი) ნაწილი პოზიციის პოლიტიკურ-სოციალური იდეების გამოხატვის სამსახურში ჩადგა, მეორე (მცირე რიცხოვანი) – ოპოზიციური აზრის გამოხატვა-გაუფრება-გავრცელების საშუალებად გადაიქცა.

ქვეყნის პარლამენტის სხდომათა ტელევიზიით პირდაპირი რეგულარულად ტრანსლირების მიუხედავად, პოლიტიკური მაჯისცემის ამპლიტუდას, უმნიშვნელოვანეს სოციალურ-პოლიტიკურ მოვლენათა შინაარსს, საზოგადოება ტელევიზიით ეცნობა. ამავე ფორმით, ოღონდ “საკუთარი ტელეარხით”, რეაგირებს ცნობილი ოპოზიციური აზრის პოზიციის სოციალურ-პოლიტიკურ ქმედებებზე.

ელექტრონული მედიასივრცის ასეთმა აშკარა პოლარიზაციამ თოქ-შოუს კლასიკური შინაარსის ერთგვარი გაშლა-გაფართოება გამოიწვია. ეს განსაკუთრებით დაეტყო ოპოზიციური ტელევიზიის თოქ-შოუს (ამჟამად ტელესტუდია “კავკასიის” პროგრამა “ბარიერსა” და სტუდია “სპექტრს”).

ქვეყანაში მიმდინარე სოციალურ-პოლიტიკურ მოვლენათა გააზრება-შეფასების თვალსაზრისით აღნიშნული პროგრამები ხალხის სამსჯავროდ, თავისებურ სახალხო ფორუმად იქცა, საჯარო საუბარი-კამათში მეორე ტიპის მაყურებლის აქტიური ჩართულობის მასშტაბებით.²⁵ ამას მაყურებლის ისეთი ჩართულებაც ცხადყოფს, რომელთა ინტერესი საერთოდ დაშორებულია თოქ-შოუს პრობლემატიკას და არაიშვიათად ვიწრო, პიროვნული ინტერესის დაკმაყოფილებას ისახავს მიზნად.

არც თუ იშვიათად მეორე ტიპის მაყურებელი “დაუსწრებელი”, სტუდიისათვის უხილავი, მაგრამ ცნობილი (მაყურებლის მიერ საკუთარი ვინაობის დასახელების გამო) პირველი ტიპის მაყურებელი ხდება, რადგან მისი სატელეფონო ჩართვა წამყვანთან ან ექსპერტთან დიალოგში, ან თვალსაზრისის გამომხატველ ვრცელ მონოლოგში გადაიზრდება.

პირველი სუბიექტი – წამყვანი თოქ-შოუს კლასიკური, ქრესტომათიული გაგებით მსაჯულია, ობიექტური განმსჯელი. თუმცა ზემოაღნიშნული მიზეზების გამო (მედიასივრცის პოლარიზება) წამყვანი, ნეიტრალიტეტის დაცვის დიდი მცდელობის მიუხედავად, უნებლიედ დაინტერესებულ მხარედ იქცევა.

ამის გამო წამყვანის როლი თანამედროვე ქართულ თოქ-შოუში განსაკუთრებული მნიშვნელობისაა. კომუნიკაციის წარმატებულობაზე დიდ გავლენას ახდენს წამყვანის ისეთი პერსონალური ღირსებები, როგორცაა: ინტელექტი, ზოგადი განათლება, პოლიტიკურ პროცესებში გარკვეულობა, ჟურნალისტური პროფესიული ეთიკის პრინციპებისადმი ერთგულება, სახეობრივი აზროვნების უნარი, რეჟისორული ტალანტი, რაც თოქ-შოუს სცენარის ვარგისიანობას და თამაშის (აქ: საუბრის, კამათის) მონაწილეთა როლების ეფექტურობას განსაზღვრავს. წამყვანი თოქ-შოუს სცენარში საკუთარ როლსაც გაიაზრებს, “მოთამაშე მწვრთნელის” მსგავსად, “მოთამაშე რეჟისორის” ფუნქციებს ასრულებს. ოღონდ ამ თამაშში მთავარია არა თავად “თამაში”, არამედ აზრის, თვალსაზრისის გამოთქმა-გამოხატვის ეფექტურობა და სისრულე. წამყვანი განსახილველ პრობლემას ჯერ ანაწევრებს გონებაში.

²⁵ ამ მხრივ ჟურნალისტიკის სოციოლოგიის პრაქტიკის თავისებურ გამოვლენადაც იქცა. (იხ. Социология журналистики, М. «Аспект Пресс») 2004, გვ. 109-140

ფრაგმენტებად თუ სეგმენტებად, თოქ-შოუს მონაწილეებს ზოგადად, თუ შეიძლება ითქვას, იდეის დონეზე “მოარგებს”. (“ფრაგმენტი” ამ შემთხვევაში ქვესაკითხი, ქვეპრობლემაა, რაზედაც წამყვანს ზოგადი ვარაუდი აქვს, რადგან პასუხის რაგვარობა თამაშის მონაწილეებზეა დამოკიდებული). შემდეგ წამყვანი მიღებული პასუხების შეერთებით პრობლემას გაამთლიანებს გონებაში და ამგვარად ქმნის სრულ “სპექტაკლს”. “მოთამაშე რეჟისორის” ფუნქციას წამყვანი მონაწილეებისათვის ლაპარაკის, სიტყვის მიცემა-შეწყვეტინებით ასორციელებს.

ბუნებრივია, მისი რეჟისორული ოსტატობაც და პრობლემის ხედვაც ამაში ვლინდება და წამყვანის პერსონალური შემფასებლური დამოკიდებულებაც თამაშის მონაწილეებისადმი, რომელიც იმდენად სუბიექტურია, რომ წამყვანის არსებაში ერთბაშად ორსავე-ცნობიერსა და ქვეცნობიერ დონეებზე იხენს თავს. ეს, ერთი მხრივ, მონაწილესათვის სიტყვის მიცემის ინტენსიობაში (სიხშირეში) მჟღავნდება, მეორე მხრივ, სიტყვის ჩამორთმევის (ლაპარაკის შეწყვეტინების) ფორმასა თუ მანერაში. ამ ყველაფერს წამყვანში “არეგულირებს” ელემენტარული ქცევის ნორმები თუ ეტიკეტი და განსაკუთრებით პროფესიული ეთიკის მოთხოვნები. ამიტომ ზედაპირზე მის ქცევასაც და განზრახულობასაც იძულებითი (და ამის გამო ფორმალური) თავაზიანობის თვალშისაცემობა წამოიწევს. თუმცა ძალუმად განაგრძობს მუშაობას ქვეცნობიერიც, რომელიც ამ თავაზიანობას სუბიექტურ ელფერით მოსავს. ოპონენტისადმი უარყოფითი შემფასებლური დამოკიდებულება ამ თავაზიანობას ქვეტექსტურ აგრესიულობას ანიჭებს, რასაც ჩვენ “აგესიულ თავაზიანობას” ვუწოდებთ.

“აგრესიული თავაზიანობა” ერთნაირად ვლინდება არა მარტო წამყვანის, არამედ თოქ-შოუს ნებისმიერი მონაწილის მიერ ოპონენტებისადმი დამოკიდებულებაში.

ქართული მედია სივრცის პრაქტიკა წამყვანის რეჟისორული თამაშის ასეთი მოდელის ფესვგადგმულობას ადასტურებს:

წამყვანი საუბრის პროცესში შეარჩევს მისი აზრით ლოგიკური ჩარევის მომენტს (თუმცა ამგვარი ჩართვა ობიექტურად ყოველთვის ვერ აღმოჩნდება ხოლმე ლოგიკური და დროული), მოლაპარაკეს ჩამორთმევს სიტყვას, ვითომდა ოპონენტის სათქმელის სხვა რაკურსში გაგრძელების, გადრმავება-დაზუსტების მიზნით, შემდეგ საუბარი ან წამყვანის გრძელ მონოლოგში გადაიზრდება, ან სხვისთვის (ექსპერტის, მაყურებლისათვის) სიტყვის გადაცემაში, არსებითი ნაკლი (გნებავთ კომუნიკაციური ხარვეზი) ამ შემთხვევაში იმაში მდგომარეობს, რომ მოლაპარაკისათვის სიტყვის ამნაირად ჩამორთმევა, ხშირად სათქმელის ბოლომდე გამოსატვის (გამოთქმის) საშუალებას უსპობს.

“აგრესიული თავაზიანობა”, როგორც სიტყვიერი კომუნიკაციის ფორმა, ხშირად სწორედ სიტყვის ჩამორთმევის მომენტში ვლინდება. საერთოდ, როგორც აღინიშნა, წამყვანთა მხრიდან აგრესიული თავაზიანობის გამოვლენის ორი ფორმაა გამოკვეთილი – **ღია** და **ფარული**.

ღია ფორმა კომუნიკაციის ასეთ მოდელს ემყარება: წამყვანი დაუფარავად ახდენს საკუთარი განსწავლულობისა და ოპონენტზე ინფორმირებულად აღმატებულობის დემონსტრირებას. ეს აშკარად ატყვია მისი რეპლიკების, კომენტარების შინაარსს, საუბრის ტონალურ მენტორულობას. ამასთან ოპონენტთან სიტყვიერი ურთიერთობის ხაზგასმულად ოფიციალურ სტილს მოიმარჯვებს. თავაზიანი (“თქვენობითი”) მიმართვის ფორმა ადამიანური გაუცხოების, ოპონენტის თვალსაზრისის პრინციპული მიუღებლობის ანდა დამცირება-დაკნინების, გაუფასურების ქვეტექსტურ გამოსატვას წარმოადგენს.

მეტყველების ექსპრესია კი უფრო ააშკარავებს თავაზიანობის რეალურად არარსებობას, ოპონენტის აზრისა და პერსონისადმი შეუწყნარებელ აგრესიულობას. ზოგჯერ აგრესიული თავაზიანობის გამოვლენის დამხმარე საშუალებად იქცევა ე.წ. “სხეულის ენა” – მიმიკა, ექსტიკულაცია და ა.შ.

აგრესიული თავაზიანობის გამოხატვის ღია ფორმის მიზანია ოპონენტზე დაუფარავი, უხეში, ფსიქოლოგიური ზეწოლა მისი მხრიდან მნიშვნელოვან დათმობებზე წასასვლელად ან მარცხის აღიარებისათვის. ეს ფორმა საბოლოოდ მაინც კომუნიკაციის მონაწილეთა ინფორმირებულობის დონით განისაზღვრება.

აგრესიული თავაზიანობის ფარული ფორმა ინტელექტუალურად უფრო დახვეწილია და ამის გამო უფრო მისასხვედრია, საგრძნობია, ვიდრე დასანახი.

წამყვანი (და საერთოდ თოქ-შოუს მონაწილე) ძალდაუტანებელ სიმშვიდეს, სიდინჯეს და დამყოლობას გამოხატავს, გულმოდგინედ უსმენს ოპონენტს. ყველანაირად აგრძნობინებს კომუნიკაციის პროცესის მონაწილეებსაც და ორივე ტიპის მაყურებელსაც, რომ მთელი არსებით მოლაპარაკეს გულშემატკივრობს, თავად მისი თვალსაზრისის დამაზუსტებელ-გამადრმავეებელ რეპლიკებს სჯერდება, ერთგვარად წააქეზებს კიდევაც მას აზრის უფრო თამამად გამოსათქმელად. აგრესიული თავაზიანობა აქ მინიშნებებში იგრძნობა, კერძოდ იმაზე მინიშნებაში, რომ მოლაპარაკის პიროვნებისადმი პატივისცემისა და სიმპათიის გამო იქცევა ასე და არა იმიტომ, რომ მისი თვალსაზრისი უდავო ჭეშმარიტებაა და ალტერნატიული აზრი არ არსებობს; რომ სინამდვილეში ზოგ რამეში არც ეთანხმება მოლაპარაკეს და კონტრარგუმენტების წამოყენებაც შეუძლია, მაგრამ ამაზე დუმილს ამჯობინებს. ე.ი. აქ აგრესიული თავაზიანობა პრინციპული და ვითომ სუბიექტურად მოტივირებული ფარული შემწყნარებლობის ქვეტექსტურ “დემონსტრირებაში” იხენს თავს.

ზოგ შემთხვევაში აგრესიული თავაზიანობის ფარული ფორმა მუდამდებია ისეთ მოკლე რეპლიკა-კომენტარებში, რომლებიც ფაქტობრივ ალტერნატიული აზრის არსებობას ცხადყოფენ. ამასთან ეს რეპლიკა-კომენტარები მოლაპარაკისათვის ალტერნატიული აზრის უცნობ წყაროებზე მითითებასაც შეიცავს. ამგვარი მითითება მოლაპარაკეში წყაროს არცოდნით საკუთარი თვალსაზრისის უტყუარობაში დაეჭვებაზეა გათვლილი.

დაეჭვება კი დათმობაზე წასვლის ერთგვარი წინაპირობაა. თუმცა დათმობა, რაც არ უნდა პარადოქსურად უღერდეს, თოქ-შოუსში ისე, როგორც საერთოდ საჯარო კამათში, ზოგჯერ გამარჯვების პირობაც ხდება და მიზნის მიღწევის საშუალებაც.

აგრესიული თავაზიანობის ფარული ფორმა ოპონენტზე გამარჯვებას თანხმობის მიღწევით ვარაუდობს.

აგრესიული თავაზიანობის გამოვლენის ტექნოლოგიები, ბუნებრივია, შესაბამის ლექსიკა-ფრაზოლოგიასა და ენობრივ კონსტრუქციებს გამოიყენებს. თუმცა ეს ცალკე განხილვის საგანია და ამ პრობლემას ცალკე ნაშრომში წარმოვადგენთ. ამ ეტაპზე კი მხოლოდ რამდენიმე ამგვარი მოდელის არსებობას ვაფიქსირებთ:

1. სიტყვაში საპირისპირო აზრის ჩადება: აზრის ანტონიმურობა მიიღწევა სხვადასხვა სამეტყველო საშუალებებით. უპირატესად გამოიყენება აქცენტუაცია, ექსპრესია.
2. უმნიშვნელოს შეგნებულად უსაფუძვლო გაზვიადება (ჰიპერბოლიზება) მისი “არარაობის” “ობიექტურობის” უზრუნველსაყოფად (თქვენც ხედავთ, რომ არაფერს არ წარმოადგენს, მე კი კეთილი, თავაზიანი ვარ და ზედმეტად შექებასაც არ ვერიდები);

3. მეტყველების სტილის შენაცვლებით ოპონენტთან გაუცხოების ხაზგასმა (მაგ. ოფიციალური საკუთარი სახელის მომარჯვება საზოგადოებისათვის ცნობილი სახელის ნაცვლად: ბადრი / არკადი პატარკაციშვილი; ეროსი / ერასტი კიწმარიშვილი და ა.შ.);
4. აგრესიული თავაზიანობის გამოსატვა სიტუაციისათვის შეუფერებელი თავაზიანი მიმართვით;
5. მოლაპარაკის ფრაზის ატაცება – გამეორებით და საჯარო კამათის სხვა მონაწილისათვის თემად შეთავაზებით მოლაპარაკის ფაქტობრივი “გაძეგება” განხილვიდან;
6. მოლაპარაკის გამონათქვამის იუმორისტული პერიფრაზირება;
7. მეტყველების რიტმის შეცვლა, “გამომწვევ” ექსპრესიულობა– აქცენტუაციაზე აქცენტირება;
8. ოფიციალური მიმართვის გააზრებული უკუგდება და უსაფუძვლო “გაშინაურება”, ოპონენტისათვის თავის გატოლება მისი საზოგადოებრივი სტატუსის დამცირების მიზნით;
9. ფრაზეოლოგიაში ანტონიმური შინაარსის ჩადება;
10. შორისდებულებისა და “სხეულის ენით” ანტონიმური შინაარსის გამოსატვა;
11. აგრესიული თავაზიანობის დემონსტრირება რიტორიკული პაუზით;
12. მოლაპარაკის გამონათქვამზე რეაგირება გაკვირვების ფორმებით. ბუნებრივია, თანამედროვე ქართულ საჯარო მეტყველებაში, მათ შორის თოქ-შოუებში, აგრესიული თავაზიანობის დემონსტრირების და გამჟღავნების სხვა ფორმებიც დასტურდება, მაგრამ უმთავრესად წარმოდგენილ ტიპოლოგიას “ესმიანება”.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ხოსე ორტეგა ი გასეტი - მასების ამბოხი, ესპანურიდან თარგმნა ბაჩანა ბრეგვაძემ, “თარგმნის საგამომცემლო ცენტრი “ხომლი” თბილისი, 1993
2. Векуа М., Полемика как искусство, курс лекций, Издательство Тбилисского Университета, Тбилиси, 2003
3. Социология журналистики, учебное пособие для студентов вузов [И.Н. Блохин и др.], под редакцией С.Г. Корконосенко, Москва, «Аспект Пресс», 2004

თ. ჯაგოდნიშვილი

**აგრესიული თავაზიანობა როგორც ვერბალური კომუნიკაციური მოდელი
(თანამედროვე ქართული თოქ-შოუს მიხედვით)**

რეზიუმე:

ნაშრომში განხილულია თანამედროვე ქართულ მედიასივრცეში, კერძოდ თოქ-შოუში, გავრცელებული სამეტყველო ურთიერთობის კონკრეტული მოდელი. ავტორს მის აღსანიშნავად შემოაქვს ცნება **“აგრესიული თავაზიანობა”**.

გამოვლენილია აგრესიული თავაზიანობის გამოხატვის ორი ძირითადი ფორმა: ღია და დახურული (ფარული).

დაფიქსირებულია აგრესიული თავაზიანობის გამოხატვის ლექსიკა-ფრაზეოლოგიური და ენობრივ-კონსტრუქციული მოდელები. დადგენილია 12 ასეთი მოდელის არსებობა.

T. Джагоднишвили

Агрессивная Вежливость как Вербально-Коммуникативная Модель (Судя по Современному Грузинскому Ток-Шоу)

Резюме:

В статье рассмотрена конкретная модель речевых отношений распространенных в современной грузинской медиапространстве, в частности в ток-шоу. Для обозначения которой, автор вносит понятие **«агрессивная вежливость»**.

Выявлены две основные формы для выражения агрессивной вежливости: открытая и закрытая (скрытая).

Зафиксированы лексико-фразеологические и языково-конструктивные модели для выражения агрессивной вежливости. Установлено существование 12 таких моделей.

T. Jagodnishvili

Aggressive Politeness as a Verbally-communicative Model (according to contemporary Georgian Talk-show)

Summary:

In the article the concrete model of speech relations widespread in contemporary Georgian media space, in particular in the talk-show is considered. In order to designate it the author resorts to such a concept as **« aggressive politeness »**.

There are revealed two basic forms for expression of aggressive politeness: opened and closed (hidden) in the article.

There are fixed lexico-phraseological and language-constructive models for expression of aggressive politeness in the work. The existence of such 12 models is established.

Правоведение и общественные дисциплины.

Law and social sciences.

სამართალმცოდნეობა და საზოგადოებრივი მეცნიერებანი

Jala Garibova

Baku, Azerbaijan

Azerbaijan University of Languages

From Identity to Integrity: the Role of Language in Nation-Building

It is very normal to see language programs to become a first and foremost agenda for emerging nations in their state-building endeavors. The importance (or the perceived importance) of language in the state-building process has proven itself through the experience of many nations in the post-colonial state. The issue has attracted a significant attention in the political and sociological research. Enhancement of identity feelings of people is often viewed as the first step leading to national integrity. In particular, in post-colonial states, “the desire to recreate national identities can facilitate solidarity, play a positive role in state-making and form a basis for popular participation in politics.” (Smith, Law, Wilson, Bohr & Allworth 1998:1)

What causes a little concern in this respect is that research generated elsewhere on post-colonial language agendas usually tends to have at least a small degree of “academic arrogance” while the research generated inside the area is emotionally tinted and in many cases far from being rational. Therefore we hardly get an unbiased, unprejudiced and “unpoliticized” view of the issue. “Academic arrogance” is partially caused by the reality that much of the critics and analysis emerges from Western countries, in many of which language has long completed its “cohesive” and “integrating” mission, and where it is viewed mostly from the functional point of view. On the other hand, “politicized research” in the developing nations is partly caused by the fact that language planning and policy in general, and in developing nations in particular, is a politically tinted matter. What is more, language planning, especially in developing countries, does not always get sufficient hold of academic research. As Alexander states in a reference to Lo Bianco, “it is rare that language planning is undertaken by “experts”, i.e., it is usually politicians or other opinion formers who are the inspiration and government bureaucrats who are the practitioners if language planning projects” (2004:114).

Both are understandable. For the past several decades researchers from developed countries have been manifesting a growing anxiety for the destiny of minority languages, situation with the linguistic diversity and the status of language rights provision for everyone not only within their states but also elsewhere in the world. Hence concern about the superiority of one language over others in new nations, which may be brought about by over-emphasis on the significance of the national language. On the other hand, deep anxiety on the part of the new nations for the promotion of their national languages is called forth by pre-existing linguistic inferiority doubled with the fear of losing the statue of the new, still fragile, national language to a new dominance.

Objectively, the official languages of developed nations (except for specific countries, where language has become a hotly-debated issue in political agendas) are more secured and better supported. The position of “selected-as-national” languages in emerging states, though,

can be considered fragile for several years before these languages acquire full power to operate in all the societal, and even individual, domains. The national language promotion movement, following the status recognition (or nationalization), in developing countries therefore stems from two motives: de-facto officialization and cultivation (sociolinguistic motive); and reforms and functional development (linguistic motive).

Our analysis of the role of identity in the national integration process, and of national language in the identity construction, is based on our understanding of three below posed key questions.

1. Why is it so important to have an identity feeling? To begin with, the concept of identity is hardly tangible. The change in the interpretation of the very term of identity, which the classical approach takes as something fixed and unchangeable, has been brought about by the restructured human relations and the reprioritized value systems under the globalizing world.

Blommaert explains the elusiveness of identity referring to its instability and inconsistency of constituents:

Whenever we talk about identity, we need to differentiate between “achieved” or inhabited” identity – the identity people themselves articulate or claim – and “ascribed” or “articulated” identity – the identity given to someone by someone else. (2006:238)

Gibson, with reference to Bonny Norton Peirce, describes identity as being dynamic and depending on time and place (2004:1).

According to Giampapa,

identities are multiple and intersecting ... with ethnicity, race, gender and sexuality. (2004:192)

Ethnic identity is not a fixed and stable term either:

Ethnic identity then, along with a myriad of other identities, is to be understood as a construct of a transitory quality, characterized as a process of identification. Also, it is, in the language of deconstruction, a concept “under erasure”. That is, the idea of ethnicity as articulated in the modern period via the nation, the nation-state and national identity is dysfunctional to the extent that it no longer holds the meaning that it once held. (Mac Giolla Christ 2003:42)

But the truth is that, although not fixed or stable, the sense of identity is a protected and cherished one. It would probably be the last thing that the human being would wish to be deprived of. The innate qualities of identity such as adjustability, contextuality and elusiveness seem to make it desirable to the human nature. We sense two main reasons for this.

First of all, due to the above features identity stands as an option – a non-obligatory “assignment”. (Even in the case of imposed identities, it eventually becomes one’s own choice to accept it or not.) Feeling or exercising identity, especially a group identity, may not be forced into, framed or taken away (a person's belonging to a certain nation does not mean his identifying himself with that nation): it is a free choice in what form to possess it. Being a true human freedom, identity is therefore an expression of a personal will, which has a significant importance for personal self-comprehension and self-actualization. William James, a pioneer in American pragmatism, describes will (“volition”) as one of the components of a self (“I”):

Three features characterize the I: continuity, distinctness and volition. a sense of personal volition is expressed by the continuous appropriation and rejection of thoughts by

which the self-as-knower manifests itself as an active processor of experience. (Hermans & Kempen 2003:44)

Secondly, identity is closely linked to the emotional-expressive domains of our life – music, dance, religion, the way we speak, the way we dress, the meals we cook and eat, the people we hang out with etc.), and therefore it is sensitive and thus cherished. It was in fact this understanding of the emotional coloring on the identity feeling that helped the Soviet politicians spread the Soviet ideology: in Azerbaijan, for example, it was national literature (especially poetry), national theater and folk music – the most relished aspects of people’s life – that were more actively used for promoting happiness and justice of the Soviet life, the beauty of the Soviet land, and the heroism of the Soviet man.

2. In what way does identity lead to integrity? Identity is a person’s comprehension of his or her self. William James distinguishes between self-as-knower (self as a subject) and self-as-known (self as an object) (Hermans & Kempen 2003:44). He further extends the possessive domains of the self-as-known from material and spiritual characteristics to social ones such as relation, roles and fame (Hermans & Kempen 2003:45). Self-as-known is then psychologically possible only if the perspectives of the self and those of other selves are mutually incorporated. As M. Esther Harding points,

we could not survive alone physically, nor can we develop psychologically alone, for psychological development requires both an outer and an inner environment. (1965:36)

Personal identity is therefore easily turned into a group belonging or in-group affiliation. What is a driving force behind in-group affiliation has been developed since Allport’s theory of prejudice through various other theories including Tajfells’ and Turner’s Social Identity Theory. Findings about the very fact of a group-belonging leading to prejudice were at the starting point of this theory. Subsequent research brought to the conclusion that even if group-belonging does not always cause prejudice, it always lays foundations for in-group distinctness and over-evaluation (Brown & Zagefka 2005:54-60). In either case there is a place to develop a certain degree of “group narcissism”.

Since individual narcissism tends to grow into group narcissism, this in its turn can result into a larger scale of self-absorption at the ethnic or national level. In Fromm’s view,

individual narcissism is transformed into group narcissism [in which] the clan, nation, religion, race, etc., become the objects of narcissistic passion instead of the individual.” (Fiscalini 1993:70)

National integrity could then be viewed as a culmination in the process of developing in-group affiliation into consciousness about an ethnic or national membership. If these feelings are manipulated to produce an overly excessive preoccupation with a group and its values, this can cause social or religious violence, national extremism and xenophobia. The degree of such “narcissism” injected into in-group affiliation feelings will determine whether national integrity is based on sound patriotism or extreme nationalism.

3. How does language assume a role in identity enhancement? The life-long theories of what language is could probably be summarized in three perspectives on language articulated by Robert J. Stainton: “1. Language as a set of symbols; 2. Language as something we know; 3. Language as something we use”. When we think more realistically, at least out of scholarly curiosity, language renders itself more as an instrument for accommodating human communication needs. Being a set of symbols and something that we know, we eventually use it not for its own purposes but for the purposes of something else. This is why, probably, language does not even fall into the binary paradigm of basic qualities (unless used

metonymically) such as good-bad or new (young)-old. Qualities ascribed to the language are relative and contextual.

We usually talk about good/bad literatures, writers, actors or great orators, but still do not talk about good or bad languages (again, unless metonymically).

Languages can be neither old nor new (or young). Any language perceived as “new” is in fact a well forgotten old one. From today’s perspective, French can be said to be a new language in comparison with Latin and Gaulish from which it actually descended. However, how can we define the starting point of the discrete new form?

Even the capacity of the language is a relative parameter: the strength of a language should be evaluated in the context of the functions it serves.

The question of modernity is also disputable. Languages are always modern for *their* carriers. If existing pigeons were not able to serve their users, they would not exist. The Uzbek language, for example, which did not have many terms to accommodate finance terms alien to the Soviet lifestyle was not less modern 40 years ago than today when it has developed a rich financial vocabulary.

Languages can of course be distinguished by being literary or vernacular, standard or non-standard, functional or non-functional. But these are not innate qualities – in fact, what is innate is our “knowledge/faculty of language”.

It is also true that the relation of language-identity is debatable because it is not always language that represents identity, including ethnic identity. As Catherine Walter, former President of IATEFL states, “Language does not always imply identity. People also use language to achieve intelligibility in a wider community than their own ethnic, regional or national one.

For an individual who identifies strongly with an ethnic or regional language community, a national language may be more a means of intelligibility than a feature of identity.” (Walter 1998)

In fact, in most cases, linguistically, our identity is manifested not by the knowledge of our language but certain modes of implementations of this knowledge: simply using a language does not show linguistic affiliation. Imagine a Russian-speaking Azerbaijani official, who identifies himself basically with Russian thinking and culture (one of direct products of the Soviet “identity-cleansing”), making a short speech in broken Azerbaijani at an official ceremony. Does his speech show his Azerbaijani identity? No. His usage of the Azerbaijani language is his compliance with official requirements. Therefore, it is a specific usage of the language (supported by the cultural knowledge (relating to stories, anecdotes, literary sources), adequate attitude and behavior (voluntary using), and linguistic emotions (desire to use, or pride of the language) that stands behind our identity feeling rather than the language itself.

It is obviously not the direct relationship between language and nation/national identity that supports the perception of language as an identity carrier. There is not always direct relationship between the two. According to Kohn,

of the most usual unifying elements that a nationality usually has (including common descent, territory, language, political entity, customs and traditions) none of them is important for the existence or definition of nationality. (Safran 1999:78)

Today, the very question of the language existence is being challenged. As post-modernists suggests,

we no longer need to maintain the pernicious myth that languages exist. (Pennycook 2006:67)

How can then language make part of our identity if it is not even able to “claim ontological status” (Pennycook 2006:67)? Where does the perceived identity function come from?

A major reason rests with language being the most obvious “distinctness” that one can employ in opposing oneself (or one’s in-group) against outer-groups. Language is thus an effective instrument of self-distinctness and prejudice which may be a starting point for an in-group affiliation. So identity enhancement, in particular, group identity strengthening, can heavily rely on language. As Joseph states, “group identities tend strongly to correlate with shared linguistic features” (2004: 38).

On the other hand, since identity is a “repertoire of different possible identities” (Blommaert 2006:245), language can be a platform on which this repertoire is formed. Further, through language, identity can be exercised not only by way of language usage, but also in a variety of other ways such as, for example, linguistic emotions (language attitude, language pride, language admiration etc.).

This perceived language-identity relationship however rests at the core of the nation-building aspirations of post-colonial nations.

The history of many such nations carries one common feature: identity trauma. “Identity cleansing” policy of colonists was carried out differently: in some colonies this policy did not necessarily exhibit itself on the surface. But in almost all cases the direct target was national languages.

The role of language in identity consciousness was non-deliberately exaggerated by the fact of the removal of national languages from the high-status repertoire of their native carriers. In fact, making national languages victims of totalitarianism, colonies have also made them “heroes of the post-colonial days”. The process can be characterized as post-repression rehabilitation for languages.

As suggested by A. Pennycook, language as viewed in post-modern studies is not to be isolated from other social behaviors or semiotic systems such as dance, music, clothes etc (Pennycook 2006: 66). Such a broad approach to language limits our desire to single it out from other modes of representations as the main symbol of identity. However, it is the language that mainly suffers from colonial regime, and not other semiotic systems. Folk dances, songs, folk tales, cuisine etc. usually survive. National languages, however, undergo degradation and change: alphabets change, language functions diminish, language domains are cut, and the life of languages eventually become threatened.

The diminished function of national languages naturally serves the decrease in the level of native-language intellectual potential. So the language deprivation brings to “identity and intellectual cleansing” among the non-dominant language speakers in colonial states.

From this point of view, high-profile perception of the role of national languages in nation-building becomes evident when we approach the language-identity relationship from the other end: even though language does not directly reflect identity, language deprivation reminds us of our identity. Language deprivation reflects identity deprivation in a straightforward manner. In other word, while loss of an identity does not always occur through the loss of the national language (some Iranian Azerbaijanis, although fluent in their mother language, have a very weak Azerbaijani identity, and often affiliate themselves with the common Iranian origin), loss of a national language almost always occurs through the loss of the identity (as in the Soviet Union, people lost their national affiliation after having lost the sense of significance of their national languages).

Subsequently, we can also infer that language usually becomes a symbol of identity only if the identity is threatened or in crisis. In normal situations when no one tries to entrench on our identity, language serves our routine agendas. In our endeavors to build or restore our national identity, language satisfies our political and self-promotion agendas. In any case, it is in the good service of humanity!

References:

- Alexander, Neville (2004). The Politics of Language Planning in South Africa. *Language Problems and Language Planning* 28:2; 113-130.
- Blommaert, Jan (2006). Language Policy and National Identity. In T. Ricento (ed.), *An Introduction to Language Policy: Theory and Method*, 238-254.
- Brown, Rupert & Zagefka, Hanna (2005). In-group Affiliations and Prejudice. In John F. Dovidio, Peter Glick & Laurie A. Budman (ed), *On the Nature of Prejudice: Fifty Years after Allport*. Malden/Oxford/Carlton: Blackwell, 54-70.
- Chomsky, N. (2000) *New Horizons in the Study of Language and Mind*. Cambridge University Press, Cambridge, p.3
- Fiscalini, John (1993). Interpersonal Relations and the Problem of Narcissism. In John Fiscalini & Alan L. Grey (ed.), *Narcissism and the Interpersonal Self*. New York: Columbia University Press, 53-87.
- Giampapa, Frances (2004). The Politics of Identity, Representation, and the Discourse of Self-identification: Negotiating the Periphery and the Center. In Aneta Pavlenko & Adrian Blackledge (ed.), *Negotiation of Identities in Multilingual Contexts*. Clevedon/Buffalo/Toronto/Sydney: Multilingual Matters Ltd., 192-218.
- Gibson, Kari (2004). English Only Court Cases Involving the U.S. Workplace: the Myths of Language Use and the Homogenization of Bilingual Workers' Identities. *Second Language Studies* 22(2) (Spring), 1-60. <[http://www.hawaii.edu/sls/uhwpsel/22\(2\)/Gibson.doc](http://www.hawaii.edu/sls/uhwpsel/22(2)/Gibson.doc)>
- Harding, M. Esther (1965). *The "I" and the "Not-I": A Study in the Development of Consciousness*. New York: Pantheon Books.
- Hermans, Hubert J. M. & Kempen, Harry J.G. (1993). *The Dialogical Self: Meaning as Movement*. San Diego/New York/Boston/London/Sydney/Tokyo/Toronto: Academic Press, Inc.
- Joseph, John E. (2004). *Language and Identity: National, Ethnic, Religious*. New York. Palgrave Macmillan.
- MacGiolla Criost, Diarmait (2003). *Language, Identity and Conflict: a Comparative Study of Language in Ethnic Conflict in Europe and Eurasia*. London/New York: Routledge.
- Pennycook, Alastair (2006). Postmodernism in Language Policy. In T. Ricento (ed.), *An Introduction to Language Policy: Theory and Method*, 60-76.
- Safran, William. (1999). "Nationalism". In Joshua Fishman (ed.). *Handbook of Language and Ethnic Identity*. New York/Oxford: Oxford University Press, p. 77-93.
- Smith, G., Law, V., Wilson, A., Bohr, A. & Allworth, E. (1998). *Nation-Building in the Post-Soviet Borderlands: the Politics of National Identities*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Walter, C. (1998). The Universal Declaration of Linguistic Rights. *Global Issues in Language Education*. Issue 30, March, p.16-17, <http://jalt.org/global/30UDLR.htm>

Резюме

В статье рассматривается роль национальных языков в конструкции и развитии национального самосознания, что имеет огромное влияние на укрепление национального единства. Хотя и не прослеживается прямая связь между языком и самосознанием в объективном смысле, язык воспринимается как основной символ национальной идентификации. Национальная идентификация развивается на основе внутригрупповой идентификации, где язык может сыграть ключевую роль в установлении отличительных черт одной группы от другой. В статье рассматриваются теоретические основы развития внутригрупповой идентификации в национальную интеграцию, и роль, которую национальные языки играют в этом процессе.

ვლასი გიგინეიშვილი, გოდერძი ჯანელიძე სტუ
გიორგი ბახუტაშვილი, არჩილ ჯანელიძე სტუ

პროგნოზირების ტექნოლოგია კრიმინალისტიკაში.

პროგნოზირება ესა ფაქტების, წარმოსახვის, წინათგონობის დახმარებით მომავალი მოვლენებისა და მოსალოდნელი შედეგების განსაზღვრა. პროგნოზირების მიზანს წარმოადგენს ვარიანტების შეუზღუდავად საკვლევ ობიექტზე გადაწყვეტილების ხარისხის გაუმჯობესება. მოდელირების ობიექტი განიხილება როგორც ელემენტარული პროცესებისა და მოვლენების ერთობლიობა, ხოლო პროცესის მათემატიკური მოდელი წარმოადგენს ამ პროცესის აღმწერ განტოლებათა სისტემას. ეს უკანასკნელი განისაზღვრება საკვლევ ობიექტის ბუნებით და გამოკვლევის პროცესში მიმდინარე სხვა კანონზომიერების ანალიზის შედეგად.

პროგნოზირების სამართლიანობა დასტურდება ექსპერიმენტით. იქმნება ჰიპოტეზის ამსახავი ფიზიკურ ექსპერიმენტთა მოდელი, რომელიც ეს თავის მხრივ იძლევა პროგნოზებისა და მოსაზრებების დახვეწის საშუალებას და შედეგები ისევ უბრუნდება ექსპერიმენტს. ახლის ძიების პროცესში ვაწყდებით სხვა უცნობ დაბრკოლებებს, რომელსაც წვევტს თეორია და ისევ ადასტურებს პრაქტიკა – ექსპერიმენტი. [3]

კრიმინალისტიკური ობიექტის მართვა იწყება მისი მართვის სისტემის სინთეზით, რაც ხორციელდება მართვის ობიექტის სრული ანალიზის საფუძველზე. ოპტიმალური მართვის სისტემის სინთეზისათვის აუცილებელია შემუშავდეს მართვის ობიექტის მიზნის ფუნქცია, რომლის მიხედვითაც ზუსტად აღიწერება მართვის სისტემის ყველა ის შესაძლო ზემოქმედებანი, რომელიც ძიების პროცესში იმოქმედებს საკვლევ ობიექტზე.

ცვლადების მიზნობრივ ფუნქციაზე ზემოქმედების ხარისხის განსაზღვრა და მნიშვნელოვანი ცვლადების გამოყოფა წარმოადგენს მათემატიკური მოდელირებისა და პროგნოზირების ერთ-ერთ ძირითად წინასწარ ეტაპს. მოცემული ცვლადი ითვლება მნიშვნელოვნად, თუ ის საკმაოდ ძლიერად ზემოქმედებს მიზნობრივ ფუნქციაზე და უმნიშვნელოდ, თუ მისი ასეთი ზემოქმედება შეიძლება უგულვებელვყოთ. ნებისმიერი საკვლევ ობიექტის ბუნებაზე სრული წარმოდგენა დაკავშირებულია მის წარსულ, აწმყოსა და მომავალ მდგომარეობებზე, რაც ბევრ ფაქტორთანაა დაკავშირებული.

მათემატიკური თვალსაზრისით სისტემის დინამიური თვისებების ფორმალიზაციის მიზნით მიზანშეწონილია დინამიკური სისტემა განისაზღვროს მდგომარეობის პარამეტრებისა და ამ მდგომარეობის

განტოლებათა სისტემით. სისტემის მდგომარეობასა და მდგომარეობის პარამეტრებს შორის არსებობს გარკვეული დამოკიდებულება.

მდგომარეობის პარამეტრების არჩევას განსაზღვრავს ექსპერტის მიერ დასმული ამოცანა. ამ შემთხვევაში დიდი მნიშვნელობა ენიჭება ექსპერტის ინტუიციას, რომელიც გაითვალისწინებს ყველა შესაძლო პარამეტრს და მათგან ამოარჩევს არსებული სიტუაციის შესაბამის მთავარ პარამეტრებს.

ყოველ ადამიანს ინფორმაციის შერჩევის, აღქმისა და დამუშავების საკუთარი მიდგომა აქვს, და ამის საფუძველზე გადაწყვეტილებასაც განსხვავებულად იღებს. ამ პროცესში მონაწილეობენ ისეთი კატეგორიები, როგორცაა ცოდნა, ცნობიერება, არაცნობიერება, ინტუიცია და შეგრძნება. ისინი სხვადასხვა ხარისხით ერწყმიან ერთმანეთს და გადაწყვეტილების მიღებაში კონკრეტულ სტილს ქმნიან. გადაწყვეტილების კლასიფიკაცია შესაძლებელია ჩამოვაყალიბოთ რამდენიმე ნიშნის მიხედვით: ობიექტის მასშტაბის მიხედვით, მიზნის მიხედვით, განხორციელების პერიოდის მიხედვით, პრობლემის წრის მიხედვით და სხვ. [4].

მიზანთა სისტემა ისე უნდა იყოს შერჩეული, რომ თითოეული მათგანი ღრმად აღწერდეს საკვლევი ობიექტის ბუნებას კვლევის ნებისმიერ ციკლზე.

მათემატიკური მოდელის შემადგენლობაში საკმარისია ჩავსვათ მხოლოდ მნიშვნელოვანი ცვლადები და ურთიერთკავშირის თანაფარდობა:

$$Z = f(x_1, x_2, \dots, x_n; y_1, y_2, \dots, y_n)$$

$$Y = f(x_1, x_2, \dots, x_n; a_1, a_2, \dots, a_n)$$

ფაქტორების ნუსხაში შეიტანება მხოლოდ ცვლადები რომელთა დახასიათება შეიძლება რიცხვითი მნიშვნელობებით. აქვე განისაზღვრება გადახრის დიაპაზონი, რომელშიც უნდა ხდებოდეს მათი მნიშვნელობების ვარირება.

თვით კვლევის სისტემა იერარქიულია, თითოეულ დონეზე მიღებული გადაწყვეტილება საფუძველია შემდგომი კვლევისა, ხოლო კორექტირება ხდება ნებისმიერ ეტაპზე შეშფოთების საფუძველზე და შეშფოთება სიგნალის სახით უბრუნდება ნებისმიერ დონეს. გადაწყვეტილების მიღება კრიმინალისტიკაში მეტად რთული პროცესია და დიდ ინდივიდუალური ალბათობით გამოირჩევა. გადაწყვეტილების მიღებას წინ უსწრებს მოვლენათა ანალიზი. მოვლენათა ანალიზის მიზანია შეისწავლოს სიტუაცია და დაადგინოს ურთიერთდამოკიდებულება სხვადასხვა სიდიდეებს შორის.

ნალიზი გულისხმობს თუ რომელი პარამეტრი რა მოვლენაზე მოქმედებს და როგორ მოქმედებს. როდესაც ვიპოვით ამ მიზეზებს და ამ მიზეზების

დონეებს, რომლის დროსაც ვდებულობთ საუკეთესო შედეგს ვთვლით, რომ ოპტიმალური გადაწყვეტილების მიღების პრობლემა შესრულებულია. [5]

მართვის სისტემაში არის ორი ერთმანეთისაგან განსხვავებული არხი: მართვის არხი, რომლის საშუალებითაც ზემოდან ქვემოთ გადაცემა ბრძანებები და განკარგულებები და მეორე არხი – უკუკავშირის არხი, რომლის საშუალებითაც ქვემოდან ზემოთ გადაცემა ინფორმაცია ფაქტობრივი მდგომარეობის შესახებ. იერარქიის სტრუქტურაში ხშირად საქმე გვაქვს პარალელურ საფეხურებთან. პარალელური სტრუქტურები შეიძლება ერთმანეთთან იყვნენ დაკავშირებულნი. მათ შორის კავშირი ხორციელდება კავშირის არხების საშუალებით. გადაიცემა ინფორმაციები და არა ბრძანებები ან განკარგულებები. მოცემული იერარქიის მათემატიკური მატრიცა (ცხრ. №1) გვიჩვენებს, თუ რომელი საფეხური რომელ საფეხურთანაა დაკავშირებული და რა სახისაა ეს კავშირები – ბრძანებებით თუ ინფორმაციებით. ბრძანებების გადაცემა სათანადო უჯრაში აღინიშნება ასო C – თი, ხოლო ინფორმაციების გადაცემა ასო I – თი. თუ არავითარი კავშირი არ არსებობს მაშინ იწერება 0.

	I	2	3	4	5	6
1	0	C	0	0	0	0
2	0	0	C	C	C	C
3	0	0	0	0	0	0
4	I	0	0	0	0	0
5	0	0	0	0	0	0
6	0	I	0	0	0	0

მართვის იერარქიის ცხრილი №1

მართვის იერარქიული დაქვემდებარების მოდელის აღმწერ ცხრილში ჩანს, რომ ბრძანება (1) – დან მიდის (2) – ში, (2) – დან (3) – ში, (4) – ში, (5) – ში, (6) – ში, ხოლო უკუკავშირი (4) – დან მიდის (1) – ში და (6) – დან (2) – ში. უკუკავშირების არხებით გადაიცემა მარტო ინფორმაციები და არ გადაიცემება ბრძანებები. კრიმინალისტიკაში კვლევის იერარქიული სტრუქტურის სახეს დიდი მნიშვნელობა აქვს მართვის საქმეში. ძალზე გართულებული სტრუქტურა ხელს უშლის მართვის მისაღები პროცესის რეალიზაციას. [5]

კრიმინალისტიკური ობიექტების კვლევის პროცესი შეიძლება დაეყოს ოთხ ძირითად ეტაპად: ინფორმაციის შეკრება, კლასიფიკაცია, შეფასება და ვარიანტების ზღვრების დადგენა. თითოეულ ეტაპს გახნია კონკრეტული მიზანი, ხოლო ერთობლიობა გვაძლევს სისტემას.

* ინფორმაცია უნდა შეიკრეს იმდამდეგად, რომ მთლიანად აღიწეროს საკვლევი ობიექტის ბუნება (ძირითადი და განმასხვავებელი ნიშნები), ამავდროულად ყველა ძირითადი პარამეტრიც უნდა კონტროლირდებოდეს.

* ინფორმაციის შეკრების პირველ ნაბიჯად გვევლინება იმის განსაზღვრა, თუ რომელი სექტორი ექვემდებარება კონტროლს და რა დონით – მკაცრად უნდა კონტროლირდებოდეს ყოველი სექტორი;

* ზოგ შემთხვევაში თვით სიგნალი არ ასახავს მოვლენას, ის მხოლოდ მექანიზმია, რომლის დახმარებითაც კონტროლირდება სხვა მოვლენები.

* როდესაც კონკრეტული ტიპის სიგნალი ამოცნობილია, ის ექვემდებარება ღრმა შესწავლას – ანალიზს, როგორც მძლავრი დამამტკიცებელი ფაქტორი ადრეული ეტაპის მოვლენების სიგნალებისა.

ცვლადების შეფასების კრიტერიუმები – გადახრების დიაპაზონები გარკვეული პერიოდულობით უნდა გადამოწმდეს, ვინაიდან საწყისი პირობების ცვლილებებმა შესაძლოა გამოიწვიოს პარამეტრების დასაშვები ზღვრების ცვლილებები და ასეთი კონტროლი დიაგნოსტიკის სიზუსტის აუცილებელი პირობაა. [2]

კვლევა არის პროცესი, რომელიც შედგება ხუთი ეტაპისაგან :

* პირველ ეტაპზე მიმდინარეობს პრობლემების ზუსტი ჩამოყალიბება და კვლევის მიზნის დასმა;

* მეორე ეტაპზე ინფორმაციის შეკრების მეთოდის განსაზღვრა პირველადი და მეორადი მონაცემების გამოყენებით. პირველადი მონაცემების შეგროვება საჭიროებს კვლევის მეთოდების არჩევას (დაკვირვება, ექსპერიმენტი, კვლევის საშუალებების მომზადება, შეზღუდვების ანალიზი და ა.შ.);

* მესამე ეტაპია ინფორმაციის შეგროვება კრიმინალისტიკური ტექნიკისა და ტექნოლოგიების მეშვეობით;

* მეოთხე ეტაპია მოპოვებული მონაცემების ანალიზი და დასკვნა;

* მეხუთე - ძირითადი შედეგების წარმოდგენა შესაბამისი მეთოდიკით;

კრიმინალისტიკურ ტექნოლოგიებს უწოდებენ მეთოდიკებს, რომლებიც ადგორითმებისა და მათემატიკური თეორემების საფუძველზე, ცნობილ

მონაცემებზე დაყრდნობით, უცნობი მახასიათებლების და პარამეტრების მნიშვნელობების განსაზღვრის შესაძლებლობას იძლევიან.

საგამოძიებო ვერსიების სწორი, დასაბუთებული აგება და შემოწმება ემყარება ლოგიკური აზროვნებისა და კვლევის შემეცნების ისეთ მეთოდებს, როგორცაა ინდუქციური და დედუქციური კვლევის მეთოდები, ანალიზი და სინთეზი, საგამოძიებო ვერსიების აგებისა და შემოწმების ჰიპოთეზური კვლევის მეთოდები, იმიტაციური მოდელირების კვლევის მეთოდები, კრიმინალისტიკური ტექნიკისა და ტექნოლოგიების კვლევის მეთოდები.

ნაშრომში განსაზღვრულია საკვლევი ობიექტის ოპტიმალური გადაწყვეტის პრინციპი. ოპტიმალური გადაწყვეტის პრინციპი ემყარება:

- მიზანთა სისტემის შემუშავებას, რომლის მიმართაც უნდა იქნას შედგენილი მართვის ფუნქციონალი;
- იმ შეზღუდვების განსაზღვრა, რომლებიც განაპირობებენ მართვის ფუნქციონალის ამოხსნის სახეებს;
- იმ კრიტერიუმების შერჩევა, რომელთა მიმართაც უნდა ხორციელდებოდეს მართვის ფუნქციის ოპტიმალური ამოხსნების მოძებნა შეზღუდვებით განსაზღვრულ არეებში;
- იმ სამართლებრივ ფორმებს, რომელიც საფუძველია ზემოთხსენებული მიზნების, შეზღუდვებისა და კრიტერიუმების შერჩევისა.

ობიექტის კვლევისას, კერძოდ როდესაც შეისწავლება კავშირი ორ (ან რამდენიმე) მახასიათებელს შორის, ჩვენ საქმე გვაქვს ისეთ მონაცემებთან, რომლებიც წარმოადგენენ ამ მახასიათებლების ერთდროულად დაკვირვებულ მნიშვნელობათა სიმრავლეს. მიღებული შედეგები გამოიხატება ამა თუ იმ ჰიპოთეზის სასარგებლო არგუმენტების წამოყენებით, ერთი შეხედვით, ერთმანეთთან დაუკავშირებელ ფაქტორებსა და გარემოებებს შორის კავშირების აღმოჩენით. კვლევათა ციკლში ვლინდება როგორც მჭიდროდ დაკავშირებული, ასევე განცალკავებული ჰიპოთეზებიც.

В. Гигинеишвили, Г. Джанелидзе, Г. Бахуташвили, А. Джанелидзе.

Резюме

Технология прогнозирования в криминалистике.

Цель прогнозирования представляет без ограничений улучшение качества решений на исследуемых объектах. Объект моделирования представляет обычность элементарных процессов и явлений, а математическая модель процесса представляет

систему уравнений этого процесса. На разных этапах исследования инженерных экспериментов, требования на точность математического моделирования разная, но мощность исследуемого объекта должна быть обеспечена всей системой.

V. Gigineishvili, G. Janelidze, G. Baxutashvili, A. Janelidze

Summary

Technology forecasting in criminalistics.

The purpose of forecasting is not limited improvement in the quality of decisions at the surveyed sites. The object model is commonness of basic processes and phenomena, a mathematical model of the process is a system of equations of the process. At various stages of research engineering experiments, the demands on the accuracy of mathematical modeling is different, but the power of the investigated object should be provided throughout the system.

ლიტერატურა

1. ა. ფაღიაშვილი, რ. გოგუელიძე და სხვ. "კრიმინალისტიკა" თბილისი 2000წ.
2. Н.С. Полевой «Криминалистическая кибернетика» Москва 1989г.
3. გ. ბახუტაშვილი "სამაგისტრო ნაშრომი, ავტორეფერატი" თბილისი 2008წ
4. გ. ჯოლია "ბიზნეს – ეტიკეტი და მოლაპარაკების ხელოვნება". თბ. 2006წ.
5. ვ. ჭიჭინაძე "სახელმწიფო და მართვა" თბილისი 1999წ

გურამიშვილი მაია

სტუ

XVIII საუკუნის I ნახევრის რუსეთ-საქართველოს პოლიტიკური ურთიერთობის ისტორიის საკითხები

XVIII საუკუნის რუსეთ-საქართველოს პოლიტიკური ურთიერთობის ისტორიის საკითხებზე შედარებით ვრცლად ჩერდება პ. გრ. ბუტკოვი თავის უმთავრეს ნაშრომში «Материалы для новой истории Кавказа с 1722 по 1803 год... ». ავტორი რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის საკითხების მიმოხილვას იწყებს 1722 წლიდან, აღწერს ვახტანგ VI-ის კონფლიქტს კახეთის მეფე კონსტანტინესთან, კონსტანტინეს მიერ ვახტანგის დაბეზღებას ირანის შაჰის კარზე, ვახტანგისათვის ტახტის ჩამორთმევას, კონსტანტინეს მიერ ლეკებით თბილისის აღებას და გაძარცვას და დასძენს, რომ ვახტანგმა ძლივს უშველა თავს გაქცევით და იმერეთს შეაფარა თავი [1.51].

განცხადება ვახტანგს თითქოს თავი იმერეთისათვის შეეფარებინოს, სინამდვილეს არ შეეფერება. ქართულ სამეცნიერო ლიტერატურაში ვკითხულობთ: „1723 წლის გაზაფხულზე ვახტანგის ბანაკში ღალატის გამო... ვახტანგი იძულებული გახდა ცხინვალში გახიზნულიყო“ [2.419-420], ხოლო შემდეგ, როგორც პროფ. ნ. ბერძენიშვილი გადმოგვცემს, „ვახტანგი შიდა ქართლში დადგა, კონსტანტინემ კი ქალაქი დაიჭირა. ამავე დროს, ოსმალთა ჯარმა თბილისი უომრად აიღო [419].

პ. გრ. ბუტკოვს არაფერი აქვს ნათქვამი აგრეთვე იმის შესახებ, რომ დაქირავებული ლეკების გარდა კონსტანტინეს ეხმარებოდნენ აგრეთვე განჯისა და ერევნის ხანები [1.51].

პ. ბუტკოვს თავის ნაშრომში არაფერი აქვს ნათქვამი, თუ რას წერდა ვახტანგი ასტრახანის გუბერნატორ ვოლინსკის და სენატორ პეტრე ტოლსტოის“. გ. პაიჭაძის ნაშრომში ვკითხულობთ: „კახმა ბატონმა ყაენს დამაბეზლა და ხვანთქარსაც, ამით ორთავ დიდის ხელმწიფის გამოსვლა და ჩემსგან მაგათის სამსახურის მონდომება. ამაზე ორნივე გაგვიწყრნენ და ჯარები გამოგვისივეს: ჩვენ რადგან ამთონის მეზობლებისა და დიდი ხელმწიფის ბრძოლა ვეღარ შევიძელით და ხონთქარს ვუთხარი: „გვემობითო“, სანამდის სტანბოლს ამბავი მიმივიდეს და მომივიდეს, ეგები მაგათი გამობრწყინება გვეღირსოს... ახლა თქვენის ძმობისაგან და მოწყალებისაგან მოველით, დიდმა ხელმწიფემ არ დაგვაგდოს და არ უგულებელს გვყოს, ამთენს მოგვეხმაროს. აქამდი რომ ფოცხვრის ჭანგისაგან გამოსხნას ვეხვეწებოდით, ახლა ბაბრის ჭინგში არ შეგვაგდონ: თუ ამთონს ქრისტიანობას უპატრონებთ რასმე – კარგია, თუ არა ნება თქვენია.“ [3.118-119].

პეტრე პირველს ბრძანებაც კი გაუცია საქართველოში საომარი მოქმედების დაწყების შესახებ და ამის შესახებ იგი ვახტანგსაც ატყობინებდა: «...20 апреля 1723г. Петр Великий послал грамоту к царю Вахтангу с капитаном гвардии Баскаковым, который снабжен было наставлением на военные действия в Грузии, а генерал-майору Матюшкину повелено было отправить к Вахтангу в Грузию часть войска под командою Баскакова, которому дано и наставление о той его посильске с войсками и как ему поступать» [1.51] იქვე პ. ბუტკოვი განაგრძობს: «7 ноября 1723 год писал государь Волиньскому о снабдении всем потребным отправляющихся в Грузию 2 т. солдат (кроме пошедших с Баскаковым) [1.52].

როგორც მოტანილი ციტატიდან ჩანს, იმპერატორ პეტრე I-ს განკარგულება გაუცია ორი ათასი ჯარისკაცი გაეგზავნათ საქართველოში, იმ ჯარის გარდა, რომელიც ახლდა ბასკაკოვს. მაგრამ პ. ბუტკოვი არ გვაუწყებს რამდენი ჯარისკაცი ახლდა

ბასკაკოვს და როდის გაემგზავრა იგი საქართველოში, იგი არც იმას გადმოგვცემს, საერთოდ ჩავიდა თუ არა ბასკაკოვი ჯარით საქართველოში და თუ ჩავიდა, რა გააკეთა. ნაშრომიდან ჩანს, – ბასკაკოვი გამგზავრებულა, რაკილა ნათქვამია: «Кроме пошедших с Баскаковым» [1.52]. მაგრამ პ. ბუტკოვი იქვე წერს, რომ «29 мая 1724 г. оный Баскаков был уже в России и употреблён в другое дело»[1.52].

პ. ბუტკოვის ნაშრომში წარმოდგენილი მასალით სურათი ნათელი არაა. სინამდვილეში საქმე ასე წარიმართა: 1719-1720 წლებში ასტრახანის გუბერნატორმა ა. ვოლინსკიმ, პეტრე პირველის დავალებით, ვახტანგ VI-თან მოლაპარაკება დაიწყო სამხედრო პოლიტიკური კავშირის შესახებ [3.35].

რუსეთთან კავშირის დამყარების საკითხი, როგორც ივ. ჯავახიშვილი წერს, დარბაზის სხდომაზე განუხილავთ, დარბაზის ყველა წევრი არ უჭერდა მხარს რუსეთთან კავშირის დამყარებას. ერთ ნაწილს ეს გეგმა სახიფათოდ მიაჩნდა. მათი აზრით, ამ გეგმის მიღებას შეეძლო საქართველოს მრავალრიცხოვანი მტრები გაელიზიანებინა, ესარგებლათ ამ შემთხვევით და რუსეთის ჯარის მოსვლამდე ეცადათ საქართველოს აოხრება [6.8;7.63].

ვახტანგ VI და მისი მომხრეები ხსნას მხოლოდ რუსეთსა და საქართველოს ერთობლივ გადამწყვეტ მოქმედებაში ხედავდნენ [5.36]. თავის მხრივ, პეტრეს იმედი ჰქონდა, რომ ქართველები ცხოველ მონაწილეობას მიიღებდნენ შაჰის წინააღმდეგ საომარ მოქმედებაში ასტრახანის გუბერნატორი ვოლინსკი „1721 წელს ატყობინებდა ვახტანგს, რომ პეტრეს კეთილი სწადია ქართველებისათვის, ფიქრობს მფარველობა გაუწიოს მათ, ამიტომ ქართველებმაც და კავკასიის სხვა ქრისტიანმა ხალხებმაც უნდა იმოქმედონ რუსეთის სასარგებლოდ.“[8.181].

მართალია, პეტრე პირველმა დაიწყო ლაშქრობა კასპიისპირეთში 1722 წელს (ავვისტოში), მაგრამ მან თავისი განზრახვა ბოლომდე ვერ მიიყვანა. პეტრემ მიაღწია დარუბანდს, კიდევაც აიღო იგი, მაგრამ შემდგომი წინსვლა მან სახიფათოდ ჩათვალა და იძულებული გახდა, ასტრახანს დაბრუნებულიყო. 1722 წლის შემოდგომაზე პეტრე პირველი ასტრახანს დაბრუნდა. აქედან გამომდინარე, ვახტანგ VI უნდა დათანხმებულიყო ერთობლივი მოქმედების 1723 წლისთვის გადატანაზე [5.43-41].

მაჰმადიანური სახელმწიფოებიდან განდგომამ და რუსეთთან კავშირის დამყარებამ გაამართლა ვახტანგ მეექვსის მოწინააღმდეგეთა შიში. ვახტანგ VI იძულებული გახდა რუსეთში წასულიყო, რადგან თურქეთმა 1723 წელს ქართლი დაიპყრო, ხოლო რუსეთის დიპლომატია სულთნის მთავრობასთან მორიგების გზას დაადგა და ტრაქტატი დადო (1724 წლის 12 ივნისი). რომლის ძალითაც კასპიისპირეთს (დარუბანდ-ბაქო-მილანი)

უმტკიცებდა რუსეთს, ხოლო თურქეთს „სამუქფოდ“ ამისა, ირანის „სამფლობელოები“ – კავკასიაში და მათ შემადგენლობაში – ქართლ-კახეთის სამფლობელოებიც განჯა-ყარაბაღით“ [9.349].

პ. ბუტკოვი წერს: Паша Арзрумский с 20 т. воиска вошёл в Карталинию... потом захватили кахетинского царя Константина или Магомет-Кули-Хана... Отрубили ему голову, которую послали к Султану, заняли нижнюю Кахетию или кизик » [1.52].

კონსტანტინეს დამარცხების შემდეგ რამოდენიმე ხნის განმავლობაში, როგორც ბუტკოვი გადმოგვცემს: «Паши правили должность царей в Карталинии и Кахетинии» [1.53]. ასე დაიწყო „ოსმალთა“ საქართველოში, რომელიც 12 წელიწადს გრძელდებოდა.

პ. ბუტკოვი სწორედ სწერს: „... Турки владели Карталинеию и Кахетиею 12 лет пока вытеснял их отсюда шах Надир» [1.53].

საქართველოში ნადირი 1735 წელს მოვიდა და „ოსმალთა“ და „ყიზილბაშთა“ შეცვალა, რომელიც 1747 წლამდე გაგრძელდა, რაც კარგადაა ცნობილი საქართველოს ისტორიის სახელმძღვანელოებით [8.374-65].

პ. ბუტკოვი ეხება რუსეთ-ირანისა და რუსეთ-თურქეთის ურთიერთობას, განიხილავს 1732 წლის 21 იანვარს ქ. რეშტში რუსეთსა და ირანს შორის დადებულ ხელშეკრულებას, რომელსაც ხელი მოაწერეს რუსეთის მხრივ გენერალმა ლევაშოვმა და სახელმწიფო მრჩეველმა ბარონმა შაფიროვმა, ხოლო შაჰის მხრივ – ელჩი მურზა-მუჰამედ-იბრაჰიმი და კაბინეტის მდივანი – მუსტაფა სერკარიხაზე [1.110-113]. პ. ბუტკოვს თავის ნაშრომში მოჰყავს ამ ხელშეკრულების მუხლები, საიდანაც ჩანს, რომ რუსეთი ირანს უთმობდა გილანს, მაზანდერანს, პირდებოდა მდ. მტკვრის ჩრდილოეთით მდებარე პროვინციების დაბრუნებასაც, რაც შეეხება საქართველოს, ხელშეკრულების მე-8 მუხლში ნათქვამია: «Понеже обще верный ся императорского Величества и шахова величества царь Вахтанг Грузинский лишен своего владения то когда Грузия будет по прежнему в Персии в протекции шаха, обещает шах ему, Вахтангу, определить владение и правление в Грузии по прежнему обыкновению» [1.113].

როგორც ვხედავთ, ირანის შაჰი რეშტის ტრაქტატის მე-8 მუხლში პირდაპირ შეეხო ქართლის და კახეთის საკითხს და მიუხედავად იმისა, რომ ამ დროისათვის ქართლ-კახეთში გაბატონებული იყო თურქეთი და აქ მისი გავლენა ვრცელდებოდა, აშკარად აგრძნობინა რუსეთის იმპერატორს, რომ იგი ამჟამად არ სცნობდა ვახტანგის ხელისუფლებას საქართველოში და თუკი ირანი ისევ დაიბრუნებდა ქართლსა და კახეთს, მაშინ იგი აქ აღადგენდა ვახტანგს წინანდელ უფლებებში.

რადგან ასე აშკარად განაცხადა ირანის შაჰმა თავისი გულისნადები, რა თქმა უნდა, მას კარგად ესმოდა იმ დროს შექმნილი პოლიტიკური ვითარება. წელმომავრებულს აღარ აშინებდა რუსეთი, რადგან ახლო მომავალში მოსალოდნელი იყო რუსეთისა და თურქეთის ხელახალი დაპირისპირება: 1735 წელს განჯის ტრაქტატით, რუსეთი „უთმობს“ ირანს არა მარტო აზერბაიჯანს, არამედ დაღესტანსაც [10.202-207] და რუსეთმა თერგის ჩრდილოეთით, ყიზლარში შექმნა ახალი ბაზა.

ქვემოთ პ. ბუტკოვი ბევრ შეცდომას უშვებს ირანსა და ამიერკავკასიაში დატრიალებული ამბების თაობაზე [1.134-135], მაგრამ ამ საკითხებზე დაწვრილებით მსჯელობა ზედმეტად მიგვაჩნია, რადგან იგი შესანიშნავად აქვს აღწერილი ნ. ბერძენიშვილს [4.168-180].

აქ მხოლოდ ერთ დეტალს შევეხებით, კერძოდ, პ. ბუტკოვი წერს: „Царство Карталинское отдал Надир Али-Хану, племяннику царя Теймураза, сыну Кахетинского царя Давида или Имам-Кулихана, родному брату Мегмет-Мирзы, убитого в сражении под Багдатом для спасения Надира“ [1.136].

ალექსანდრესათვის ქართლის მეფობის გადაცემით ნადირმა დაარღვია რეშტის ტრაქტატის მე-8 პუნქტი, მაგრამ ეს არც იყო გასაკვირი, რადგან მან გზიდან ჩამოიცილა ერთი მტერი, ხოლო რუსეთი, იმ შემთხვევაში, თუ ვახტანგს აღადგენდა თავის უფლებებში (მეფედ დასვამდა – მ.გ.), გარკვეულ ზეგავლენას მოიპოვებდა საქართველოში, ამიტომ შაჰმა თავისი დანაპირები უარყო და ქართლის ტახტზე თავისი ერთგული მოხელე აიყვანა.

მართალია, ნადირ-შაჰმა არ შეასრულა რეშტის ხელშეკრულების მე-8 მუხლი, მაგრამ ის მაინც იძულებული გახდა ხელი აეღო ქართლისა და კახეთის გამაჰმადიანების პოლიტიკაზე, რადგან თურქები დაინახავდნენ რა ქართლისა და კახეთის უკმაყოფილებას, შეეცდებოდნენ „опять захватить Картли“, ამიტომო „1744г. Шах Надир отдал царство карталинское Теймуразу, а в Кахетии учинил царем сына его Ираклия“, თეიმურაზს ნება დაერთო ქრისტიანული წესით ასულიყო ტახტზე [1.228].

ლიტერატურა

1. **П.Г. Бутков.** Материалы для новой истории Кавказа с 1722 по 1803 год, СПб, ч. I-III, 1869.
2. საქართველოს ისტორიის ნარკვევები, ტ. IV, თბ., 1973წ.
3. **გ. პაიჭაძე,** რუსეთ-საქართველოს ურთიერთობის ისტორიისათვის (XVIII საუკუნის I მეოთხედი), თბ., 1960.
4. **ნ. ბერძენიშვილი,** საქართველოს ისტორიის საკითხები, წ. II, თბილისი, 1965 წელი.
5. **გ. პაიჭაძე,** ვახტანგ VI, თბილისი, 1975წ.
6. **ივ. ჯავახიშვილი,** დამოკიდებულება რუსეთსა და საქართველოს შორის XVIII საუკუნეში, თბ., 1919წ.

7. ივ. ჯავახიშვილი, ქართლის ცხოვრება V, 1953წ.
8. ნ. ბერძენიშვილი, ივ. ჯავახიშვილი, ს. ჯანაშია, საქართველოს ისტორია უძველესი დროიდან XIX საუკუნის დასაწყისამდე, თბ., 1948წ.
9. ვ. ღონღუა, რუსეთ-საქართველოს დამაკავშირებელ ისტორიულ ტრაქტატებზე, კრ. კავკასიის ხალხთა ისტორიის საკითხი, თბ., 1966წ.
10. Договоры России с Востоком, политические и торговые; собрал и издал Т.Юзефович. С.П. 1889, С. 202-207.

Гурамишвили Майя

Для вопросов Грузино-Российских политических отношений XVII века

Резюме

В статье рассмотрена история Грузино-Российских политических отношений в начале XVIII века, по труду П. Буткова. Автор начинает обзор вопроса Грузино-Российских отношений с 1722 года, описана попытка установить связь с Россией Вахтангом VI-ым, которая для Вахтанга закончилось плачевным исходом.

Maia Guramishvili

The History of Russia-Georgia's Political Relations in the XVIII century

Summery

The article deals with XVIII century political relations of Russian-Georgian History according to Betkovi's main essay.

The author describes Russian-Georgian problems since 1722, which was completed with bad results for the King Vakhtang the VI.

ლოლუა დავითი

სტუ

მანანა ალადაშვილი

სსუ

რეგიონალური აგროტურიზმის განვითარების პერსპექტივები

საქართველოში

საქართველოში დასვენების ან სამოგზაურო მიზნით შემოსულ უცხოელ ტურისტთა რაოდენობრივი ანალიზი გვიჩვენებს, რომ ძირითადი პრობლემა, რაც ქართული ტურპროდუქტის უცხოურ ბაზარზე გატანის დროს წარმოიქმნება, ქვეყნის პოლიტიკური არასტაბილურობა, ეკონომიკური სიტუაცია და ტურისტული ინფრასტრუქტურის განვითარების დაბალი დონითაა განპირობებული. დღევანდელ პირობებში, შემომყვანმა ტურკომპანიებმა ყურადღების კონცენტრაცია შიდა და გარე ტურისტულ ბაზარზე უნდა

მოახდინონ, რაც ხორციელდება მარკეტინგული მენეჯმენტის სტრატეგიის გამოყენებით, მოთხოვნის ახალი სეგმენტის შექმნითა და შემდგომი გაფართოებით.

სათანადოდ ორგანიზებული ტურიზმის ინდუსტრიის არსებობისათვის არ არის საკმარისი საზღვარგარეთიდან ქვეყნის შიგნით მიმართული ტურისტების ნაკადი (ტურიზმის ექსპორტი), აუცილებელია ქვეყნიდან გარეთ გამყვანი, ხარისხიანი ტურისტული საქმიანობის (ტურიზმის იმპორტის) არსებობაც. ამ მიმართულების სინთეზი გაზრდიდა ტურისტულ ბაზარზე ტურპროდუქტის ბრუნვას, ასევე აუცილებელია შიდა რეგიონალური ტურიზმის დანერგვა ჩვენს ქვეყანაში. საქართველოში ბუნებრივი სიმდიდრეები და უძველესი ტრადიციები იძლევა საშუალებას ადვილად ჩამოყალიბდეს ტურიზმის წარმოების ისეთი საშუალებები, როგორცაა ეკოლოგიური და აგროტურიზმი.

აგროტურიზმი, ეკოტურიზმის ერთ-ერთი შემადგენელი ნაწილია, იგი მსოფლიოში დასვენების ერთ-ერთი ყველაზე პოპულარული, საინტერესო სახეობაა და ფერმერების თანაცხოვრებას გულისხმობს. ასეთ შემთხვევაში, ისინი ერთმანეთს უზიარებენ ტრადიციულ-ხალხურ, საკუთარ და ახალ, ორიგინალურ აგრარულ თავისებურებებს, მრავალსაუკუნოვან ცოდნა-განათლებას, აცნობენ ერთმანეთს უნიკალურ-უძველეს და ახალ ჯიშებს, მათი მიღებისა და სელექციის საშუალებებს.

ვფიქრობთ უცხოელ ფერმერებს დააინტერესებთ ჩვენს ქვეყანაში არსებული აბორიგენული და ენდემური, პურის (დოლის პური, კოლხური მასა, შავხა და სხვა), ყურძნისა და ხილის უიშვიათესი კულტურები. ასევე საინტერესო იქნება აგროტურისტებისათვის, ეგზოტიკური ბუნების (სუბტროპიკი, მთა, უდაბნო), ეთნოგრაფიულ სახეცვლილებებში, სხვადასხვა კლიმატურ ზონებში (მთა, ზღვა), განსხვავებულ ლანდშაფტებზე წარმოებული მევენახეობის (კახეთი, ქართლი, იმერეთი, რაჭა), მებაღეობა-მეხოსტნეობის, მემარცვლეობის, მეცხოველეობისაგან მიღებული მაღალხარისხიანი პროდუქტების დაგემოვნება და წარმოების ტრადიციული მეთოდების გაცნობა.

აქვე უნდა ვაღიაროთ, რომ ჩვენი აგროწარმოებების და ტექნოლოგიების უმრავლესობა უფრო ტრადიციულია, ისინი საჭიროებენ გადახალისება-გადაიარაღებას, ახალი თანამედროვე ტექნიკის დანერგვას კერძო სექტორში, რაც უფრო მიმზიდველს და რენტაბელურს გახდის ჩვენს აგრარულ სტრუქტურას, მოიზიდავს მრავალ ტურისტს, როგორც შემოქმედებითი, ასევე სამეცნიერო თვალსაზრისით.

აქედან გამომდინარე ეს სახეობა, საშუალებას მოგვცემს განვაითაროთ, როგორც შიდა – რეგიონალური, ასევე გარეთ გამყვანი ტურიზმი, ანუ გვექნება საშუალება

დამატებით ვაწარმოთ ექსპორტ-იმპორტის თვისობრივად ახალი პროდუქტი, რაც შესაბამისად გაზრდის შექმნებითი მოგზაურების რიცხვს და ამით მიღებულ შემოსავლებს. ამისათვის საჭიროა მომსახურების თანამედროვე კომპლექსები და კვალიფიციური მასპინძლობა.

აგროტურიზმი ეკოტურიზმთან ერთად უზრუნველყოფს მსოფლიოში ჩვენი ქვეყნის ცნობადობის ამაღლებას, რაშიც აუცილებლად საჭიროა სახელმწიფოს მხრიდან ხელშეწყობა-სტიმულირება, აგროსექტორის სუბსიდირება, ტურიზმის ინფრასტრუქტურის და კომუნიკაციების ახალი ქსელების შექმნა, საგზაო და სატრანსპორტო საშუალებების გაუმჯობესება და სხვა ხელსაყრელი ეკონომიური პირობების ჩამოყალიბება.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება სარეკლამო კომპანიას და მასთან დაკავშირებულ მარკეტინგულ კვლევებს. ქართველი ტუროპერატორები, თავის პროდუქტებს ხშირად არასაკმარისად მომზადებული ფორმით წარმოადგენენ, რის გამოც არ ხდება არსებული შესაძლებლობების სრული რეკლამირება, ამიტომ პოტენციური პარტნიორი ბოლომდე არ არის ინფორმირებული.

ჩვენი ქვეყნის ტუროპერატორული კომპანიების უცხოელი პარტნიორებისათვის ქართული ეკოლოგიური და აგრო ტურპროდუქტი სპეციფიკური პროდუქციაა, სწორედ ამის გამო, ტუროპერატორების პარტნიორ უცხოელ დისტრიბუტორებს გასაღების ფართო ქსელი არა აქვთ და ამიტომ ტურპროდუქტის წარდგენა პოტენციურ ბაზარზე ხშირად ვერ აღწევს დადებით შედეგს.

ტურიზმი საქართველოში მკვეთრად სეზონურია, ამიტომ ადგილობრივი და საერთაშორისო ტურიზმის შერწყმის პრობლემა დღეს განსაკუთრებით მწვავედ დგას. ტურიზმი მსოფლიო ბაზარზე სწრაფად მზარდი სექტორია. იგი დიდ ქალაქებში მცხოვრები მოგზაურებისათვის ყოველდღიური ცხოვრების პრობლემისაგან “თავის დაღწევის” მრავალ შესაძლებლობას იძლევა, ხოლო ადამიანების იმ ფენებს, რომლებიც ცხოვრობენ რეგიონებში, სურთ გაეცნონ სხვა ქვეყნებისა და ერების უნიკალურ მემკვიდრეობას, კულტურას, ეკო და აგრო სტრუქტურებს, ამისათვის ისინი საჭიროებენ შესაბამის საინფორმაციო მასალას. ასეთ მოგზაურებს (რომელთა რიცხვი მსოფლიოში სწრაფად იზრდება) ხშირად არ აინტერესებთ განთავსების მაღალი სტანდარტები. შთაბეჭდილებების მისაღებად ისინი მზად არიან გაეცნონ მათთვის საინტერესო უცხო ყოფა-ცხოვრებას, აგრო წარმოების უნიკალურ დარგებს ადგილზე, სადაც ამისი საშუალება ეძლევათ.

ამიერკავკასიაში შესაძლებელია ეკოლოგიური და აგრო ტურიზმის ისეთი სახეობის ტურპროდუქტის წარმოება, როგორცაა: ნადირობა და თევზაობა.

კავკასიონის მდინარეების ზედა ნაკადები მდიდარია თევზით. სამწუხაროდ, მთის მდინარეებში თევზის რაოდენობის აღრიცხვა და დაცვა არ რეგულირდება. მთის მდინარეებზე თევზჭერის ტრადიციული ფორმები შეიძლება წარმატებით შეერწყას სხვა სამთო პროგრამებს.

ასევე გამორჩეულია საქართველოს მთა და ბარი ნადირისა და ფრინველის მრავალფეროვნებით. ეს მონადირეებს უქმნის ყველანაირ პირობებს ინადირონ კავკასიურ, ეგზოტიკურ, იშვიათ სახეობებზე, სხვადასხვა ბუნებრივ სიტუაციებში. ექსტრემალური ტურიზმის მოყვარულებს კი მიეცემათ საშუალება ვიზუალურად დატკბნენ კავკასიის უნიკალური ფლორის და ფაუნის ველური და ენდემური ჯიშების ხილვით.

საქართველოში სამოგზაურო ტუროპერატორულ კომპანიებს, განსაკუთრებული ინტერესის მქონე ეკო და აგროტურისტებს შეუძლიათ შესთავაზონ ეთნოგრაფიული რეგიონების ბუნებისა და კულტურის განსხვავებული, ორიგინალური, თვითმყოფადი ღირსშესანიშნაობანი. ასევე ტრადიციულ საკულტო დღესასწაულებზე დასწრება თუშეთში, ფშავ-ხევსურეთსა და სვანეთის სოფლებში. ყურძნის რთველისა და სადგეუსტაციო ექსკურსიები. ჩვეული-ტრადიციული სტუმართმფლობელობა.

აღსანიშნავია, რომ მთის რეგიონებში ტურისტების განთავსება და მომსახურება მცირე და საშუალო ზომის საოჯახო სასტუმრო სახლებში ხდება. ასეთ პირობებში ცხოვრება სტუმარს უნიკალურ შესაძლებლობას აძლევს გაეცნოს ადგილობრივ მოსახლეობას, მათ ყოფა-ცხოვრებას, კულტურასა და ტრადიციებს. მსგავსი სასტუმრო სახლების ქსელი არსებობს ტურიზმისათვის საინტერესო მხარეებში და გამოყენებული უნდა იყოს გარკვეული რაოდენობის ტურისტებისათვის. შედარებით მცირე შემოსავალი, რომელიც ასეთი მომსახურებისაგან მიიღება ძალიან მნიშვნელოვანია ადგილობრივი მოსახლეობისათვის რომელთათვისაც რეალური ხდება დამატებითი სამუშაო ადგილების შექმნა. აქვე აღსანიშნავია, რომ მოსახლეობის სამენეჯერო გამოცდილების უქონლობისა და ფინანსური შეზღუდვების გამო ძალიან რთულდება ტურისტთა მომსახურების დონის ამაღლება განთავსების ადგილებში. საქმეს მხოლოდ კვალიფიციური კადრები და ფინანსური სახსრები ვერ გადაწყვეტენ. ამ მიმართულებით მუშაობა პირველ ყოვლისა უნდა დაიწყოს ადგილობრივ ტურისტულ ბაზარზე ორიენტირებული ტურპროდუქტის წარმოებითა და მიწოდებით. სახელმწიფო სექტორის დახმარებებზე დაყრდნობით კერძო პირები ნამდვილად შეძლებენ მომსახურების ხარისხის გაზრდას ჩვენს პირობებში, რაც

აუცილებლად გამოიწვევს უკუგებას და ტურიზმის შედარებით ახალი დარგების ეკო და აგრო ტურიზმის დანერგვა-განვითარებას. ჩვენი ქვეყნის ტურისტული პოტენციალის სრულად ათვისება აუცილებლად ხელს შეუწყობს ეკონომიკური მაჩვენებლების ზრდას.

ლიტერატურა:

1. ლ. ჩხეიძე, ნ.ჯვარელია, ნ. ბოჭორიშვილი, ი.ბოჭორიშვილი ზოგადი და საინჟინრო ეკოლოგიის საფუძვლები. "ტექნიკური უნივერსიტეტი" თბილისი 2005წ.
2. ერისთავი ვ; დანელია ა; ალასანია რ; არხიპოვა ლ. გარემოს გაჭუჭყიანების წყაროები და მათი ლიკვიდაციის ტექნიკური ღონისძიებები. "განათლება" თბილისი 1985წ.
3. Т.К. Сергеева Экологический Туризм Москва "Финансы и статистика" 2004

Давид Лолуа ; Манана Аладашвили

Перспективы развития регионального агротуризма в Грузии

Резюме

В труде отмечены те виды туристических путешествий, которым по нашему мнению не уделяют должного внимания в нашей стране, где природные, культурные, бытовые условия дают возможность развитию экологического и, особенно, агротуризма. Правильная организация, планирование, рекламирование обеспечат дальнейший рост и развитие внешнего и внутреннего регионального агротуризма. При поддержке личного сектора государством можно значительно улучшить экономические показатели, привлечь инвесторов, повысить международный авторитет нашей страны в области мирового туризма.

David Lolua; Manana aladashvili

Perspectives of regional agroturizm developmnt

summary

In the represented work is discussed the certain types of touristic travels, to which is not given much attention in our country, where native, cultural and working conditions give the opportunity to import and develop such fields, especially ecology and agroturizm. In planning all of this expansion of the infrastructure and advertising, will increase the number of tourists both on the outside and inside market. In private sectors will grow incomes, the population will be employed in regions, will be raised the international touristic image, what will attract the investors.

პოლიტიკა – ადამიანური ხელოვნება

ვაჟა პაპასკირი
ასოცირებული პროფესორი

პოლიტიკა სახელმწიფო მმართველობის უმთავრესი ღერძია, რომელიც განსაზღვრავს ამა თუ იმ ქვეყნის პოლიტიკურ კურსს. მასმედია სახელმწიფო პოლიტიკასთან მიმართებაში აუცილებლად იცავს “ჩაურევლობის” პოლიტიკას მანამ, სანამ აღნიშნული პოლიტიკური კურსი საზოგადოებისათვის მისაღებია. იმ შემთხვევაში თუ მასები და საზოგადოების მნიშვნელოვანი ნაწილი გამოთქვამს უკმაყოფილებას სახელმწიფო პოლიტიკის მიმართ, მაშინ მასმედია ვალდებულია იკისროს შუამავალის როლი, რომელიც დაარეგულირებს მათ შორის ურთიერთობებს და დაეხმარება ორივე მხარეს კონსენსუსის მიღწევაში. თუ მოწინააღმდეგე მხარეები (სახელმწიფო მმართველობა და საზოგადოება) ვერ რიგდებიან სახელმწიფოს პოლიტიკური ვექტორის განსაზღვრაში. მაშინ მასმედია ცდილობს უფრო ღრმად ჩასწვდეს ამ საკითხს და ორივე მხარის სურვილით შეუდგეს იმ უტყუარი ალიბის მოძიებას, რომლებზე დაყრდნობითაც ხელისუფლებამ უნდა განახორციელოს სახელმწიფო პოლიტიკის ახალი კურსი.

სახელმწიფო პოლიტიკა ეს არის უზარმაზარი სტრუქტურა, რომელიც სხვადასხვა პოლიტიკური და არაპოლიტიკური განშტოებებისაგან შედგება, თითოეული მათგანი გარკვეულ სფეროს კურირებს, რომელთა ერთობლივი ქმედებითაც ყალიბდება საკითხისადმი ერთიანი მიდგომა და სახელმწიფო პოლიტიკის განსაზღვრა. სახელმწიფო პოლიტიკა მოიცავს პერსპექტიულ და მიმდინარე აუცილებელ გეგმებს, რომელთა განხორციელება სახელმწიფო მოხელეების მიერ სხვადასხვაგვარი მიდგომით ხორციელდება.

მასმედია სახელმწიფო პოლიტიკის “შემსწავლელი მეცნიერებაა”, იგი ინტერესდება სახელმწიფოს არა მხოლოდ სტრატეგიული მიმართულებით, არამედ სხვადასხვა უმნიშვნელოვანესი პროექტების განხორციელებით. ამდენად, მასმედიის წარმომადგენელი, რომელიც ამ თემაზე მუშაობს “ახლოს დგას” მმართველობით ელიტასთან და მეტ-ნაკლებად იცნობს იმ “შიდა სამზარეულოს”, რომელიც ფაქტიურად წარმართავს სახელმწიფო პოლიტიკას. მასმედია ვალდებულია თვალ-ყური ადევნოს ამ პროცესის გამჭვირვალებას. მან უნდა წარმოაჩინოს ის პოლიტიკური ხერხი ან ხერხები, რომელსაც მიმართავს სახელმწიფო პოლიტიკა თვითმყოფადობის შესანარჩუნებლად. და თუ ქვეყნის პოლიტიკური მმართველობა შეეცდება მისთვის არასასურველი ნიუანსების დაფარვას, მაშინ მასმედიური საშუალებები ვალდებულნი არიან საზოგადოებას დამაჯერებლად აუხსნან მომხდარი და, ხალხთან ერთად, მოითხოვონ პასუხი სახელმწიფო მმართველობის მაღალი ეშელონებიდან მიმდინარე პოლიტიკური პროცესების შესახებ.

სახელმწიფო პოლიტიკა, როგორც უკვე ზემოთ აღვნიშნეთ, რთული სტრუქტურაა, რის გამოც მასზე მასმედიის “კონტროლი” ადვილად ვერ განხორციელდება. მმართველი ეშელონები (ნებისთენ თუ უნებლიედ) ხელს უშლიან მის “ბეჯითობას” ამა თუ იმ საკითხის შესასწავლისას, რითაც ისინი არღვევენ მასმედიისათვის მინიჭებულ საერთაშორისო უფლებებს, რაც აუცილებლად მკაცრი შეფასების საფუძველი უნდა გახდეს. სახელმწიფო პოლიტიკა მოიცავს ქვეყნის როგორც საშინაო, ასევე საგარეო პოლიტიკური პროცესების ერთობლიობას. მასმედიის წარმომადგენელი, რომელიც ამ საკითხზე მუშაობს აუცილებლად უნდა იყოს საფუძვლიანად გარკვეული, როგორც ერთი, ისე მეორე საკითხის “პოლიტიკურ ქსოვილში”. კანონთა

“მშრალი” ცოდნა ვერ მისცემს ჟურნალისტს იმის საშუალებას, რომ მან ამომწურავად შეისწავლოს და დაასაბუთოს ამა თუ იმ საკითხის მართებულობა; სახელმწიფო პოლიტიკური ელიტა, მართალია, არ არის ვალდებული ყოველი ახალი გადაწყვეტილება შეუთანხმოს მედიას, თუმცა უმნიშვნელოვანესი საკითხების განხორციელებისა და გადაწყვეტილების მიღებისას მმართველი ეშელონი ვალდებულია პრესის, ტელევიზიის, ბრიფინგებისა და სხვა მასმედიური საშუალებებით აუწყოს საზოგადოებას მომხდარის ან მოსახდენის შესახებ. რომლის უპირველესი შემფასებელი სწორედ მასმედიური წყაროებია, რომელებსაც მოცემული პერიოდისათვის სხვაზე მეტად ხელეწიფებათ საკითხის სიმწვავე და მნიშვნელობა. ამდენად მასმედია “მუდმივად აკონტროლებს” სახელმწიფო პოლიტიკას და ცდილობს მაქსიმალურად გამჭირვალე გახადოს მისი ქმედება.

სახელმწიფო პოლიტიკა მუდმივად ეძებს “სასურველ პარტნიორს” მასმედიაში, რადგანაც ამ უკანასკნელს ყოველთვის შეუძლია საზოგადოების გულისყურის მიპყრობა და სახელმწიფო პოლიტიკაში დამაჯერებელი სახეების შექმნა. ვერც ერთი მასმედიური გამოკვლევა ვერ ეზიარება სრულყოფილებას მოვლენათა პასიური აღქმის გზით. მასმედიურ საშუალებათა აქტიური გონი, მისი სუბიექტური ხასიათი, მისი სინდისი არის წინაპირობა ფაქტის ობიექტური შეფასებისათვის, “უსულო” და “უტყვი”, მშრალი მასალის ამეცყველებსათვის. მასმედიის უახლოესი მეგობარი უნდა იყოს ის “ესთეტიკური ფენომენი”, რომელმაც კონკრეტული, მხოლოდ ვიზუალურად ხილული საგანი, პასიური სფეროდან ცოცხალ, აქტიურ ფორმაში უნდა გადაიყვანოს. მისი მიზანია მშრალ რეალობას მიჯაჭვული უშუალო სინამდვილე მაქსიმალურად აამეცყველოს.

სხვადასხვა მასმედიური ხერხები შეიძლება ერთ ჯადოსნურ სიტყვაში იქნას ასახული, რომლის სახელიც მასმედიური ხელოვნება იქნებოდა, ჟურნალისტიკა ცხოვრების დინამიურ პროცესს ასახავს, მისი შემოქმედება დანახულის, მოსმენილისა და აღწერილის თანაგანცდაა. ამდენად, იგი უაღრესად დიალოგური და დიალექტიკურია.

მასმედია არ შეიძლება სახელმწიფო პოლიტიკის “მონა” იყოს და თავისი “ბატონ-პატრონის” ნება-სურვილის გათვალისწინებით ცვლიდეს პოლიტიკისადმი დამოკიდებულებას. ჭეშმარიტი პრინციპების გარეშე მასმედია დაემსგავსება იმ გულქვა მემბტიანეს, რომელიც “სამეფო კარის” უშუალო დაკვეთას ასრულებს. იგი არამც და არამც თავის დამოკიდებულებას არ უნდა იცვლიდეს პოლიტიკურად “მომგებიანობისა” გამო, ყოველთვის უნდა ხედავდეს ფეიერვერკების მიღმა არსებულ რეალობას, რომლის გაუთვალისწინებლობაც სრულ აბსურდამდე მიიყვანს. მასმედია შინაგანად უნდა გრძნობდეს პოლიტიკურ ლაბირინთებში არსებულ (შესაძლებელ) დაპირისპირებებს. სახელმწიფო პოლიტიკა, რომელიც მრავალწახნაგოვანია, ყოველთვის იქნება მასმედიის “ნოყიერი სამოქმედო ობიექტი”. ჟურნალისტი არასდროს უნდა გახდეს “აფექტების მონა”. მან აუცილებლად უნდა გამოიყენოს კონსტრუქციულობა და პოლიტიკური რეკლამა სამოქმედო ლოგიკის ასაგებად. სახელმწიფო პოლიტიკის “გადმოცემა” მეტყველების იგავური სტილით მასმედიისთვის არ უნდა იყოს უცხო, ტაბუირებული, ვინაიდან იგი მას საშუალებას აძლევს ზოგჯერ ბევრად უფრო მეტი თქვას, ვიდრე ღია ტექსტით გადმოცემული რეალობა. მაღალი პროფესიონალიზმი არის ის გასაღები, რომლითაც მასმედიის წარმომადგენელმა უნდა შესძლოს სახელმწიფო პოლიტიკის არსებით ნაწილში გარკვევა. ამასთანავე მას ყურადღების გარეშე არ უნდა დარჩეს არც ერთი უმნიშვნელო ფაქტი, რადგან “ის რაც არსებობის ღირსია, შეცნობის ღირსიცაა”. მასმედია სახელმწიფო

პოლიტიკასთან მიმართებაში არ უნდა იყოს “ფარდის ახდის” მომლოდინე, არც ყოველივეში ეჭვის შეტანაა მასმედიის ამოცანა. იგი განუხრელად უნდა იღწვოდეს თავისი წვლილის დამკვიდრებისათვის მთავარი პრობლემის გაშუქებასა თუ გაანალიზებაში, გახდეს ერთ-ერთი მთავარი სუბიექტი და საყრდენი სახელმწიფო პოლიტიკის პრინციპების სწორად ჩამოყალიბებისა. “გვერდიდან ტკობა” მასმედიის უდიდეს შეცდომად უნდა ჩაითვალოს, ამავე დროს ზომიერებაც ბევრად განსაზღვრავს მასმედიურ წარმატებას, თუმცა ოქროს შუალედის ძებნა ყოველთვის არაა მომგებიანი და იგი ხშირად მასმედიური ინერტულობის საფუძველიც კი ხდება.

პოლიტიკისა და მასმედიის ურთიერთობა არსებითად თავს იყრის კონკრეტული სახელმწიფო მოვლენის ირგვლივ, იგი მხოლოდ მაშინ ხდება ამ პროცესის ღირსეული მონაწილე, როდესაც ორივე მხარე მოწადინებულია ჭეშმარიტების დასადგენად.

მასმედია, რომელიც საზოგადოებაზე ზემოქმედების ყველაზე ქმედითი ინსტრუმენტია, უადრესად დიდი პასუხისმგებლობის მატარებელი სუბიექტია, რომელზედაც ბევრადაა დამოკიდებული სახელმწიფო პოლიტიკისა თუ საზოგადოებრივი ცხოვრების ნებისმიერი წახნაგის სწორი, მართებული აღქმა, რომელიც განსაკუთრებული სიფრთხილით და გააზრებულობით უნდა იქნას მიტანილი საზოგადოების თითოეულ წევრამდე. მასმედიისთვის მთავარი ფასეულობა ადამიანია. ჭეშმარიტი მასმედიური მორალი ყოველთვის უგულველყოფს მიკერძოების პრინციპს. მორალური და ესთეტიკური სქემები უდიდეს ზეგავლენას ახდენენ მასმედიაზე და მის მსოფლმხედველობას მარადჟამ გონიერ საწყისზე აფუძნებენ. ჟურნალისტური ასახვის იდეალს აუცილებლად უნდა განსაზღვრავდეს თანამედროვეობისა და რეალობის უმძაფრესი განცდა. ასახვის ობიექტის უნივერსალურობა, ისეთი, როგორც სახელმწიფო პოლიტიკაა, მასმედიას ყოველთვის უდიდეს იმპულსს ანიჭებს.

მასმედიის დამოკიდებულება სახელმწიფო პოლიტიკისადმი კონსტრუქციული პრინციპებით უნდა ხორციელდებოდეს. სახელმწიფო პოლიტიკა, რომელიც შედგება მუდმივი და ცვალებადი ინტერესებისაგან მასმედიას “საშუალებას აძლევს” იყოს მოვლენათა ცენტრში, რადგანაც პოლიტიკა ეს არის ადამიანების განსაკუთრებული მოღვაწეობა, სადაც ყველაზე მეტად ვლინდება მათივე ბუნება, თუ რამდენად არიან ისინი სხვადასხვა მნიშვნელოვან საკითხთა მიმართ სუბიექტურნი თუ ობიექტურნი.

პოლიტიკური მისწრაფებების რეალური არსი საზოგადოებას მასმედიის საშუალებებით მიეწოდება. XXI საუკუნის დასაწყისში კიდევ უფრო მეტად წარმოაჩინდა გაძლიერებული ურთიერთინტერესი ამ ორი, უადრესად მნიშვნელოვანი ფენომენისა. სახელმწიფო პოლიტიკა და მასმედია ურთიერთობის სრულიად ახალ ფორმაზე გადავიდა, რაც გულისხმობს უმჭიდროეს თანამშრომლობას როგორც საგარეო, ასევე საშინაო პოლიტიკაში. კერძოდ, სახელმწიფომ მასმედიისაგან მისი პოლიტიკისადმი საზოგადოებრივი აზრის თანხმობის უზრუნველყოფა მოითხოვა. მასმედია სახელმწიფოს მმართველობის, ანუ პოლიტიკის უნივერსალური არქიტექტურის უმნიშვნელოვანესი ნაწილი გახდა.

საზოგადოებას და სახელმწიფო პოლიტიკას ერთი საბოლოო მიზანი აქვთ – ძლიერი სახელმწიფოს შექმნა. იღვის ერთიანობა სახელმწიფო მმართველობას ანიჭებს მართვის პროცესების შეუზღუდავად წარმართავს მანამ, სანამ იმავე საზოგადოებას არ გაუჩნდება ეჭვი იმისა, რომ სახელმწიფო მმართველობაში დომინანტობს სუბიექტური, მხოლოდ მმართველი ძალისათვის სასურველი პოლიტიკა.

მედის, მასობრივი კომუნიკაციის საშუალებების სწორი და ეფექტური გამოყენება უაღრესად მნიშვნელოვანია სახელმწიფო პოლიტიკის წარმატებით განხორციელებაში, ვინაიდან იგი ყველაზე უფრო ეფექტური გზაა საზოგადოებაზე “გავლენის მოსახდენად”.

სახელმწიფო პოლიტიკა გულწრფელად უნდა უსმენდეს საზოგადოების იმ განწყობა-მიდრეკილებას, რომელიც მასმედია მას პირუთვნელად უნდა მიაწოდოს, რათა მან დროულად შეძლოს სათანადო საკონტაქტო გზების პოვნა; სახელმწიფო პოლიტიკა, რომელიც, უპირველეს ყოვლისა, მოქმედებს ქვეყნის სუბიექტური ინტერესების გათვალისწინებით, ამავე დროს უნდა იცნობდეს იმ ობიექტურ სინამდვილეს, რომელიც დროის ამ მონაკვეთში საზოგადოების უმთავრეს ინტერესებს გამოხატავს. მასმედია ის შუალედური რგოლია, რომელსაც შეუძლია ადამიანების მაქორული მდგომარეობიდან ნიჰილისტურში გადაყვანა და პირიქით. სრული ჰარმონიის მიღწევა მხოლოდ მაშინაა შესაძლებელი, როდესაც საზოგადოებრივი და სახელმწიფო პოლიტიკის ინტერესები იდენტურია.

სახელმწიფო პოლიტიკა გააზრებულ მოქმედებათა მწყობრი სისტემაა, რომელიც ნაკლებადაა გათვლილი “წვრილ პოლიტიკურ შეგრძნებებზე”, თუმცა მათი გათვალისწინება ინტერესთა სფეროში დიდად წაადგება სახელმწიფო პოლიტიკის მესვეურთ. სტაბილური სახელმწიფო პოლიტიკა ქვეყნის მართველთათვის პირდაპირი გარანტიაა საზოგადოებისაგან მხარდაჭერის მისაღებად. მხარდაჭერის მისაღებად კი მასმედია შეუცვლელია, რადგან მასმედია ყველაზე უკეთაა ინფორმირებული საზოგადოებრივი ყოფიერების საჭირობოროტო საკითხებზე, რადგანაც თავადაა ამ ინფორმაციის მომპოვებელი და მხილველიც. მასმედია არასდროს უნდა იმუშაოს ტეშმარიტი, სწორი მიმართულების საწინააღმდეგოდ ანუ მართებული სახელმწიფო პოლიტიკის საზიანოდ. ასევე როგორც არ უნდა დაეხმაროს მას – სახელმწიფოს, არსებითის მიჩქმალვაში. მასმედია მხოლოდ და მხოლოდ სამართლიანობას უნდა მსახურობდეს.

მასმედია უაღრესად დინამიური სოციუმი, რომელიც საზოგადოების ყველა სფეროს, ყველა ფენას მოიცავს, ამიტომ ნებისმიერი მოვლენა ამ ფართო სპექტრში მისი მონაწილეობით ხორციელდება, იგი წარმართავს ადამიანთა ქმედებას მიზნის განსახორციელებლად, მაგრამ საზოგადოება ამა თუ იმ ჟურნალისტურ პროდუქციას, მაშინ “აღიქვამს სრულად”, როდესაც თავადაც “მზადდა” ამ ინფორმაციის მისაღებად. ეს უკანასკნელი განსაკუთრებით უწყობს ხელს საზოგადოებას ნებისმიერი საკითხისადმი ინდივიდუალური აზრის ჩამოყალიბებაში. როგორც ვხედავთ, მასმედიის მონაწილეობა საზოგადოების მართვაში სრულიად გამოკვეთილია და აუცილებელი.

პოლიტიკა თავისი არსით ზნეობრიობის იდეალი ვერ იქნება, რადგანაც სახელმწიფო ინტერესები ზოგჯერ (ნებისთ თუ უნებლიეთ) ზნეობრიობიდან გამომდინარე, ვერ იქნება იდეალური, რაც მასმედიასაც კარგად ესმის. თუმცა მის უპირველეს მოთხოვნად პოლიტიკოსისაგან უმაღლესი სამართლიანობის დაცვა რჩება.

მასმედიის მიერ სახელმწიფო პოლიტიკის დაქუცმაცებული აღქმა ანგრევს მასში არსებულ მთავარ რაციონალურ მარცვალს. იგი შეიძლება გადაიქცეს სახელმწიფოს წინსვლის ან უკუსვლის ხელოვნურ საშუალებად.

სახელმწიფო პოლიტიკა არ უნდა იყოს მასმედიისათვის შეუღწევადი ბასტიონი და არც მორღვეუღლოდოლიანი ციხე-სიმაგრის განსახიერება. სახელმწიფო პოლიტიკამ სწორად უნდა განსაზღვროს თუ მერამდენე

გოდოლზე “შიქლება მიუახლოვდეს” მასმედია სახელმწიფო პოლიტიკის “დედააზრს”.

ნებისმიერ პოლიტიკურ გადაწყვეტილებას სჭირდება რეალიზაცია, რომლის გარეშეც იგი აზრს მოკლებულია. თვით დეტალურად დამუშავებული საკითხიც კი აუცილებლად საჭიროებს დასაბუთებასა და საზოგადოებამდე მართებულად მიტანას. მასმედია სწორედ ეს ფუნქცია უნდა შეასრულოს. რიგ შემთხვევაში განმარტოს ის “ბუნდოვანი აზრები” და სიმბოლოები, რომელიც დიპლომატიურად, პოლიტიკური ლექსიკითაა შენიღბული. მასმედიას ძალუძს დიდი მოწიწებაც აღძრას ნებისმიერი საკითხისადმი და დიდი სიძულვილიც, რადგან აზრის ინტერპრეტაციის ხელოვნებას და შესაძლებლობას ის ყველაზე უკეთ ფლობს. საზოგადოებრივი აზრის კონცენტრაცია და სასურველზე აქცენტირება ყველაზე უკეთ სწორედ მასმედიას ეხერხება. საერთოდ პოლიტიკისათვის, და მით უმეტეს სახელმწიფო პოლიტიკისათვის, უცხო არაა აზრის გამოსატვის ისეთი ლიტერატურული ფორმა, როგორც ალეგორიული ხერხია, როცა თავად მოვლენა არ სახელდება, მაგრამ შეფარვით ითქმება უფრო მეტი, უფრო ღრმა და ჭეშმარიტი აზრი, ვიდრე პირდაპირ ფიქსირებისას.

მასმედია სახელმწიფო პოლიტიკის რეფლექსის გამოსატვლებათ. ეს რეფლექსი იცვლება იმისდა მიხედვით, თუ რას მოითხოვს აღნიშნული დროისთვის სახელმწიფო ინტერესი და სამოქალაქო საზოგადოება. სამყაროს (სახელმწიფოს) პოლიტიკური ცვალებადობა მასმედიისაგან მოითხოვს არა მხოლოდ მჭვრეტელურ დამოკიდებულებას რეალურად არსებული ფაქტებისადმი, არამედ იმ პრობლემის სიღრმისეულ წვდომას, რომელიც საფუძვლად დაედო ასეთ სახეცვლილებას. იმისათვის, რომ ამ კუთხით მასმედიური კვლევა სწორად წარიმართოს, აუცილებელია წინასწარი განსაზღვრა და ჩამოყალიბება იმ ინტერესებისა, რომელთა საფუძვლიანი შეჯერებით მასმედია შეძლებს ზემოთ აღნიშნულ ცვლილებათა მიზეზების დადგენას. ამავე დროს მას კარგად უნდა ახსოვდეს, რომ დღეს საზოგადოებრივი ცხოვრების ყველა სფერო გაჯერებულია სხვადასხვა პოლიტიკური ინტერესებით.

სახელმწიფო პოლიტიკისადმი საზოგადოების ინტერესის აღზევება-დაქვეითება მასმედიის პრეროგატივაა. საზოგადოების ნდობა ჟურნალისტური კორპუსისადმი ჭეშმარიტად დიდია, რადგანაც გულწრფელი სიტყვებით გადმოცემული აზრი ადამიანებს ეხმარება მათივე გონებაში არსებული “დაფარული საუნჯის” აღმოჩენაში.

მასმედიამ უნდა შეძლოს პოლიტიკური და სოციალური ცხოვრებიდან ისეთი “მეტყველი” ფაქტების მოძიება, რომ მაში ზუსტად ჩანდეს ცალკეულ პოლიტიკურ გადაწყვეტილებათა ხასიათი და სულისკვეთება. ამგვარი მასალის შეგროვება, დაჯგუფება, შეფასება და შემდგომი გამოყენებისათვის ”მომწიფება” მასმედიას საშუალებას აძლევს მიზეზთა ერთიან ჯაჭვში ყოველ არსებითს თავისი ადგილი მიუჩინოს.

პოლიტიკურ მოვლენათა გამომწვევი ძალების შემეცნებით მასმედია იძლევა მთლიან პანორამას არა მხოლოდ მომხდარისას, არამედ ლოგიკური ფინალის მთელ პროცესს, დასაწყისიდან დასასრულამდე.

უტყუარი არგუმენტებით გაჯერებული მასმედიურ მასალა ხელს უწყობს ამა თუ იმ სახელმწიფო პოლიტიკის სწორად განსაზღვრას, მისი კურსის შეფასებას გარკვეულ დროსა და სივრცეში.

აზრებისა და განცდების სწორად წარმართვა მასმედიური კულტურის საფუძველთა საფუძველია. მასმედიური დასკვნები უნდა ეყრდნობოდეს როგორც დედუქციურ, ასევე ინდუქციურ მეთოდებს, რათა შესაძლებელი

გახდეს ამა თუ იმ პოლიტიკური აქტის ორგანული მთლიანობის აღქმა. სახელმწიფო პოლიტიკის რთული კონსტრუქცია, რომელსაც მასმედია ხან ერთი მხრიდან, ხან კი მეორე მხრიდან აშუქებს, მისთვის არც თუ ისე ადვილად შესაღწევადია, რადგან არ ხდება ინტერესთა თანხვედრა. მიზეზი ამისა სახელმწიფო პოლიტიკის მასმედიასეულ ინტერპრეტაციაშია, რომელიც თავისი განსჯით, არც თუ ისე იშვიათად, განსხვავებულია სახელმწიფო პოლიტიკურ მოღვაწეთა მსოფლმხედველობისაგან.

და რადგან მასმედიას არ უყვარს თემის ტაბუირება, იგი ყოველმხრივ ცდილობს, საჩინო გახადოს თვით ყველაზე “გასაიდუმლოებული პოზიცია” კი სახელმწიფო პოლიტიკისა ამა თუ იმ სფეროში. მასმედიას კარგად ესმის, რომ სახელმწიფო პოლიტიკის ყოველი ცალკეული ელემენტი დაუნაწევრებელი მთელის ნაწილად უნდა იქნეს გაგებელი. სახელმწიფო პოლიტიკას სხვადასხვა მიზნები განსაზღვრავენ, რომლებიც იცვლებიან მიზეზობრიობისა და მიზნობრიობის მიხედვით, ისე რომ სახელმწიფო პოლიტიკა მასმედიის წინაშე წარმოსდგება მთელი თავისი “ნაირსახეობითა და ფერადოვნებით”. თუ მასმედიას სურს მთლიანი სურათის აგება სახელმწიფო პოლიტიკისა, იგი არა მხოლოდ ამ პოლიტიკის ისტორიითა და პერსპექტივით უნდა დაინტერესდეს, არამედ ამ მოვლენასთან დაკავშირებული უამრავი სხვა ფაქტებითაც.

სახელმწიფო პოლიტიკის სრული სურათის შექმნა შესაძლებელია მხოლოდ და მხოლოდ მასზე წარმოდგენის მუდმივი სრულყოფით. მასმედიამ სწორად უნდა გაიაზროს სახელმწიფო პოლიტიკის როგორც დადებითი, ასევე ნაკლოვანი მხარეები, რაც საშუალებას მისცემს მას აღემატებოდეს “უბრალო ცნობათა მომწოდებელს”. სივრცისა და დროის მიხედვით სახელმწიფო პოლიტიკის განსაზღვრა ურთულესი პროცესია, რომელზეც მთლიანადაა დამოკიდებული ქვეყნის როგორც აწმყო, ისე მომავალი. იგი არ უნდა მიდიოდეს რეალობის საპირისპიროდ რადგან, სწორედ ამდაგვარი უნივერსალური ინტერესებით დახუნძლული სახელმწიფო პოლიტიკა შემორჩება საკაცობრიო მეხსიერებას. სახელმწიფო პოლიტიკა მუდამ იზიდავდა მასმედიის ყურადღებას; ეს ურთიერთობა დღეს განსაკუთრებულ ფაზაშია შესული და სრულიად წარმოუდგენელი ხდება რომელიმე მათგანის დამოუკიდებელი არსებობა. (შეუძლებელია ეს ინტერესები არ იყოს გაუღწეველი მასმედიური თავმოყვარეობით).

სახელმწიფო პოლიტიკა, და განსაკუთრებით საგარეო, აუცილებლად კონკურენტუნარიანი უნდა იყოს, რათა მან შეძლოს საკუთარი ინტერესების განხორციელება. ეს უკანასკნელი საგარეო პოლიტიკაში ეძებს სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანს, მისთვის განსაკუთრებულად ღირებულს. ეროვნული ინტერესები სახელმწიფოს მუდმივად უბიძგებენ ისეთი პოლიტიკისაკენ, რომელიც იქნება გარანტი მისი შემდგომი განვითარებისა. ვინაიდან სახელმწიფოთა საერთაშორისო პოლიტიკა, რომელიც აგებულია თითოეული სუბიექტი სახელმწიფოს ინტერესებზე, ემსახურება და არეგულირებს ამა თუ იმ კონკრეტული ქვეყნის პოლიტიკურ ვითარებას.

ნებისმიერი სახელმწიფოს საგარეო პოლიტიკა ინდივიდუალიზმისა და სუბიექტიზმის პრინციპებთან ერთად ვერ ასცდება სხვა სახელმწიფოთა – ინტერესების გათვალისწინებას. თუმცა რაც უფრო ძლიერია სახელმწიფო, მით უფრო ნაკლებადაა მიმართული ამდაგვარი ინტერესების გათვალისწინებისაკენ.

სახელმწიფო პოლიტიკა ეყრდნობა გააზრებულ სახელმწიფოებრივ გეგმას, სტრატეგიას, რათა უზრუნველყოს ეროვნული ინტერესების განხორციელება. ასეთი პრობლემების გადაჭრა თავისთავად რთული

ამოცანაა. რაც აიძულებს სახელმწიფო მმართველობას იმოქმედოს სიტუაციის შესაბამისად, პრობლემების აღმოცენების კვალობაზე, რათა სახელმწიფო პოლიტიკის “სიმშვიდე და ურყეობა“ ძირეულად არ მოსუსტდეს. სიმწიფობრე მოქმედებისა ამ უკანასკნელს ანიჭებს ჰარმონიულ ერთხმოვანებასა და მდგრადობას. წარმატებული სახელმწიფოს შექმნა სახელმწიფო პოლიტიკის ამოსავალიცაა და მიზანიც. “მასმედიაური ჩართვები” კი ამ პროცესს იმპულს აძლევენ ახალი შემოქმედებითი ჩანაფიქრისათვის. ამ უკანასკნელის ღვაწლი მხოლოდ მაშინ შეათრთოლებს და ადანთებს საზოგადოებას, როდესაც იგი ძირეულად თანაზიარია იმ ემოციებისა, რომლის გადმოცემასაც იგივე საზოგადოება თავდაუზოგავად ესწრაფოდა. მართალია, სახელმწიფო პოლიტიკისა და მასმედიის “სულის შერწყმა” არც თუ ისე ადვილია, მაგრამ ნებისმიერი მათგანი უნდა შეეცადოს ამ მიზნის გასახორციელებლად პირველი, ნებაყოფლობითი ნაბიჯის გადადგმას. ეპოქამ და მისმა უმთავრესმა მოვლენებმა მთელი თავისი სიცხოველით ასახვა უნდა ჰპოვონ როგორც სახელმწიფო პოლიტიკაში, ასევე მასმედიაში.

მასმედიას კარგად აქვს გათვალისწინებული რომ ყოველი გონითი აქტი ფსიქოლოგიურ პროცესებსაც მოიცავს. ამდენად იგი სახელმწიფო პოლიტიკასთან მიმართებაში უნდა დაეყრდნოს როგორც ზოგად, ასევე სოციალურ ფსიქოლოგიას, რათა შეძლოს ამა თუ იმ მოვლენის კანონზომიერების ახსნა. რადგანაც ქვეყნის სტრატეგიული მიმართულების განსაზღვრაში უმნიშვნელოვანეს გავლენას ახდენს ცალკეული პიროვნება ან პიროვნებათა ჯგუფი, ამდენად მასმედიამ აუცილებლად უნდა გაითვალისწინოს ინდივიდის ფსიქოლოგია.

ნებისმიერი მასმედიაური ძალა, ნებისთ თუ უნებლიედ, ამა თუ იმ ზომით, წარმოადგენს გარკვეულ პოლიტიკურ აზროვნების “მიმდევრობას”, თუნდაც მაშინ, როდესაც აცხადებს, რომ სრულ მოუკერძოებლობას იჩენს იდეურ-პოლიტიკური პროცესების მიმართ. მიუხედავად დიდი მცდელობისა, რომ მასმედია მთლიანად თავისუფალი იყოს პოლიტიკური ანგაჟირებისაგან, ძნელად მიღწევადია, რადგანაც პოლიტიკური თუ ნაკლებად პოლიტიკური ფენომენის კვლევისას მასმედიის მათდამი მიდგომა განისაზღვრება მისი, თუნდაც საკუთარი, იდეურ-პოლიტიკური დამოკიდებულებითა და ორიენტაციით.

რა თქმა უნდა, მასმედიაური საშუალებები თავისი სიმპათიებით და ანტიპათიებით ხშირად ვერ შეცვლიან საკვლევი ობიექტის მთავარ არსსა და მიმართულებას, მაგრამ არც თუ ისე იშვიათია მათი აზრის გამოყენება სრულ ჭეშმარიტებამდე მისაღწევად.

მასმედიაური საშუალებები, თუნდაც ყველაზე დემოკრატიული პრინციპების ერთგულნი, ამავე დემოკრატიული იდეოლოგიით განსაზღვრავენ თავიანთ მოქმედებას, ისინი ფაქტების შეფასებისას ვერ დარჩებიან ამ ამოსავალი დებულების აქცენტირების გარეშე. ანუ დარჩებიან დემოკრატიულად იდეოლოგიზირებულნი, რაც საპირისპირო თვალთახედვიდან გამომდინარე სულაც არ ნიშნავს ჭეშმარიტ აზრს.

თუ დღეს სახელმწიფო და სახელმწიფოთაშორისო პოლიტიკა წარმოუდგენელია იდეოლოგიის გარეშე, მაშინ მასმედიაური წყაროები, რომლებიც მიზნად ისახავენ სახელმწიფო პოლიტიკის კვლევას, თავისთავად აღმოჩნდებიან ამა თუ იმ იდეოლოგიასთან პირდაპირ კავშირში ან წინააღმდეგობაში. ამდენად მასმედიაური კვლევა საკითხისადმი მიდგომის პლუარიზმითაც ხასიათდება.

სახელმწიფო პოლიტიკა არც თუ ისე იშვიათად მიმართავს მასმედიას, როგორც მტკიცებისა და დასაბუთების სპეციფიურ აპარატს, რომელსაც

ხელეწიფება მისივე ინტერესებისა და იდეოლოგიის შესაბამისი “მითებისა და სიმბოლოების” შექმნა – განმარტოს, დაასაბუთოს, უარყოს ან გაამართლოს პოლიტიკური რეალობები, შეასრულოს საზოგადოებაში ინტეგრაციული ან გამმიჯნავი ფუნქცია.

ნებისმიერი პოლიტიკური გადაწყვეტილება ასახვას პოულობს საზოგადოების ყოველდღიურ ცხოვრებაში. ეს უკანასკნელი კი თავის თავში მოიცავს უდიდეს ენერჯიას, რომელიც ნებისმიერ დროს შეიძლება “დაიძრას” შემოთავაზებული პოლიტიკის სასარგებლოდ, ან საწინააღმდეგოდ. ამ ძალის ფორმირებაში კი მასმედიის როლი შეუფასებელია, რადგანაც იგი “მომწესრიგებელია” იმ პროცესებისა, რომელიც საზოგადოებასა და პოლიტიკას შორის მიმდინარეობს.

მასმედიას თავისუფლად შეუძლია ამოიციოს ამ “დაფანტული ენერჯეტიკის” შესაძლებელი განვითარება, იგი საზოგადოებასთან ერთდ არის მაყურებელი, თანამონაწილე და შემფასებელი იმ პოლიტიკური პროცესებისა, რომელსაც სახელმწიფო სთავაზობს თანამოქალაქეებს.

პოლიტიკისათვის დამახასიათებელი სახიფათო მიმზიდველობა მასმედიასაც ატყვევებს და ხდის იმ პროცესების თანაზიარს, რომლის განხორციელებასაც იგი გამუდმებით ელტვის. ამ კუთხით მასმედიური წყაროები პოლიტიკისათვის სარგებლობის მომგანი და ღირებულების მატარებელი საშუალებებია. მასზე ბევრადაა დამოკიდებული თუ რაოდენ ცოცხალ, ნაყოფიერ “მოძღვრებად” მოგვევლინება სახელმწიფო პოლიტიკური ვექტორის ახალი მიმართულებები. ამ მხრივ მასმედია იმ საზოგადოებრივი მოძღვარის როლს ასრულებს, რომელსაც ყველაზე უფრო მეტად ხელეწიფება მოქალაქეებისათვის “აღმზრდევლობითი ფუნქციის” ჩატარება.

მასმედია ამ მიმართულებით პოლიტიკისადმი ერთიანი ესთეტიკური სისტემის ჩამომყალიბებელიცაა, რითაც მნიშვნელოვნად უწყობს ხელს საზოგადოებრივი აზრის ორიენტირებას ამა თუ იმ პოლიტიკური აზრის სასარგებლოდ.

მასმედიის პრინციპი მისი ობიექტურობაა. ზნეობრივად უკომპრომისო ბუნების წყალობით მასმედიის მიერ ასახულსა და წარმოჩენილს ლაიტმოტივად გასდევს რეალობით გაჯერებული სიტყვა, რომელსაც თან ერთვის გულწრფელობისა და ემოციურობის ელემენტები. მასმედია, რომელიც ასრულებს დიდაქტიკურ-ინფორმაციულ ფუნქციას საზოგადოებაში მთლიანად აღიარებს და იცავს ობიექტურობისადმი რწმენის პრიმატს.

იმისათვის, რომ სახელმწიფო პოლიტიკაში მასმედია “განსაკუთრებით პატივისცემის სუბიექტი” გახდეს საჭიროა მან თანხმობის ბეჭედი მხოლოდ იმაზე დასვას, რაც შესაძლებელია საუკუნის ეპიტაფიად იქცეს.

სახელმწიფო პოლიტიკა მასმედიისთვის არაჩვეულებრივად საინტერესო სიტუაციების განძთა უძირო სკივრია.

Политика – Человеческое Искусство

Резюме:

Политика является важнейшим стержнем государственного правления, который определяет политический курс. Массмедия в отношении политики придерживается принципа «невмешательства» до тех пор, пока политический курс приемлем для общества. В случае выражения недовольства массы и основной части общества по отношению государственной политики, массмедия обязана выполнять роль посредника, тем самым регулируя отношения между ними и способствуя приходу к консенсусу. В случае, если противоположные стороны (государственное правление и общество) не определяют вектор государственной политики, тогда массмедия вмешается и при желании обеих сторон находит неопровержимый алиби, на основании которого власть осуществляет новый курс государственной политики.

Policy – Human Art

Resume:

Policy is the major core of the governmental rule which defines political policy. Mass media in the relation of a policy holds on “non-interference” principle until the political policy is comprehensible to the society. In a case if the mass and main part of the society expresses discontent towards to the state policy, mass media should play the intermediate role, in order to regulate relations between them and provide a consensus. In a case if the opposite sides (governmental rule and society) can’t define the vector of the state policy and by the desire of both sides mass media interferes and finds stable alibi on the base of which the government carries out the new course of the state policy.

მურად შონია

ასოცირებული პროფესორი

სტუ

ადამიანის ადგილი ყოფიერებაში

ადამიანის ადგილი ყოფიერებაში ორგანოდ შეიძლება გავიგოთ: ერთ შემთხვევაში ვგულისხმობთ მის იდეალურ (ჯეროვან) ადგილს, ხოლო მეორე შემთხვევაში – რეალურ (ნამდვილ) ადგილს მასში. და მართლაც, ეს ორი რამ მდგომარეობა

ადამიანისა განსხვავდება ერთმანეთისგან იმით, რა ადგილიც მას უნდა ჰქონდეს და რა ადგილიც აქვს მას უნივერსუმში..

ზოგჯერ ის ადგილი, რაც მას უჭირავს, სრულიადაც როდი შეეფერება იმას, რაც მას უნდა ეჭიროს ცხოვრებაში. იდეალიც ისაა, რომ მას ჯეროვანი, შესაფერისი ადგილი ეჭიროს არსთა რიგში.

ასე რომ, როცა ადამიანის ადგილზე ვმსჯელობთ ყოფიერებაში, ჩვენ ამ ჯეროვან, იდეალურ ადგილს ვგულისხმობთ სწორედ. და საერთოდაც, არა მხოლოდ ადამიანის, არამედ ნებისმიერი სხვა არსის შემთხვევაშიაც.

ყოველივეს თავისი ადგილი უჭირავს ყოფიერებაში, მათ შორის ადამიანსაც. ყოველივე ეს კი ჰქმნის ერთ საყოველთაო მთლიანობას, რასაც მსოფლწესრიგი ჰქვია. მაგრამ თუ ეს ადგილი ირღვევა, მაშინ გვექნება უწესრიგობაც მასში.

აქედან გამომდინარე, ადამიანის ადგილის საკითხიც ყოფიერებაში ამ მხრივ სხვა არაფერია, თუ არა საკითხი მისი მსოფლწესრიგში მონაწილეობისა, სხვაგვარად, ესაა საკითხი იმის თაობაზე, თუ რა წილი უდევს ადამიანს საყოველთაო ჰარმონიაში, როცა მას თავისი ჯეროვანი ადგილი უჭირავს არსებობაში.

ადამიანის ადგილის საკითხი ყოფიერებაში ერთობ მნიშვნელოვანი საკითხია, ვინაიდან იგი ეხება საკითხს სწორედ ადამიანის ადგილისას მასში. საქმე ისაა, რომ სწორედ ადამიანია ადამიანური შემეცნების მთავარი საგანი. და სწორედ ამიტომაც არის ადამიანისათვის ესოდენ მნიშვნელოვანი მისი ადგილის საკითხიც ყოფიერებაში. მითუმეტეს, რომ თავად ადამიანია ამ საკითხის მკვლევარიც. აბა, ადამიანს სხვა კიდევ რაღა უნდა აწუხებდეს საკუთარ თავზე უფრო? განა შემეცნების უმთავრესი მიზანი სწორედ თვითშემეცნება არ არის? თავისთავის ჯეროვანი შემეცნება ადამიანის ჯეროვანი ცხოვრების ხომ სწორედ თავიდათავია, ვინაიდან უამისოდ შეუძლებელიც კია იგი.

ადამიანის ადგილის საკითხი ყოფიერებაში საერთოდ ადამიანთმცოდნეობის უმნიშვნელოვანესი საკითხია, ვინაიდან იგი ეხება მისი, თუ ასე შეიძლება ითქვას, თანრიგის საკითხს, იმ საკითხს, თუ სად იმყოფება იგი არსთა საყოველთაო რიგში, ხოლო ამ რიგის ცოდნას და იმის ცოდნას, თუ რა ადგილი უჭირავს მასში ადამიანს, თავის მხრივ, ის მნიშვნელობა აქვს, რომ მის საფუძველზე ადამიანმა არა თუ არ

დაარღვიოს ღვთის მიერ დადგენილი მსოფლწესრიგი, არამედ, პირიქით, კიდევ უფრო ხელი შეუწყოს ამ წესრიგს,

რათა სუფევდეს ყოველგან მსოფლჰარმონია. აკი რუსთაველიც ამას ამბობს: „მით ვისწავლებით, მოგვეცეს შერთვა ზესთ მწყობრთა წყობისა“ [2, გვ.66]. ეს მსოფლჰარმონია კი სწორედ ადამიანის ბედნიერებაზე ასხამს წყალს, მაგრამ თუ ადამიანი დაარღვევს ამ წესრიგს, სწორედ იმ მიზეზით, რომ მან არ იცის თავისი ადგილი ყოფიერებაში, უბედურებას განუმზადებს თავად თავისთავს. რუსთაველივე არ ამბობს ამასაც: „მტერი მტერსა ვერას ავნებს, რომე კაცი თავსა ივნებს“ [2, გვ.71]?

ადამიანის ადგილი თავისი პატივით გამორჩეულია ყოფიერებაში. მას მართლაც საპატიო ადგილი უჭირავს მასში. კერძოდ, ასეთი პატივი არ ჰქონია არცერთ ქმნილებას ღვთისაგან, რის გამოც იგი უდიდესი მადლიერების გრძნობით უნდა განიმსჭვალოს შემოქმედისადმი. ჩვენ ადამიანები იმთავითვე ბედნიერები ვართ იმით, რომ ღმერთმა ასეთი პატივი გვარგუნა: ადამიანი ღმერთმა შექმნა ხატად და მსგავსად თვისად, მიანიჭა რა მას უკვდავი სული და ამით ყოველგვარი ქმნილების გვირგვინად აქცია რა იგი. ადამიანი ადგილიც ყოფიერებაში იმით გამოიხატება სწორედ, ქმნილების გვირგვინი რომაა იგი. და მართლაც, ადამიანი ერთადერთი თვითმიზანია ყოველგვარ ქმნილებას შორის. ეს იმას ნიშნავს, რომ იგი მხოლოდ მიზანია და არა საშუალება, უფრო სწორედ, ასე უნდა იყოს. ეს იმიტომ, რომ იგი სწორედ უმაღლესი არსებაა ქმნილებათა შორის, ყოველივე ხომ ღმერთმა სწორედ ადამიანისათვის შექმნა და მთელი სოფელი ხომ სწორედ მას დაუმორჩილა, აქცია რა იგი ყოველივე ქმნილების მეუფედ.

ამრიგად, ადამიანის ადგილი ყოფიერებაში ისაა, რომ მას უმაღლესი, უპირველესი ადგილი უჭირავს ქმნილებათა შორის. ამას კი უდიდესი მნიშვნელობა აქვს იმ მხრივ, რომ ადამიანი შესაფერისად ამისა აღიჭურვოს საკუთარი ღირსების სრული გრძნობით, რათა მან მართლაც ღირსეულად დაიჭიროს ყოფიერებაში ღვთის მიერ მისთვის ბოძებული ადგილი.

ხოლო ამასთან დაკავშირებით არსად მსოფლიო ფილოსოფიაში ისე გამორჩეულად არ გამოთქმულა აზრი ადამიანის ადგილზე ყოფიერებაში, როგორც ეს გამოითქვა სწორედ ქართულ ფილოსოფიაში, კერძოდ კი რუის-ურბნისის საეკლესიო კრების (XII ს-ის დასაწყისში) განჩინების ფილოსოფიურ ნაწილში, რომლის თანახმადაც კაცი არა მხოლოდ „მცირე სოფელია დიდში“ (მიკროკოსმოსია მაკროში), არამედ, პირიქითაც,

„დიდი სოფელია მცირეში“ (მაკროკოსმოსია მიკროში) [3, გვ.106]. ამაზე შთამბეჭდავად ადამიანის ადგილის ფორმულირება ყოფიერებაში შეუძლებელიც კია. და მართლაც, მთელი სოფელი ერთ კაცადაც კი არ ღირს. არაფერია სოფელში კაცზე აღმატებული, რა თქმა უნდა, თავისი ღირებულებით. სწორედ ამ აზრითაა ადამიანი „დიდი სოფელი“ (მაკროკოსმოსი), ხოლო დანარჩენი სოფელი - „მცირე სოფელი“. ამ მხრივ კი ღიად საგულისხმოა ძველი ბერძენი ფილოსოფოსის პროტაგორას დებულებაც „ადამიანი საზომი ყოველივესი“ [1, გვ. 105]. და თუ, მართლაც, სრულიად შევიგნებთ იმას, რომ ღმერთმა მთელი სოფელი სწორედ ადამიანისათვის შექმნა, მაშინ ნათელი არ იქნება ისიც, რომ იგი სწორედ ადამიანის თარგზება გამოჭრილი და რომ მთელი სოფელიც ნამდვილად მისითაა „განზომილი“? ადამიანი კი არაა „განზომილი“ სოფლით, არამედ პირიქით, სოფელია „განზომილი“ ადამიანით. ამიტომაცაა იგი „დიდი (ესე იგი, აღმატებული) სოფელი“ სხვა სოფელთან შედარებით.

ყოველივე ზემოთქმულიდან ადამიანის ადგილის შესახებ ყოფიერებაში ის აზრი გამოდინარეობს, რომ ადამიანი მუდამ უნდა ცდილობდეს ღირსეულად ატაროს ცხოვრებაში უმაღლესი მისია ქმნილების გვირგვინად ყოფნისა, რათა მან ამით არ დაკარგოს ღვთისმსგავსება და არ დაეცეს ცოდვით, რათა მან, პირიქით, მოიპოვოს პირველი და ამაღლდეს მეორეზე, რათა ამით შეუერთდეს მსოფლჰარმონიას. ასეთია ადამიანის მისიაც (დანიშნულება) ყოფიერებაში მის ადგილთან დაკავშირებით.

ლიტერატურა

1. **ვოვიბერიძე მ.** ფილოსოფიის ისტორია. ტ. 1. – რჩ. ფილოს. თხზ., ტ. III. / გ. თევზაძის რედ. თბ.: თბილ. უნ-ტის გამ-ბა, 1972.
2. **შოთა რუსთაველი.** აფორიზმები საუკეთესო თარგმანებითურთ რუსულსა და გერმანულ ენებზე / შეარჩია და გამოკვლევა დაურთო ვ. კუპრაყამ. თბ.: მეცნიერება, 1976.
3. **ძველისწერაი რუის-ურბნისის კრებისაი:** [1103 წ.]-წიგნში: ქართული სამართლის ძეგლები./ი. დოლიძის გამ., ტ.3. თბ.: მეცნიერება, 1970.

М.Б. Шониа. Место человека в бытии

Резюме

В работе рассмотрен вопрос о месте человека в бытии и сделан, в частности, вывод о том, что человек занимает высшее, самое почетное место среди всех творений, исходя из чего он и должен постоянно заботиться достойно занимать место это в жизни своей.

В самом деле, человек – высшее создание из всех существ на земле, так как все, что создано, создано именно для него. Человек настолько уникален по своему месту в бытии, что он – микрокосмос в целом космосе, так как является мерилom (критерием) всего сущего. Человек в определенном смысле представляет центр всего космоса, исходя из чего мы и должны его рассматривать как самоцель или как только цель, а не средство. Все остальное же по отношению к нему в космосе уже можно рассматривать как средство.

Место человека в бытии можно рассматривать в разных аспектах, смотря по интересу уму нами принципу. В этом отношении можно его рассматривать в аспекте нормативного и фактического. В нормативном плане место человека полагает его положение в аспекте должного, а в фактическом плане – в аспекте сущего; первое подразумевает вопрос, настолько соответствует положение человека в мире таму, что должно быть, а второе – вопрос, каково действительное положение человека, несмотря на все. Идеальным в этом отношении будет положение человека, когда его фактическое место в мире будет соответствовать его нормативному месту в мире. Лишь в этом случае человек будет по настоящему в гармонии с миром, что и составляет конечную цель человека.

M. Shonia. The Place of a Human Being in Life
Summary

A human being takes a completely special and the most respectful place among all creatures. Exactly this includes its place in life. Hence it follows that a human being must protect its responsibility suitably, because it is its supreme duty.

Actually human is the highest creature from all the creatures over the World, because everything which is created, is created for him. Human is so unique by its place in the existence that he is like microcosm in the whole cosmic space and moreover he is like macrocosm in the cosmic space since he is the criteria of all that exists. In a certain sense human is the entre of the whole cosmic space and proceeding from this fact we must consider him like end in itself or else like the end and not the mean. Everything else regarding him in the cosmic space we can consider like the mean.

The place of human being in the existence we can consider in the various aspects according the principle interesting for us. In this approach it is possible to consider him in the normative and actual aspects. From the normative point of view, the human being's place means his status in the aspect of duly; while in actual plan – in the aspect of existing; the first implies the question about how corresponds the human's status in the world with all that should be; while the second question is about actual human's status, despite of all. In this aspect, status of human will be ideal when his actual place in the world corresponds with his normative place in the world. Only in this conformity human will be really in harmony with the world, and that is the ultimate goal of the humans.

ადამიანის ყოველმხრივი, მრავალმხრივი და ცალმხრივი
განვითარების შესახებ

ადამიანის განვითარება სხვადასხვა გზით შეიძლება წარიმართოს იმისდა მიხედვით, თუ რა მოცულობით გაშლის იგი თავის ძალებს. ამ მხრივ ერთობ მნიშვნელოვანია საკითხი მისი ყოველმხრივი, მრავალმხრივი თუ ცალმხრივი განვითარების შესახებ, ვინაიდან სწორედ მათი სახით წარმოჩნდება ის, მთელი თავისი სიგრძე-სიგანით ხდება თუ არა ადამიანის განვითარება, სხვა სიტყვებით, მთელი თავისი სისავსით ხდება თუ არა მისი განვითარება.

თავდაპირველად უნდა აღინიშნოს, რომ ადამიანის ყოველმხრივი, მრავალმხრივი და ცალმხრივი განვითარება თანაფარდობითი მოვლენებია. ეს იმას ნიშნავს, რომ თითოეულ მათგანს აზრი ეძლევა სხვა მათგანთან მიმართებაში: ყოველმხრივი განვითარება ყოველმხრივია მრავალმხრივ და ცალმხრივ განვითარებასთან მიმართებაში, მრავალმხრივი განვითარება – მრავალმხრივი ყოველმხრივ და ცალმხრივ განვითარებასთან მიმართებაში, ხოლო ცალმხრივი განვითარება – ცალმხრივი ყოველმხრივ და მრავალმხრივ განვითარებასთან მიმართებაში. არცერთ მათგანს აზრი არ ექნებოდა დანარჩენთა გარეშე.

ადამიანის ყოველმხრივი განვითარება გულისხმობს მისი „მხარეთა“ ოდენობის მაქსიმალურ გაშლას. რაც შეეხება ადამიანის მრავალმხრივსა და ცალმხრივ განვითარებას, პირველი გულისხმობს მისი „მხარეთა“ ოდენობის საშუალო, ხოლო მეორე – მინიმალურ გაშლას.

ადამიანის ყოველმხრივი განვითარება მისი ნორმალური მდგომარეობაა. ყოველმხრივი განვითარება ადამიანის სწორედ იმგვარი განვითარებაა, როგორსაც ადგილი უნდა ჰქონდეს. მართლაც, ადამიანი ყოველმხრივი უნდა იყოს. თუმცა სხვა საკითხია, ყოველმხრივია თუ არა ის. ის, რაც უნდა იყოს და რაც არის, ყოველთვის როდია ერთი. ზოგჯერ ის, რაც არის, შეესაბამება იმას, რაც უნდა იყოს, ხოლო ზოგჯერ – არა.

თუ ყოველმხრივი განვითარება ადამიანის ნორმალური მდგომარეობაა, იგივე არ ითქმის მის მრავალმხრივ და, მითუმეტეს, ცალმხრივ განვითარებაზე. მრავალმხრივი და ცალმხრივი განვითარება ადამიანის არანორმალური მდგომარეობაა. ყოველმხრივი განვითარება გულისხმობს ამ არანორმალური მდგომარეობის ლიკვიდაციას.

აქ ბუნებრივად ისმის კითხვა, თუ რატომაა ადამიანის ნორმალური მდგომარეობა მაინცდამაინც მისი ყოველმხრივი და არა მრავალმხრივი, ან ცალმხრივი განვითარება? საქმე ის არის, რომ ყოველმხრივი განვითარება მაქსიმალურად გამოკვეთს ადამიანის თავისებურებას, ხოლო მრავალმხრივი და, მითუმეტეს, ცალმხრივი განვითარება – არა. საერთოდ, ნორმალურად ვითარდება ის, რაც მაქსიმალურად ავლენს შესაძლებლობებს, ხოლო არანორმალურად – ის, რაც მაქსიმალურად ვერ ავლენს შესაძლებლობებს.

ადამიანის ყოველმხრივი განვითარება ფარდობითი (რელატიური) მოვლენაა. ეს გარემოება განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს, რადგან ხშირად ადგილი აქვს ხოლმე ადამიანის ყოველმხრივი განვითარების გაზვიადებულ (აბსოლუტურ) გაგებას. კერძოდ, ყოველმხრივი განვითარება ესმით როგორც ადამიანის მიერ აბსოლუტურად ყველაფრის ცოდნა და კეთება. და რადგან შეუძლებელია ადამიანმა იცოდეს და აკეთოს აბსოლუტურად ყველაფერი, ამიტომ აქედან აუცილებლად მიდიან იმ დასკვნამდე, რომ ადამიანის ყოველმხრივი განვითარება შეუძლებელია. მაგრამ, როგორც ჩანს, შეუძლებელია ადამიანის არა ყოველგვარი, არამედ სწორედ აბსოლუტური ყოველმხრივი განვითარება. მაშასადამე, გვრჩება მხოლოდ ერთი გამოსავალი – ადამიანის ყოველმხრივი განვითარება გავიგოთ სწორედ ფარდობითად (რელატიურად).

აქ ისმის კითხვა, თუ რას ნიშნავს „კონკრეტულად“ ადამიანის ყოველმხრივი განვითარების ფარდობითობა (რელატიურობა).

ადამიანის ყოველმხრივი განვითარების ფარდობითობა კონკრეტულად ნიშნავს ყოველმხრივ განვითარებას ადამიანის შესაძლებლობებიდან გამომდინარე. ამიტომ შეიძლება ვთქვათ, რომ ადამიანის ყოველმხრივი განვითარება გულისხმობს სწორედ მისი ყველა შესაძლებელი „მხარის“ განამდვილებას. აქ, როგორც ვხედავთ, ლაპარაკია სახელდობრ ადამიანის შესაძლებლობათა ყოველმხრივ გაშლაზე.

თუ ყოველმხრივ განვითარებას ამგვარად გავიგებთ, მაშინ გასაგები გახდება ლენინისეული დახასიათებაც „ყოველმხრივ განვითარებული ადამიანისა“, როგორც ადამიანისა, რომელსაც „ყველაფრის გაკეთება ეცოდინება“ [1, გვ. 42]. ასევე გასაგები უნდა გახდეს ჰეგელისეული დახასიათებაც „განათლებული ადამიანისა“, როგორც

ადამიანისა, „რომელსაც ძალუმს გააკეთოს ყველაფერი ის, რასაც სხვები აკეთებენ“ [2, 119]. ცხადია, როგორც პირველ, ასევე მეორე შემთხვევაშიც „ყველაფერი“ სწორედ ადამიანის შესაძლებლობებიდან გამომდინარე უნდა გავიგოთ.

ადამიანის ყოველმხრივი განვითარება მრავალასპექტოვანი მოვლენაა. ასეთივეა ადამიანის მრავალმხრივი და ცალმხრივი განვითარებაც.

ეს ვითარება მოითხოვს მცირეოდენ განმარტებას.

ადამიანის ყოველმხრივი განვითარება შეიძლება განვიხილოთ ფიზიკური და გონებრივი, ინდივიდუალური და საზოგადოებრივი, ბუნებრივი და საზოგადოებრივი, შრომითი და არაშრომითი, ცოდნის, რწმენისა და მოქმედების მხარეთა ასპექტში და ა. შ. იგივე ითქმის ადამიანის მრავალმხრივი თუ ცალმხრივი განვითარების შესახებაც, ამიტომ ადამიანის არც ყოველმხრივი, არც ცალმხრივი და არც მრავალმხრივი განვითარება არასდროს არ დაიყვანება მარტო ერთ ასპექტზე. სხვა საკითხია ის, რომ ჩვენ შეგვიძლია ცალკე გამოვყოთ ადამიანის ყოველმხრივი, მრავალმხრივი თუ ცალმხრივი განვითარების რომელიმე ერთი ასპექტი, მაგრამ ეს შესაძლებელია მხოლოდ აბსტრაქციაში.

ყოველივე ამას იმიტომ აღვნიშნავთ, რომ ხაზი გაუუსვათ შემდეგს: შეუძლებელია ადამიანის ყოველმხრივი, მრავალმხრივი და ცალმხრივი განვითარების კონკრეტული განსაზღვრება, ვინაიდან შეუძლებელია ერთ განსაზღვრებაში აისახოს ყველა ის მხარე იმ ასპექტში, რაც ადამიანს შეიძლება ჰქონდეს. ეს შესაძლებელი იქნებოდა მხოლოდ იმ შემთხვევაში, რომ ადამიანის მხარეები დაიყვანებოდეს მხოლოდ ერთ რომელიმე ასპექტზე.

აღნიშნულის გამო ვერ ვიტყვით, მაგალითად, იმას, რომ ადამიანის ყოველმხრივი განვითარება დაიყვანება ადამიანის მარტო გონებრივ და ფიზიკურ განვითარებაზე, ანდა შრომით და არაშრომით განვითარებაზე და ა.შ. ვერცერთი ეს ასპექტთაგანი ცალ-ცალკე ვერ ამოსწურავს ადამიანის ყოველმხრივი განვითარების შინაარსს, ვინაიდან ადამიანის ყოველმხრივი განვითარება გულისხმობს მისი როგორც ფიზიკური და გონებრივი, ასევე შრომითი და არაშრომითი და ა.შ. მხარეების განვითარებას.

ადამიანის ყოველმხრივი განვითარება გულისხმობს მისი ყველა ცალკეული მხარის ერთობლივ განვითარებას, სხვაგვარად, ადამიანის ყოველმხრიობა წარმოადგენს მისი ყველა ცალკეული მხარის ერთობლიობას. ამდენად, იგი დაიყვანება მისი ცალკეული

მხარეების ჯამზე. ეს კი ნიშნავს, რომ ყოველმხრიობა ადამიანის რაოდენობრივი მახასიათებელია, იგივე ითქმის მრავალმხრიობაზეც და ცალმხრიობაზეც.

როგორც ვხედავთ, ადამიანის ყოველმხრივი, მრავალმხრივი თუ ცალმხრივი განვითარებას საკითხი ეს არის საკითხი იმის შესახებ, თუ რამდენი მხარეა განვითარებული მასში – ყველამ მრავალი თუ ერთი რომელიმე. ამასთან არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ აქ არც „ერთი რომელიმე“ მხარე არ უნდა გავიგოთ აბსოლუტურად.

ლიტერატურა

4. **ვ.ი.ლენინი.** „მემარცხენეობის“ საყმაწვილო სენი კომუნიზმში – თხზ., მე-4 გამოც., ტ.31. თბ.: სახელგამი, 1952.
5. **Г. В. Гегель.** Философия права. – Цит. по кн.: Хрестоматия по истории педагогики. Т.2. Ч.1. / Составили: Г.П. Вейсберг, Н.А. Желваков и С.А. Фрумов. М.: Учпедгиз, 1940.

М.Б. Шониа. О всестороннем, многостороннем и одностороннем развитии человека

Резюме

В труде дается анализ всестороннего, многостороннего и одностороннего развития человека. Всестороннее развитие человека понимается как максимально-количественное, многостороннее развитие как средне-каличественное, а одностороннее развитие как минимально-количественное раскрытие сторон человека. При этом идеальным между ними считается всестороннее развитие человека.

Всестороннее развитие человека должно быть рассмотрено не в абсолютном, а релятивном значении, исходя из возможностей самого человека, так как ни один человек не в силах знать и делать буквально все на свете. Так что, всестороннее развитие человека зависит от индивидуальных возможностей того или иного человека. Всестороннее развитие каждого человека поэтому должно быть индивидуальным.

В релятивном смысле нужно понимать также и одностороннее развитие человека, так как односторонность тут берется не в буквальном смысле, а лишь по отношению к всесторонности человека, таким же образом, как всесторонность – по отношению к односторонности человека.

Одностороннее развитие человека является ненормальным развитием человека, так как в

этом случае человек не полностью развивает свои стороны, а лишь частично, что и мешает его развитию в целом. Что касается многостороннего развития человека, то оно более приемлемо, так, как оно ни совсем ненормальное развитие его сторон, но оно и менее приемлемо, так как оно ни совсем нормальное развитие его сторон. Поэтому самым лучшим будет всестороннее развитие человека, так как оно подразумевает полное развитие сторон человека. А это уже дает полное преимущество человеку при развитии его сторон.

. Shonia. bout All-sided, Manu-sided and One-sided Development of a Human Being

Summary

All-sided development of a human being means the development of its all sides; many-sided development means the development of its several sides; but one-sided development means the development of its one side. From the above named developments, only its all-sided development is ideal.

The comprehensive development of the human should be considered not in absolute sense but in relative one, proceeding from the possibilities of human itself, since no one has the strength to know and do almost everything in the world. So, comprehensive development of human depends on the individual possibilities of one or another person. Therefore, comprehensive development of every human being should be individual.

In the relative sense it is necessary to understand also one-sided development of human, because one-sidedness is not comprehended word for word, but only with regard to omnitude of the human, as well as omnitude is considered with regard to the human's one-sidedness.

One-sided development of the human is the abnormal development of the person, since in this case the human develops itself incompletely, but only partially, and this fact hampers its development on the whole. As to many-sided development of human being, it must be more acceptable, because it isn't absolutely abnormal development of its sides, but it is also less acceptable, since it isn't normal development of its sides. Therefore, the comprehensive development of the human will be the best one, because it means the full development of the person. This is the necessary prerequisite of the full success in his life.

ელისაბედ ხახუტაშვილი

ოსუ, მარკეტინგის კათედრის ასოც. პროფ.

მარკეტინგული კომუნიკაციის მიზანი, იერარქია და კომუნიკაციური

ეფექტების სივრცითი მოდელი

მარკეტინგული კომუნიკაციის მიზნები არ არის მარკეტინგის მიზნების იდენტური, ამიტომ არ შეიძლება ამ ორი მიზნის გაიგივება. ცნობილია, რომ მარკეტინგის მიზანს მიეკუთვნება – ახალი პროდუქტის გამოშვება, გაყიდვის მოცულობის დადგენა, მოგება, ბაზრის წილის განსაზღვრა, ახალ ბაზარზე გასვლა. მარკეტინგული კომუნიკაციის მიზნები ემსახურება კომუნიკაციური კავშირების დამყარებას, ამასთან, პროდუქტის შესყიდვა ისევე საპასუხისმგებლოა გამყიდველისათვის, როგორც ერთ-ერთი სხვა დანარჩენი მიზნებიდან. მარკეტინგულმა კომუნიკაციამ შეიძლება გამოიწვიოს მომხმარებლებში სხვადასხვა რეაქცია. რომ გაერკვეს იმ ეფექტებში, რომელიც შეიძლება მოგვცეს პროდუქტის პრეზენტაციამ (PR, რეკლამა, პიროვნული ვაჭრობა და სხვა), კომუნიკაციის მოქმედების პროცესი შესაძლებელია წარმოვიდგინოთ როგორც საფეხურები, ანუ იერარქიული ბიჯების სერია [1].

წინ წაწევა შეგვიძლია განვიხილოთ როგორც ძალა, რომელიც ამოძრავებს ხალხს მაღლა საფეხურების სერიების გავლით. საფეხურების ერთობლიობა წარმოადგენს კომუნიკაციური ეფექტების იერარქიას. ამასთან, თითოეული საფეხური აღნიშნავს ერთ-ერთ კომუნიკაციურ შედეგს. განვიხილოთ თითოეული მათგანი:

1. მარკის იგნორირება. საფეხურის ასასვლელთან ღვას პოტენციური მყიდველი, რომელიც სრულიად არ არის გათვითცნობიერებული მოცემული პროდუქტის არსებობის შესახებ. ამიტომ იგი შორს არის ამ პროდუქტის შეძენისაგან.

2. გაცნობიერება ახლოს არის ამ პროდუქტის შეძენასთან, მაგრამ იგი მაინც შორს არის ყიდვისაგან. მყიდველები მხოლოდ მაშინ იქნებიან გათვითცნობიერებულნი ამ პროდუქტის არსებობის შესახებ, თუ ისინი არიან პოტენციური მყიდველები, რომლებმაც რაღაც მოისმინეს ან წაიკითხეს პროდუქტის შესახებ და დაიმანსოვრეს მისი სახელწოდება.

3. ცოდნა. ეს არის გათვითცნობიერებული მყიდველი, მაგრამ არ იცის როგორი სარგებლობით და უპირატესობით გამოირჩევა ეს პროდუქტი სხვა ამავე სახის პროდუქტისაგან.

4. განწყობა უფრო ახლოსაა ყიდვასთან იმ მომხმარებელთან, ვისაც აქვს კეთილი დამოკიდებულება პროდუქტისადმი – ვისაც მოსწონს ეს პროდუქტი.

5. უპირატესობის მინიჭება. სასიკეთო განწყობა ვითარდება უპირატესობის წერტილამდე, ე.ი. მყიდველი უპირატესობას სხვა შესაძლებლობებიდან მხოლოდ აღნიშნულ პროდუქტს ანიჭებს.

6. დარწმუნება ახლოს არის ყიდვასთან. ყიდვის სურვილი და დარწმუნება ეთვისება ერთმანეთს და მომხმარებელი იჯერებს თავისი გადაწყვეტილების სისწორეს.

7. ყიდვა. არის ბოლო საფეხური – ბოლო ნაბიჯი, რომელსაც ყიდვის სურვილი გადააქვს რეალურ ყიდვაში.

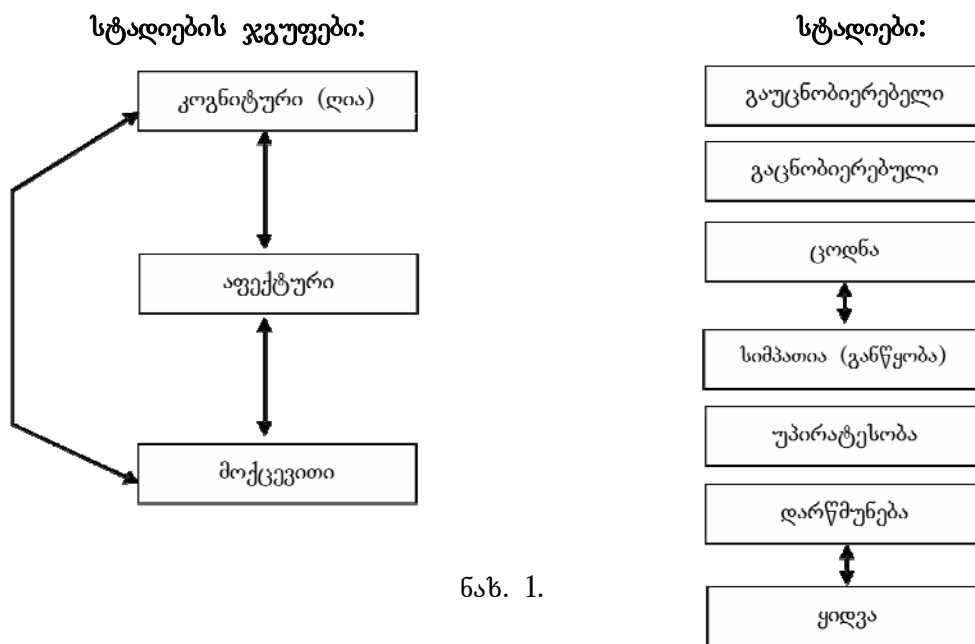
ე.ი. მომხმარებელი სანამ იყიდის რაიმე საქონელს, გადის შვიდ იერარქიულ საფეხურებს არსებული მარკის იგნორირებით ყიდვამდე. თუ მყიდველის გადაწყვეტილება საქონლის ყიდვაზე აღმოჩნდა წარმატებული, რაც გამოიხატება მყიდველის კმაყოფილებით, მაშინ ალბათობა ამ პროდუქტის ხელახლა შექენისა მყიდველის მიერ საგრძნობლად იზრდება. კომუნიკაციის მიზანია, მიაღწიოს ნებისმიერ საფეხურს. აქ ჩნდება კითხვა, რომელ საფეხურს უმიზნებს მარკეტერი. კითხვის პასუხი დამოკიდებულია პროდუქტის არსზე. თუ პროდუქტი ახალია, მაშინ მარკეტერი ცდილობს გადალახოს ყველა საფეხური, რათა მიყვანილ იქნეს მყიდველამდე. თუ პროდუქტი ნაცნობია საზოგადოებისათვის, მაშინ წინ წაწევის ყველა საფეხურის გავლა საჭირო არ არის. მყიდველმა იცის რა უპირატესობით გამოირჩევა პროდუქტი, ამიტომ არ არის საჭირო ხალხის დარწმუნება პროდუქტის გასაყიდად. ამ დროს გამყიდველს არ სჭირდება მყიდველის დარწმუნება, თუ რას წარმოადგენს პროდუქტი, რა უპირატესობა აქვს მას. როცა მომხმარებელი არ არის გათვითცნობიერებული გამოშვებული პროდუქტის შესახებ, ამ დროს საჭიროა ინფორმაციის გავრცელება პროდუქტის უპირატესობების ჩვენებით. ამავე დროს დიდ როლს ასრულებს პროგრამული ინფორმაციები, სადაც ყველა საფეხურის შესახებ გადმოცემულია სრულყოფილი მონაცემები. იერარქიული მოდელი ვარაუდობს, რომ კომუნიკაცია შეიძლება არ იყოს ერთსაფეხურიანი მოდელი. მარკეტერები იყენებენ წინ წაწევას, რათა მყიდველები ამოძრავდნენ ზევით საფეხურების საშუალებით. მყიდველი ყოველთვის არ მოძრაობს „საფეხურებზე“, რაც გამოწვეულია მომხმარებელთა დაბალი ინფორმირებით ყიდვის მისაღებად. საჭიროა გამოყენებული იყოს კომუნიკაციის სხვადასხვა ინსტრუმენტები ყიდვის პროცესის ეფექტურობისათვის.

კომუნიკაციის სხვადასხვა საშუალებებს აქვთ ეფექტურობის სხვადასხვა დონე. მაგ., რეკლამა და PR ძალიან ეფექტურია გაცნობიერების ფორმირების სტადიაში. რეკლამა ხელს უწყობს პროდუქტის შერჩევის სისწორეში მყიდველის დაჯერებას. რეკლამის

შემდეგ მყიდველს რჩება პოზიტიური მოქმედების სურვილი პროდუქტის ხელახლა შესაძენად.

ინფორმაციული საშუალებების შერჩევის პრობლემა (რეკლამა, PR) მდგომარეობს იმაში, რომ ბაზრისა და მომხმარებლის წინსვლა თითოეულ სტადიაში არ ხდება ერთდროულად. ხშირად მომხმარებელი მოძრაობს უფრო ნელა, ვიდრე ბაზარი. ამიტომ კომუნიკაციის საშუალებები უნდა იყოს მიმართული იქითკენ, რომ მომხმარებელმა სწრაფად გაიაროს იერარქიის ყველა საფეხური, რათა მოხდეს ბაზრისა და მყიდველის შერწყმა.

პოტენციური მყიდველისათვის წინ წაწევის ეტაპები ყოველთვის არ არის ერთნაირი. ხშირად ხდება, რომ საცდელი ნიმუშის ყიდვის შემდეგ მყიდველს სიმპათია უჩნდება ამ პროდუქტისადმი და შემდეგ იგი ყოველთვის ყიდულობს საცდელად შერჩეულ ნიმუშს. შემთხვევითი არაა, რომ კომუნიკაციური რეაქციის სტადიები წარმოქმნიან სამ ჯგუფს (ნახ. 1) [2].

ნახ. 1.

კომუნიკაციის დაგეგმვა დაფუძნებული უნდა იყოს ბაზრის სეგმენტის რაოდენობრივ შეფასებაზე კომუნიკაციური იერარქიის საფეხურების მიხედვით – ფაქტიური და მიზნობრივი. ასე, მაგალითად, თუ მიზნობრივი აუდიტორია ნაკლებად ან სულ არ არის გათვითცნობიერებული ორგანიზაციის პროდუქტის (მომსახურების) შესახებ, კომუნიკაციის მიზანია მიზნობრივი აუდიტორიის გათვითცნობიერება. ეს მიზანი უნდა იყოს გამოსახული რიცხობრივად. მაგალითად – გათვითცნობიერების ზრდა 5%-დან მიზნობრივი ბაზრის 25%-მდე. გათვითცნობიერების პარამეტრის გაზომვა ტარდება რესპოდენტების გამოკითხვის საფუძველზე. კონკრეტული კომუნიკაციური მიზნების მიღწევა, რომელსაც

აქვს რაოდენობრივი განზომილება მოითხოვს კონკრეტული ამოცანების გადაწყვეტას. ეს ამოცანებია პიარ აქციების და ყიდვების ჩატარება, რეკლამის განთავსება არსებული ტარიფების და შეფასებების საფუძველზე. რეკლამა წარმოადგენს ეფექტურ საშუალებას საერთო გათვითცნობიერების და შესაძლებელია მარკისადმი პოზიტიური დამოკიდებულების საქმეში.

კომუნიკაციის მიზნები ზეგავლენას ახდენენ არა მარტო მარკეტინგული კომუნიკაციების კომპლექსის სტრუქტურაზე, არამედ თითოეული მარკეტინგული კომუნიკაციების საშუალებების მახასიათებელზე. მაგალითად, კომუნიკაციის მიზნები განსაზღვრავენ რეკლამის ინტენსივობას.

მომხმარებლის მოქმედების ფორმირებისას შეგვიძლია გამოვიყენოთ კომუნიკაციური ეფექტების ჯგუფების სხვადასხვა თანმიმდევრობა. წინ წაწევის საშუალებების შერჩევისას მარკეტოლოგები ცდილობენ შეაფასონ მათი მნიშვნელობა გაყიდვის ფორმირებაში. მაგალითისათვის განვიხილოთ, თუ წინ წაწევის როგორ კომპლექსს იყენებენ იმისთვის, რომ მომხმარებელმა იყიდოს კონკრეტული მარკის კომპიუტერი. შესაძლებელია ერთი ფაქტორი იყოს გამყიდველის კვალიფიკაცია, მაგრამ ფაქტია ისიც, რომ კომუნიკაციის ელემენტების კომპლექსმაც მოახდინა გავლენა გაყიდვის განხორციელებაში. რეკლამა აღმოჩნდა ეფექტური საშუალება მყიდველების გასაცნობიერებლად, ხოლო უფასო პროგრამული უზრუნველყოფა დაეხმარა მყიდველს, რომ მისუღიყო მაღაზიაში. ინდივიდუალური ვაჭრობა აღმოჩნდა უფრო ეფექტური, რამაც იმოქმედა გაყიდვის დასრულებაზე.

კომუნიკაციის მიზნები მოქმედებს არა მარტო მარკეტინგული კომუნიკაციის კომპლექსის სტრუქტურაზე, არამედ იგი ასევე მოქმედებს მარკეტინგული კომუნიკაციის თითოეული საშუალების მახასიათებელზე. მაგალითად, კომუნიკაციის მიზნის მიხედვით ისაზღვრება რეკლამის ინტენსივობა. მრავალი კომპანია, თავისი პროდუქტის რეკლამირებას ახდენს ათასჯერ. მრავალი სარეკლამო განცხადების გაკეთება ზოგიერთი პროდუქტისათვის აუცილებელიცაა. ერჯერადი სარეკლამო გამოსვლა საკმარისი არ არის პროდუქტზე მოთხოვნის გასაზრდელად. ხშირად საჭირო ხდება ერთი და იმავე პროდუქტის წინ წასაწევად რამდენიმე რეკლამის შექმნა, რათა მომხმარებლისთვის მოსაბეზრებელი არ იყოს ერთი და იმავე სახის რეკლამა, ან რეკლამის ცვლა საჭიროა მაშინ, თუ პროდუქტზე მოთხოვნა იკლებს. იმ შემთხვევაში, როცა კომპანია თავის პროდუქტის გასაღებას ცდილობს ორგანიზაციაზე, კომუნიკაციის საშუალებებად იყენებენ და, რეკლამას და ინდივიდუალურ ვაჭრობას, რადგან წინ წაწევის ეს ელემენტები

ეხმარებიან ერთმანეთს. მცირე კომპანიები, რომელთაც არ გააჩნიათ ფართო რესურსი, უმეტესად შემოიფარგლებიან პერსონალური ვაჭრობით. პერსონალურ ვაჭრობას აწარმოებს მთავარი პასუხისმგებელი პირი, რომელიც უშუალოდ ხელმძღვანელობს ბიზნესს.

რეკლამა და ფაბლიქ რილეიშენში განიხილება როგორც ეფექტური საშუალება მარკის იმიჯის მხარდასაჭერად ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში. ფასდაკლება ასუსტებს მარკის ხარისხის იმიჯს.

კონკრეტული პროდუქტის წინ წაწევის საშუალებების შერჩევა განისაზღვრება კომუნიკაციური სიტუაციის მთელი რიგი პარამეტრებით:

- კომუნიკაციის მიზანი – ეს შეიძლება იყოს კოგნიტური (პირისპირ) ურთიერთობებით მიღებული ფაქტიური ინფორმაციები, რომელიც ამტკიცებს მომხმარებლის მყიდველობის უნარს.
- პროდუქტის კატეგორია – წინ წაწევის საშუალებები ვარირებას ახდენს მაღალი, საშუალო და დაბალი მომთხოვნელობის მქონე მომხმარებელზე.
- მარკეტინგის კომპლექსი – საზღვრავს ვაჭრობის წინ წაწევის მოკლევადიანი ეფექტის პრიორიტეტს ან მაღალხარისხოვანი პროდუქტის გრძელვადიანი იმიჯის ეფექტს.
- პროდუქტის სიცოცხლისუნარიანობის ციკლის სტადია – ბაზარზე ახალი უცნობი პროდუქტის წინ წაწევის მიზანი განსხვავდება უკვე გაყიდვაში არსებული პროდუქტის წინ წაწევის მიზნისაგან.
- მიზნობრივი ბაზარი – მომხმარებლის მიზნობრივი სეგმენტი შეიძლება განვასხვაოთ გაცნობიერების ხარისხით, მომხმარებლის ჩაბმით ყიდვის პროცესში, მოტივაციის ტიპით და ცხოვრების სტილით.

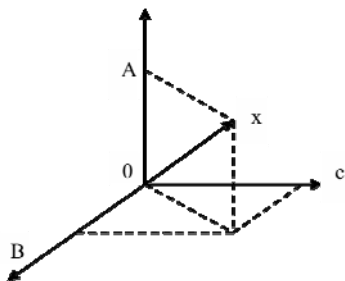
მარკეტოლოგიის ამოცანაა არა მარტო წინ წაწევის სხვადასხვა საშუალებების შერჩევა, არამედ მათი ინტეგრაცია (საერთო პროგრამაში) წინ წაწევის კომპლექსში. PR სპეციალისტი უნდა ხედავდეს როგორც წინ წაწევის მთლიან კომპლექსს, ასევე PR-ის როლსაც დასმული ამოცანის გადაწყვეტაში.

გაყიდვების წინსვლა განიხილება როგორც ტაქტიკური, ხანმოკლე, დროებითი მოვლენა გაყიდვების ზრდისას. უმეტეს შემთხვევაში გაყიდვების წინსვლას – მარკის დადგენას, სამარკო ლოიალობას და განმეორებით გაყიდვებს არა აქვს პოზიტიური ეფექტი. კომპანიებში გაყიდვების გაზრდისთვის საკუთარ მარკეტინგულ თანხას რეკლამიდან გადაიტანენ გაყიდვების სტიმულირებაზე (კუპონები, შეჯიბრებები და სხვა). ვინაიდან წინწაწევის აქციების უმეტესი ნაწილი მოდის ლოკალურ დონეზე, კომპანიები

თანხას გადაიტანენ ნაციონალური მედიიდან ლოკალურში. ასეთი სტრატეგიები უკიდურესად სარისკოა ბრენდ-ფრანჩაიზინგისთვის, როცა მარკეტერები აწესებენ საპრემიალო ფასებს თავის პროდუქტებზე.

ინტეგრაციული გადაწყვეტები დამოკიდებულია მიზნებისაგან და საჭიროებენ მომხმარებლისაგან სპეციფიკურ რეაქციებს. მაგალითად, გათვითცნობიერების ჩამოყალიბება საჭიროებს რეკლამას და პიარს, მაშინ როცა სამარკო გადართვა საჭიროებს გაყიდვების წინსვლას, რომელსაც წინასწარ მხარს უჭერს რეკლამა ან პირდაპირი გაგზავნა (direct mail). ზოგჯერ რეკლამა და გაყიდვების წინსვლისთვის შემუშავებულია პოტენციური მყიდველებისათვის ბაზის მონაცემები. მონაცემების ეს ბაზა შემდგომში გამოიყენება მომხმარებელთან დინამიური დიალოგის და დამოკიდებულების ფორმირებისათვის.

წინსვლის საშუალებების მნიშვნელობის შეფასებისთვის გამოიყენება კომუნიკაციური ეფექტების სივრცითი მოდელი [3]. კოორდინატთა სამგანზომილებიან სისტემაში მოცემულია შემეცნება (C), აფექტი (A), მოქცევა (B). განისაზღვრება წერტილი, რომელთა კოორდინატები თითოეულ დერძე გვიჩვენებს აბსოლუტურიდან შედარებით მნიშვნელობებს წინწაწევის მიზნებიდან. გაზომვის ერთეულად შეიძლება იყოს სარესურსო ხარჯები (ფინანსური, საკადრო, დროებითი, მატერიალური) გამოთვლილი ერთკრიტერიალური ან მულტიკრიტერიალური (ინტეგრალური) (ნახ. 2).

ნახ. 2. კომუნიკაციის მიზნების/ეფექტების სივრცითი მოდელი

ნახაზზე „X“ წერტილის მდებარეობას აქვს სამი კოორდინატი C, A, B, რომელიც თითოეული აჩვენებს მიზნების წინსვლის შედარებით მნიშვნელობას (შემეცნება, აფექტი, მოქცევა). ორგანიზაციის მოღვაწეობის ხელვაა ისეთ საკითხებზე, როგორიცაა ორგანიზაციის მისია და ორგანიზაციის მთავარი მიზანი, ასევე ორგანიზაციის სტრატეგია – როგორც მოდელი ამ მიზნის მისაღწევად.

მარკეტინგის პროგრამას განსაზღვრავს მიზნობრივი ბაზარი, რომელიც ორიენტირებულია იმაზე, თუ რომელი პროდუქტი რა ფასში და რა არხებით იქნება მიწოდებული მომხმარებელამდე. ამ მონაცემების საფუძველზე წყდება წინ წაწევის საშუალებების შერჩევა. თითოეული შერჩეული წინ წაწევის საშუალება (PR, რეკლამა და სხვა) მიზნად ისახავს განსაზღვროს ბიუჯეტი და სტრატეგია – მიზნის მისაღწევად

მოქმედების მოდელი. ეს სტრატეგიები ინტეგრირდება ბიუჯეტის, დროის, ღონისძიებების და შემსრულებლების მხედველობაში მიღებით. მარკეტინგული კომუნიკაციის კომპლექსის მოდელი წარმოადგენს მატრიცას, რომელიც ითვალისწინებს საშუალებებს (ღონისძიებებს) კომუნიკაციის პერიოდში. კომპლექსის ვარიანტები მოცემულია მატრიცაში, წარმოების იმ ღონისძიებების შესახებ, რასაც წარმოება აფინანსებს. უნდა აღინიშნოს, რომ თუ ინტერნეტის მომსახურების ხარჯების გაწევა წარმოებას უხდება მთელი წლის განმავლობაში, PR-სათვის მას არ უხდება თანხების გაღება. წინ წაწევის პროგრამის რეალიზაცია მიზნობრივ ბაზარზე უზრუნველყოფს პროდუქტის რეალიზაციას უმოკლეს ვადებში. შედეგების არადადამაკმაყოფილებელი მაჩვენებლების შემთხვევაში საჭიროა ცვლილებების შეტანა პროგრამის სტრუქტურასა და შინაარსში ან მთლიანად მარკეტინგულ პროგრამაში.

ლიტერატურა:

1. გ. ამსტრონგი, ფ. კოტლერი. მარკეტინგის საფუძვლები. მე-7 გამოცემა (თარგმანი), თბ., 2006.
2. Скотт М. Катлип, Аллен Х. Сектер, Член М. Брум. Паблик Рилейшенз. Теория и практика. М. С-П. К. 2000.
3. И. В. Алёшина. Паблик Рилейшенз для менеджеров. М. 2002.
4. ე. ხახუტაშვილი, ლ. კაპანაძე. საზოგადოებასთან ურთიერთობა. PR. თბ., 2007.

Елизавета Хакхуташвили

Цель и иерархия маркетинговой коммуникации и пространственная модель коммуникационных эффектов

Резюме

Цель и иерархия маркетинговой коммуникации и пространственная модель коммуникационных эффектов являются главной задачей маркетинговой программы.

Проектирование коммуникации обосновано на сегментации рынка с помощью ступеней иерархии. Модель маркетинговой коммуникационных комплексов представляют матрицу, которую финансирует производство в течение года.

Elisabed Khakhutashvili

Associated professor of Marketing Department of TSU

Purpose and Hierarchy of Marketing Communication and Communication Effects' Space Model

Abstract

In the paper purposes of marketing communication are considered. Processes of its action as hierarchic steps are presented. Hierarchic model supposes that communication may not be single-stage. Marketers apply not only various means of advancement, but integrate them in whole complex of advancement for customers to move up by seven steps. Various tools (advertisement, PR) are applied for efficiency of process of purchasing.

Planning of communication is constructed on the base of strategic approach. The role of advancement is essential in general program of marketing.

Communicative space model of effects of purposes in three-dimensional frame of reference, that is consists of absolute and relative values of cognition, affect and behavior, is applied for estimation of importance of means of advancement.

იმიგრანტების ინტეგრაციის პოლიტიკური მოდელები და სამართლებრივი ასპექტები

ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებში მოსახლეობის იმიგრაცია აქტიურად ხორციელდება. იმიგრაციის საერთაშორისო ორგანიზაციის მონაცემებით, 2005 წელს ამ ქვეყნებში, დაახლოებით, 91 მილიონი იმიგრანტი ცხოვრობდა, რაც ადგილობრივი მოსახლეობის 10.3%-ს შეადგენდა [1].

მიუხედავად იმისა, რომ იმიგრანტებს იმიგრირებული ქვეყნების სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებაში გარკვეული წვლილი შეაქვთ, მათ მნიშვნელოვან ზრდას საგრძნობი პრობლემებიც მუდმივად თან ახლავს, რომელიც, არცთუ იშვიათად, ადგილობრივ მოსახლეობასთან მწვავე კონფლიქტებს წარმოშობს. ამიტომ, რეალური ვითარების გამოსასწორებლად, იმიგრანტების მიმართ მრავალპროფილიანი პოლიტიკა აქტიურად ხორციელდება.

დღეისათვის ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებში იმიგრანტების ინტეგრაციული პოლიტიკის სამი მოდელი ჩამოყალიბდა: **პოლიტიკური ასიმილაცია, ფუნქციონალური და მულტიკულტურული ინტეგრაცია.**

პოლიტიკური ასიმილაციის მოდელით, მიმდებმა სახელმწიფომ იმიგრანტებს ახალი მოქალაქეობის სწრაფად მისაღებად კეთილსასურველი პირობები უნდა შეუქმნას. ამასთან, მოქალაქეების იდენტურობა (ერთგვაროვნობა) ეროვნული პოლიტიკური წესით უნდა განისაზღვროს და არა მათი ეთნოკულტურული ან რელიგიური ნიშნებით. სახელმწიფო არც ფორმალურად აღიარებს და არც პრაქტიკულად ითვალისწინებს ეთნიკურ უმცირესობათა რასობრივ, ეთნიკურ და რელიგიურ სპეციფიკურ მოთხოვნებს. ისინი მხოლოდ ჩამოსულთა პირადი ცხოვრების სფეროდ მიაჩნიათ. იმიგრანტების მიმართ ასეთი მიდგომა დიდი ხნის განმავლობაში ჰქონდა საფრანგეთს, რომელიც მეტად არაეფექტური აღმოჩნდა, რაც 2005 წლის შემოდგომის მოვლენებმა რეალურად დაამტკიცა კიდევ.

ევროკავშირის რიგ წევრ-ქვეყნებში, უპირველესად, გერმანიაში, იტალიასა და საბერძნეთში, ეროვნების ფორმირების საფუძვლად მიღებულია მოსახლეობის საზოგადოებრივი წამოშობის პრინციპი და ეთნიკური იმიგრანტების სრულ-ყოფილი ინტეგრაცია მიმდები სახელმწიფოს მიერ სტიმულირდება კიდევ. იმ იმიგრანტების მიმართ, რომლებსაც ადგილობრივი ან თუნდაც ევროპული წარმოშობა არა აქვთ, **ფუნქციონალური**

ინტეგრაცია ან სოციალური მოქალაქეობა ხორციელდება. იგი გულისხმობს იმიგრანტების მხოლოდ დასაქმების სფეროში ინკორპორაციას (ჩართვა) და მათ სოციალურ უზრუნველყოფას. საზოგადოების პოლიტიკურ ცხოვრებაში მათი მონაწილეობა და მოქალაქეობის მიღება კი შეზღუდულია.

მულტიკულტურული (კომუნიტარული) მოდელი საზოგადოებაში სხვადასხვა ეთნორასობრივ კულტურათა არსებობას სრულიად დასაშვებად მიიჩნევს და მათ შორის ურთიერთობების ნორმალიზაციას უზრუნველყოფს, საქმიანობისა და თანაცხოვრების ყველა სფეროში ძირითადი აქცენტი მოსული და ადგილობრივი, ძირძველი მოსახლეობის თანასწორობაზე გადააქვს და იმიგრანტების მშობ-ლიური კულტურის შენარჩუნებაზეც აქტიურად ზრუნავს.

მოცემული მოდელი ანტიდისკრიმინაციულ სამართლებრივ ნორმებსა და შესაძლებლობათა თანასწორუფლებიანობის პოლიტიკას ეფუძნება და იმიგრანტების პოლიტიკური და სამოქალაქო უფლებების სწრაფი მიცემით გამოირჩევა. ეს მოდელი პირველად გამოიყენეს კანადაში, შემდეგ ავსტრალიასა და აშშ-ში, ხოლო მოგვიანებით, ევროპაში – დიდ ბრიტანეთში, ნიდერლანდსა და შვედეთში. მაგრამ, XXI ს-ის დასაწყისში აშშ-ში, ესპანეთსა და დიდ ბრიტანეთში განხორციელებული ტერორისტული აქტების შემდეგ, დასავლეთ ევროპის სახელმწიფოებმა თანდათან უარი თქვეს მულტიკულტურალიზმის პრინციპებზე.

წმინდა სახით დასახელებული მოდელები არსად არ არსებობს. ისინი მხოლოდ ინტეგრაციის პრობლემის გადასაწყვეტად ხელისუფალთა გაბატონებულ მიდგომებს ასახავენ.

ინტეგრაციული პოლიტიკა განხორციელების ფორმებითა და მეთოდებით ძალზე მრავალფეროვანია. ამ განსხვავებათა მიუხედავად, სახელმწიფოთა ინტეგრაციულ პოლიტიკაში აშკარად იკვეთება სამი ძირითადი ასპექტი: **პოლიტიკურ-სამართლებრივი, სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურულ-რელიგიური.**

იმიგრანტების სრულყოფილი ინტეგრაციისათვის აუცილებელი პოლიტიკურ-სამართლებრივი წანამძღვრებია: სამართლებრივი მდგომარეობის გაუმჯობესება, მოქალაქეობის მიღების შესაძლებლობა და ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში მონაწილეობა, დისკრიმინაციის აღმოფხვრა და ეთნოკულტურებს შორის ტოლერანტული ურთიერთობების ფორმირება.

სამართლებრივი სტატუსის მიხედვით იმიგრანტები ოთხ ჯგუფად იყოფა:

პირველი – იმიგრანტები და მათი ის შთამომავლები, რომლებიც მიმღები ქვეყნების მოქალაქეები გახდნენ. ფორმალურად მათ ადგილობრივი მოსახლეობის თანაბარი უფლებები და ვალდებულებები აქვთ, მაგრამ, პრაქტიკულად, ხშირად, დისკრიმინაციულ წინააღმდეგობებს ხვდებიან, უპირველესად, შრომის ბაზარზე;

მეორე – უცხოელები, რომლებსაც მიმღებ ქვეყანებში მუდმივი ბინადრობის მოწმობა აქვთ. მათ გააჩნიათ გაზრდილი სამოქალაქო უფლებები და სახელმწიფო სოციალური სისტემის ხელმისაწვდომობა, თუმცა, პოლიტიკურ უფლებებს ნაწილობრივ ან სრულად არიან ჩამოცილებულნი;

მესამე – ღრობითი იმიგრანტები, რომლებსაც განსაზღვრული დროის განმავლობაში აქვთ ვიზა და მუშაობის უფლება, ასევე შეზღუდული ფორმით სოციალური დაცვის მიღების უზრუნველყოფა;

მეოთხე – არალეგალური იმიგრანტები. მათ არანაირი უფლებები არა აქვთ და ნებისმიერ მომენტში შეიძლება გაძევებული იქნან ქვეყნიდან.

ევროსაბჭოს 2003 წლის 25 ნოემბერის №109 დირექტივის თანახმად, ის იმიგრანტები, რომლებიც არანაკლები 5 წლის განმავლობაში ლეგალურად ცხოვრობენ ევროკავშირის ტერიტორიაზე და აქვთ ხანგრძლივად ბინადრობის მოწმობა, მთელ რიგ სფეროებში (დასაქმება, შრომის პირობები და ანაზღაურება, განათლება, სოციალური დაზღვევა, საგადასახადო შეღავათები, გადაადგილების თავისუფლება) ევროკავშირის მოქალაქეების თანაბარი უფლებებით სარგებლობენ. ეს წესი ჩართულია ევროკავშირის წევრი-ქვეყნების ეროვნულ კანონმდებლობებში. თუმცა, კავშირის დონეზე, ჯერჯერობით, ამ იმიგრანტების პოლიტიკური უფლებები ევროპარლამენტის არჩევნებში და ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოებში არ არის განსაზღვრული.

იმიგრანტების სამართლებრივი მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად მნიშვნელოვანია ასპექტია ე.წ. ამნისტია. მისი მიზანია განვითარებულ ქვეყნებში ნაწილობრივად ინტეგრირებული, მაგრამ არაკანონიერად მყოფი უცხოელების ლეგალიზაცია. აშშ-ში, საფრანგეთსა და სამხრეთ ევროპის ქვეყნებში ამნისტიამ რეგულარული ხასიათი მიიღო. 2000 წლიდან ანალოგიური ღონისძიებები განახორციელეს ახალმა ზელანდიამ, ბელგიამ და შვეიცარიამ (ეს უკანასკნელი ცნობილია იმიგრანტების მიმართ მკაცრი კანონმდებლობით). ამგვარ ღონისძიებათა შედეგად ბოლო წლებში 6.7 მილიონმა უცხოელმა ბინადრობის მოწმობა და მუშაობის უფლება მიიღო [2, გვ. 60].

მიმღებ ქვეყანაში იმიგრანტების ინტეგრაცია დაკავშირებულია მოქალაქეობის საკითხთან. იმიგრანტებისა და მათი შთამომავლებისათვის მოქალაქეობის მიღება უმთავრესად ნატურალიზაციის გზით ხდება.

გასული საუკუნის 80-90-იანი წლებიდან, დასავლეთ ევროპის ქვეყნებში უცხოელების იურიდიული სტატუსის რამდენადმე გაუმჯობესებასთან ერთად, ნატურალიზაციის გზით მოქალაქეობის მიღება გამარტივდა. ბოლო პერიოდში მოქალაქეობის შესახებ ევროპულ კანონმდებლობაში სულ უფრო მეტად გამოიყენება „მიწის უფლების“ პრინციპიც.

მცირდება მოქალაქეობის მისაღებად მიმღებ ქვეყანაში ცხოვრების მინიმალური ვადა. მაგ., 2000 წლიდან ეს შეზღუდვა გერმანიაში 15-დან 8 წლამდე შემცირდა. კანადაში დაწესებულია მინიმალური 3 წლიანი ვადა. სხვა ქვეყნებში იგი 5-დან (აშშ, საფრანგეთი, ირლანდია, იტალია, ნიდერლანდი, დიდი ბრიტანეთი) 10 წლამდე (ბელგია, ლუქსემბურგი, ესპანეთი) მერყეობს. მაგრამ, ზოგიერთ სახელმწიფოში, კერძოდ, დიდ ბრიტანეთში, საფრანგეთში, ნიდერ-ლანდსა და გერმანიაში, მოქალაქეობის მისაღებად და ახალ საზოგადოებაში სრულყოფილი ინტეგრაციისათვის აუცილებელია მიმღები ქვეყნის სახელმწიფო ენის სრულყოფილი ცოდნა.

სულ უფრო ფართოდ ვრცელდება ორმაგი მოქალაქეობის მიღების ინსტიტუტი (დიდი ბრიტანეთი, ირლანდია, საფრანგეთი, ესპანეთი, კანადა და სხვ.). ის ქვეყნები, რომლებიც ფორმალურად არ ცნობენ ორმაგ მოქალაქეობას (აშშ, ბელგია, იტალია და ნიდერლანდი), ახალი მოქალაქეობის მიღების დროს, ხშირად, პირველ მოქალაქეობაზე უარის თქმას ისე მკაცრად და უპირობოდ უკვე აღარ ითხოვენ, როგორც წინათ. მაგ., გერმანიაში, რომელიც ადრე ორმაგი მოქალაქეობის მიღების წინააღმდეგი იყო, ეთნიკური იმიგრანტებისათვის გამონაკლისიც კი გააკეთა.

იმიგრანტებისა და ეთნიკური უმცირესობების მიმართ ანტიდისკრიმინაციული პოლიტიკა ძალზე მნიშვნელოვანია. ამ სფეროში ევროსაბჭომ 2000 წლის 29 ივნისსა და 27 ნოემბერს მიიღო ორი, №43 და №78 დირექტივა. მათი მოქმედება ვრცელდება დასაქმების, განათლების, ჯანდაცვისა და სოციალური უზრუნველყოფის სფეროებზე, ასევე საცხოვრებელ პირობებზე. მაგრამ რელიგიურ საფუძველზე დისკრიმინაციის აღმოფხვრა შრომის ბაზარზე და პროფესიული მომზადების სფეროში შეზღუდულია. ამ პრობლემის მოსაწეს-რიგებლად სათანადო ინსტიტუციური მექანიზმები ჯერჯერობით არ შექმნილა.

რასობრივ საკითხთან დაკავშირებით, ევროკავშირის ქვეყნებიდან ბრიტანული კანონმდებლობა ყველაზე უფრო განვითარებული და ინოვაციურია. რელიგიურ

უმცირესობათა დაცვის ანტიდისკრიმინაციული პოლიტიკა აქტიურად მიმდინარეობს ირლანდიასა და ნიდერლანდში.

დასავლეთის პოლიტიკური სისტემის დემოკრატიულობისა და გამჭვირ-ვალობის ნათელი მაგალითია იმიგრანტებისათვის პოლიტიკური უფლებებისა და ვალდებულებების გაფართოება. ორი-სამი ათეული წლის წინათ, როცა იმიგრანტებმა მიძღვეს ქვეყნებში დესტაბილიზაცია შექმნეს, უცხოელების მიმართ პოლიტიკური ინტეგრაციის მცდელობა პირველად დაიწყო. ევროპის რიგმა ქვეყნებმა, კერძოდ, ფინეთმა, ბელგიამ და ლუქსემბურგმა, თავიანთ კონსტიტუციებში ცვლილებები შეიტანეს და იმ უცხოელებს, რომლებსაც მიძღვეს ქვეყანაში მუდმივი ცხოვრების უფლება აქვთ, არჩევნების უფლებაც მიანიჭეს. დიდმა ბრიტანეთმა კი სრული პოლიტიკური უფლებები მისცა ბრიტანეთის თანამეგობრობის ქვეყნებიდან წამოსულ უცხოელებს.

მაგრამ, იმიგრანტების ეს პოლიტიკური უფლებები მხოლოდ რეგიონულ დონეზეა დაშვებული. ხელისუფლების ადგილობრივ ორგანოებში უცხოელების მონაწილეობა მათი კონკრეტული საყოფაცხოვრებო პრობლემების გადასაწყვეტად არის გათვალისწინებული.

არჩევნებში მონაწილეობის უფლება თავდაპირველად იმიგრანტებმა ენთუზიაზმით მიიღეს და ელექტორატიც გააქტიურდა. თუმცა, მოგვიანებით, მათი მონაწილეობა საგრძნობლად შენედა, რაც პოლიტიკური ინტეგრაციის სისტემის არასრულყოფილებაზე მიუთითებს.

როგორც ვხედავთ, იმიგრანტების პოლიტიკურ-სამართლებრივი საკითხები ძალზე აქტუალურია და მოწესრიგებას გადაუდებლად მოითხოვს, მით უმეტეს, როცა ვითარება ინტეგრაციულ გაერთიანებაში (მაგ., ევროკავშირი და სხვ.) შემავალ ქვეყნებს ეხება, რამეთუ ასეთ გარემოებაში ერთიანი საკანონმდებლო აქტებია მისაღები და ღონისძიებები პრაქტიკულად გასატარებელი.

ლიტერატურა:

1. Integration Migration 2006. (Wall Chart) (<http://www.un.org/esa/population/publications/2006Migration-Chart/Migration2006.pdf>).
2. Цапенко И. П. Развитие страны: интеграционная политика в отношении иммигрантов. Ж. "МЭ и МО", М., 2008, №3, С. 59-69.

Джолия Гурам

Политические модели и правовые аспекты интеграции иммигрантов

Резюме

В статье освещены модели функциональной и мультикультурной интеграции, политической ассимиляции иммигрантов в экономически развитых стран.

Также показаны необходимых политико-правовые предпосылки для полной интеграции иммигрантов, в частности, улучшение правового состояния, возможность принятия гражданства, участия в политической жизни страны и искоренение дискриминации.

Jolia Guram

Political models and legal aspects of immigrants integration

Resume

The article highlights the models of political assimilation, functional and multicultural integration of immigrants in the economically developed countries.

It is also shown the political and legal precondition for immigrants full integration, namely, the improvement of legal conditions, possibility of receiving citizenship, participation in state political life and discrimination eradication.

ჯოლია გურამი
სტუ

იმიგრანტების ინტეგრაციის სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურულ-კონფესიური ასპექტები

სოციალურ-ეკონომიკური ხასიათის ღონისძიებები გულისხმობს იმიგრანტების მდგომარეობის გაუმჯობესებას შრომის ბაზარზე, განათლების სისტემაში, ჯანდაცვაში, სოციალურ უზრუნველყოფასა და საცხოვრებელ პირობებში.

მოცემულ სფეროში ევროკავშირმა მრავალი მასშტაბური გადაწყვეტილება მიიღო, კერძოდ, დასაქმების ევროპული სტრატეგია (1997 წ.), ეკონომიკური და სოციალური განახლების ლისაბონის სტრატეგია (2000 წ.) და სხვ. ევროკავშირი ასევე იბრძვის სიღარიბის წინააღმდეგ და ამისათვის განსაკუთრებულ ყურადღებას ეროვნულ უმცირესობებსა და იმიგრანტებს აქცევს.

ინტეგრაციული პროცესის მნიშვნელოვანი რგოლია დასაქმების სფერო. შრომის ბაზარზე იმიგრანტების მდგომარეობის გაუმჯობესება გათვალისწინებულია ლისაბონის სტრატეგიით, რაც შრომის ნაყოფიერების ამაღლებასა და ეკონომიკურ ზრდას გულისხმობს და ევროკავშირის ქვეყნებში ინტეგრაციული პოლიტიკის ერთ-ერთ პრიორიტეტად არის მიჩნეული.

ეკონომიკურად განვითარებულ უმრავლეს ქვეყნებში იმიგრანტების დასაქმების ხელშეწყობა ეროვნული პროგრამებით ხორციელდება. ამ საკითხის სრულყოფილად

მოგვარებას ძირითადად იმიგრანტების არასაკმარისი კვალიფიკაცია აფერხებს. ამიტომ ინტეგრაციული პოლიტიკა, კერძოდ, გერმანიაში, პროფესიულ მომზადებაზე და სახელმწიფო ენის ათვისებაზე ორიენტირებული.

ევროკავშირის რიგ ქვეყნებში იხილება საკითხი სახელმწიფო სამსახურში იმიგრანტების მიღების შესაძლებლობათა შესახებ, რომელიც დისკრიმინაციის ერთ-ერთი სფეროა. ამ მხრივ სერიოზული შეზღუდვებია დაწესებული გერმანიასა და საფრანგეთში. დიდ ბრიტანეთსა და ნიდერლანდში უცხოელებს არ იღებენ არმიაში, პოლიციასა და ეროვნული უშიშროების სამსახურში. 2000 წლიდან დიდ ბრიტანეთში სახელმწიფო ორგანიზაციები ვალდებული არიან სამუშაო ადგილების გარკვეული რაოდენობა ეთნიკური უმცირესობებისათვისაც გამოყოფონ.

ევროკავშირის მრავალ ქვეყანაში აქტიურად მუშაობენ იმიგრანტების პროფესიული მომზადებისა და დიპლომების აღიარების პროცედურული საკითხების გასამარტივებლად. მაგ., შვედეთში მოქმედებს სამუშაო ადგილზე კვალი-ფიკაციის შეფასების სპეციალური პროგრამა, რომელითაც იმიგრანტს თავის პროფესიაში სამკვირიანი კურსის გავლა შეუძლია. სწავლების დასრულების შემდეგ, იგი კვალიფიკაციის დამადასტურებელ სერტიფიკატს მიიღებს.

უკანასკნელ წლებში გააქტიურდა მუშაობა იმიგრანტების თვითდასაქმების ხელშეწყობის მიმართულებითაც. ამ მხრივ განსაკუთრებით თვალსაჩინო შედეგებია დიდ ბრიტანეთში, იტალიასა და საფრანგეთში. მაგ., იტალიაში იმ კომპანიების რაოდენობა, რომლის მესაკუთრეები ან საქმიანი პარტნიორები იმიგრანტები არიან, ყოველწლიურად, საშუალოდ, 25%-ით იზრდება [1, გვ. 64].

დასაქმებასა და ძირძველ მოსახლეობასთან იმიგრანტების სოციალურ ურთიერთობას რამდენადმე აფერხებს მიმღები ქვეყნის ოფიციალური ენის არასაკმარისი ცოდნა. ამიტომ განვითარებულ ქვეყნებში მათი მომზადება ინტეგრაციული პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ნაწილია. ამ მიზნით რიგ ქვეყნებში (მაგ., გერმანიაში) სავალდებულო წესით სპეციალური სასწავლო კურსები ტარდება, სადაც, ენასთან ერთად, იმიგრანტებს მიმღები ქვეყნის ისტორიის, კულტურისა და საზოგადოებრივი ცხოვრების საკითხებსაც ასწავლიან.

ევროკავშირის წევრ-ქვეყნებში ეთნიკური უმცირესობა ქალაქის მოსახლეობის თითქმის 14%-ია. ისინი ტერიტორიულად კონცენტრირებულია პერიფერიულ და ეკოლოგიურად არასასურველ ზონებში. მათი ასეთი მჭიდრო განაშენიანება ხელს უწყობს უცხო გარემოში იმიგრანტების ადაპტაციას, მშობლიური კულტურის შენარჩუნებას, ეთნიკური ეკონომიკის განვითარებას და ა.შ.

იმავედროულად, შედარებით ჰომოგენური ან რელიგიური ჯგუფების ფორმირება, რომლებიც ადგილობრივი მოსახლეობისაგან განცალკევებულ ცხოვრებას ეწევა, მიმღებ ქვეყანაში მათ სრულყოფილ ინტეგრაციას აფერხებს და მის ფრაგმენტაციას (დანაწევრება) განაპირობებს.

ამ სფეროში თანამედროვე სტრატეგია საცხოვრებელი ფონდის განახლებასა და სხვადასხვა სოციალურ ჯგუფებს შორის მათ განაწილებას ითვალისწინებს.

იმიგრანტები, როგორც წესი, ადგილობრივ მოსახლეობასთან შედარებით, ჯანმრთელობის მდგომარეობის გაუარესებას უფრო მეტად განიცდიან. დასაქმების სპეციფიკიდან გამომდინარე (მძიმე და საშიში სამუშაოები, ცუდი ჰიგიენური პირობები და სხვ.), უცხოელები წარმოებაში უბედური შემთხვევებისა და პრო-ფესიული დაავადებებისაგან ხშირად ავადდებიან. მშობლიური ადგილიდან და ოჯახიდან მოცილებულობა, ახალი სოციალური გარემოს არასასურველი დამოკიდებულება, მათ ფსიქოლოგიურ და ნერვულ სისტემას მნიშვნელოვნად აუარესებს.

აღნიშნულს ემატება კრიმინოგენური სიტუაციის გაუარესება, ცუდი საცხოვრებელი პირობები, სამედიცინო მომსახურების ვიწრო სპექტრი და შედარებით დაბალი ხარისხი. მიუხედავად იმისა, რომ მთლიანობაში საბაზო სამედიცინო მომსახურება იმიგრანტებისათვის ხელმისაწვდომია, მათი მიღება მრავალი მიზეზით ფერხდება (ენობრივი ბარიერი და ა.შ.) [2].

ჯანდაცვის სფეროში სახელმწიფოებრივი პოლიტიკის მნიშვნელოვანი ელემენტია იმ ღონისძიებების აქტიურად გატარება, რაც ხელს შეუწყობს იმიგრანტებისათვის ძირითადი და აუცილებელი სამედიცინო მომსახურების მიღებას. ამ მიზნით, ევროპის რიგი ქვეყნების, კერძოდ, დიდი ბრიტანეთისა და ნიდერლანდის ჯანდაცვის სისტემაში საშუალო და დაბალ სამედიცინო პერსონალს, ძირითადად, ეთნიკური უმცირესობებიდან აკომპლექტებენ.

რეგალურად მომუშავე იმიგრანტებისათვის სოციალური უზრუნველყოფის სისტემა სრულად ხელმისაწვდომია. თუმცა, სოციალურ დახმარებათა ჩამონათ-ვალი და ოდენობა მიმღებ ქვეყანაში მუშაობის სტაჟზე (გერმანულენოვანი ქვეყნები) და იმიგრანტის სტატუსზე (დიდი ბრიტანეთი და სხვ.) დამოკიდებული.

მოცემულ სფეროში ძალზე მწვავე და ჯერ კიდევ გადაუწყვეტელი საკითხია საპენსიო უზრუნველყოფა, რომელსაც იმიგრანტები მთლიანად არიან მოკლებული.

მიმღებ ქვეყანაში იმიგრანტების ინტეგრაცია აქტიურად უკავშირდება მათ კონფესიურ პრობლემებს. ამ ქვეყნებში, ხშირად, პოლიეთნიკური და პოლიკონ-ფესიური ერთობა

ყალიბდება. საზოგადოების კულტურული პლურალიზმის მნიშვნელოვანი ასპექტია იმიგრანტების კულტურული ავტონომიით უზრუნველყოფა.

გაზრდილი კულტურული მრავალფეროვნების გამო, რიგმა ქვეყნებმა (კანადა, ავსტრალია) ეროვნული იდენტურობის კონცეფციები და ინსტიტუციური სტრუქტურები მნიშვნელოვნად შეცვალეს. აშშ-ში, სადაც ოფიციალურად აღიარებულია საზოგადოების მულტიკულტურული ერთობლიობა, ეთნიკური ჯგუფებისათვის სპეციალური ღონისძიებები დიდი ხანია აქტიურად ტარდება.

რელიგიათა შორის არსებული უთანხმოება ფორმალურად სახელმწიფოსაგან ეკლესიის გამოყოფით (მაგ., საფრანგეთში) ან რამდენიმე რელიგიის ოფიციალური ცნობით (მაგ., გერმანიაში, დიდ ბრიტანეთში) წესრიგდება.

მრავალი ქვეყნის მთავრობა ქვეყანაში მოქმედ კონფესიებთან ცივილური კავშირების დამყარებას მეთოდურად ცდილობს. მაგ., ამ მიზნით, დიდ ბრიტანეთში სხვა რელიგიის მიმდევრებთან ურთიერთობების მოსაწესრიგებლად, რელიგიათა-შორისი კავშირების ფართო ქსელს (ჯგუფები, საბჭოები) ქმნის და სხვ.

განსაკუთრებით საყურადღებოა მუსლიმებთან ურთიერთობის ნორმალიზაცია. ისლამი მორწმუნეთა რაოდენობის მიხედვით (სხვადასხვა შეფასებით: 12-18 მილიონი) მეორეა ევროპაში ქრისტიანობის შემდეგ. ამ რელიგიის მრავალი ძირითადი დებულება ლიბერალურ დემოკრატიასა და განვითარებულ სახელმწიფოებში ადამიანის უფლებების მიღებულ სტანდარტებთან შეუთავსებელია, სახელდობრ, სამწუხაროდ, მისი ფუნდამენტალისტური ფრთა რელიგიურ ექსტრემიზმსა (უკიდურესობა) და ტერორიზმს ქადაგებს და სხვ.

ხშირად, დასავლეთის მთავრობები ეხმარებიან ისლამურ საზოგადოებას, კერძოდ, აფინანსებენ მათ კულტურულ ორგანიზაციას, მუსლიმურ სკოლებს და ა.შ. მაგრამ, მსგავსი ინიციატივები, რომლებიც კულტურულ თვითმყოფადობას რამდენადმე უზრუნველყოფს, ზოგჯერ, საზოგადოების სხვადასხვა ეთნოკულ-ტურული და რელიგიური ერთობების ფრაგმენტაციას (დანაწილება) აძლიერებს.

ეთნოკონფესიური სეგრეგაციისათვის (გამოყოფა) და საზოგადოებაში დაძაბულობის შესანელებლად, ხელისუფლება შემზღვეველ ზომებს იღებს. მაგ., საფრანგეთისა და ბელგიის სასწავლო დაწესებულებებში ერთი ეთნოსის, ხოლო დიდ ბრიტანეთში ერთი სარწმუნოების მოსწავლეებისათვის გარკვეულ პროცენტულ ზღვარს ადგენენ.

ამგვარად, ეკონომიკურად განვითარებულ ქვეყნებში გარკვეული მულტიკულტურული ინიციატივები ხორციელდება. ისინი ხელს უწყობენ სხვადასხვა ეთნიკურ და კონფესიურ

ჯგუფებს შორის ურთიერთობების მოწესრიგებას. მაგრამ მათი შედეგები, ხშირად, არაერთგვაროვანია. ამ ფონზე იმიგრანტების ეთნოკონფესიური ავტონომიების იმ ასპექტების შეზღუდვები განიხილება, რომლებიც ინტეგრაციული პროცესების განვითარებას ხელს უშლიან და მიმღები საზოგადოების სტაბილურობას ემუქრებიან.

ხარვეზები იმიგრანტების ინტეგრაციის სფეროში, მათი სოციალური იზოლაცია, ზოგჯერ მათ მიმართ გამოვლენილი რასიზმი, ქსენოფობია და დისკრიმინაცია, მათი შრომითი და სამეწარმეო პოტენციალის სრულყოფილ და ეფექტურ გამოყენებას ხელს უშლის, საზოგადოებაში უნდობლობასა და არასასურველ ატმოსფეროს აყალიბებს და დესტაბილიზაციასა და დეზინტეგრაციას აძლიერებს. ყოველივეს მიმღები ქვეყნები კარგად აცნობიერებენ და ამიტომაც, ბოლო წლებში, იმიგრანტებისა ინტეგრაციის გასაძლიერებლად სხვადასხვა ინიციატივებსა და პროგრამებს ახორციელებენ.

თანამედროვე ინტეგრაციული პოლიტიკა, რომელიც ფართო სპექტრის ღონისძიებებს მოიცავს, საზოგადოების სხვადასხვა სფეროში იმიგრანტების აქტიურად ჩართვასა და ადგილობრივ მოსახლეობასთან ურთიერთობების მოწესრიგებას ითვალისწინებს. მაგრამ მრავალ ინიციატივას, ჯერჯერობით, სასურველი ეფექტი არ მოაქვს. ხშირად, ინტეგრაციას აფერხებს ახალგაზრდა იმიგრანტების მხრიდან ადგილობრივი ენის არასაკმარისი ცოდნა, დაბალი კვალიფიკაცია და ადგილობრივთა ფასეულობებისა და ცხოვრების ნორმების დაუცველობა, ეთნიკური ურთიერთობების შეზღუდულობა. განსაკუთრებულ შემოთხვევას იწვევს მუსლიმური ერთობის ინტეგრაციული პრობლემები.

აღნიშნული ვითარების გამო, იმიგრანტების მიმღები ქვეყნები მათთან ინტეგრაციულ პოლიტიკას მნიშვნელოვნად ცვლიან, კერძოდ: პირველი – აძლიერებენ ყურადღებას სოციალურ-ეკონომიკური პრობლემების გადაწყვეტაზე, რაც ხელს შეუწყობს უცხოეთნიკური ჯგუფების მატერიალური და სოციალური მდგომარეობის გაუმჯობესებას, უზრუნველყოფს იმიგრანტების საერთო აქტიურობას, შეასუსტებს მათი ეთნოკულტურულ თვითმყოფადობაზე ორიენტაციას და ექსტრემისტულ ფორმებში გამოხატულ ტენდენციებს და ა.შ.; მეორე – ამცირებენ მულტიკულტურათა იმ ინიციატივებს, რომლებიც მიმართულია ეთნოკონფესიური ერთობის კულტურული ავტონომიის განვითარებისაკენ; ეძებენ კულტურული პლურალიზმის უფრო დაბალანსებულ და კომპრომისულ ისეთ ვარიანტებს, რომლებიც, ერთის მხრივ, დააკმაყოფილებს ადგილობრივი, ძირძველი მოსახლეობის ინტერესებს, და მეორე, ამა თუ იმ ფორმით გაითვალისწინებს იმიგრანტების მოთხოვნებს და სხვ.

აღნიშნული ტენდენციები ცივილიზებული საზოგადოების ინტეგრაციული პოლიტიკის ზოგად ჩარჩოებში მთლიან თავსდება. მან საზოგადოების კონსოლიდაცია და ეკონომიკური ზრდა უნდა უზრუნველყოს. შეძლებენ თუ არა ეკონომიკურად განვითარებული ქვეყნები ამ მეტად რთული, მრავალწახნაგოვანი პრობლემის ოპტიმალურად გადაწყვეტას, მომავალი გვიჩვენებს.

ლიტერატურა:

1. Цапенко И. П. Развитие страны: интеграционная политика в отношении иммигрантов. Ж. "МЭ и МО", М., 2008, №3, С. 59-69.
2. World Economic and Social Survey 2004 (<http://www.un.org>).
3. Гарлецкая Л. В. Международная демографическая статистика: оценки и прогнозы ООН. Ж. "МЭ и МО", М., 2008, №3, С. 32-39.

Джолия Гурам

Социально-экономические и культурно-конфессиональные аспекты интеграции иммигрантов

Резюме

В статье освещены проблемы занятости иммигрантов в приемной стране, процедурные вопросы их профессиональной подготовки и признания дипломов, причины ухудшения состояния здоровья, существующая система социального обеспечения и криминогенная обстановка.

Также показаны те конфессиональные проблемы, которые возникли среди приверженцев разных религий и практические мероприятия их урегулирования.

Jolia Guram

Social-economic and cultural-confessional aspects of immigrants integration

Resume

The article highlights the employment problems of immigrants in receiving countries, procedural issues on their professional trainings and diploma recognition, reasons of causing health related problems, existence of social security system and criminal circumstances.

It is also shown the confessional problems that are derived from different religion followers and practical issues on their settlement.

Естественные дисциплины.

Science

საბუნებისმეტყველო დისციპლინები

$U_3S_{2,5} - U_3Se_{2,5}$ შედგენილობის მყარი ხსნარების მაგნიტური თვისებები
ლ. დარჩიაშვილი, ნ. მამისაშვილი, ზ.ჩაჩხიანი

საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი. თბილისი. კოსტავას 77. zurabch39@mail.ru.

დღემდე არაერთხელ ჩატარებულა კვლევები U_3X_5 ტიპის ურანის ჰალკოგენიდების მაგნიტური თვისებების შესასწავლად, ასევე U_3S_5 და U_3Se_5 ნაერთების, ტემპერატურულ ინტერვალში და $6,4 \cdot 10^5 \frac{\text{ბ}}{\text{გ}}$ -მდე დაძაბულობის მაგნიტურ ველში, ამასთანავე დადგინდა, რომ დაბალ ტემპერატურებზე ადგილი აქვს მაგნიტურ მოწესრიგებას [1-4].

მაგნიტურ ველებში, სადაც დაძაბულობა $9 \cdot 10^5 \frac{\text{ბ}}{\text{გ}}$ -მდეა ხვედრითი დამაგნიტების ტემპერატურულ დამოკიდებულებაზე U_3S_5 12K და U_3Se_5 ნაერთებში 16K-ზე შეინიშნება ანტიფერომაგნიტური ხასიათის მაქსიმუმი, რომელიც ქრება ძლიერ მაგნიტურ ველებში. დამაგნიტების მრუდები ვერ აღწევენ გაჯერებას ყველაზე ძლიერ მაგნიტურ ველებში. პარამაგნიტურ არეში სრულდება კიური-ვეისის კანონი, ამავე დროს, კიურის ასიმპტოტური ტემპერატურა უარყოფითია და გააჩნია მცირე მნიშვნელობა. ამ ექსპერიმენტული მონაცემების საფუძველზე მე-[5] ნაშრომში გამოითქვა ვარაუდი მეტამაგნეტიზმის არსებობის შესახებ ამ შენაერთებში.

ამ შენაერთებში მაგნეტიზმის ხასიათის შესახებ დამატებითი ინფორმაციის მისაღებად ჩვენ მოვახდინეთ სინთეზირება როგორც U_3S_5 და U_3Se_5 საწყისი შენაერთების, ასევე $U_3S_{2,5} - U_3Se_{2,5}$ მყარი ხსნარის, სადაც გოგირდის ატომების ნაწილი შეიცვალა სელენის ატომებით. შესწავლილია მისი კრისტალური სტრუქტურა და მაგნიტური თვისებები ტემპერატურულ ინტერვალში 4,2–150K, მაგნიტურ ველებში, სადაც დაძაბულობა $9 \cdot 10^6 \frac{\text{ბ}}{\text{გ}}$ -მდეა.

ნიმუშებს ვლებულობდით ვაკუუმ-თერმიული მეთოდით კვარცის ამპულაში მოთავსებული ელემენტების ფხვნილისგან $1100K$ ტემპერატურაზე 10 საათის განმავლობაში, რის შემდეგაც ხდებოდა შეცხოვა ჰერმეტიკულ მოლიბდენის ტიგელებში $1840^{\circ}K$ -ზე 30 წუთის განმავლობაში, ამასთანავე ნიმუში იწყებს დნობას. რენტგენო-ფაზურმა და მიკროსტრუქტურულმა ანალიზებმა გვიჩვენეს, რომ ყველა ნიმუში ერთგვაროვანი იყო. ქვემოთ მოყვანილ ცხრილში მოცემულია რენტგენოსტრუქტურული ანალიზის მონაცემები.

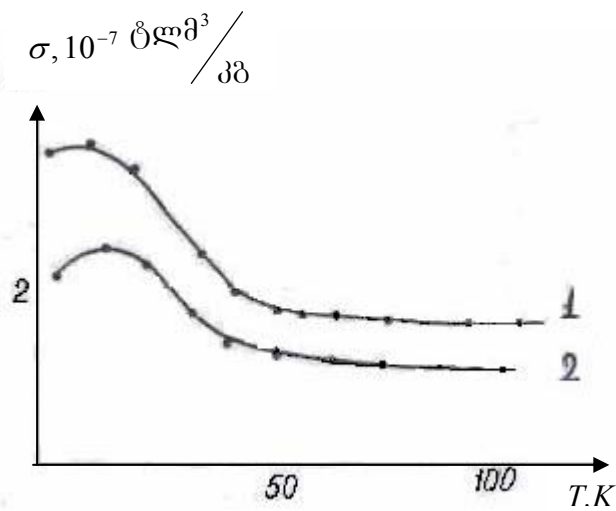
შენაერთი	სინგონია	სივრცითი ჯგუფი	სტრუქტურული ტიპი	ელემენტარული უჯრედის პარამეტრები, ნმ		
				ა	ბ	ც
U_3S_5	რომბული	P_{cmn}	U_3Se_5	0,742	0,811	1,176
U_3Se_5	– ,, –	P_{nma}	– ,, –	1,243	0,848	0,777
$U_3S_2,5Se_2,5$	– ,, –	P_{cmn}	– ,, –	0,758	0,823	1,199

ხვედრითი დამაგნიტების ტემპერატურაზე დამოკიდებულების გაზომვა ჩატარდა მოვიბრირე ნიმუშის მქონე მაგნიტომეტრის საშუალებით $\Phi\Lambda$ ელექტრომაგნიტის გამოყენებით. ამ დანადგარმა საშუალება მოგვცა ჩავვეტარებინა დამაგნიტების გაზომვა $4,2$ -დან $300K$ -მდე მაგნიტურ ველებში, რომლის დაძაბულობა ტოლია $8 \cdot 10^5 \frac{\text{ბ}}{\text{მ}}$ [6]. ძლიერ მაგნიტურ ველებში გაზომვები ხორციელდებოდა დანადგარზე „სელენოიდი“, რომლის ქმნიდა მაგნიტურ ველს, რომლის დაძაბულობა შეადგენდა $12 \cdot 10^6 \frac{\text{ბ}}{\text{მ}}$ [7]. დანადგარის გრადუირება სრულდებოდა ნიკელისა და ჰოლმიუმის ეტალონური ნიმუშების მიხედვით.

საწყის შენაერთებზე U_3S_5 და U_3Se_5 მიღებული ექსპერიმენტური შედეგები შეესაბამებოდა ადრე გამოქვეყნებულ მონაცემებს [1-4].

სურ 1. ნაჩვენებია ხვედრითი დამაგნიტების ტემპერატურული დამოკიდებულება $U_3S_5-U_3Se_5$ მყარი ხსნარის მაგნიტური ველის დაძაბულობის ორი მნიშვნელობის დროს $5,3$ და $7,9 \cdot 10^3 \frac{\text{ბ}}{\text{მ}}$. $\sigma(T)$ დამოკიდებულებაზე გვაქვს მაქსიმუმი, რომელიც მაგნიტური ველის გადიდებასთან ერთად გადაინაცვლებს დაბალი ტემპერატურების მხარეს. ველის

პირველი მნიშვნელობისას მაქსიმუმი აღინიშნება $14K$, მეორე მნიშვნელობისას კი - $8K$ ტემპერატურაზე, ამასთანავე ბოლო შემთხვევაში იგი გამოხატულია ნაკლებად მკვეთრად. ეს შედეგები კარგად შეესაბამება მონაცემებს ბინარული შენაერთებისთვის. მაგრამ $U_3S_{2,5} - U_3Se_{2,5}$ შენაერთებს მაქსიმუმი უქრებათ მაგნიტური ველის უფრო მაღალი მნიშვნელობისას. მყარი ხსნარის შემთხვევაში $\sigma(T)$ დამოკიდებულება მაგნიტური ველის დაძაბულობაზე, როდესაც ტემპერატურა შეადგენს $4,2K$ ნაჩვენებია მე-2 სურათზე. დამაგნიტება არ აღწევს გაჯერებას ყველაზე ძლიერ მაგნიტურ ველებში $\left(8,0 \cdot 10^6 \frac{\text{ბ}}{\text{გ}}\right)$, რაც მოწმობს ამ ნიმუშში მაღალი მაგნიტოკრისტალოგრაფიული ანიზოტროპიის არსებობას. ამას გარდა, კრისტალური მაგნიტური ველის რაღაც მნიშვნელობის დროს $H = 2,0 \cdot 10^6 \frac{\text{ბ}}{\text{გ}}$ აღინიშნება დამაგნიტების ნახტომი, რაც, როგორც ცნობილია, ახასიათებს მეტამაგნიტურ მდგომარეობას.

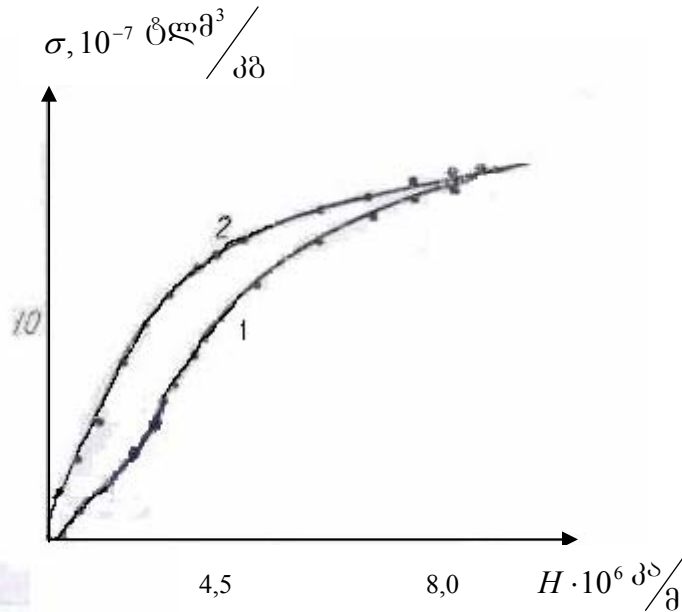

სურ.1. ხვედრითი დამაგნიტების დამოკიდებულება σ ტემპერატურაზე:

$$1 - 8,0 \frac{\text{ბ}}{\text{გ}}; \quad 2 - 5,3 \frac{\text{ბ}}{\text{გ}}$$

აღმოჩენილია აგრეთვე დამაგნიტების ჰისტერეზისი როგორც ძლიერ ველებში (სურ. 2), ასევე მაგნიტურ ველში $H = 8 \cdot 10^5 \frac{\text{ბ}}{\text{გ}}$, როდესაც ჰისტერეზისი მარყუჟი, რომელიც მოხსნილია $4,2K$ -ზე, არასიმეტრიულია ანომალური დამოკიდებულებით $\sigma(H)$, ველის შემცირების დროს $8 \cdot 10^4 \frac{\text{ბ}}{\text{გ}}$.

ურანის იონის მაგნიტური მომენტი მაგნიტური ველის მაქსიმალური მნიშვნელობის დროს აღმოჩნდა გაცილებით მცირე ურანის იონის მომენტზე ძირითად მდგომარეობაში ${}^3H_4(5f^2)$ „გაყინული“ ორბიტალური მომენტით.

სურ.2. სველრითი დამაგნიტების დამოკიდებულება σ მაგნიტური ველის დაძაბულობაზე 4,2 K.

მიღებული ექსპერიმენტული მონაცემების საფუძველზე შეიძლება დავასკვნათ, რომ $U_3S_{2,5}Se_{2,5}$ შედგენილობის მყარ ხსნარში, საწყისი შენაერთებისგან განსხვავებით, უფრო მკვეთრად მჟღავნდება მეტამაგნეტიკების თვისებები.

აღნიშნული სისტემის მყარი ხსნარების მაგნიტური თვისებების შემდგომმა კვლევამ საშუალება მოგვცა მიგველო საბოლოო პასუხი მაგნეტიზმის ბუნებაზე ურანის მასალების ამ კლასში.

ლიტერატურა:

- 1) Trsebiatowski W., Suski W. Bull. Acad. Polon. Sci. Sir. sci. chim., 1961, v.9, t. 9, gv. 277
- 2) Suski W., Trsebiatowski W. Bull. Acad. Polon. Sci. Sir. sci. chim., 1964, t. 12, gv. 277
- 3) Чечерников В.И.ю Печенников А.В. Ярембаш Е.И.ю Мартынова Л.Ф., Словянских В.К.ЖЭТФ, 1967, м. 53. с. 499
- 4) Brochu R., Padiou I., Grandjean D. Comp. und, 1970, v.270, p.809
- 5) Suski W., Palewski T., Mydlarz T., Reizer – Netter H. Труды международной конференции по магнетизму МКМ-73 М. Наука 1974, №6, ст. 69
- 6) Баракадзе Д.Г. Чачхиани З.Б Чачхиани Л.Г. Чечерников В.И. Словянских В.К. "Изветия вузов" Физика №4 1989 с 114.

- 7) Веселаго В.Г., Максимов Л.П., Прохоров А.М. Труды Международной конференции по магнетизму МКМ-73, Наука, 1974, N. 1, с.250

Магнитные свойства входящих компонентов $U_3S_{2,5} - U_3Se_{2,5}$ твердых растворов

Резюме

Исследованы магнитные свойства твердого раствора $U_3S_{2,5} - U_3Se_{2,5}$ в интервале температур $4,2 - 150K$ и магнитных полях напряженности до $8 \cdot 10^3 \frac{kA}{M}$. Установлено тип структуры U_3S_5 и пространственная группа (Pcmn).

Антиферромагнитный переход наблюдается при $14K \left(5,3 \cdot 10^3 \frac{kA}{M} \right)$. На зависимости $\sigma(H)$ при $2,0 \cdot 10^6 \frac{kA}{M}$ имеет место скачок намагниченности.

В работе делается вывод о наличии метамгнитного состояния в исследованном сплаве.

The magnetic properties of solid solutions component parts $U_3S_{2,5} - U_3Se_{2,5}$.

REZUME

In studies of solid solutions magnetic properties $U_3S_{2,5} - U_3Se_{2,5}$ at the temperature interval $4,2 - 150K$ and in magnetic fields with tension till $8 \cdot 10^3 \frac{kA}{M}$. It is established the type of structure U_3S_3 and space group (Pcmn).

The antiferromagnetic crossing is observed at $14K \left(5,3 \cdot 10^3 \frac{kA}{M} \right)$ In dependence with

$\sigma(H)$ at $2,0 \cdot 10^6 \frac{kA}{M}$ it takes place magnetic jumping.

In the work it is concluded that in the investigated fusion we have met a magnetic state.

Г. Ш. Тодуа

Грузинский технический университет

СТРУКТУРНЫЕ УРАВНЕНИЯ КАСАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА T(Lm(Vn)) С ИНДУЦИРОВАННОЙ СВЯЗНОСТЬЮ

Резюме: Определены пфаффовы произведения первого, второго, третьего и четвертого рода для C_K^α , получены дифференциальные уравнения поля объекта линейной

связности $\Gamma = (\Gamma_1^\alpha, G_\beta^\alpha, L_K^\alpha, C_K^\alpha, \Gamma_K^1)$; определены 1-формы этих связностей; получены структурные уравнения пространства $T((Lm(Vn)))$.

Ключевые слова: касательное пространство; инвариантные 1-формы; треугольная связность.

1. ВВЕДЕНИЕ

Хорошо известно, что те или иные геометрические структуры на данном пространстве определяются конкретными полями дифференциально-геометрических объектов. Если к данным расслоенным пространством присоединяются новые расслоения, то в этих новых расслоениях иногда возникают геометрические структуры, порожденные первоначальными структурами. В этом случае новые геометрические структуры являются своеобразными аналогами фактов внутренней геометрии оснащенной поверхности.

2. ОСНОВНАЯ ЧАСТЬ

Рассмотрим касательное расслоение $T((Lm(Vn)))$ с локальными координатами $(x^1, y^\alpha, y^1, z^\alpha)$, где x^1, y^α - координаты базы $Lm(Vn)$, а y^1, z^α - координаты слоя T_Z , $Z \in Lm(Vn)$, $I, j = 1, 2, \dots, n$; $\alpha, \beta = 1, 2, \dots, m$, иначе говоря, векторные поля $X = y^1 \frac{\partial}{\partial x^1} + z^\alpha \frac{\partial}{\partial y^\alpha}$ порождают расслоение $T((Lm(Vn)))$.

Локальные координаты $(x^1, y^\alpha, y^1, z^\alpha)$ точки расслоенного пространства $T((Lm(Vn)))$ преобразуются следующим образом

$$\begin{aligned} \bar{x}^1 &= \bar{x}^1(x^K), \quad \bar{y}^\alpha = A_\beta^\alpha(x) y^\beta, \quad \bar{y}^1 = x_K^1 y^K, \\ \bar{z}^\alpha &= A_\beta^\alpha z^\beta + A_{\beta K}^\alpha y^\beta y^K. \end{aligned} \tag{1}$$

На пространстве $T((Lm(Vn)))$ существуют линейные связности $\Gamma_1^\alpha, G_\beta^\alpha, L_K^\alpha, C_K^\alpha, \Gamma_K^1$ со следующими законами преобразования своих компонентов при замене координат [1]:

$$A_\beta^\alpha \Gamma_K^\beta = x_K^1 \bar{\Gamma}_1^\alpha + A_{\beta K}^\alpha y^\beta, \tag{2}$$

$$A_{\beta}^{\alpha} G_{\delta}^{\beta} = A_{\delta}^{\beta} \bar{G}_{\beta}^{\alpha} + A_{\delta\kappa}^{\alpha} y^{\kappa}, \quad (3)$$

$$A_{\beta}^{\alpha} L_{\kappa}^{\beta} = x_{\kappa}^1 \bar{L}_1^{\alpha} + \bar{G}_{\beta}^{\alpha} A_{\delta\kappa}^{\beta} y^{\delta} + \bar{C}_p^{\alpha} x_{1\kappa}^p y^1 + A_{\beta\kappa}^{\alpha} z^{\beta} + A_{\beta\kappa}^{\alpha} y^{\beta} y^p, \quad (4)$$

$$x_{\kappa}^1 \bar{\Gamma}_1^p = x_1^p \Gamma_{\kappa}^1 - x_{\kappa 1}^p y^1, \quad (5)$$

$$x_{\kappa}^1 \bar{C}_1^{\alpha} = A_{\alpha}^{\beta} C_{\kappa}^{\alpha} + G_{\kappa}^{\beta} A_{\beta 1}^{\alpha} y^1 + \Gamma_{\kappa}^1 A_{\beta 1}^{\alpha} y^{\beta} - A_{\beta\kappa}^{\alpha} z^{\beta} - A_{\beta\kappa}^{\alpha} y^{\beta} y^p. \quad (6)$$

На базе Vn векторного расслоенного пространства $Lm(Vn)$ существуют 1-формы, определяемые равенствами (3):

$$\omega^1 = \overset{*}{x}_{\kappa}^1 dx^{\kappa},$$

$$\omega_j^1 = x_j^1 (dx_{\kappa}^j - x_{j\kappa}^1 \omega^p).$$

Дифференцируя внешним образом эти равенства получим, что упоянутые 1-формы

связаны следующими структурными уравнениями:

$$D\omega^1 = \omega^{\kappa} \wedge \omega_{\kappa}^1,$$

$$D\omega_{\kappa}^1 = \omega_{\kappa}^p \wedge \omega_p^1.$$

На многообразии $Lm(Vn)$ определим следующие 1-формы:

$$\theta^{\alpha} = dy^{\alpha} + \omega_{\beta}^{\alpha} y^{\beta},$$

$$\omega_{\beta}^{\alpha} = A_{\gamma}^{\alpha} (dA_{\beta}^{\gamma} - A_{\beta\kappa}^{\gamma} \omega^{\kappa}),$$

$$\omega_{\beta\kappa}^{\alpha} = A_{\gamma}^{\alpha} (dA_{\beta\kappa}^{\gamma} - A_{\delta\kappa}^{\gamma} \omega_{\beta}^{\delta} - A_{\beta 1}^{\gamma} \omega_{\kappa}^1 - A_{\beta\kappa}^{\gamma} \omega^1).$$

Введем 1-формы $\theta_{\kappa}^{\alpha}, \theta_{\kappa 1}^{\alpha}$, определенные равенства:

$$\theta_{\kappa}^{\alpha} = \omega_{\beta\kappa}^{\alpha} y^{\beta},$$

$$\theta_{\kappa 1}^{\alpha} = \omega_{\beta\kappa 1}^{\alpha} y^{\beta}.$$

Дифференцируя внешним образом эти равенства, получим следующие уравнения:

$$D\theta^{\alpha} = \theta^{\beta} \wedge \omega_{\beta}^{\alpha} + \omega^{\kappa} \wedge \theta_{\kappa}^{\alpha},$$

$$D\omega_{\beta}^{\alpha} = \omega_{\beta}^{\gamma} \wedge \omega_{\gamma}^{\alpha} + \omega^{\kappa} \wedge \omega_{\beta\kappa}^{\alpha},$$

$$D\omega_{\beta\kappa}^{\alpha} = \omega_{\beta\kappa}^{\gamma} \wedge \omega_{\gamma}^{\alpha} + \omega_{\beta}^{\gamma} \wedge \omega_{\gamma\kappa}^{\alpha} + \omega_{\kappa}^1 \wedge \omega_{\beta 1}^{\alpha} + \omega^1 \wedge \omega_{\beta\kappa}^{\alpha},$$

$$D\theta_{\kappa}^{\alpha} = \theta_{\kappa}^{\gamma} \wedge \omega_{\gamma}^{\alpha} + \omega_{\kappa}^1 \wedge \theta_{1}^{\alpha} + \omega_{\beta\kappa}^{\alpha} \wedge \theta^{\beta} + \omega^1 \wedge \theta_{\kappa 1}^{\alpha}$$

$$D\theta_{\kappa p}^{\alpha} = \theta_{\kappa p}^{\gamma} \wedge \omega_{\gamma}^{\alpha} + \theta_{\kappa}^{\gamma} \wedge \omega_{\gamma p}^{\alpha} + \omega_{\kappa p}^1 \wedge \theta_{1}^{\alpha} + \omega_{\kappa}^1 \wedge \theta_{1 p}^{\alpha} + \omega_{\beta\kappa p}^{\alpha} \wedge \theta^{\beta} + \omega^1 \wedge \theta_{\kappa p 1}^{\alpha}.$$

На пространстве $T((Lm(Vn)))$ можно определить следующие 1-формы $\theta^1, \theta^{\alpha}, \vartheta^{\alpha}$ следующим образом :

$$\theta^1 = dy^1 + \omega_K^1 y^K, \theta^\alpha = dy^\alpha + \omega_{\beta\alpha} y^\beta,$$

$$\mathcal{G}^\alpha = dz^\alpha + \omega_\beta^\alpha z^\beta + \omega_{\beta K}^\alpha y^\beta y^K.$$

(7)

Дифференцируя внешним образом эти равенства, в силу структурных уравнений для 1-формы $\omega_K^1, \omega_\beta^\alpha, \omega_{\beta K}^\alpha$ [2], получим:

$$D\theta^\alpha = \theta^\beta \wedge \omega_\beta^\alpha + \omega_K \wedge \theta_K^\alpha, D\theta^1 = \theta^K \wedge \omega_K^1 + \omega^K \wedge \theta_K^1,$$

$$D\mathcal{G}^\alpha = \mathcal{G}^\beta \wedge \omega_\beta^\alpha + \theta^\beta \wedge \theta_\beta^\alpha + \theta^K \wedge \theta_K^\alpha + \omega^K \wedge \mathcal{G}_K^\alpha,$$

где

$$\theta_K^\alpha = \omega_{\beta K}^\alpha y^\beta, \theta_K^1 = \omega_{Kj}^1 y^j, \theta_\beta^\alpha = \omega_{\beta K}^\alpha y^K,$$

$$\mathcal{G}_K^\alpha = \omega_{\beta K}^\alpha z^\beta + \omega_{\beta K}^\alpha y^\beta y^1.$$

Дифференцируя закон преобразования (2)-(6) обычным способом, после соответствующих вычислений получим:

$$\begin{aligned} \nabla G_\beta^\alpha - \theta_\beta^\alpha &= \nabla_I G_\beta^\alpha \omega^1 + \nabla_\gamma G_\beta^\alpha \theta^\gamma + \nabla_{\bar{I}} G_\beta^\alpha \theta^1, \\ \nabla \Gamma_j^1 - \theta_j^1 &= \nabla_K \Gamma_j^1 \omega^K + \nabla_\alpha \Gamma_j^1 \theta^\alpha + \nabla_{\bar{K}} \Gamma_j^1 \theta_K, \\ \nabla L_K^\alpha - G_\beta^\alpha \theta_K^\beta - \Gamma_I^\alpha \theta_K^1 - \mathcal{G}_K^\alpha &= \nabla_I L_K^\alpha \omega^1 + \nabla_\beta L_K^\alpha \theta^\beta + \nabla_{\bar{I}} L_K^\alpha \theta^1 + \nabla_{\bar{\beta}} L_K^\alpha \mathcal{G}^\beta, \\ \nabla C_K^\alpha + \Gamma_K^\beta \theta_\beta^\alpha + \Gamma_K^P \theta_P^\alpha - \mathcal{G}_K^\alpha &= \nabla_I C_K^\alpha \omega^1 + \nabla_\beta C_K^\alpha \theta^\beta + \nabla_{\bar{I}} C_K^\alpha \theta^1 + \nabla_{\bar{\beta}} C_K^\alpha \mathcal{G}^\beta, \\ \nabla \Gamma_K^\alpha - \theta_K^\alpha &= \nabla_I \Gamma_K^\alpha \omega^1 + \nabla_\beta \Gamma_K^\alpha \theta^\beta, \end{aligned} \quad (8)$$

где, допустим, величины $\nabla_I C_K^\alpha, \nabla_\gamma C_K^\alpha, \nabla_{\bar{I}} C_K^\alpha, \nabla_{\bar{\gamma}} C_K^\alpha$ являются коэффициентами разложения 1-форм $\nabla C_K^\alpha + \Gamma_K^\beta \theta_\beta^\alpha + \Gamma_K^P \theta_P^\alpha - \mathcal{G}_K^\alpha$ по 1-формам $\omega^1, \theta^\alpha, \theta^1, \mathcal{G}^\alpha$ и их называют пфаффовыми производными соответственно первого, второго, третьего четвертого рода для C_K^α . В голономном репере, т. е. когда

$$\omega_1 = dx^1, \theta^\alpha = dy^\alpha, \theta^1 = dy^1, \mathcal{G}^\alpha = dz^\alpha.$$

Они совпадают с обычными частными производными, т. е.

$$\nabla_K C_I^\alpha = \frac{\partial C_I^\alpha}{\partial x^K}, \nabla_\beta C_I^\alpha = \frac{\partial C_I^\alpha}{\partial y^\beta},$$

$$\nabla_{\bar{K}} C_I^\alpha = \frac{\partial C_I^\alpha}{\partial y^K}, \nabla_{\bar{\beta}} C_I^\alpha = \frac{\partial C_I^\alpha}{\partial z^\beta}.$$

Дифференциальные уравнения (8) называются дифференциальными уравнениями поля объекта линейной связности $\Gamma = (\Gamma_I^\alpha, G_\beta^\alpha, L_K^\alpha, C_K^\alpha, \Gamma_K^\alpha)$.

1-формы этих связностей имеют вид:

$$\tilde{\theta}^\alpha = \theta^\alpha + \Gamma_K^\alpha \omega^K, \quad (9)$$

$$\tilde{\theta}^i = \theta^i + \Gamma_K^i \omega^K, \quad (10)$$

$$\tilde{\mathcal{G}}^\alpha = \theta^\alpha + L_K^\alpha \omega^K + G_\beta^\alpha \theta^\beta + \Gamma_K^\alpha \theta^K. \quad (11)$$

Дифференцируя внешним образом равенства (9), получим:

$$D\tilde{\theta}^\alpha = D\theta^\alpha + d\Gamma_K^\alpha \wedge \omega^K + \Gamma_K^\alpha D\omega^K.$$

Отсюда, в силу (8), получим:

$$D\tilde{\theta}^\alpha - \tilde{\theta}^\beta \wedge (\omega_\beta^\alpha + \Gamma_{\beta K}^\alpha \omega^K) = R_{IK}^\alpha \omega^I \wedge \omega^K, \quad (12)$$

где

$$R_{pq}^\alpha = \nabla_{[p}^\Gamma \Gamma_{q]}^\alpha.$$

Дифференцируя внешним образом равенства (10), получим:

$$D\tilde{\theta}^i = D\theta^i + d\Gamma_K^i \wedge \omega^K + \Gamma_K^i D\omega^K.$$

Отсюда, в силу (7) и (8), получим:

$$D\tilde{\theta}^i = \tilde{\theta}^k \wedge \tilde{\omega}_k^i + (\nabla_p \Gamma_k^i - \nabla_\alpha \Gamma_k^i \Gamma_p^\alpha - \nabla_q \Gamma_k^i \Gamma_p^q) \omega^p \wedge \omega^k + \nabla_\alpha \Gamma_k^i \tilde{\theta}^\alpha \wedge \omega^k + (\nabla_p \Gamma_k^i - \Gamma_{pk}^i) \tilde{\theta}^p \wedge \omega^k$$

или

$$D\tilde{\theta}^i = \tilde{\theta}^k \wedge \tilde{\omega}_k^i + Q_{pk}^i \omega^p \wedge \omega^k + Q_{\alpha k}^i \tilde{\theta}^\alpha \wedge \omega^k + S_{pk}^i \tilde{\theta}^p \wedge \omega^k,$$

где

$$Q_{pk}^i = \nabla_{[p} \Gamma_{k]}^i - \nabla_q \Gamma_{[k}^i \Gamma_{p]}^q, \quad Q_{\alpha k}^i = \nabla_\alpha \Gamma_k^i, \quad S_{pk}^i = \nabla_{[p} \Gamma_{k]}^i - \Gamma_{[pk]}^i.$$

Дифференцируя внешним образом равенства (11), получим:

$$D\tilde{\mathcal{G}}^\alpha = D\mathcal{G}^\alpha + dL_K^\alpha \wedge \omega^K + L_K^\alpha D\omega^K + dG_\beta^\alpha \wedge \theta^\beta + G_\beta^\alpha D\theta^\beta + d\Gamma_K^\alpha \wedge \theta^K + \Gamma_K^\alpha D\theta^K.$$

Отсюда

$$D\tilde{\mathcal{G}}^\alpha - \tilde{\mathcal{G}}^\beta \wedge \omega_\beta^\alpha = \nabla_i L_k^\alpha \omega^i \wedge \omega^k + \nabla_\gamma L_k^\alpha \theta^\gamma \wedge \omega^k + \nabla_i L_k^\alpha \theta^i \wedge \omega^k + \nabla_\gamma L_k^\alpha \mathcal{G}^\gamma \wedge \omega^k + \nabla_i G_\beta^\alpha \omega^i \wedge \theta^\beta + \nabla_\gamma G_\beta^\alpha \theta^\gamma \wedge \theta^\beta + \nabla_i G_\beta^\alpha \theta^i \wedge \theta^\beta + \nabla_i \Gamma_k^\alpha \omega^i \wedge \theta^K + \nabla_\gamma \Gamma_k^\alpha \theta^\gamma \wedge \theta^K.$$

Отсюда, с помощью (9), (10), (11), получим:

$$D\tilde{\mathcal{G}}^\alpha - \tilde{\mathcal{G}}^\beta \wedge \omega_\beta^\alpha = A_{pk}^\alpha \omega^p \wedge \omega^k + B_{\beta k}^\alpha \tilde{\theta}^\beta \wedge \omega^k + M_{\gamma\beta}^\alpha \tilde{\theta}^\gamma \wedge \tilde{\theta}^\beta + C_{pk}^\alpha \tilde{\theta}^p \wedge \omega^k + N_{\beta i}^\alpha \tilde{\theta}^i \wedge \tilde{\theta}^\beta + E_{\gamma k}^\alpha \tilde{\mathcal{G}}^\gamma \wedge \omega^k,$$

где

$$A_{pk}^{\alpha} = \nabla_p L_k^{\alpha} - \nabla_{\gamma} L_k^{\alpha} \Gamma_p^{\gamma} - \nabla_i L_k^{\alpha} \Gamma_p^i - \nabla_{\gamma} L_k^{\alpha} C_p^{\gamma} + \nabla_k G_{\beta}^{\alpha} \Gamma_p^{\beta} + \nabla_{\gamma} G_{\beta}^{\alpha} \Gamma_p^{\gamma} \Gamma_k^{\beta} + \nabla_i G_{\beta}^{\alpha} \Gamma_p^i \Gamma_k^{\beta} + \\ + \nabla_k \Gamma_i^{\alpha} \Gamma_p^i + \nabla \Gamma_i^{\alpha} \Gamma_p^{\gamma} \Gamma_k^i,$$

$$B_{\beta k}^{\alpha} = \nabla_{\beta} L_k^{\alpha} - \nabla_{\gamma} L_k^{\alpha} G_{\beta}^{\gamma} - \nabla_k G_{\beta}^{\alpha} + \nabla_{\gamma} G_{\beta}^{\alpha} \Gamma_k^{\gamma} - \nabla_{\beta} G_{\gamma}^{\alpha} \Gamma_k^{\gamma} + \nabla_i G_{\beta}^{\alpha} \Gamma_k^i - \nabla_{\beta} \Gamma_i^{\alpha} \Gamma_k^i,$$

$$C_{pk}^{\alpha} = \nabla_p L_k^{\alpha} \Gamma_p^{\gamma} - \nabla_p G_{\beta}^{\alpha} \Gamma_k^{\beta} - \nabla_k \Gamma_p^{\alpha} + \nabla_{\gamma} \Gamma_p^{\alpha} \Gamma_k^{\gamma},$$

$$N_{\beta i}^{\alpha} = \nabla_i G_{\beta}^{\alpha} - \nabla_{\beta} \Gamma_i^{\alpha},$$

$$E_{jk}^{\alpha} = \nabla_{\gamma} L_k^{\alpha} - \Gamma_{jk}^{\alpha},$$

$$M_{\gamma\beta}^{\alpha} = \nabla_{\gamma} G_{\beta}^{\alpha}.$$

Итак, внешние дифференциальные уравнения

$$D\omega^i = \omega^k \wedge \tilde{\omega}_k^i,$$

$$D\tilde{\theta}^{\alpha} = \tilde{\theta}^{\beta} \wedge \tilde{\omega}_{\beta}^{\alpha} + R_{pq}^{\alpha} \omega^p \wedge \omega^q,$$

$$D\tilde{\theta}^i = \tilde{\theta}^k \wedge \tilde{\omega}_k^i + Q_{pq}^i \omega^p \wedge \omega^q + Q_{\alpha k}^i \tilde{\theta}^{\alpha} \wedge \omega^k + S_{pk}^i \tilde{\theta}^p \wedge \omega^k,$$

$$D\tilde{\mathcal{G}}^{\alpha} = \tilde{\mathcal{G}}^{\beta} \wedge \tilde{\omega}_{\beta}^{\alpha} + A_{pq}^{\alpha} \omega^p \wedge \omega^q + B_{\beta k}^{\alpha} \tilde{\theta}^{\beta} \wedge \omega^k + M_{\gamma\beta}^{\alpha} \tilde{\theta}^{\gamma} \wedge \tilde{\theta}^{\beta} + C_{pk}^{\alpha} \tilde{\theta}^p \wedge \omega^k + \\ + N_{\beta i}^{\alpha} \tilde{\theta}^i \wedge \tilde{\theta}^{\beta} + E_{jk}^{\alpha} \omega^j \wedge \omega^k$$

являются структурными уравнениями пространства $T((Lm(Vn)))$.

3. ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Таким образом, найдены 1-формы объекта линейной связности $\Gamma = (\Gamma_i^{\alpha}, G_{\beta}^{\alpha}, L_k^{\alpha}, C_k^{\alpha}, \Gamma_k^i)$, найдены структурные уравнения пространства $T((Lm(Vn)))$.

ЛИТЕРАТУРА

1. G. Todua. On Internal Tensor Structures of the Tangent Bundle of Space $Lm(Vn)$ with a Triplet Connection. Bull. Georg. Acad. Sci., 173, 1, 2006.
2. Тодуа Г. Ш. Частичное оснащение касательного пространства $T((Lm(Vn)))$ // Труды ГТУ, №1(463). Тбилиси, 2007, с. 44-47.
3. Лаптев Г. Ф. Дифференциальная геометрия погруженных многообразий. Тр. Моск. мат. Об-ва, 1953, Т. 2, 276-382.

Structural equations of the tangential space $T((Lm(Vn)))$ with an induced connection

G. Todua

SUMMARY

In the present paper we consider the tangential space $T((Lm(Vn)))$ with connections $\Gamma_k^\alpha, G_\beta^\alpha, L_k^\alpha, C_k^\alpha, \Gamma_k^i$. We have found differential equations for such connections. There have been found 1-forms of these connections and have been obtained structural equations of the Tangential space $T((Lm(Vn)))$.

**ინფორმაციული ბმულობიანი მხები $T((Lm(Vn)))$ სივრცის
სტრუქტურული განტოლებები**

გ. თოდუა

რეზიუმე

ნაშრომში განხილულია $T((Lm(Vn)))$ სივრცე შემდეგი ბმულობებით $\Gamma_k^\alpha, G_\beta^\alpha, L_k^\alpha, C_k^\alpha, \Gamma_k^i$, ნაპოვნია ამ ბმულობების დიფერენციალური განტოლებები, განსაზღვრულია ამ ბმულობების წრფივი ფორმები, ნაპოვნია $T((Lm(Vn)))$ მხები სივრცის სტრუქტურული განტოლებები.

ვახტანგ მელაძე
ასოცირებული პროფესორი, სტუ,
მარინა შენგელია
ასოცირებული პროფესორი, სტუ

ბუნების ფუნდამენტალური მუდმივობის კანონები

რელატივისტურ მექანიკაში

შ ე ს ა ვ ა ლ ი

მასა, ენერგია და იმპულსი კლასიკური მექანიკის ძირითადი ცნებებია. ჩაკეტილ სისტემებში ეს სიდიდეები არ იცვლება, ანუ თითოეული მათგანის ჯამური მნიშვნელობა სისტემის შიგნით მუდმივია. ეს სამი მუდმივობის კანონი სამართლიანი იქნება რელატივისტურ მექანიკაშიც, თუ მასა, ენერგია და იმპულსი განმარტებული იქნება ახლებურად.

კლასიკური მექანიკის მიხედვით, სხეულის მასა მუდმივი სიდიდეა. გასული საუკუნის დასაწყისში სწრაფად მოძრავ ელექტრონებზე ჩატარებული ცდებით დადგენილ იქნა, რომ სხეულის მასა დამოკიდებულია მის სიჩქარეზე, ანუ ის სხეულის ფარდობითი მახასიათებელია და დამოკიდებულია იმ ინერციულ სისტემაზე, სადაც ის განისაზღვრება [1].

ძ ი რ ი თ ა დ ი ნ ა წ ი ლ ი

თუ სხეული მოძრაობს v სიჩქარით ათვლის ინერციულ სისტემაში, მაშინ მისი m მასა იგივე ინერციულ სისტემაში განისაზღვრება აინშტაინის ცნობილი ფორმულით

$$m = \frac{m_0}{\sqrt{1 - v^2/c^2}}, \quad (1)$$

სადაც m_0 – სხეულის უძრაობის მასაა და განისაზღვრება, როგორც მატერიის რაოდენობრივი ზომა სხეულში, c – სინათლის სიჩქარე ვაკუუმში. უძრაობის მასისგან განსხვავებულია ინერციული m მასა, რომელიც ახასიათებს სხეულის რეაქციას გარე ძალაზე. თუ $v \ll c$, მაშინ $m \approx m_0$, ხოლო, თუ ($v \rightarrow c$), მაშინ m უსასრულოდ იზრდება ($m \rightarrow \infty$), ე.ი. სასრულო ძალის შემთხვევაში სხეულისათვის სინათლის სიჩქარის მინიჭება შეუძლებელია. m მასას რელატივისტური მასა ეწოდება [1].

აინშტაინის ფარდობითობის თეორიის მნიშვნელოვანი შედეგია მასისა და ენერგიის ექვივალენტობა. იგივე ინერციულ სისტემაში ენერგია შემდეგნაირად ჩაიწერება:

$$E = mc^2 = \frac{m_0 c^2}{\sqrt{1 - v^2/c^2}}. \quad (2)$$

E -ს სრული ენერგია ეწოდება.

ფორმულა (2) გამოხატავს ბუნების ფუნდამენტალურ კანონს – მასისა და ენერგიის უნივერსალურ ურთიერთკავშირს. განსაკუთრებით მნიშვნელოვან როლს ასრულებს (2) ატომურ-ბირთვულ ფიზიკაში. მის თანახმად, სისტემის სრული ენერგია სხეულის სრული რელატივისტური მასისა და სინათლის სიჩქარის კვადრატის ნამრავლის ტოლია.

უნდა გვახსოვდეს, რომ რელატივისტურ მექანიკაში სრულ ენერგიაში იგულისხმება უძრაობის ენერგიისა და კინეტიკური ენერგიის ჯამი, განსხვავებით კლასიკური ფიზიკისა, სადაც სრული ენერგიაა სხეულის პოტენციალური და კინეტიკური ენერგიების ჯამი.

დროის ერთგვაროვნების გამო რელატივისტურ მექანიკაში ისევე, როგორც კლასიკურში, სამართლიანია ბუნების ფუნდამენტალური კანონი – ენერგიის მუდმივობის კანონი: ჩაკეტილი სისტემის სრული ენერგია მუდმივი სიდიდეა, ანუ არ იცვლება დროში.

$v \ll c$ შემთხვევისათვის (2)-ს გავშლით მწკრივად და შემოვიფარგლებით პირველი ორი წევრით, გვექნება:

$$E = m_0 c^2 + \frac{1}{2} m_0 v^2, \quad (3)$$

სადაც $E_0 = m_0 c^2$ ენერგია დაკავშირებულია სხეულის უძრაობის მასასთან და მას უძრაობის ენერგია ეწოდება, ხოლო $\frac{1}{2} m_0 v^2$ – მოძრავი სხეულის კინეტიკური ენერგიაა [2].

უძრაობის ენერგია, გარდა $\sum_{i=1}^n m_{0i} c^2$ ენერგიისა, შეიცავს სხეულის ნაწილაკების კინეტიკურ და პოტენციალურ ენერგიებსაც, ამიტომ

$$m_0 c^2 \neq \sum_{i=1}^n m_{0i} c^2$$

და

$$m_0 \neq \sum_{i=1}^n m_{0i}. \quad (4)$$

ამგვარად, (2) და (3) გამოსახულებები აჩვენებს, რომ ენერგია და მასა შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ერთი და იგივე სიდიდის ორი სხვადასხვა ასპექტი, და რომ E ენერგიას შეესაბამება $m = \frac{E}{c^2}$ მასა, ხოლო m მასას – ენერგია mc^2 . კლასიკურ მექანიკაში ჩაკეტილ სისტემაში, მართალია, ენერგია მუდმივია, მაგრამ ადგილი აქვს ენერგიის ერთი სახის მეორეში გადასვლას. ახლა კი, (2)-ისა და (3)-ის თანახმად, შესაძლებლად უნდა მივიჩნიოთ უძრაობის მასასთან დაკავშირებული ენერგიის გარდაქმნა. ასეთი ენერგიის გარდაქმნა კინეტიკურში, ან ენერგიის ნებისმიერ სხვა სახეში მოასწავებს ნივთიერების “გაქრობას”, ხოლო მისი შებრუნებული პროცესი კი – ნივთიერების “დაბადებას”.

აინშტაინის ეს წარმოდგენები ყოველად მიუღებელი იყო იმ დროის მეცნიერებისთვის, დღეს კი თანამედროვე ფიზიკაში (2) და (3) ელემენტარული სამუშაო ფორმულებია ატომური და თერმობირთვული რეაქციების გაანგარიშებისას.

მხედველობაშია მისაღები, რომ კლასიკური მექანიკა არ ითვალისწინებს E_0 უძრაობის ენერგიას. კლასიკური მექანიკით, როდესაც $v = 0$, სხეულის უძრაობის ენერგიაც ნულის ტოლია.

რელატივისტურ მექანიკაში კინეტიკურ ენერგიას შემდეგი სახე აქვს:

$$E_3 = E - E_0 = m_0 c^2 \left(\frac{1}{\sqrt{1 - v^2/c^2}} - 1 \right). \quad (5)$$

აინშტაინის ფარდობითობის პრინციპის თანახმად, ბუნების კანონები ინვარიანტულია ინერციული სისტემების მიმართ. აქედან გამომდინარე, ინვარიანტული უნდა იყოს ინერციული სისტემის მიმართ ნიუტონის დინამიკის კანონიც

$$\vec{F} = \frac{d\vec{p}}{dt}, \quad (6)$$

სადაც

$$\vec{p} = m\vec{v} = \frac{m_0}{\sqrt{1 - v^2/c^2}} \vec{v} \quad (7)$$

წარმოადგენს სხეულის რელატივისტურ იმპულსს.

სივრცის ერთგვაროვნების თანახმად, რელატივისტურ მექანიკაში სრულდება ბუნების ფუნდამენტალური კანონი – რელატივისტური იმპულსის მუდმივობის კანონი: ჩაკეტილი სისტემის სრული რელატივისტური იმპულსი მუდმივი სიდიდეა, ანუ არ იცვლება დროში. იმპულსის მუდმივობის კანონიდან გამომდინარეობს რელატივისტური მასის შენახვის კანონი: ჩაკეტილი სისტემის სრული რელატივისტური მასა, მასში მიმდინარე ნებისმიერი პროცესებისას მუდმივი სიდიდეა, ანუ არ იცვლება დროში.

(2) და (7) ფორმულების შედარება გვიჩვენებს, რომ იმპულსსა და სრულ ენერგიას შორის არსებობს კავშირი [3]

$$\vec{p} = \frac{E}{c^2} \vec{v}. \quad (8)$$

თუ (2) და (7) ფორმულებიდან გამოვრიცხავთ v სიჩქარეს, მივიღებთ ენერგიის შემდეგ გამოსახულებას:

$$E = \sqrt{m_0^2 c^4 + p^2 c^2}. \quad (9)$$

(9) ტოლობიდან ვღებულობთ:

$$\frac{E^2}{c^2} - p^2 = m_0^2 c^2 = \text{inv}. \quad (10)$$

მასა m_0 და სინათლის სიჩქარე c ინვარიანტებია, ამიტომ გამოსახულება $\frac{E^2}{c^2} - p^2$ აგრეთვე ინვარიანტია [4], ანუ (10)-ის რიცხვითი მნიშვნელობა ერთნაირია

ნებისმიერ ინერციულ სისტემაში, თუმცა სრულ ენერგიას და იმპულსს სხვადასხვა რიცხვითი მნიშვნელობები გააჩნია.

ნაშრომში მოყვანილი ფორმულების ანალიზი აჩვენებს, რომ $v \ll c$ შემთხვევისათვის სხეულის m მასა შეიძლება მუდმივად მივიჩნიოთ, ამიტომ იმპულსიც $\vec{p} = m\vec{v} \approx m_0\vec{v}$.

დასკვნა

დასკვნის სახით აღვნიშნავთ, რომ რელატივისტური მექანიკის კანონები, მსგავსად კვანტური მექანიკის კანონებისა, შეიძლება გამოყენებულ იქნას ნებისმიერი სიჩქარეების შემთხვევაში. კლასიკური მექანიკის კანონები მიიღება მათგან, როგორც შედეგები $v \ll c$ ზღვრული შემთხვევისათვის.

ნაშრომი უზრუნველყოფილია კორექტული მათემატიკური აპარატით და ვფიქრობთ, რომ ის დახმარებას გაუწევს ზოგადი ფიზიკის სპეციალისტებს სტუდენტებთან აღნიშნული საკითხების განხილვაში.

ლიტერატურა

1. Sir Harrie Massey. „The New Age in Physics”. Elek. Books, London, 1962.
2. Трофимова Т.И. „Курс физики”, Высшая школа, М., 1985.
3. Ландау Л.Д., Лифшиц Е.М. „Краткий курс теоретической физики”, книга 1, М., 1969.
4. Савельев И.В. „Курс общей физики”, т. I, изд. „Наука”, М., 1970.

V.D. Meladze
associated professor, GTU
M.A. Shengelia
associated professor, GTU

FUNDAMENTAL LAWS OF CONSERVATION FOR NATURE IN RELATIVISTIC MECHANICS

SUMMARY

In the article fundamental laws of conservation for nature in relativistic mechanics are considered, based on the modern definition of a mass, energy and momentum. Einstein's definition for the relativistic mass is introduced, and using it all three fundamental laws of conservation in physics are stated. The difference between notations of the total energy in classical and relativistic mechanics is shown. It is shown as well that the Nature laws are invariant relative to the inertial system.

В.Д. Меладзе
Ассоциированный профессор, ГТУ
М.А. Шенгелия
Ассоциированный профессор, ГТУ

ФУНДАМЕНТАЛЬНЫЕ ЗАКОНЫ СОХРАНЕНИЯ ПРИРОДЫ В РЕЛЯТИВИСТСКОЙ МЕХАНИКЕ

РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены фундаментальные законы сохранения природы в релятивистской механике на основании современного определения массы, энергии и импульса. Внесено эйнштейновское определение релятивистской массы, с использованием которого установлены все три фундаментальных закона сохранения в физике. Показано различие понятия полной энергии в классической и релятивистской механике. Показана инвариантность законов природы относительно инерциальной системы.

И.М. Чхеидзе Л.С.Харатишвили И.Б.Кароян
ГТУ

Современная концепция неопределенности результата измерения как формы развития и обобщения понятия погрешности.

Последние десятилетия характерны значительным расширением области применения метрологии, ввиду чего назрела необходимость в обновлении некоторых исходных понятий метрологии, придании им обобщенной трактовки, в частности, расширения понятия погрешности.

В работе рассмотрена современная концепция неопределенности результата измерения, как формы универсального подхода к оценке качества измерения и естественного развития и обобщения понятия погрешности.

По существу, неопределенность результата измерения отражает отсутствие точного знания о значении измеряемой величины. Результат измерения поэтому является только оценкой значения измеряемой величины. Такая оценка будет полной только в том случае, если рядом с результатом измерения указана установленная неопределенность.

Понятие неопределенности приобрело статус неоформленного международного стандарта, изложенного в «Руководстве по выражению неопределенности в измерении» [1]. Основным понятием, используемым в Руководстве, является понятие «неопределенность измерения».

Основным количественным выражением неопределенности измерений, является стандартная неопределенность. Допустим, что измеряемая величина Y определяется, как

$$Y = f(X_1, X_2, \dots, X_N), (1)$$

где, X_1, X_2, \dots, X_N – входные величины (непосредственно измеряемые или другие величины, влияющие на результат измерения); N – число этих величин; f – вид функциональной зависимости. Оценка измеряемой величины y вычисляется, как функция оценок входных величин x_1, x_2, \dots, x_N :

$$y = f(x_1, x_2, \dots, x_N) \quad (2)$$

Затем вычисляются стандартные неопределенности входных величин

$$u(x_i) (i=1, 2, \dots, N)$$

Различают два типа вычисления стандартной неопределенности:

- вычисление *по типу А* – это дисперсия закона распределения результата измерения с классической частотной интерпретацией;
- вычисление *по типу В* – с использованием других способов.

Оба типа оценивания основаны на распределениях вероятностей и количественно характеризуются стандартным отклонением. Основой оценки стандартной неопределенности *по типу А*, является обработка результатов многократных измерений: x_i ($i=1, 2, \dots, n$) [2]. Стандартную неопределенность типа В получают из предполагаемой функции плотности вероятностей, основанной на степени уверенности в том, что событие произойдет. Эту вероятность часто называют субъективной вероятностью (вероятность, которая характеризует меру доверия, а не частоту событий). Для неопределенности по типу В, оцениваемую дисперсию $u^2(x)$ вычисляют, используя имеющиеся данные. Оцененное стандартное отклонение $u(x)$ получают как положительный квадратный корень из дисперсии и называют стандартной неопределенностью типа В.

Существуют различные варианты оценивания стандартной неопределенности по типу В:

1) оценка x берется из спецификации изготовителя, свидетельста о поверке, справочника или другого источника, и ее неопределенность дается как некоторое кратное стандартного отклонения, то стандартную неопределенность $u(x)$ можно принять равной указанному значению, деленному на множитель, а оцененная дисперсия $u^2(x)$ будет равна квадрату этого частного;

2) приведенная неопределенность дается в виде имеющегося 90, 95 или 99 процентного уровня доверия. Если не указан вид распределения, то можно предположить, что для вычисления упомянутой неопределенности использовалось нормальное распределение, тогда стандартную неопределенность для x получают делением половины приведенного интервала на соответствующий коэффициент охвата для нормального распределения, который для указанных выше уровней доверия составляют соответственно 1,64; 1,96 и 2,58 (таблица 1);

Таблица 1.

Значение коэффициента охвата для заданного уровня доверия при допущении нормальности распределения.

$p \%$	68,27	90	95	95,45	99	99,73
k	1	1,645	1,96	2	2,576	3

3) если неопределенность представляется в виде границ отклонения значения величины от ее оценки. Наиболее распространенный способ формализации неполного знания об измеряемой величине базируется на постулате вероятностного закона распределения (обычно равномерного) в указанных (нижней и верхней) границах (a_- , a_+).

Стандартная неопределенность, оцененная по типу В, равна:

$$u = u_B = \frac{a_+ - a_-}{2\sqrt{3}}$$

Наряду со стандартной неопределенностью в Руководстве предлагается оценивать суммарную и расширенную неопределенность.

Суммарная стандартная неопределенность $u_c(y)$ представляет собой положительный квадратный корень из суммарной дисперсии, полученной из выражения:

$$u_c^2(y) = \sum_{i=1}^n \left(\frac{\partial f}{\partial x} \right)^2 u^2(x_i)$$

$u_c(y)$ есть оцененное стандартное отклонение и характеризует разброс значений, которые могут быть, с достаточным основанием, приписаны измеряемой величине Y . В случае некоррелированных оценок (x_1 , x_2 , ..., x_N) суммарная неопределенность вычисляется по выражению:

$$u_c = \sqrt{\sum_{i=1}^N \left(\frac{\partial f}{\partial x_i} \right)^2 u^2(x_i)}$$

f - это вид функциональной зависимости между входными величинами x_1 , x_2 , ..., x_N и результатом измерения (выходной Y величиной) [1].

Расширенная неопределенность, как величина, определяющая интервал вокруг результата измерения, в пределах которого можно ожидать, находится большая часть распределения значений, которые с достаточным основанием могли быть приписаны измеряемой величине, определяется по формуле:

$$U = k \cdot u_c(y)$$

где k – коэффициент охвата – числовой коэффициент, используемый как множитель суммарной стандартной неопределенности для получения расширенной неопределенности. Значения коэффициента охвата k для различных уровней доверия представлены в таблице 1.

Для записи численного результата измерения рекомендуется применять один из двух способов. В качестве примера рассмотрим эти способы записи для эталона массы m_s с номинальным значением 100 г.

1. « $m_s = 100,2147(35)$ г, где цифры в скобках являются численными значениями суммарной стандартной неопределенности u_c , соответствующим последним цифрам приведенного результата;

2. « $m_s = 100,2147(0,00035)$ г» где число в скобках является численным значением суммарной стандартной неопределенности u_c , выраженной в единицах результата измерения.

Между характеристиками погрешности измерения и неопределенностями измерений существует определенное соответствие: СКО соответствует стандартной неопределенности, доверительные границы – расширенной неопределенности. Способ оценивания доверительных границ погрешности результата измерения практически идентичен вычислению расширенной неопределенности.

Следует отметить, что узаконенное Международным Руководством понятие «неопределенность измерения» может быть воспринято как назревшая необходимость признать официальным, то что на протяжении нескольких десятилетий прошлого XX века считалось правомерным. В этом плане в первую очередь хотелось бы отметить, что фундаментальная теория измерений опирается на два основных подхода в рассмотрении процесса измерения [4]: логико-математический и физический. Логико-математическая теория использует теорию чисел в достижении основной цели процесса измерения: получить результат измерения. Физическая теория измерений использует постулат неизбежной погрешности измерения, которой имеет эмпирическую и практическую основу. Теоретическое подтверждение этого постулата основано на известном в физике факте, что при определении любой физической величины существует определенный предел, который в микромире известен как принцип неопределенности Гайзенберга, а на молекулярном уровне – как принцип негэнтропии Бриллюэна. (негэнтропия – понятие, противоположное энтропии, т.е. степень неопределенности наших знаний о чем-то). Далее, известно [3] что для описания аддитивной и мультипликативной погрешности средств измерений принято

использовать понятие полосы неопределенности. Кроме того, введение энтропийной погрешности, связывающей погрешность прибора $\Delta_{\text{энт}}$ со среднеквадратическим отклонением σ погрешности посредством коэффициента пропорциональности, определяемого видом закона распределения погрешности, рассматривает измерение как информационный процесс. Энтропия определяется как степень неопределенности случайной величины, которой является измеряемая величина.

$$\Delta_{\text{энт}} = k \cdot \sigma$$

При использовании понятия неопределенности измерения σ можно заменить на суммарную стандартную неопределенность $u_c(y)$.

Основной вывод вышеизложенного состоит в том, что неопределенность результата измерения рассматривается как форма оценки качества измерения. Это свидетельствует о правомерности применения информационного (энтропийного) подхода к процессу измерения, что означает признание измерения как исходной части развития тех направлений деятельности, которые сейчас объединяются понятием «информационных технологий».

Литература

1. Руководство для выражения неопределенности измерения. ВНИИМ им. Менделеева, С.-Петербург, 1999. - 126 с.
2. А.А. Дегтярев, В.А. Летягин и др. Метрология. Учебное пособие для вузов. Москва, Академический проект. 2006, 256с.
3. А.Г. Сергеев, В.В. Крохин. Метрология. Учебное пособие. Москва, Логос, 2001, 376с.
4. А.П. Стахов. Алгоритмическая теория измерений. Москва, Знание, 1979.-64с

I.Chkheidze, L.Kharatishvili, I. Karoian

Summary

The work considers the results of the measurement uncertainty as a modern conception of a generation of the error. It demonstrates that the result of the measurement uncertainty may be deemed as the universal way of measurement quality. But the use entropic error is accepted as one of the directions of information technology.

ი. ჩხეიძე, ლ. ხარატიშვილი, ი. კაროიანი

რეზიუმე

ნაშრომში განხილულია გაზომვის შედეგის განუსაზღვრელობა როგორც ცდომილების ცნების განზოგადების თანამედროვე კონცეფცია. ნაჩვენებია, რომ გაზომვის შედეგის განუსაზღვრელობა შეიძლება მივიჩნიოთ როგორც გაზომვის ხარისხის შეფასების უნივერსალური ფორმა, ხოლო ენტროპიული ცდომილების გამოყენება კი როგორც გაზომვის პროცესის “ინფორმაციული ტექნოლოგიების” ერთ-ერთი მიმართულების აღიარება.

Прикладные дисциплины.

Applied discipline

გამოყენებითი დისციპლინები

სტუ, სრული პროფ. ე. კალანდაძე

ატუ, ასოც პროფ. ნ. იმნაძე

არქიტექტურის და ბუნებრივი გარემოს ურთიერთკავშირის პრობლემა

თბილისის მაგალითზე

ბუნებისადმი სიყვარული არის ნიშანი იმისა, რომ ადამიანს აქვს თუნდაც ჯერ კიდევ განუვითარებელი, მაგრამ გრძნობა ესთეტიკის, გრძნობა სილამაზის, ჩანასახი მხატვრული გემოვნების, რის გარეშეც ვერ შედგება არქიტექტურა.

ი. ჟოლტოვსკი

არქიტექტურა და ბუნება – დღეს ეს ცნებები ერთმანეთთან კონფლიქტში აღმოჩნდნენ; მიზეზი კი თანამედროვე ცივილიზაციაა. ცივილიზაციის გამარჯვება კი ბუნების და სასიცოცხლო ძალების ყველაზე დიდ საფრთხედ იქცა. წინა პლანზე დგას მდრეკილება სახეცვლილებისაკენ, ტრადიციის იოლად რღვევისაკენ, უცხო ტენდენციების კულტივირებისაკენ და ა.შ.

ბუნებაზე ადამიანის ძალმომრეობის არაერთი მაგალითის მომსწრენი გავხდით დღეს ჩვენს ქალაქში: დაირღვა მეტეხის პლატოს ე.წ. „ბროკის“ ცხოველხატული კონტური და მომზადდა სამშენებლო მოედანი, მონგრეა ცირკის მიმდებარე მთა, იმ მიზნით, რომ ამ ადგილზე აშენდეს თანამედროვე, მასშტაბით გრანდიოზული ნაგებობები, ირღვევა ვერეს ელბაქიდის დაღმართის მიმდებარე ფერდიც, მონგრეა კალასა და მთაწმინდის კალთები და მათზე აიგო მონუმენტური ნაგებობა, მთაწმინდის ფერდზე გაჩნდა გაურკვეველი სტილისტური მიმართულების ნაგებობები. ეს საკმარისი ჩამონათვალია იმისა, რომ გავერკვეთ, რა აღმშენებლობითი პროცესები მიმდინარეობს დღეს ჩვენს ქალაქში.

რეალურად კი დაუფარავად ირღვევა და ნადგურდება თბილისის უნიკალური რელიეფი. თუმცა უკვე კარგა ხანია დაირღვა ჩვენი ლანდშაფტი. ადრეც და ახლაც

თამამად ხდება თბილისის ბუნებრივი რელიეფის სხვადასხვა დონეებით „თამაში“. გავიხსენოთ ვარაზის ხევი, გმირთა მოედანი, ვაკე-საბურთალოს გზა, როგორ დადაბლდა ფიქრის გორა, ლურჯი მონასტრის ბორცვი, ბარათაშვილის აღმართი, მეტეხის კლდე. მაგრამ პრობლემა მარტო რელიეფის განადგურება როდია, არქიტექტურით ხდება რელიეფის „განდევნა“ ქალაქის სივრცული სტრუქტურიდან. ამათგან აღვნიშნავთ ორ მაგალითს: თავისუფლების მოედანზე სასტუმრო „მარიოტის“ ჩადგმით სრულიად დაიფარა მთაწმინდის ვიზუალური აღქმა მოედნიდან. ლაგუნა ვერეს მიმდებარე ტერიტორიაზე აღმოცენებული განაშენიანების უკან მოფარებული აღმოჩნდა მთაწმინდა.

ძველი თბილისი მტკვრის პირას ჩაისახა და ამ მდინარის გასწვრივ გრძივად ვითარდებოდა; მტკვრისკენ იყო მიმართული მრავალი ქუჩა და მტკვარზე იყო გადმოფენილი უამრავი სახლი. თბილისის თანამედროვე ქალაქმშენებლურ სტრუქტურაშიც მტკვარს გადამწყვეტი როლი აკისრია, მაგრამ მხოლოდ ცალმხრივი.

თბილისის 1802 წლის გეგმაზე კარგად ჩანს „მადათოვის კუნძული“ და მდ. მტკვრის ცხოველხატული კონტური. დღეს ეს კუნძული აღარ არსებობს, ხოლო მდ. მტკვარი უსიცოცხლო ხელოვნურ არხს დაემსგავსა, რომელიც სწრაფმავალი მაგისტრალების მარწუხებში მოთავსებული მდორედ მოედინება და სიმბოლურად გვახსენებს მის როლზე ქალაქის სტრუქტურაში. ამგვარმა გაუაზრებელმა მიდგომამ ქალაქს დააკარგვინა უღამაზესი კუნძული, არადა იგი შეიძლებოდა გამხდარიყო ლანდშაფტურად გადაწყვეტილი კულტურულ-გასართობი ცენტრი. მას ეკოლოგიური მნიშვნელობაც ექნებოდა. დამოკიდებულება „ქალაქი – მდინარე“, რომელსაც საუკუნეების მანძილზე დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა ქალაქისთვის, ამ ადგილზე ახლებურად წარმოჩნდებოდა და ბუნებრივად ასახავდა საერთო საქალაქმშენებლო კულტურას.

სწორედ აქ ჩანს დაკარგული ფასეულობა და საჭიროებს პრობლემის „ბუნება – ქალაქი“ ახლებურ გააზრებას. „მოხდა ისე, რომ თანამედროვე ცივილიზაციის ტემპს აყლილები იმ მეზავრს დავემსგავსეთ, რომელსაც სიჩქარეში მისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანი რამ კუთხეში დარჩა“ (4, გვ. 298), ამ შემთხვევაში – ეროვნული ლანდშაფტი, ის, რასთანაც შემოქმედი უშუალო კონტაქტს ამყარებს.

თუ გადავხედავთ უხვად შემორჩენილ არქიტექტურულ ძეგლებს, ძველ ქალაქებს, შესანიშნავ ანსამბლებს, ადვილად შევამჩნევთ, რომ გარემოსადმი ფაქიზი დამოკიდებულებით და ბუნებრივი მასალის გონივრული გამოყენებით საუკუნეებით იქმნებოდა ოსტატურად მორგებული, საოცრად გაწონასწორებული ჰარმონიული ნაგებობები – არქიტექტურისა და ბუნების შერწყმის ჩინებული ნიმუშები. ჭეშმარიტად

მაღალნიჭიერი ხუროთმოძღვრული ძეგლები, არა თუ რამეს აკლებენ, არამედ ალამაზებენ მას და უფრო სრულყოფილს ხდიან.

წარსულში თბილისის ბუნებრივი სიტუაციის ძირითად დამახასიათებელ ნიშნებს ქალაქის ლანდშაფტი განასახიერებდა. ნაგებობათა დომინანტები გამოყოფდნენ ბუნებრივი რელიეფის ძირითად წერტილებს, განაშენიანება ხაზს უსვამდა გორაკებს, ფერდობებსა და მდინარის ჭალებს. თბილისი-ნარიყალასა და მთაწმინდის ფერდი, ელია, სოლოლაკის მთა, მეტეხის ქედი – ეს ხომ არქიტექტურისა და ბუნების შერწყმის საოცარი მაგალითებია. მეტეხის გასწვრივ, მტკვრის მარცხენა ნაპირზე, მაღალსა და ბუნებრივ კლდოვან შემაღლებაზე საოცარი სილამაზით არის განლაგებული ძველი თბილისის განაშენიანება. სახლები, კლდე და მტკვარი თითქოს ერთი დიდოსტატის ხელით არის შექმნილი. მთასაც და ციხე-სიმაგრესაც ნარიყალას ეძახიან, რადგან ძნელი გასარჩევია, სად მთავრდება კლდე და იწყება კედელი. ამ ციხის გარეშე ეს მთა არც არავის უნახავს და ვერც ვერავინ წარმოიდგენს.

ნარიყალას ციხესიმაგრის, მეტეხის მაღალი კლდის განაშენიანების და ტაძრის სივრცითი და მხატვრული სახის ურთიერთდამოკიდებულება კლდესთან, ხეობასთან და ბორცვთან საუკეთესო მაგალითია იმისა, თუ როგორ უნდა შენდებოდეს თბილისი, საუბარია იმ მხატვრულ სულზე, რომელიც ახასიათებს ამ ბრწყინვალე ანსამბლს.

მოსაზრება, რომ შესწავლილი და გამოყენებული უნდა იყოს ეროვნული და რეგიონალური ტრადიციები, რომელიც ამავე დროს არის ბუნებრივი პირობებისა და ადგილობრივი საშენი მასალების გამოყენების გამოცდილების მაგალითი, სავსებით მართებულია. ქართული ხუროთმოძღვრებისთვის ყველაზე ღრმა ტრადიციას არქიტექტურული ნაწარმოების დამოკიდებულება გარემო ლანდშაფტთან, მხატვრულად და კომპოზიციურად სივრცის ორგანიზება. მართალია, ტრადიციის გამოვლენის ფორმა სხვადასხვაგვარია და დროთა ვითარებაში იცვლება, იგი ფარულად „ინტუიციურად“ აღორძინდა თბილისში აგებულ გარემო ლანდშაფტთან ოსტატურად მორგებულ თანამედროვე ნაგებობაში, რომელთა ანალიზიც წარმოადგენს წინამდებარე ნაშრომის მიზანს.

ერთ-ერთი შესანიშნავი მაგალითია სასტუმრო „ივერია“ (არქ. ო. კალანდარიშვილი). რუსთაველის გამზირზე თითქმის ყველა შენობა ამ ქუჩისათვის არის დაპროექტებული და აშენებული, სასტუმრო „ივერიის“ კომპლექსი კი გათვალისწინებული იყო მტკვრის ხეობაზე, ქალაქზე. სასტუმრო ივერიის 20-სართულიანი შენობა მდებარეობდა მტკვრის ბეჭობის პირზე. ამ კონცხზე მისმა განთავსებამ და მაქსიმალურად დაშორებამ გამზირის

განაშენიანების ხაზიდან შეაძლებინა ავტორს მიემართა მაღლივი კომპოზიციისთვის, კონტრასტულად დაუპირისპირდა გარემოს, მაგრამ არ დაანგრია როგორც რუსთაველის გამზირის განაშენიანება, ასევე მთაწმინდის ფერდის უკვე ჩამოყალიბებული მასშტაბი. დღეს სასტუმრო „ივერიას“ ადგილს დაიკავებს ახალი მონუმენტური ნაგებობა. შესაბამისად შეიცვლება არსებული დამოკიდებულება გარემოსა და არქიტექტურას შორის. ქალაქში გაჩნდება ახალი დომინანტი, რომელიც სრულიად შეცვლის ამ ადგილის იერს.

საინტერესო იყო თავის გადაწყვეტით რესტორანი „არაგვი“ (არქ. ო. მაჩაბელი). რესტორანს ეკავა ერთ-ერთი მხატვრული ადგილი მდ. მტკვრის მარჯვენა სანაპიროზე ბორცვის ძირში. შენობის არქიტექტურული სახე ექვემდებარებოდა ამოცანას სათუთად ჩამჯდარიყო მრავალწლიან მასივში. იგი არ აცხადებს დომინანტის პრეტენზიას. მარტივი ოთხკუთხა ფორმის მოცულობა ხაზგასმულია ღრმა აივნების ჰორიზონტალური ხაზებით. რესტორანი არაგვი ინტერნაციონალური სტილისა და ეროვნული ტრადიციის სიმბიოზს წარმოადგენს. ერთის მხრივ მასში შეიძლება აღმოვაჩინოთ მის ვან დე როეს მინის სახლის გამოძახილი – სახლი ბუნებაში და მეორეს მხრივ დასავლეთ საქართველოს საცხოვრისის ტიპის ოდა სახლის განვითარება. სახლი ეზოს სივრცის ნაწილად აღიქმება. ეს არის არქიტექტორის მიერ საკუთარი ქვეყნის ბუნების, კლიმატისა და ტრადიციის ლოგიკური გააზრებით შექმნილი არქიტექტურა. დღეს რესტორანი „არაგვი“ დაანგრეულია. მის ადგილს კი დაიკავებს სასტუმრო „ჰაიეტი“. უფრო მეტიც, ბორცვის ძირი, ბუნებრივი მწვანე მასივი აღარ არსებობს, რელიეფი გასწორებული და გაბრტყელებულია. ეს არის ღრრის მიერ მოტანილი სახეცვლილება, სადაც უკუგდებულია არქიტექტურის გარემო ბუნებისადმი ურთიერთდამოკიდებულების, პატივისცემის ყველანაირი წესი, უკუგდებულია გამომწვევად, გამაღიზიანებლად ისეთი პრინციპების სანაცვლოდ, რომ გვითრევს შეუსაბამოთა წამლეკ ფეიერვერკში“ (4, გვ. 335). დღეს ახალი განაშენიანება ასწორებს უსწორმასწორო რელიეფს. თბილისი თუ ბრტყელ ქალქად გადავაქციეთ, ის აღარ იქნება თბილისი.

მტკვრის მარჯვენა სანაპიროს განაშენიანებაში ყურადღებას იქცევს საკმაოდ დიდ ტერიტორიაზე რთულ რელიეფს შესანიშნავად მორგებული ყოფილი გზების სამინისტროს შენობა. იგი გარედან წარმოაჩენს სამშენებლო ტექნიკის შესაძლებლობებს, განაშენიანებისთვის თითქმის შეუძლებელი 33 მეტრის სიმაღლის ქანობიანი ნაკვეთია ათვისებული. გამჭოლი სივრცით შექმნილმა ბაღემ მოგვცა არსებული ლანდშაფტის და ხელოვნური ელემენტების უჩვეულო მჭიდრო კონტაქტი. შენობამ სიცოცხლე შესძინა მტკვრის მარჯვენა კლდოვან ნაპირს, მშენებლობისთვის გამოუსადეგარ მიწის ნაკვეთს.

აღინიშნა კიდევაც, რომ ეს „მიკიბულ-მოკიბული“ შენობა ბეჭდის თვალწინ მოერგო და ჩაჯდა ყველასგან მოძულეული და მაყვლის ბარდებით დაფარულ ამ კლდოვან ფერდობში“ (2). ისეთი შთაბეჭდილება იქმნება, რომ შენობა თითქოს ერთი წამით შეჩერდა და მზად არის გადააბიჯოს ამ კლდოვან მასივს და უზარმაზარი ნაბიჯებით გააგრძელოს მოგზაურობა. მთელი ნაგებობა ქმნის რთული რელიეფისთვის დამახასიათებელ სივრცულ დინამიკას და ასოცირდება ძვ. თბილისის ბანიან სახლებთან, რომლებიც თითქოს „მიცოცავენ“ მთის ფერდობებზე (არქ. გ. ჩახავა და ზ. ჯალაღონია).

მოკრძალებულად არის ჩადგმული მთაწმინდის ფერდში ბიზნეს-ცენტრის შენობა (არქ. ვ. დავითაია). ეს გაწონასწორებული, თითქმის სკულპტურული ნაგებობა დინამიურად გაშლილია შიდა ეზოს ირგვლივ ტერასებად. კომპოზიცია აგრძელებს ძველი თბილისის სახლების ტრადიციას – სივრცის ორგანიზება შიდა ეზოს გარშემო. არქიტექტურულ-გეგმარებითი და სივრცულ-მოცულობითი სტრუქტურის საწყის იდეას წარმოადგენს რელიეფის ხასიათისა და სტრუქტურის მაქსიმალური შენარჩუნება. ათვისებულია მშენებლობისათვის უკიდურესად მოუხერხებელი მთაწმინდის კალთის ნაკეცი. ნაგებობა შედგება ორი პლასტიკური მოცულობისაგან, რომელთა კონფიგურაცია იმეორებს რელიეფის კონტურს, თავისი პლასტიკით ასოცირდება მთის კალთაზე გაქვავებულ ჩანჩქერთან, რომელმაც შეინარჩუნა სიცოცხლე და პატარა ნაკადულად გადაქცეული შიგა ეზოში მოჩუხჩუხებს. აქ იკარგება ზღვარი ბუნებასა და ადამიანის მიერ შექმნილ ნაგებობას შორის. ამ ნაგებობაში ტრადიცია შეიგრძნობა ფარულად და ეროვნულ ხასიათში ჯდება. ეს არის დიალოგის ფორმა ბუნებასა და არქიტექტურას შორის (ამჟამად მიმდინარეობს ამ ნაგებობის რეკონსტრუქცია).

არ შეიძლება არ აღვნიშნოთ ორთაჭალაში აგებული აგებული რიტუალების სასახლე (არქ. ვ. ჯორბენაძე, ვ. ორბელიანი), რომელმაც ახალი ჟღერადობა და მხატვრული სახე მიანიჭა გარემოს. სწორედ ამ ადგილზე ითხოვდა არქიტექტურული სიტუაცია ძლიერ აქცენტს, რომელიც ორგანიზებას გაუკეთებდა საკმაოდ ერთფეროვან გარემოს. ეს ნაგებობა უამრავ ასოციაციას აღძრავს ჩვენში. შეიძლება შევადაროთ თეთრ გელს, რომელიც ამაყად ყელმოღერებული მედიდურად გადმოჰყურებს არემარეს და ამ ერთობ უინტერესო გარემოს საინტერესოდ აქცევს.

და ისევ ტრადიცია – დომინირება გარემოზე.

თბილისის ძველ უბანში, სოლოლაკში ქალაქის კიდეში, ამაღლების ქუჩაზე, იქ, სადაც ერთმანეთს „მთა და ქალაქი“ ხვდება მიწიდან ამიოიზარდა „სამი თეთრი გვირილა“ – პოეზიის სასახლე (არქ. შ. ბოსტანაშვილი). ავტორის ჩანაფიქრით, ეს სამი

გვირილა ორგანულად ესადაგება მთაზე არსებულ ფლორას. თითოეული გვირილა ხასიათდება რთული დეკორატიული ნახატი და წარმოადგენს თავისებურ არქიტექტურულ ორდერს. ნაგებობის სამნაწილიანობა სიმბოლურად ასახავს კაცობრიობის სულიერი და სახელმწიფოებრივი განვითარების იტორიას. წარსული, თანამედროვეობა, სულიერი ფასეულობანი, ისტორიული მოვლენები არიტექტორის წარმოსახვაში დეკორატიულ ორნამენტებად იკვრებიან და კარნავალური დღესასწაულის მსგავსად, მხიარული თეთრი ყვავილების სახით ცოცხლობენ დროსა და სივრცეში. ნაგებობა კონტრასტულად დაუპირისპირდა არსებულ უსისტემო განაშენიანებას და აწარმოებს კულტუროლოგიურ დიალოგს ბუნებასთან. ამ არქიტექტურაში ჩანს ავტორის შემოქმედებითი მიდგომა გარემო სამყაროს მიმართ, რაც საშუალებას იძლევა შენარჩუნებული იყოს არქიტექტურის პოეტიკა. ეს კი ნიშნავს დაბრუნებას ბუნებისკენ და ადამიანურობისკენ“ (ციტატა ეკუთვნის შ. ბოსტანაშვილს).

ჩვენს მიერ განხილულ თვითოეულ ნაგებობაში მოდერნიზტული ტენდენციები ცოცხლობენ ეროვნული ტრადიციის ატმოსფეროში. ქმნიან დროსა და ცივილიზაციის ყოველგვარ ტენდენციებთან სწორუფლებიანი დგომის განცდას. ყველა ნაგებობა გამოხატავს მისი განვითარების ბუნებრივ შედეგს, როლმელიც ინარჩუნებს და აფართოებს მის საუკეთესო თავისებურებებს. არქიტექტურა და გარემოს მშენება უბრალოდ კი არ ემატება ერთმანეთს, არამედ იქმნება ჭეშმარიტი სინთეზი – ადამიანის გენიასა და ბუნებას შორის. „ბუნებას უნდა ჰქონდეს საკუთარი საარსებო, ჩვენ არ უნდა „შევაწუხოთ“ იგი ჩვენი სახლებით... ჩვენ უნდა ვიბრძოლოთ იმისათვის, რომ ბუნება, შენობა და ადამიანი ერთ მთლიან, უფრო დიდ და მნიშვნელოვან ერთიანობად ვაქციოთ“ (მის ვან დე როე).

დღევანდელ, ძალიან მრავალფეროვან და უხვ არქიტექტურული ძიებების ნაკადში ყოველთვის ვერ გამოარჩევ მომავლის ჯანმრთელ მარცვალს შემთხვევითობისაგან. ერთი კი ცხადია – ბუნებისადმი მიდგომით იცვლება თვით არქიტექტურის ბუნება.

literatura:

1. ნოდარ ჯანბერიძე. „ქართული საბჭოთა არქიტექტურა“. „ხელოვნება. თბ., 1971.
2. Т. Р. Квирквелия. «Архитектура Тбилиси». М., Стройиздат. 1985.
3. А. В. Рябушкин, А. Н. Шукурова. «Творческие противоречия в новейшей архитектуре запада». М., Стройиздат. 1985.
4. გ. გაჩეჩილაძე. „სულიერი გამოცდილების სამყაროში“. თბ., მერანი, 1986.

Резюме

Проблема взаимосвязи архитектуры и природной среды на примере Тбилиси

Конфликт между архитектуры и природы, которое так остро сгодгня ощущается, породил проблему взаимосвязи архитектуры и природы. Цель данной работы – анализ

несколько построек, в которых по разному решена проблема взаимосвязи архитектуры и природы.

Summary

Problem of Correlation Architect and Nature in Tbilisi

The aim of this article is to analyse of correlation architect and nature on exampal several contemporary buildings in Tbilisi.

ასოცირებული პროფესორი: ლია კაპანაძე

ასოცირებული პროფესორი: ნანი ფხაკაძე

მაგისტრანტი: მაკა ჩიტაძე

ტანსაცმლის სამომავლო მოდელებისათვის მეორეული ნიშნების დადგენა

მოდის ცვალებადობა არ ემორჩილება მეცნიერულად დასაბუთებულ რაიმე კანონს. იგი ჩვენს ცხოვრებაში შემოდის სტიქიურად და ადგილს იმკვიდრებს მოთხოვნილების შესაბამისად. აქედან გამომდინარე მოდის გრძელვადიანი პროგნოზირებისათვის კვლევების ჩატარების შედეგები უმნიშვნელოა, რაც არ იძლევა რაიმე დასკვნის გაკეთების საფუძველს. უნდა აღინიშნოს, რომ მოდის ფორმირების პროცესი არასტაციონალურია რაც იმას ნიშნავს, რომ მოდის პროგნოზირებისათვის მათემატიკური მოლოდინი, განაწილების სიმკვრივე, განშლადობა. შეუძლებელი ხდება პროგნოზირების მარტივი ალგორითმების და პროგნოზირების მეთოდოლოგიის ARIMA პროცესებზე დაყრდნობით გამოყენება.

როგორც ცნობილია მოდის ცვალებადობა სეზონური ხასიათისაა. დროის პერიოდულ ინტერვალებში მოდის ცვალებადობის დადგენა დიდ სირთულეს არ წარმოადგენს, მითუმეტეს თუ იგი ეხება ერთ ან ორ წელიწადს. გრძელვადიანი პროგნოზირების შემთხვევაში მოდის ტრანსფორმაციის გათვალისწინება თითქმის შეუძლებელია. ძალიან ძნელია წინასწარ განსაზღვრო როგორი მოდელები შესაძლებელია იყოს ათი ან ოცი წლის შემდეგ.

აღსანიშნავია, რომ მოდა ადამიანის ინტელექტუალური და შემოქმედებითი პროცესის შედეგია და აქედან გამომდინარე, როგორც მოდელირების ობიექტი იგი წარმოადგენს რთულ სისტემას.

სამომავლო მოდელების შერჩევისათვის აუცილებელი პირობაა ძირითადი და მეორეული ნიშნების გათვალისწინება. ექსპერიმენტალური კვლევისათვის მოძიებული და დამუშავებული იქნა 1948-2007 წლების ქალის ტანსაცმლის მოდელები. პირველ ეტაპზე დადგენილი იქნა იმ ნიშანთა სიმრავლე, რომლებიც ახასიათებენ მოცემულ პროდუქციას. მაგალითად, ქალის კაბისათვის: სახელო, ლიფი, ქვედა ბოლო, საყელო, სიგრძე ფერი და ჯიბე. მიღებული თვისობრივი ნიშნების რაოდენობრივად წარმოდგენის მიზნით ნიშანთა სიმრავლის თითოეული კომპონენტი დაყოფილი იქნა უმარტივეს შემადგენელ მეორეულ ნიშნებად. მაგალითად, ქალის კაბის სახელო: განიერი, ვიწრო, დამურა, მანუქით; ლიფი: ვიწრო, განიერი; ქვედაბოლო: ვიწრო, განიერი, ტრაპეცია, ირიბული; საყელო: პატარა, დიდი, დეკოლტე. მოხდა ამ მონაცემების რანჟირება მათი მნიშვნელობების მიხედვით და თითოეული მათგანი ძირითადი ნიშნების გარდა წარმოდგენილი იქნა მეორეული ნიშნებით. გამოიკვეთა 7 ძირითადი ნიშანი, რომელიც დაიყო 23 თვისობრივი ნიშნების მიხედვით, რამაც შექმნა საკვლელო პერიოდისათვის 23 განზომილებიანი ბინალური ვექტორი. განხილული პერიოდი ყოველი წლის მიხედვით დაიყო 59 ერთეულად. მეორეული ნიშნების არსებობა ან არ არსებობა წარმოდგენილი იქნა ბინალურად, კერძოდ ნულით (0) ან ერთით (1). მეორეული ნიშნების გათვალისწინებით და დაკვირვებების შედეგებით მიღებული იქნა საბოლოო მატრიცა, სადაც წლების მიხედვით განისაზღვრა ამ ნიშნების არსებობა, ან არ არსებობა.

მეორეული ნიშანთა განაწილების სიმკვრივე მოცემულია ცხრილში 1.

ცხრილი 1

1948	1949	1950	1951	1952	1953	1954	1955	1956	1957	1958	1959
13	13	13	13	13	11	10	9	14	14	15	14
1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966	1967	1968	1969	1970	1971
8	9	9	9	9	10	11	12	12	15	13	14
1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983

11	12	14	14	13	12	12	12	11	11	10	13
----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----	----

1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
13	14	15	15	15	16	13	14	12	12	11

1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
11	10	9	8	10	14	15	14	10	10	12	14	15

როგორც მიღებული შედეგებიდან ჩანს მეორეული ნიშანთა სიმრავლე უმეტეს შემთხვევაში იცვლება $10 \leq x_i \leq 15$ და იგი არ განიცდის ნახტომისებურ ცვალებადობას. ათწლეულების ინტერვალებში წლებისა და ნიშანთა სიმრავლის დამოკიდებულება ორ წერტილზე გამავალი წრფის მახლობლობაშია. ათწლეულების მიხედვით განისაზღვრა მეორეული ნიშნების საშუალო მნიშვნელობები (ცხრილი 2).

ცხრილი 2

1948÷1957	1958÷1967	1968÷1977	1978÷1987	1988÷1997	1998÷2007
11,1	10,6	12,3	11,1	12,4	12,2

საშუალო მნიშვნელობების მონაცემების ანალიზით შესაძლებელია დავასკვნათ, რომ სამომავლო მოდელის შერჩევისათვის ათწლეულების ნებისმიერ ინტერვალში საშუალოდ აქტიურდება 10-დან 12-მდე მეორეული ნიშანი. მათი შერჩევისათვის აუცილებელია მხედველობაში მივიღოთ ის აქტიური ნიშანთა სიმრავლე, რომელთა გამოყენების ინტერვალი აღემატება 15 წელს. აგრეთვე უნდა გავითვალისწინოთ ის მეორეული ნიშნები, რომლებიც ბოლო 30 წლის განმავლობაში სტაბილურ ხასიათს ატარებდა.

მეორეული ნიშნების გამეორებათა რიცხვი პერიოდულობით გამოირჩევა, რაც სავსებით შეესაბამება მოდის პერიოდულ ცვლილებას. რაც შეეხება აქტიურ მეორეულ ნიშნებს, ისინი ხანგრძლივი დროით ინარჩუნებენ თავის ფუნქციას და პირობითად შესაძლებელია ჩაითვალოს, რომ სამომავლო მოდელში მათი გამოყენება ყოველთვის მოხდება.

წლების მონაცემების მიხედვით შესაძლებელი ხდება მოდელის პასიური და აქტიური სტრუქტურული ფორმების შერჩევა. ნებისმიერი სტრუქტურული ფორმა შეგვიძლია დავახასიათოთ რამოდენიმე ძირითადი

მანასიათებლებით, კერძოდ: ა) სტრუქტურის შექმნის რანგით. ბ) რანგის გამოტოვებით, ან ერთი სტრუქტურიდან მეორე სტრუქტურასთან დაშორების ხასიათით.

სტრუქტურის შექმნის რანგი ჩვენს შემთხვევაში წარმოადგენს მოცემული მოდელის იმ დასაშვებ გრადაციათა ხარისხს, რომელიც უზრუნველყოფს მოცემული მოდელის, როგორც ცალკე ობიექტის არსებობას. ამ ფაქტორიდან გამომდინარე შეგვიძლია განვსაზღვროთ თუ რომელი ნიშნებია აქტიური მოცემული მოდელისათვის და რომელი ნაკლებ მნიშვნელოვანი.

აქტიურ ნიშანთა სიმრავლის გათვალისწინებით შესაძლებელია შეიქმნას სამომავლო საბაზო მოდელები, რაც საშუალებას მოგვცემს წინასწარ შევარჩიოთ და რეკომენდაცია გაუწიოთ იმ მოდელებს, რომლებიც მომგებიანი იქნება წარმოებისათვის ტექნოლოგიურად და ეკონომიკური თვალსაზრისით.

ლიტერატურა:

1. ნ. ლაბრიევა, გ. მანია, გ. მარი. ალბათობის თეორია და მათემატიკური სტატისტიკა ეკონომისტებისათვის. 2000წ.
2. ზ. ნაცვლიშვილი, გ. ტაბიძე, რ. დანელია. დისკრეტული მათემატიკა. 1990წ.
3. ლ. კაპანაძე, მ. ტაბატაძე. მსუბუქი მრეწველობის ნაწარმთა ოპტიმალური პროგნოზირება. ეკონომისტთა რესპუბლიკური კონფერენცია. 1999წ.

Л. Капанадзе, Н. Пхакадзе, М. Читидзе

Установление вторичных знаков для будущих моделей одежды Резюме

В статье рассмотрены вопросы исследования и установления основных и вторичных знаков для выбора будущих моделей одежды. Изучены изменения моды женских одежд за последних 60 лет. В результате анализа изученных данных установлены, что в каждом интервале (10 лет) любого периода активизируется приблизительно от 10 до 12 вторичных знаков. С учетом этих знаков возможно создать базовые модели будущих одежд.

L. Kapanadze, N. Pkhaladze, M. Chitidze

Establishment of secondary labels for future models of clothes

Abstract

Problems of investigation and establishment of main and secondary labels for choosing future models of clothes is considered in the paper. Changes of mode of women clothes for last 60 years are studied. As a result of analyses of data it is established that in any interval (10 years) of any period

from 10 to 12 secondary labels activate. Taking into account this labels creation of basic models of future clothes is possible.

ასოცირებული პროფესორი: ნანი ფხაკაძე

თანამედროვე სკოლის მოზარდთა ფორმის მხატვრული და ესთეტიკური სახე

ცნობილია, რომ XX საუკუნის მოსწავლე ატარებდა სკოლის ფორმას, რომელიც დაშვებული იყო იმდროინდელი განათლების სამინისტროს მიერ. თუმცა, საუკუნის ბოლოს, 10-12 წლის ცნობილმა მოვლენებმა, რატომღაც გამოიწვია თავისუფალი ჩაცმის ტენდენცია. XXI საუკუნის დასაწყისში ნათელი გახდა სასკოლო ფორმის ხელახალი შემოღების აუცილებლობა, რაც გამოიწვია საზოგადოებაში ეკონომიკურად განსხვავებული ფენების არსებობამ. ბევრმა ოჯახმა, თითქმის 85%-მა, ვერ აუწყო ფეხი მოდის იმ ცვალებადობას და მრავალფეროვნებას, რაც შეიმჩნეოდა 15-20 წლის მანძილზე, ანუ ვერ შეძლო შეეძინა ნაირნაირი, თანამედროვე, მოდური ტანსაცმელი, რომელსაც ჩაიცვამდა მოზარდი, ყოველივე ეს კი იწვევდა უთანხმოებას, თავმოყვარეობის შელახვას და უკმაყოფილებას თანაკლასელებს შორის, გაჩნდა ზღვარი, მოდურად ჩაცმულ და დაბალი ხარისხის ტანსაცმლის მატარებელ ბავშვებს შორის, ხდებოდა კონფლიქტები მშობლებსა და შვილებს შორის, ლამის ჩაცმის საკითხი ოჯახებში ტრაგედიად იქცა. ბევრ ოჯახში დღესაც შეუძლებელია ამ საკითხის მოგვარება. არის ისეთი ოჯახებიც, სადაც ტანსაცმლისა და ფეხსაცმლის უქონლობის გამო საერთოდ ვერ უშვებენ ბავშვებს სკოლაში.

ამიტომ უპრიანია და საზოგადოებრივი აზრიც ამაზე მეტყველებს, შეიქმნას და შემოღებული იქნას სასწავლო ფორმა. დღეს უკვე არსებობს სკოლები, რომლებსაც აქვთ თავიანთი ინდივიდუალური, სკოლის ფორმა (მაგალითად, „ახალი სკოლა“).

მოდელის შესაქმნელად მნიშვნელოვანია ფორმის ესთეტიკური მხარე. ეს ფაქტორი მოსწავლეზე მოქმედებს, როგორც დამატებითი განმანათლებელი მხარე, აგრეთვე როგორც სკოლის პრესტიჟის ფაქტორი. გარდა ამისა შეიცავს სარეკლამო ელემენტებს სხვადასხვა სასწავლო

დაწესებულებისათვის, და იძლევა ვიზუალურ განსხვავებას სხვადასხვა განმანათლებელ კოლექტივებს შორის.

სკოლის ფორმის ხარისხისადმი აუცილებელია წაყენებული იქნას გაზრდილი მოთხოვნები. ეს აიხსნება ბავშვის ორგანიზმის მაღალი შინაგანი მგრძობელობით და ნაწარმის სპეციფიკური ექსპლუატაციით, რაც დაკავშირებულია ბავშვის დინამიკურ ცხოვრების წესთან, სკოლაში ხანგრძლივი დროით ყოფნისას.

თუ გავითვალისწინებთ ბავშვებში ტანსაცმლის მოხმარების მოკლე ვადებს, სასურველია გამოვიყენოთ ცვეთამედვეი მასალები და კონსტრუქციის ელემენტები, შემაერთებელი ნაკერებისა, რომლებიც მყარი იქნება გაგლეჯვაზე. გათვალისწინებული უნდა იქნას ბავშვის სწრაფი ზრდის მომენტი, რაც გავლენას ახდენს პროპორციებზე.

ჰარმონიული მოდელების შესაქმნელად დიდი ადგილი ეთმობა ქსოვილის შერჩევას – ფერს, ხარისხს, სიმტკიცეს, რასაკვირველია ყოველივე ეს სეზონურობის გათვალისწინებით.

ტანსაცმელი უნდა იყოს კომფორტული ანუ არ იწვევდეს უსიამოვნო შეგრძნებებს: არ ეკვროდეს და არ ჩხვლეტდეს სხეულს, იყოს მსუბუქი, არ ჰქონდეს უხეში ნაკერები. აგრეთვე ხასიათდებოდეს ზომიერი სითბომედვეობით და ჰაერგამტარიანობით, რათა მოსწავლის სხეულს შეექმნას მიკროკლიმატური პირობები. ფორმულირებული უნდა იქნას შერჩეული ქსოვილის დანიშნულება და მათგან დამზადებული ნაწარმის მოხმარების პირობები; გათვალისწინებული უნდა იქნეს თანამედროვე მეცნიერული მიღწევები ქსოვილის ჰიგიენურობასთან დაკავშირებით.

მნიშვნელოვანია ტანსაცმლის ექსპლუატაციისადმი მოთხოვნები (ფორმა, ქსოვილი, კონსტრუქცია, დეტალები, თარგები და ნაკერები) და ხმარებისას მდგრადობა, აგრეთვე ჭმუჭვნადობის, გაგლეჯვის, გახუნების, ქიმწმენდისა და რეცხვისადმი გამძლეობა. ბავშვთა უსაფრთხოების მიზნით მნიშვნელოვანია გავითვალისწინოთ ტრანსპორტთან ურთიერთობისას, გადასასვლელებზე, ტანსაცმელზე დატანილი იქნას ფერის გამომცემი დეტალები.

ცხრილი

სკოლის ფორმაზე წაყენებული მოთხოვნების ნომენკლატურა

წაყენებული მოთხოვნები	მოთხოვნების დახასიათება
ნიმუშის შესაბამისობა ძირითად	თანამედროვე განმანათლებელ პრო-

ფუნქციონალურ დანიშნულებასთან	ცესთან შესაბამისი პირობები. ტექნოლოგიური დისციპლინის მკაცრი დაცვა ნიმუშის დამზადების პროცესში.
ნიმუშის ზომითი შესაბამისობა.	ასაკობრივი ზღვრის (6-12 წელ) შესაბამისობა.
ნიმუშის შესაბამისობა მოხმარების და პირობების გათვალისწინებით.	ტანსაცმლის შიგნით მიკროკლიმატის ოპტიმალური პირობების შექმნა. მომხმარებლის კომფორტულობა შენობაში 4-6 საათიანი მუშაობისას. ტექნოლოგიური პირობების შესაბამისობა ნაკერებთან.
ბავშვის ტანთან ზომითი კონსტრუქციების შესაბამისობა.	ნიმუშის ზომის თანადობა ბავშვის ტანთან. შეზღუდვის გარეშე მოძრაობის უზრუნველყოფა. დეფორმაციის არ არსებობა ჭიმვადი ნაწილებისათვის.
თბური დამუშავებისა და დასველების შემთხვევაში ცვლილებები.	სიგრძე – არაუმეტეს 3,5% სიგანე – არაუმეტეს 2,0%
ტექნოლოგიური დამუშავებისას ცვლილებები	სიგრძე – არაუმეტეს 1,5% სიგანე – არაუმეტეს 1,0%
ნაწარმის მასა	არაუმეტეს – 0,5 კგ
ქსოვილის ზედაპირული სიმკვრივე.	100-150 გრ/მ ³
ელექტროზირება.	არ უნდა არსებობდეს
ალერგიული და გამაღიზიანებელი ფაქტორები.	არ უნდა არსებობდეს
გარეგნული სახე	შენარჩუნდეს გარეგნული ფორმა, კონსტრუქცია. მასალის, დეტალების, ნაკერებისა და ნაწიბურების გამძლეობა ექსპლუატაციის თავისებურების გათვალისწინებით.
რეცხვა, ქიმწმენდა, დაუთოებისადმი მდგრადობა.	უნდა ახასიათებდეს ამ ფაქტორებისადმი მდგრადობა.
ნაწარმისადმი წაყენებული ეკონომიკური მოთხოვნები.	მასალის რაციონალური ღირებულება. სამკერვალო მასალის რაციონალური გამოყენება. ნაწარმის მოვლისათვის მცირე დანახარჯები. ნაწარმის დამზადებისათვის მცირე დანახარჯები. მოდელის დასამზადებლად მინიმალური დროისა და შრომითი დანახარჯები.
ექსპლუატაციური ტექნოლოგია.	დამუშავების პროგრესული მეთოდების გამოყენება.

ყოველივე ამის გათვალისწინებით ჩატარებულ იქნა გამოკითხვა რამოდენიმე სკოალში, I-დან IV კლასის ჩათვლით, ამის შემდეგ შეირჩა

სასკოლო ფორმის მოდელები გოგონებისა და ბიჭებისათვის. მიმდინარე მოდის შესაბამისად, სეზონურობის მიხედვით, შეირჩა ქსოვილები. გათვალისწინებულ იქნა ბავშვების აზრი, მათი გემოვნება და პრეტენზიები.

გამოკითხვამ გვიჩვენა, რომ ბავშვები უპირატესობას აძლევენ ღია, ნათელ, სახალისო ფერთა გამას. მაგალითად, გოგონებმა ქვედა კაბისათვის აირჩიეს რბილი, მხიარული ფერის მქონე ქსოვილი „მოტლანკა“. უმანუეტო პერანგი, თეთრი ან ცისფერი, ნატურალური შამბის ან აბრეშუმის ქსოვილისაგან და თბილი ტრიკოტაჟული ჟაკეტი.

ბიჭებისთვის შერჩეული იქნა, ზამთრისათვის – შავი ან ლურჯი ფერის შარვალი, ტონალობაში განსხვავებული ფერის პიჯაკი, მოქნილი, რბილი, ნახევრადშალის ქსოვილისაგან. აგრეთვე განსხვავებული ფერის ჟილეტი იგივე ქსოვილისაგან.

ზაფხულისათვის შერჩეული იქნა – გოგონებისთვის ჯინსის მოკლე ქვედა კაბა. თეთრი ან ცისფერი პერანგი „უაბოთი“ ან ნაოჭებიანი მაქმანით, ქსოვილი ნატურალური შამბის ან აბრეშუმის. ბიჭებისათვის – ჯინსის შარვლები ან ბრიჯები თეთრი ან ცისფერი პერანგი, საჭიროებისამებრ ჯინსის ქსოვილის ჟილეტი.

შერჩეული ფორმა უნდა იყოს ეკონომიკურად ხელმისაწვდომი საზოგადოების ყველა ფენისათვის.

ლიტერატურა:

1. Дианич М. А., Кушнир Н. К., . . . Ассортимент и качество одежды для детей. – Киев, 1988.
2. Петрова И. А., Бабушкина М. Н. Художественное проектирование детской одежды. – Л. – 1986.
3. Модестова Т. А., Флерова Л. Н., Бузов Б. А. Материаловедение швейного производства. Издательство «Легкая индустрия» Москва, 1984.

Н. Пхакадзе

Художественное и эстетическое лицо современной школы, для подростковой форменной одежды

Резюме

В статье рассмотрен вопрос о возрождении форменной одежды в современной школе, приведены требования к качеству формы, что обусловлено высокой чувствительностью восприятия детским организмом, а также методом опроса установлено художественное и эстетическое лицо детской форменной одежды.

С полученными статистическими данными установлено обязательность форменной одежды в школе, что дает возможность решить очень важный социальный вопрос.

Creative and aesthetic face of contemporary school for adolescent uniform dress

Abstract

Problem of restoration of uniform dress in contemporary school is considered in the paper. Requirements from quality of uniform, determined from high sensibility of child body and by the method of interview are presented and creative and aesthetic face of children uniform dress is established.

By the statistical data obtained, there is established a complaisance of uniform dress in the school. It gives a possibility to solve an important sociological problem.

მაგისტრანტი მაკა ჩიტბე

მოდა წარსულსა და თანამედროვეობაში

ოდესღაც შორეულ წარსულში კაცობრიობას სხეულის სიშიშვლისა და სიცივისგან დაცვა დასჭირდა. შეიქმნა პრიმიტიული ქსოვილები მათგან კი სამოსი, რომელმაც აღმოაჩინა თავად „კოსტიუმის“ იდეა, იდეა რომელიც არავითარ შემთხვევაში არ წარმოადგენდა მხოლოდ სიშიშვლისა და სიცივისგან დამცავ საშუალებას. კოსტიუმი ოდითგანვე უდიდესი ინფორმაციის მატარებელია, როგორც სიმბოლურად აგრეთვე სოციალურად. კოსტიუმი უამრავ მითითებას იძლეოდა, ჩაცმულობის მიხედვით პიროვნება მიუთითებდა თავის ნაციაზე, წარმომავლობაზე, მატერიალურ და სოციალურ მდგომარეობაზე. ფერი, ქსოვილი, აქსესუარი, მიუთითებდა პიროვნების ოჯახურ მდგომარეობაზე მის სტატუსზე. საზოგადოებაში რომელშიც ის ცხოვრობდა. ასე წარმოიშვა ხელოვნების ერთ-ერთი დარგი, რომელსაც დღესდღეობით მოდას უწოდებენ.

ყველა ნაცია, ყოველ ისტორიულ ეპოქაში გამოიმუშავებს თავის სისტემას კოსტიუმის სიმბოლიზირებისა, რომელიც საუკუნეთა მიჯნაზე რა თქმა უნდა ევოლუციას განიცდიდა, რაზეც უდიდეს გავლენას ახდენდა კულტურული კონტაქტები, ტექნოლოგიების სრულყოფა, და რა თქმა უნდა საჭირო ურთიერთობების გაფართოება. თვალსაჩინოა აგრეთვე კოსტიუმის ერთ-ერთი ჩემი აზრით ყველაზე მნიშვნელოვანი თვისება, ხელოვნების სხვა დარგებისგან განსხვავებით, კოსტიუმი ფართოდ და თითქმის მომენტალურად რეაგირებს ნებისმიერ ისტორიულ თუ კულტურულ მოვლენაზე ერთა ცხოვრებაში. ქანდაკება, არქიტექტურა, მხატვრობა, პოეზია თუ ლიტერატურა საჭიროებს გარკვეულ დროს იმისთვის რომ გადმოსცეს ინფორმაცია. კოსტიუმი კი იცვლება პროცესშივე, მოვლენებთან ერთად, ის ყველაზე მკაფიოდ და დროულად გადმოსცემს ადამიანის და

მთელი ერის ყოფას, კატაკლიზმასა თუ აღმავლობას. კოსტიუმი საუკუნეთა მანძილზე ინარჩუნებს ასე ვთქვათ რეალიზმის მიმდინარეობას.

დღესდღეობით როდესაც ამბობენ „მოდა“ სურთ ეს თუ არა გულისხმობენ უმოწყალო ლტოლვას ცვლილებებისა და სიახლისკენ. მოდის ასე ვთქვათ ავტორები ანუ დიზაინერები ყოველწლიურად უფრო მეტიც წელიწადში ოთხჯერ ნაწილობრივ ცდილობენ წაშალონ თავიანთი წარსული და მთელი თავისი ძალისხმევით წარმოადგინონ რაიმე ახალი, ის რაც ჯერ არ ყოფილა, მაგრამ ყველა ძირითადი აღმოჩენა თითქმის უკვე მოხდა. კოკო შანელი თავისი უდიდესი კარიერის ბოლოს თვლიდა და აღიარებდა, რომ ამოწურა თავისი შემოქმედებითი ეშხი და შეეძლო იდეალურად დაკავებულიყო მხოლოდ ელემენტარული შავი ქვედაბოლოს კერვით.

ფილოსოფიური თვალსაზრისით დიზაინერი ხელოვნებასა და მეცნიერებას ერთდროულად ითავსებს, ის სადღაც შუაშია ის გამომგონებელიც არის და ხელოვანიც.

რა განასხვავებს მეცნიერსა და ხელოვანს? მეცნიერი აღმოაჩენს იმას რაც უკვე არსებობს ბუნებაში, ხელოვანი კი ქმნის ახალ რეალობას. მაგალითისთვის 1953 წ. ივ სეტ ლორანმა გაიმარჯვა ერთ-ერთ საერთაშორისო კონკურსზე წარმოდგენილი ესკიზით, სადაც პირველად აღმოჩენილ იქნა ასიმეტრიული დეკოლტე, რომ აღარ ვისაუბროთ დიდ კოკო შანელზე, რომელმაც პირველმა შემოსა ყველაზე დახვეწილი ქალბატონები მამაკაცის კოსტიუმთან მიახლოებულ სამოსში.

დაგუბრუნდეთ დღევანდელ მოდას. რას ქმნის ან რას აღმოაჩენს ის ფაქტიურად – ხვეწავს იმას რაც უკვე აღმოჩენილია, თუმცა დოგმატიზმი და ტირანია გემოვნებისა, რომელიც ასე ძლიერ არის დაკავშირებული თავად მოდის იდეასთან მაინც არსებობს, რომელიც აიძულებს მილიონობით ქალბატონს წელიწადში ოთხჯერ ასე ვთქვათ დაელოდოს „კოლექციათა განაჩენს“, რომელსაც დიზაინერები სთავაზობენ. მათი რაოდენობა უთვალავია, მაგრამ ყოველ მათგანს თავისი როლი გააჩნია მსოფლიო მოდის ინდუსტრიაში. შესაძლებელია მათი ჯგუფებად დაყოფაც კი, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში შედარება, ასევე როგორც არ შეიძლება გქონდეს ერთნაირი დამოკიდებულება ან შეადარო რომანი და კომიქსი, სიმფონია და შლაგერი, მეორე ხარისხოვანი კინო და ტარკოვსკის, ფელინის ან ფარაჯანოვის კონომატოგრაფიული ტილო.

არსებობენ პატარა დიზაინერები, რომელთა შექმნილი მოდელები ქრებიან როგორც ღრობითი პატარა ვარსკვლავები, და რაღა თქმა უნდა არსებობენ ბუმბერაზი დიზაინერები, რომელთა „ჯადოსნური“ კაბები აქტუალურია ოცი, ოცდაათი და ასი წლის შემდეგაც კი, მაგალითად მოვიყვანდი კრისტინ დიორის შავ საღამოს კაბას კინოფილმიდან „საუზმე

ტიფანისთან“, რომელიც სულ ცოტა ხნის წინ ასოციატას დოლარად გაიყიდა, გაიყიდა არა მხოლოდ როგორც სამოსი, არამედ როგორც წვეთი ისტორიისა, განა დადგება ოდესმე დრო როდესაც კრისტიან დიორისა და ივ ლორანის შავი საღამოს კაბით არ შეიმოსება დახვეწილი ქალბატონი წვეულებაზე ან ვალენტინოს სტილში წითელი კაბა არ იქნება ნებისმიერი საღამოს ვარსკვლავი. სამოსი იცვითება, დახვეწილი, კლასიკური სტილი კი რჩება, ის მარადიულია ისევე როგორც შოპენის ნოკტიურნი და ბეთჰოვენის სონატა.

კლასიკა მოდამი – დახვეწილობასა და კარგ გემოვნებას დაუკავშირებდი, მაგრამ გემოვნებით ჩაცმული ადამიანი აუცილებელი არ არის ყოველთვის კლასიკური იყოს. არსებობს კიდევ ერთი ცნება ეს გახლავთ ესთეტიკა, რაც არანაკლებ მნიშვნელოვანია, ესთეტიკის შეგრძნება ჩაცმულობაში იშვიათი თვისებაა. ეს ცნება უამრავ პუნქტს შეიცავს, მაგალითად ფერის შეგრძნება, ტონალობები, პროპორცია, სისადავე, ამავე დროს ცოტა რომანტიკა და ეფექტი, მაგრამ არავითარ შემთხვევაში ვულგარულობა. რამოდენიმე ზემოთ აღნიშნული პუნქტები შეუძლებელია შეისწავლო. ესთეტიკის შეგრძნება ადამიანთან ერთად იბადება ასეთი ადამიანების ირგვლივ ყოველთვის იქმნება სილამაზე და სიმშვენიერე. სილამაზესა და სიმშვენიერეს კი თავად მოდა და მისი „დიდი“ თუ „პატარა“ შემქმნელები ემსახურებიან.

აღსანიშნავია მოდამი ძალიან უცნაური დროებათა კავშირი იმპულსური განმეორებითობა, რომელსაც პრინციპში არ გააჩნია ლოგიკა და რეალური, ზუსტი მომავალი. გლობალურად თანამედროვე ხელოვნებას მეტისმეტად ახასიათებს ანარქიზმი და არეულობა – სტილთა შერწყმა, ანუ ეკლექტიკა, როგორც ჩაცმულობაში, ასევე ხელოვნების დარგებში. მაგალითად მე-20 ს. ბოლოს ლონდონში ძალიან აქტიურად განვითარდა თითქოს და უცნაური ტენდენცია, სპორტული და კლასიკური სამოსის შერწყმა. ეს სტილი მთელს ცივილურ სამყაროში ძალიან სწრაფად გავრცელდა. მახსენდება ცნობილი რუსი დიზაინერის ვიჩესლავ ზაიცევის მიერ ერთ-ერთ ინტერვიუში გამოთქმული აზრი რომ თუ კი არსებობს რამე რაც ვიზუალურად დაამახინჯებს ქალის ფეხს ეს არის სპორტული ფეხსაცმელი. ზაიცევის მოსაზრება ნამდვილად მართებულია, მაგრამ დღესდღეობით უმეტეს შემთხვევაში ქალბატონები უპირატესობას მოდის ტენდენციებს უფრო ანიჭებენ, ვიდრე სილამაზეს. სამწუხაროდ მასების მიერ ხდება გამიჯვნა მოდისა და სიმშვენიერის, ადამიანები ხშირად თავისთვის საზიანოდ გამოიყენებენ მოდას. ვუბრუნდები ესთეტიკის შეგრძნებას, რომელიც ასე უმოწყალოდ ქრება. არ ვგულისხმობთ, რომ სტილის არჩევა, სინთეზი არა ესთეტიკურია, პირიქით ეს არეულობა მხატვრული და შემოქმედებითად საინტერესოა.

ცნობილი ამერიკელი მსახიობი ჯეისიკა პარკერი, რომელიც აღიარეს როგორც დახვეწილი გემოვნების მქონე ქალბატონი, დაფხრეწილ ჯინსებთან ერთად ძვირად ღირებულ კლასიკურ ბეწვის ქურქს ატარებს. უცნაურია, მაგრამ ძალიან ლამაზი. სხვათა შორის მსახიობები, მომღერლები და საერთოდ გამოჩენილი ადამიანები ხშირად დიზაინერებისთვის ფანტაზიის წყაროს წარმოადგენენ, მაღალი მოდა „ოდ კუტური“ ძირითადად მათზე მუშაობს. ისინი კი მოდაზე, მათ ურთიერთდამოკიდებულებას „ურთიერთრეკლამას“ დავარქნევდი.

რა თქმა უნდა აღსანიშნავია აგრეთვე მხატვრული ლიტერატურის გმირების გავლენა. დიზაინერული ნამუშევრებში ხშირია ასოციაციები. მაგალითისთვის მოვიყვანდი იუდაშკინის კოლექციას სახელწოდებით „ანა კარენინა“, როდესაც სწორედ პოდიუმზე დიზაინერმა შეძლო ანას პერსონისა და ჰაბიტუსის ასე ზუსტად გადმოცემა.

ლიტერატურა

1. Alen B.S. Tides in English Taste 1619-1800. New-York. 1965.
2. Boucher f. Histore fu costume. Paris 1859-1960.
3. Braun-Ronsdorf M. The wheel of fashion. London. 1964.
4. Каминская И.М. История Костюма. Москва, 1985.

მ. ჩიტიძე

მოდა წარსულსა და თანამედროვეობაში რეზიუმე

სტატიაში ზოგადად განხილულია კოსტიუმის წარმოშობის და შემდგომ მისი განვითარების ეტაპები, როგორც ადრიან წარსულში აგრეთვე თანამედროვეობაში.

მოდა განიხილება როგორც ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ხელოვნების დარგი. განხილულია საზოგადოების გავლენა მოდაზე და კოსტიუმის ისტორიაზე.

სტატიაში წარმოდგენილია რადიკალური ცვლილებების ზოგიერთი მაგალითი, რომელიც თვალსაჩინოს ხდის მოდის თვისებების გამოვლენას.

Fashion in the past and present

M.Chitidze

Summary

The article considers the origin of suit and the stages of its subsequent development in the past, as well as, at present.

Fashion is considered as one of the most important spheres of art. The effect of society on fashion and on the history of suit is also discussed.

The article presents some examples of radical changes that make vivid the demonstration of fashion properties, considers the effect of the society on fashion and respectively on the history of suit and discusses the transformation and recurrence of fashion tendencies.

ЛАРИСА ЧХЕИДЗЕ

О ПРОИСХОЖДЕНИИ ГРУЗИНСКОЙ ЖЕНСКОЙ «ЛЕЗГИНКИ»

С конца XVIII до второй половины XX века в Грузии существовал грузинский женский сольный танец под названием «Лезгинка». На грузинском языке он именовался, как «Лекури». Откуда же произошел термин «лезгинка» и как возник термин «лекури»? Начнем с того, что россияне все танцы кавказцев, как и грузинские, называли «лезгинками». Это создало большие трудности в разрешении терминологической неопределенности историкам и исследователям грузинской хореографии.

Зная, какое большое количество имеется об этом танце литературных, живописных и фотоматериалов, возник вопрос: чем «Лезгинка» могла так очаровать, притягивать и вдохновлять многих художников и поэтов? Каким особым шармом обладали его исполнительницы, владевшие изысканной пластикой танцевального языка? Откуда и как возник этот танец, вводящий в сомнение, что он заимствован?

Относительно давнишнего вопроса: заимствована эта «Лезгинка» у персов, или она исконно грузинская национальная, можно предложить следующую версию. История показала, что Грузия находилась под сильным влиянием персидской культуры, так как определенный период времени, к ХУП веку в ней господствовала Персия (ныне Иран). В связи с этим, наблюдается увлечение и любовь ко всему персидскому: украшениям, роскоши и т.п. При царском дворе постепенно начинают прививаться и различные области иранской культуры, вплоть до персидского языка. К счастью, Грузия пережила этот исторический кризис, грозящий национальной культуре полнейшей гибелью, и сумела сохранить свою самобытность и, ко всему, свою богатую хореографическую культуру.

Поскольку персидская культура наложила свой отпечаток на грузинскую живопись, литературу, поэзию, музыку и т.д., безусловно, это могло отразиться и на движениях грузинского сольного женского танца «Лезгинка». Судя по ее своеобразным танцевальным движениям, с заметными инородными особенностями, не типичными для грузинской женской пляски, можно заключить, что, вполне возможно, они могли быть **навеяны персидским влиянием.**

Рассмотрим изображение танцев на иранских миниатюрах XVII-XIX веков (они хранятся в Государственном музее искусств Грузии им. Шалва Амиранашвили). На них изображены танцовщицы, в чьих движениях рук и позе туловища, мы обнаруживаем большое сходство с движениями на имеющемся у нас живописном и фотоматериале, на котором грузинские девушки и представительницы высшего сословия – грузинской знати, танцуют «Лезгинку». Видимо, подобному же влиянию иранских танцев были подвержены и другие народности Кавказа, так как в женских сольных «Лезгинках» кабардинок, дагестанок, балкарок и других, мы встречаем близкий грузинскому женскому танцу рисунок движений рук. При всем этом, грузинская «Лезгинка» отличалась необычайной женственностью. Хоть и корпус исполнительниц грациозно изгибался, в грузинском танце отсутствовали характерные, с оттенком чувственности, танцевальные черты: нега и эротизм, которые могли бы считаться несколько оскорбительными для грузинских женщин, чьим танцам были присущи целомудрие и скромность в движениях. Поэтому, несмотря на то, что в грузинском танце «Лезгинка» проглядывалась некоторая восточная своеобразность (отголоски не исключаемого нами влияния Ирана), тем не менее, танец был грузинским. Думается, в том случае, если бы он полностью был иранского происхождения, безусловно, его, стали бы именовать «Иранули» а не «Лекури»!.. Вспомним письмо Рафиэла Эристави к другу, в котором он делает сравнение и замечает различие в пластике танцев, исполняемых девушками в Кахетии и Тбилиси: «Грузинки, приглашенные из целого уезда, танцевали лезгинку. Кахетинка – прелесть, когда она танцует лезгинку, как живо, грациозно и с нежной улыбкой и легким поклоном вызывает она танцевать свою подругу...».

Помимо всего, в зависимости от того, где она исполнялась, менялся состав сопровождающих ее музыкальных инструментов. В Тбилиси, Имерети и Картли женщины танцевали в сопровождении дайры. В Кутаиси – дайры и пандури, в Кахетии аккомпанементом служили дайра и гармоника (как на картине Нико Пиросмани).

Размышляя о корнях и истоках грузинского женского сольного танца «Лезгинка», мы перебирали разные версии, как и ту, о которой мы говорили ранее, – о ее заимствовании от иранской, лезгинской или лакской пляски. Путаница создавалась из-за ее наименования «Лекури» или «Лезгинка», которое косвенно указывало, что танец происходит от «леков» или «лезгин». Кстати, дагестанский женский сольный танец «Лезгинка», в свою очередь, схож с сольными лезгинками кабардинок, адыгов и других. Что касается версии, о заимствовании из дагестанской «Лезгинки» танцевальных движений, при проведении нами сравнительных параллелей, постепенно прояснялось,

что она с грузинской не идентична. Более того, несхожа и сама сопровождающая ее дагестанская музыка. Из чего вытекает, что версия о заимствовании грузинской женской «Лезгинки» от дагестанского женского танца полностью исключается. Кроме того, что у них различное музыкальное сопровождение, в отличие от горских плясок (будь то дагестанская, чеченская и др.) в исполнении грузинской «Лезгинки» превалирует женственность и грациозность, звучащая в каждом изгибе стана и в мягких движениях рук.

Все, кто видел его в Грузии, в том числе и приезжие из-за рубежа, воспринимали «Лезгинку», как символ грузинской женской красоты и грации. Поэтому и сохранила история столько его великолепных литературно-живописных зарисовок: Георгия Эристави, Григола Орбелиани, Михаила Лермонтова, Григория Гагарина, Пауля Франкена, Якова Полонского, Александра Роинишвили и других. Имелась своя версия и у Дмитрия Джанелидзе, что если в дворцовой труппе при царе Ростоме (XVIII) могли быть иранские танцовщицы и музыканты, в таком случае, можно предположить проявление иранского влияния на грузинские женские пляски.

Изучив произведения деятелей литературы, относительно популярного в XIX веке женского грузинского танца «Лезгинка» (а также существующий о нем изобразительный материал), мы нашли немало материала, в котором был воссоздан его «литературно-поэтический» танцевальный образ, многим отличающийся от дагестанского танца: «Начались танцы, одна за другой выступали молодые девушки на середину и плавали как лебеди, с закинутой головой, но с опущенными глазами; носились они, то, выгибая руки, то, опуская их и вогнув или вращая ими. Смотря по тому, медленно или скоро били в бубен, и они то медленно, то быстро кружились вокруг себя. Оканчивая танец, они делали поклон сначала во все стороны, потом одной из своих подруг и, вызывая ее, таким образом, на пляску, сами мгновенно скрывались среди женщин»(1). «Вдруг звучно в бубны ударяла подруга быстрою рукой, и дева робко выступала как пава мерною стопой...»(2). «На кровле, устланной коврами, сидит невеста меж подруг: средь игр и песен их досуг проходит ... В ладони мерно ударяя, они поют – и бубен свой берет невеста молодая. И вот она, одной рукой кружа его над головой, то вдруг помчится легче птицы, то остановится...»(3). Почти у всех, при поэтичном описании грациозности девушек-грузинок, в один голос проскальзывает воспевание их «лебединой» плавности, пластичности и величавости. Чего не находим в женской «Лезгинке» самих лезгин и лаков.

Еще при дворе грузинских царей были известны профессиональные исполнительницы «Лезгинки». Прелесть и красоту танцующих этот танец грузинок описал и Пушкин в «Путешествии в Арзрум». Известный историк и политический деятель Платон Иоселиани в «Житие Георгия XIII», описывая этот период, утверждал, что в начале XIX века в Тифлисе среди многих особо выделялись семь знатных представительниц грузинской аристократии.

Несравненной исполнительницей 1840-х годов считалась и красавица Марфа Сологашвили, с которой открывал балы приезжавший в те времена в Тифлис Император Всея Руси Николай I. Среди лучших исполнительниц выделялись дочери поэта Александра Чавчавадзе, сестры-красавицы Екатерина и Нина, Маико (Манана) Орбелиани, Мариам Эристави и др. На картине художника Григория Гагарина запечатлен миг как всеми признанная красавица Екатерина Чавчавадзе под аккомпанемент дайры и пандури грациозно и красиво распростерла в танце руки. В ее позе столько девичьей нежности. Весь цвет грузинской аристократии, сидя на лужайке окраины города, с восхищением не отрывает от нее глаз. Среди девушек и юношей можно узнать еще одну признанную в Грузии красавицу Маико Орбелиани. На его же графическом рисунке, на фоне женского монастыря и панорамы старого города, девушкой исполняется подобный танец в сопровождении дайры.

Изображение исполнения танца «Лезгинка» имеется на рисунке М. Лермонтова – девушка с дайрой. Также у французского художника XIX века Франкена написана живописная многоплановая картина с исполнением танца юной девушкой под дайру на фоне панорамы старого города Тбилиси. У Пиросмани встречаем изображение женского сольного танца «Свадьба в Грузии былых времен» (1916). На различных фотографиях тех времен мы видим изображения, четко иллюстрирующие танцевальный рисунок пляшущих женщин с дайрой в руке. А под одной из фотографий имеется даже авторская надпись «Грузинская лезгинка»!..

Впервые «Лезгинка» была исполнена профессиональной актрисой Узнадзе в грузинском реалистическом драматическом театре на первом грузинском спектакле Георгия Эристави «ღაღბი» («Раздел», 1851). В числе прекрасных исполнительниц можно также назвать Эленэ Черкезишвили (известную за рубежом под псевдонимом Эли Черовой и называемую почитателями «грузинской Дункан»), Эло Андроникашвили, Кетеван Андроникашвили-Зурабишвили и мн.др. Вспомним также сцену исполнения танца «Лезгинка» у шаха, во фрагменте из грузинского кинофильма режиссера Михаила Чиаурели «Георгий Саакадзе». Его исполнила народная артистка Грузии, лауреат

Государственной премии, ведущая солистка балетной труппы Тбилисского государственного театра оперы и балета им. З. Палиашвили Мария Бауэр.

Многим запомнились выступления Нино Рамишвили в паре с народным артистом Грузии Тенгизом Утмелидзе в бывшей «Лезгинке» – ныне именуемой «Картули». Уже в 1930 годы в оперном театре танец с дайрой «Лезгинку» исполняла народная артистка Грузии Лили Гварамадзе. Его исполняли и балерины мировой известности: Анна Павлова, Мария Петипа, Викторина Кригер, Татьяна Вечеслова и др. Последнюю интерпретацию этого танца, под названием «Танец с дайрой», мы имели возможность видеть в исполнении выдающейся солистки ансамбля Сухишвили-Рамишвили – Иамзе Долаберидзе. Тот, кто успел увидеть это исполнение, помнит, как она прекрасно его исполняла. А в его конце, когда музыка замедлялась и затихала, она, чуть откидывая тело назад и держа дайру полубоком, останавливалась в грациозном изгибе, достойном царицы.

Если первоначально ее исполняли на балах в высших кругах грузинской интеллигенции, а затем она прижилась в народе, то впоследствии она украсила и театральную сцену. К сожалению, танец на сегодняшний день предан забвению. Именно этого так опасался еще в 1-ой половине XIX век поэт Григол Орбелиани: «Желательно было бы, чтобы хотя бы танец Лекури остался у несчастной Грузии, которая так легко и небрежно меняет свой прекрасный облик»(4). В нынешнее время он не входит в репертуар грузинских фольклорных ансамблей, так как новые динамичные и зрелищные формы демонстрации народных массовых танцев несколько оттеснили сольное исполнение.

ИСПОЛЬЗОВАННАЯ ЛИТЕРАТУРА:

1. Бакрадзе Д. Сцены из грузинской жизни, М., 19521, кн. II., стр.179.
2. Редактор газеты «Тифлиские ведомости» П. Санковский.
3. Лермонтов М. «Демон».
4. Газ. «Тифлиские ведомости», 1832, №3.

ლარისა ჩხეიძე

ქართული ქალთა “ლეკური“-ს წარმომავლობისათვის

რ ე ზ ი უ მ ე

წერილში XIX საუკუნის წერილობითი ძეგლების მიხედვით შესწავლილია ქართველ ქალთა ცეკვა “ლეკური”, რომელიც ერთ-ერთი პოპულარული ცეკვა იყო როგორც საქართველოში, ისე კავკასიაში. სტატიაში განხილულია მისი წარმომავლობის გზები.

ნაშრომში დიდი ადგილი ეთმობა ცეკვა “ლეკურის” შესრულებას ქართველი არისტოკრატიის მიერ, რაც კიდევ აისახა მაშინდელი ფოტოგრაფების, პოეტებისა და მხატვრების ნაწარმოებებში, ასევე თეატრალურ სცენაზე.

Larisa Chkeidze

The origin of georgian women’s dance “Lekuri”

Summary

In the given article the Georgian women's dance "Lekuri", earlier known in the whole Caucasus as "Lezginka", is literary represented and recreated. It was popular starting from XIX till mid XX century.

Article is dedicated to glorifying and poetizing of the dance by artists and photographs. It also describes dance's performances in highest circles of aristocracy and how "Lekuri" embellished the theatre stage.

